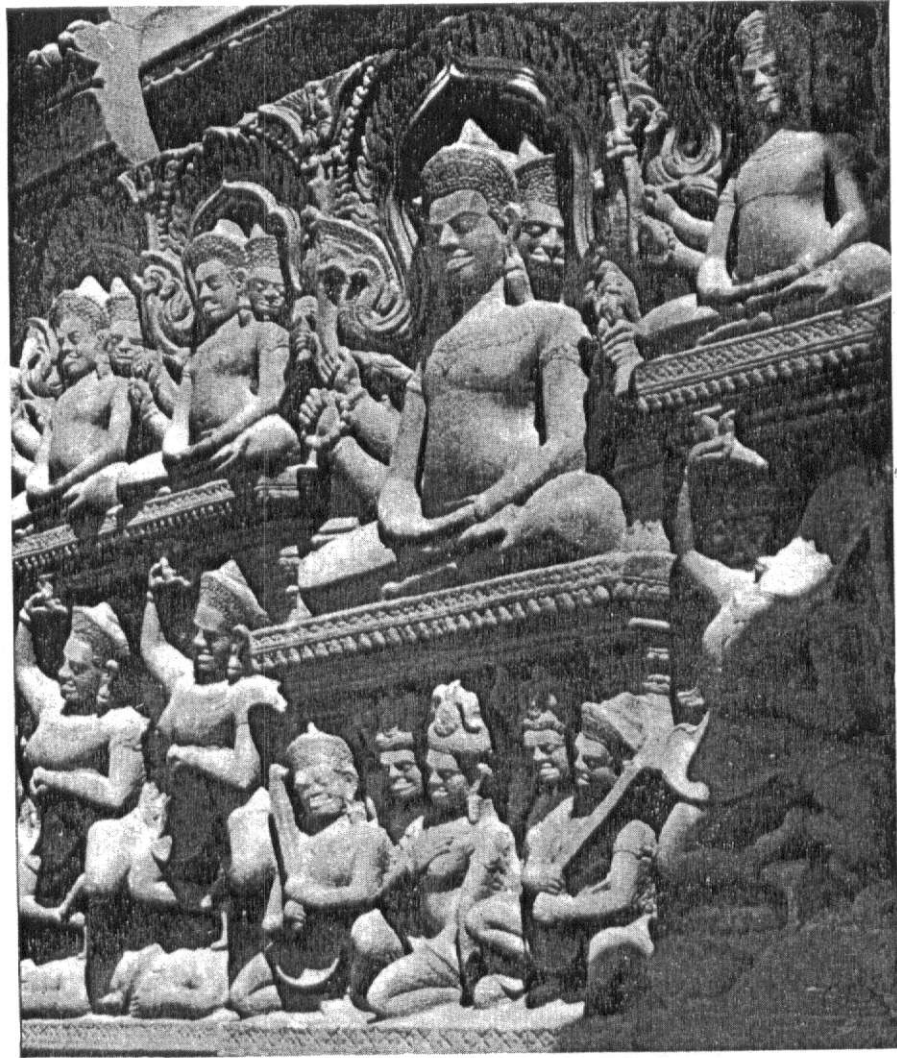

สังคมศาสตร์ปริทัศน์

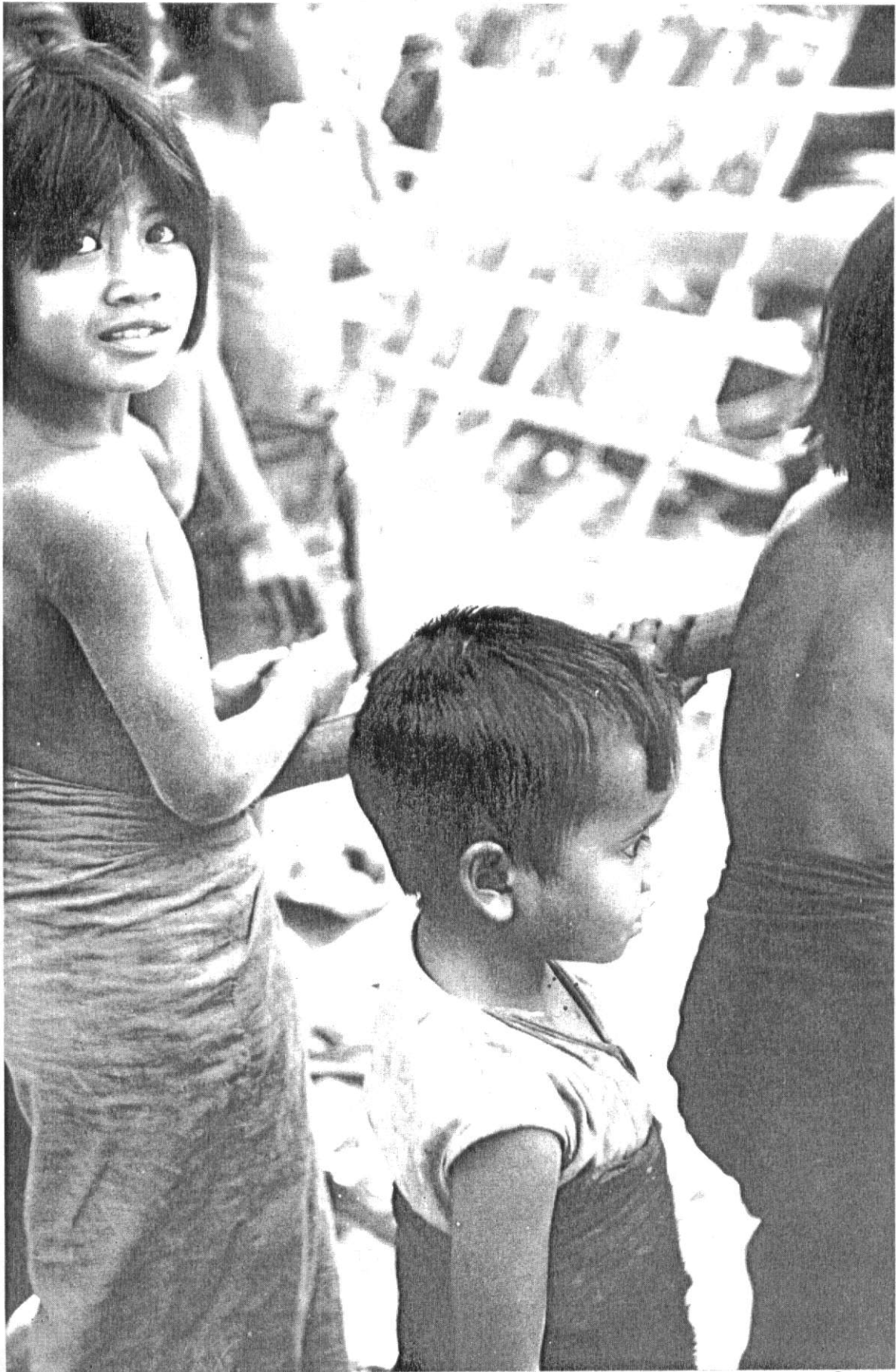
ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มิถุนายน - สิงหาคม ๒๕๐๘

ม.จ. ขำใจ จิตรพงศ์ ทรงฉาย

จากปราสาทหินพิมาย

เมเอื่อเฟือจาก สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา แห่งมหาวิทยาลัย เกมบริดจ์

บทนำ	๒	
ศึกษา	๔	ฟรานซิส คริปป์ส์ และ สว่า อูทิสลินซ์
โคลง	๑๑	วิโรจน์ ศรีสุโร
การศึกษากบฏอีสาน	๑๒	วิรัช กุมาทมาศ
สภาพหมู่บ้าน	๓๐	คำสิงห์ ศรีนคร
วรรณคดีภาคอีสาน	๓๘	วิสุทธ์ มุขยกุล
กลอนลำ	๔๖	ประเสริฐ จันทรดำ
Nak Aw, Bao Su	๔๘	William J. Klausneur
ไปเยี่ยมต้นกำเนิด	๖๑	เกษม อรัญญศิระสุข
เราชะยมกับตะวัน	๖๘	วิทยากร เชียงกุล
คนอีสานกับความใจเย็น	๗๖	วิลเลียม เกลาส์เนอร์
คนกับงาน	๘๐	พระยาอุตรธานี
บันทึกเหตุการณ์	๘๘	วรินทร์ วงศ์หาญเขาวี
ปฏิกริยาจากผู้อ่าน	๘๗	นายแพทย์ คันม่อเซียง ๆ ล ฯ
จดหมายถึงบรรณาธิการ	๑๑๖	ผู้อ่าน
วิจารณ์หนังสือ	๑๒๔	นักวิจารณ์
ผู้เขียน	๑๔๔	
บรรณาธิการ	๑๔๕	

ผู้วิจารณ์หนังสือประกอบด้วย พระเทพวิ นีออน สนิทวงศ์ ภิกษุภาคสม
 จอน โบลเฟลด์ กาญจนา นาคสกุล ไฮแวน วูดเวิร์ค วิลเลียม สกีนเนอร์
 สจวท ชิมมอนส์ สุกกันต์ ศิวรักษ์ ขวถิก บัญญาลักษณ์ James Young

เจ้าของ :	พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครเชษฐาธิราช	สำนักงาน :	สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สมคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
สารบัญ :	นายสมศักดิ์ ชูโต	พิมพ์ที่ :	ถนนพญาไท ปากจุฬา ฯ ซอย ๒ พระนคร โทร. ๕๖๖๒๒
บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา :	นายสุกกันต์ ศิวรักษ์		โรงพิมพ์ศิวพร นายจรัส วันทนทวี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๘
ผู้ช่วยบรรณาธิการ :	นายนิพนธ์ เจริญพันธ์		๑๔ ซอยรัชฎูกันท์ วงเวียนมักกะสัน พระนคร โทร. ๑๐๑๕๒

บทนำ

อีสานในปัจจุบัน

ในปัจจุบัน 'อีสาน' จะเป็นคำเสียไปแล้ว ทางราชการประกาศให้ใช้ 'ตะวันออกเฉียงเหนือ' แทน คู ๆ ก็นำเห็นใจ เพราะใครที่ได้ยินคำว่า 'อีสาน' เป็นต้องนึกถึง 'บักหนาน' 'บักเสี้ยว' ความแห้งแล้งอดอยาก ฯลฯ ถ้าคิดไปในแง่ร้าย ก็มองเห็นคอมมิวนิสต์แดงไปหมด ถ้าคิดในแง่ซ้ำ ๆ ซ้ำ ๆ ก็คงเห็นแค่หมอลำและผู้ใหญ่ดีแท้ที่จริง เขตแดนทางมณฑลภาคนี้ของประเทศ มีเหตุให้ต้องเปลี่ยนนามอยู่บ่อย ๆ เดิมเรียกกันว่าหัวเมืองลาวพุงขาว ครั้นมาถึงรัชกาลที่ ๕ เปลี่ยนเรียกเป็นมณฑลลาวพวนและมณฑลลาวท้าว กรันคำว่า 'ลาว' ขวนให้คนคิดไปว่ามีเชื้อไทย ทั้ง ๆ ที่เป็นเชื้อชาติเดียวกัน ก็เลยต้องเปลี่ยนลาวท้าวเป็นอีสาน ลาวพวนเป็นอุดร ต่อเมื่อเลิกระบบการปกครองแบบมณฑลเสียแล้ว สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระดำริจะให้เรียกประชาชนชาวไทยทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า 'ชาวลานช้าง' ดังที่ชาวพายัพเป็นชาวลานนา แต่ก็ทำสำเร็จไม่ เพราะทรงสนธิพิพาททางกระทรวงมหาดไทยแล้วประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง ต่อมาประเทศลานช้างก็ได้รับเอกราช เป็นราชอาณาจักรลาวขึ้นมา ต่างหากออกไป

ความจริง คำว่า 'อีสาน' เป็นคำดี เป็นภาษาบาลีอันไพเราะ แปลความได้ไม่แตกต่างไปจากคำว่า 'ตะวันออกเฉียงเหนือ' ประชาชนในภูมิภาคแถบนั้นแล้ว ก็มีคนดีมากกว่าคนเลว มีคนขยันมากกว่าในดินแดนแถบอื่น ๆ ได้รับคำยกย่องจากทางราชการมาทุกยุคทุกสมัยว่า เป็นคนหัวอ่อน ง่ายโอนอ่อนง่าย ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลเสมอมา ถึงกับสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ ขกย่องอีสานทั้งภาคว่าเป็น 'ถิ่นไทยดี' ดังเช่นที่พายัพเป็น 'ถิ่นไทยงาม' และคำว่าดีในที่นี้ คือความดีอันแท้จริงตามความหมายด้วย ดังจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันพระนิกายปฏิบัติธรรมชั้นสูงมีในอีสานมากกว่าในภาคอื่น ๆ ท่านอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ที่เพิ่งมรณภาพไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ นั้น ก็เป็นคนสกุลนคร ในทางการเรียน ก็ไม่ปรากฏว่าชาวอีสานเป็นรองทางแถบภูมิภาคอื่น ๆ สามเณรเปรียญ ๘ ประโยครูปแรกในรัชกาลนี้ มาจากมหาสารคาม ในจำนวนสมเด็จพระราชาคณะ ๔ รูป เจ้าคณะรอง ๔ รูป ที่มีชาวอุบลรูป ๑ ชาวโคราชรูป ๑ รัฐมนตรีก็มีชาวอีสานด้วยเช่นกัน มีโยที่จะต้องจาระไนไล่ลงไปถึงขั้นที่ต่ำ ๆ กว่านั้น

จริงอยู่ อีสานเป็นรองภูมิภาคอื่น ๆ ทางด้านความร่ำรวย ทางด้านการครองชีพ ทางด้านดินฟ้าอากาศ การศึกษา การคมนาคม การชลประทาน ทั้งรัฐบาลในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนองค์การระหว่าง

ประเทศก็ได้ตระหนักถึงความซึ้งน้อมอยู่แล้ว ดังโครงการต่าง ๆ ได้ดำเนินมาหลายปีแล้ว และจะยังคงดำเนินต่อไปอย่างแข็งขัน ถึงในขั้นนี้ก็ยังคงทำผิด ทำพลาด และบางอย่างยังทำอย่างเห็นแก่ตัวมากกว่าส่วนรวมอยู่ แต่ต่อไปคงแก้ปัญหาคงครั่ง ๆ ตกไปได้เป็นแน่

สมัยนี้ เราพูดกันถึงกษัตริย์คอมมิวนิสต์ที่คุกคามอีสาน นี่ก็คงไม่ต่างไปจากกษัตริย์ฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ ๕ เท่าไรนัก จะผิดกันก็แต่ปริมาณแห่งกษัตริย์เท่านั้น วิธีแก้ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็คือ ส่งบุคคลขนาดเสนาบดีที่เป็นนอียงาเรออกไปดูแลต่างพระเนตรพระกรรณ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ประทับที่มณฑลอุดร กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ประทับที่มณฑลอิสาน วิธีนี้ ถ้าจะเอามาประยุกต์ในสมัยนี้ ก็คงไม่ล้าสมัยไปดอกกระมัง

ข้อสำคัญอยู่ที่รัฐบาลต้องรู้เรื่องอีสานดีโดยตลอด ในรัชกาลที่ ๕ เสนาบดีมหาดไทยเสด็จออกตรวจโดยถี่ถ้วนทั้งแถบภูมิภาค ทั้ง ๆ ที่กรมคมนาคมลำบากกว่าสมัยนี้มากนัก รายงานของท่านที่ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ กับที่ลงในเรื่อง นิทานโบราณคดี ในสมัยต่อมา นับว่าเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังมาก ในรัชกาลที่ ๗ เสนาบดีมหาดไทยซึ่งเป็นอภิรัฐมนตรีด้วย ก็ยังอุตสาหะเสด็จโดยตลอดเช่นกัน และทรงเรียบเรียงรายงานตรวจราชการเอง (พ.ศ. ๒๔๖๕) อย่างละเอียดสุขุมสมพระนาม สมัยนี้ใครในรัฐบาลรู้เรื่องอีสานตลอดศิลปะหรือ นำส่งสัยหรืออย่างน้อยเราก็ไม่มีโอกาสได้อ่านรายงานที่ท่านคิดอ่านกันอย่างไรในชั้นวางนโยบาย หรือสมัยนั้นอะไร ๆ จะกลายเป็นเรื่องปกปิดไปเสียหมด การโฆษณาชวนเชื่อหนึ่งอย่างหนึ่ง และสิ่งซึ่งเป็นไปตามสภาพความเป็นจริงนั้น อีกอย่างหนึ่ง ที่ว่าคอมมิวนิสต์เป็นกษัตริย์ เราเผชิญกับกษัตริย์ หรือว่าข้าราชการฝ่ายภูมิภาคเสนอขึ้นมาก็เป็นจริงเป็นจริงไปแล้ว บุคคลบางคนที่ไม่พอใจข้าราชการท้องถิ่นอย่างออกหน้าออกตาหน่อย ก็พลอยกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปจะดีหรือไม่ หรือบางทีเหตุการณ์จะซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้นละกระมัง แต่ยิ่งซับซ้อนมาก ผู้หลักผู้ใหญ่ยิ่งต้องระวังมาก ต้องสุขุมมากและรู้เรื่องมาก การประกาศอะไรออกไปดัง ๆ ง่าย ๆ นั้น อาจจะไม่เป็นการรู้แต่ขวัญของฝ่ายตรงกันข้าม หากอาจทำให้พวกเราเองกลัวเกรงเกินกว่าเหตุไปได้ นอกไปจากนี้แล้ว การที่มหาอำนาจฝ่ายพันธมิตรมาจับบทบาทอยู่มากในอีสานและในประเทศโดยทั่ว ๆ ไปนั้น สมควรไหมที่ชาวเจ้าของประเทศและเจ้าของถิ่นจะรับรู้ในชั้นนโยบายบ้าง

ถึงอีสานจะมีภัย มีอะไรต่ออะไรหลายอย่างที่ไม่น่าพิศมัย แต่อีสานก็ยังเป็นถิ่นไทยดี นำที่ชาวภาคอื่น ๆ จะทำความรู้จัก เมื่อเร็ว ๆ น อ.ส.ท. ถึงกับออกอนุสาวรีย์เทียวขอนแก่น และถึงชาวต่างประเทศที่มีภักถักันมาเขียนเน้นไปแต่เรื่องน่าสพึงกลัวเกี่ยวกับอีสานนั้น ก็มีบางคนพอใจเขียนเรื่องให้เราเห็นสภาพความจริงของภูมิภาคแถบนั้น ปรีทศน์ ฉบับนี้เองก็มุ่งเสนอแต่ความจริง ทั้งที่น่าพิศมัยและที่เสียดแทงใจคนอ่าน เราหวังแต่ว่าเมื่ออ่านกันแล้ว ท่านคงมีทัศนคติเกี่ยวกับอีสานไปในทางที่ถูกที่ควรยิ่งขึ้น ขออย่ามีแต่ภัยคติครอบงำของจอมมองลอดแว่นที่ฝ้าฟางไปด้วยอคติที่ดูถูกคนถิ่นอื่น เห็นว่าถิ่นนั้น ๆ อดอยากแร้นแค้น อยู่สุดหล้าฟ้าเขียว ยิ่งถ้าเห็นว่าเพื่อนร่วมชาติลำบาก ต้องควรช่วยกัน วิธีช่วยกันประการแรก ก็คือต้องรู้จักกันและกันเสียก่อน ถ้า ปรีทศน์ ฉบับอีสาน นี้ จะมีส่วนช่วยให้ชาวอีสานรู้จักตัวเองดีขึ้นบ้าง ให้ชาวภูมิภาคอื่น ๆ รู้จักชาวอีสานขึ้นในทางที่ถูกต้องบ้าง ผู้จัดทำก็จะพอใจ ซึ่งจะไปหวังผลอันปลาย ขนาดให้ท่านผู้ใหญ่นายโตแก้ไขนโยบายเพราะนิคยสารนี้ ดูออกจะผันมากไป เรายังเชื่อว่าเวลาเท่านั้นที่จะช่วยให้โครงการต่าง ๆ ในอีสานสัมฤทธิ์ผลได้ แต่นั่นแหละ ถ้าปล่อยให้อ่อนแอเป็นค้อยไป ทุกสิ่งทุกอย่างอาจเข้าไปเสียแล้วก็ได้ แต่ถ้าเราพบได้ทีละขั้นทีละตอน กรุงเทพฯ ฯ วิเศษกว่าอีสาน ตัวเองวิเศษกว่าคนอื่น ก็เป็นอันยากที่จะแก้ไขอะไร ๆ ได้ ไม่ว่าจะทำในอีสานหรือที่ไหน ๆ

ตุ๊กตา

เมื่อไม่กี่วันมาแล้วนี้ ผู้เขียนได้มีโอกาสเดินทางไปจังหวัดสกลนคร และได้พบได้คุยกับ คุณโบว์แดง จันตะเสน ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร เกี่ยวกับโครงการและปัญหาต่างๆ ในการพัฒนาจังหวัดนั้น ท่านกล่าวว่าหลักสำคัญในการนำความเจริญมาสู่คนในดินนั้น ก็คือการเพิ่มผลผลิตในการปลูกข้าวกับการเลี้ยงโค ทั้งนี้เพราะสภาพของท้องถิ่นนั้น เหมาะแก่การปลูกข้าวและเลี้ยงสัตว์มากกว่าอย่างอื่น ถ้าสามารถดำเนินการสองอย่างนี้ ได้สำเร็จผล ก็จะสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ และความยากจนของประชาชนในดิน นั้นได้ เมื่อถามถึงโครงการบางโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ท่านเปรียบว่าเหมือนกับตุ๊กตา ซึ่งพัง ๆ คุณแล้วรู้สึกว่าเป็นคำที่น่าวิจารณ์ให้ละเอียด

คำว่าตุ๊กตาอาจจะมีคามหมายได้สองอย่าง ที่เห็นได้ง่ายๆ ก็คือตุ๊กตานั้นเป็นของเล่น เพื่อความสนุกสนานของตนเอง คือไม่มีผลประโยชน์โดยตรงแก่คนอื่น ลักษณะอีกแง่ หนึ่งของตุ๊กตาก็คือ ผู้เล่นมักจะสมมุติว่าเป็นของจริง ซึ่งแท้ที่จริงแล้วก็คือของปลอม ที่ให้ความสุขแก่ผู้เล่น ค้วยเหตุนี้ทำให้ผู้เขียนเกิดปัญหาขึ้นมาว่า ทำไมโครงการบางอย่างของรัฐบาลที่สร้างขึ้นเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของชาวอีสานให้ดีขึ้น กลับเปรียบเสมือนหนึ่งว่าเป็นตุ๊กตา ถึงความหมายที่ได้กล่าวมาแล้ว

ตามหลักแล้ว ผลประโยชน์ของผู้ดำเนินการหรือของหน่วยราชการต่างๆ ไม่ควรที่จะ ชัดกับผลประโยชน์ของประชาชนส่วนมาก เพราะว่ารัฐบาลตั้งโครงการเหล่านี้ตาม

นโยบายด้วยเจตนาที่จะช่วยประชาชนในภาคอีสานด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่แท้จริงแล้วโครงการเหล่านี้ไม่ได้ดำเนินการได้สำเร็จตามความมุ่งหมาย เพราะมีอุปสรรคบางอย่างกั๊งที่จะกล่าวต่อไปนี้

ประการแรก ข้าราชการหลายหน่วยไม่สามารถที่จะสร้างความเข้าใจในตัวเอง ว่าเขาเองมีส่วนร่วมกับปัญหาและความยากจนของประชาชน ในท้องถิ่นที่ประชาชนอยู่ในทุกวันนี้ เพราะเขาไม่คิดเสียเลยว่า สังคมของเขากับสังคมของชาวบ้านเป็นสังคมเดียวกันที่จะต้องร่วมกันสู้กับปัญหาที่จะแก้ไขไม่ได้ในอนาคต เพราะโดยมากข้าราชการไม่ได้เป็นคนพื้นเมืองในถิ่นนั้น เพียงแต่ได้รับคำสั่งให้ไปประจำและคอยที่จะย้ายไปอยู่ที่อื่น ที่เขาอาจจะหาความสุขสบายแก่ตัวเขาเองได้ เป็นที่รู้จักอยู่แล้วว่าศูนย์กลางของข้าราชการก็คือกรุงเทพฯ ซึ่งก็มีลักษณะเป็นเมืองเจริญแล้ว มีความแตกต่างอย่างลิบลับกับสภาพความเป็นอยู่ในชนบท เมื่อสังคมของชาวบ้านกับสังคมของข้าราชการต้องแยกกันดังนี้แล้วต่างฝ่ายก็ต่างไม่พยายามทำความเข้าใจกัน ชาวบ้านอาจจะเข้าใจว่าโครงการที่หน่วยราชการทำคือโครงการพัฒนาการเพื่อประโยชน์ของผู้ดำเนินการเอง มิใช่ของประชาชน

ผู้เขียนเคยได้คุยกับชาวบ้าน ได้ตามถึงความรู้สึกเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชนที่มีพัฒนาการมาทำอยู่ในบ้านนั้น โครงการที่ชาวบ้านเห็นเขามาทำ ก็มีการทำรั้วบ้าน ทำถนนและตัดถนนในหมู่บ้าน ทำส้วม ขุดบ่อน้ำ สร้างและซ่อมอาคารเรียน ทำความสะอาดบริเวณบ้าน ดังนี้เป็นต้น เมื่อพัฒนากรเรียกประชุม เขามักจะรู้สึกว่าพัฒนากรขอร้องให้ช่วยกันทำเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้านาย แท้จริงแล้วถ้าเขาต้องการรั้วบ้าน เขาก็จะทำเองแล้ว เกี่ยวกับความสะอาดของบ้านเรือน บริเวณบ้าน เขาก็มีความรับผิดชอบ และจะทำเองอยู่แล้ว ความช่วยเหลือที่เขาต้องการจริง ๆ ก็คือสิ่งที่เขาไม่สามารถจะทำเองได้ ที่ร้ายยิ่งไปกว่านั้นก็คือ การตัดถนนในหมู่บ้านเพื่อความเป็นระเบียบสวยงามนั้น ชาวบ้านเขาไม่เห็นด้วยเลย แต่ก็ต้องจำใจทำตามคำแนะนำซึ่งออกมาในรูปของคำสั่งการทำถนนดังกล่าวบางที่ก็รื้อกำแพงบ้านเรือนชานและเรือกสวนของเขา หลายครอบครัวต้องย้ายบ้านเรือนจากขอบเขตของถนนใหม่ ในหมู่บ้านไปปลูกสร้างใหม่ในที่ที่เขาไม่ค่อยจะพอใจนัก ต้นไม้ผลต่าง ๆ เช่น มะม่วง มะพร้าว ถูกตัดโค่นลงอย่างน่าเสียดาย นับเป็น

ร้อย ๆ คัน ซึ่งเป็นที่แน่เหลือเกินว่าชาวบ้านเขาไม่พอใจ เพราะรู้สึกเสียภายในสมบัติเหล่านั้น สิ่งที่เขาภูมิใจและพอใจในผลงานพัฒนา ก็คือ ถนนที่สัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้านกับตัวอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งทำให้เขาเหล่านั้นสัญจรไปมาได้สะดวก ทั้งขึ้น ทั้งลงได้ตลอดปี เมื่อมีปัญหากเกิดขึ้นเช่นนี้ รัฐบาลน่าจะพิจารณาถึงผลการพัฒนาในต่าง ๆ ว่า โครงการไหนบ้างที่นำไปแล้วให้ผลประโยชน์แก่ประชาชน มิใช่ผลประโยชน์ของผู้ดำเนินการ เพราะที่เห็น ๆ ทำกันอยู่ ที่รัฐบาลก็หันหน้าทำไป ๆ ตามโครงการหรือนโยบายที่วางไว้บนแผ่นกระดาษ และคอยรับรายงานว่าทำไปแค่ไหน ได้ผลเพียงไร ซึ่งเป็นที่แน่เหลือเกินว่าผลการรายงานดำเนินงานที่ได้รับนั้น มีแต่ส่วนดีที่ประชาชนเขาไม่ยอมรับว่าดีด้วย

ปัญหาที่เห็นได้ชัด ๆ ในปัจจุบันนี้ ในสังคมของเมืองไทย ก็คือปัญหาการเพิ่มของประชากรซึ่งมีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างน่าใจหาย ประเทศไทยเราก็เป็นประเทศหนึ่งดังที่ได้ชื่อว่าอุดมสมบูรณ์ แต่ความอุดมสมบูรณ์นั้นมันจะไม่คงที่ในเมื่อประชากรเพิ่มขึ้น ในสมัยเมื่อร้อยสองร้อยปีมานี้ ปัญหาการครองชีพของประชาชนไม่ค่อยมีเพราะการดำเนินชีวิตเป็นไปแบบง่าย ๆ ต่างคนต่างทำมาหากิน ไม่มีการชิงดีชิงเด่นและแย่งกันกิน ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรมีมาก ศัพท์คำว่าพัฒนายังไม่มีความจำเป็นที่จะเกิดขึ้น แต่ในสมัยนี้ บนพื้นดินแผ่นเดียวกันนี้มีปัญหาสารพัดอย่างเกิดขึ้น เป็นต้นว่า แผ่นดินรู้สึกว่าจะคับแคบลงเพราะการเพิ่มของประชากร ทำให้ประชาชนต้องถูกบีบบังคับจากสภาพเช่นนี้ ไปตั้งหลักแหล่งในที่ที่ไม่อุดมสมบูรณ์ เป็นต้นว่า บนเนินเขา บนไหล่เขา และที่ราบลุ่ม การทำมาหากินฝืดเคืองและต้องเสี่ยงกับภัยธรรมชาติอยู่แทบทุกปี ยกตัวอย่างเช่น หมู่บ้านที่ตั้งอยู่เหนือเขื่อนลำปาวในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ พื้นที่เป็นที่ลุ่มมาก น้ำท่วมเกือบทุกปี แต่เขาเหล่านั้นก็ต้องเสี่ยง เพราะไม่มีทางใดแล้วที่จะหนีภัยธรรมชาติได้ ในสามปีจะมีเพียงปีเดียวเท่านั้นที่น้ำไม่ท่วม สำหรับพวกที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามเชิงเขา ไหล่เขา ก็มีปัญหาเกี่ยวกับการติดต่อกับโลกภายนอก ถนนหนทางมีไปไม่ถึง ทำให้สภาพของเขาเหล่านั้นถูกปล่อยเกาะ การทำมาหากินตามมีตามเกิด การศึกษามีน้อย ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันนี้จึงเกิดขึ้นกับคนพวกนี้มาก ควรที่รัฐบาลจะต้องเอาใจใส่

กับคนพวกนี้ให้มาก ถ้าหากถึงเขาเหล่านี้ให้รู้จักกับสังคมภายนอก รู้จักรับผิดชอบต่อสังคม รู้จักการประกอบสัมมาอาชีพ แล้วปัญหาต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบทที่รัฐบาลกำลังดำเนินการอยู่นี้ รู้สึกว่าได้ผลบ้าง และพัฒนาได้ตรงจุด ชั้นแรกคือตัดถนนให้เข้าไปถึง Sensitime Area ทั้งที่หน่วย A.R.D เขาว่า เมื่อมีถนนแล้วคนพวกนี้รู้สึกตื่นตัว คบค้าสมาคมกับสังคมภายนอกได้สะดวกยิ่งขึ้น ชั้นต่อไปรัฐควรที่จะส่งเสริมในด้านการประกอบอาชีพ ส่งเสริมอาชีพให้เหมาะสมแต่ละท้องถิ่นและหาคะลาให้เขา เมื่อช่วยเขาได้ถึงขั้นนี้แล้ว ปัญหาอื่นๆ ก็จะมีน้อยลง ไม่จำเป็นที่จะต้องตั้งโครงการขึ้นมามากมาย ให้สิ้นงบประมาณไปเปล่าๆ เพราะที่เห็นๆ กันอยู่ทุกวันนี้ บางอย่างถอยหลังเข้าคลอง เพราะโครงการพัฒนามีมากมายจนประชาชนตามไม่ทัน จะรู้ได้จากคำบอกเล่าของราษฎรในหมู่บ้านพัฒนาบางหมู่บ้านที่ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ เขาบอกว่า บางสัปดาห์มีหน่วยราชการออกไปแนะนำให้ทำอันนั้นอันนี้อยู่บ่อยๆ โดยไม่ซ้ำกัน เป็นต้นว่าหน่วยกสิกรรมแนะนำให้มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้น เพื่อช่วยกันหาทางเพิ่มปริมาณผลผลิตในนาให้มากขึ้น หน่วยพัฒนาอนามัยออกไปก็แนะนำพวกเราควรจะทำส้มประจำทุกครัวเรือน ซุดบ่อน้ำ ทำความสะอาดบริเวณบ้าน กินอาหารที่มีประโยชน์ เพื่อการอยู่ดีกินดี ปราศจากโรคภัย หน่วยพัฒนาชุมชนแนะนำพวกเราควรจะตัดถนนในหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จัดทำรั้วบ้านให้แน่นหนา เลี้ยงสัตว์ทำสวนครัวเพื่อเพิ่มพูนรายได้ คังนี้เป็นต้น ราษฎรก็ได้แต่โค้งคำนับรับว่าดีที่เจ้านายเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของราษฎร แต่ผลที่สุดราษฎรไม่รู้จะเดินตามโครงการไหน วกไปวนมาจนเกิดความท้อแท้เพราะไม่เห็นผล พอราษฎรได้ยินเสียงเกราะเคาะประชุม เขาก็รู้ได้ทันทีว่า เออ! นี่ตัดถนนอีกแล้ว ซุดบ่อน้ำอีกแล้ว พัฒนากันจนเขาเบื่อหน้าพัฒนากร

ในเมื่อราษฎรส่วนมากมีความรู้สึกเช่นนี้แล้ว ผู้เขียนก็รู้สึกเห็นใจในเจตนาอันบริสุทธิ์ของรัฐบาลที่มุ่งจะพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญ แต่ข้อที่น่าคิดก็คือ โครงการต่างๆ ที่ตั้งขึ้นมา นั้น ให้ผลประโยชน์แก่ราษฎรเพียงไร เขาภูมิใจและพอใจร่วมไหม ทำอย่างไรจึงจะให้ราษฎรเข้าใจว่า การปฏิบัติราชการแต่ละหน่วยแต่ละโครงการไม่เป็นการสร้างความดี

เด่นให้แก่ผู้ทำเอง การวางโครงการพัฒนาท้องถิ่นต่างๆ ควรที่จะคำนึงถึงสภาพของแต่ละท้องถิ่นเป็นหลักใหญ่และคำนึงถึงผลที่ได้รับต่อประชาชนกลุ่มใหญ่เป็นสำคัญ โครงการบางโครงการ รู้สึกว่าใหญ่โต ลงทุนลงแรงมากทำไปมากได้ผลดี แต่ประชาชนที่ได้รับผลประโยชน์มีน้อย ก็ไม่นับว่าได้ผล เพราะไม่สอดคล้องกับการลงทุนหรืองบประมาณที่ทุ่มเทไป ยกตัวอย่างเช่นโครงการชลประทานซึ่งเป็นโครงการใหญ่ของรัฐบาลใช้งบประมาณมาก ชลประทานบางแห่งเมื่อทำไปแล้ว ปรากฏว่า ราษฎรที่ได้รับผลประโยชน์จากการชลประทานนั้นมีน้อย

ผู้เขียนเคยแวะเยี่ยมและดูโครงการเขื่อนน้ำพุง ซึ่งจ่ายกระแสไฟฟ้าใช้ในสองจังหวัดคือจังหวัดสกลนครและนครพนม เขื่อนนี้ใช้งบประมาณการก่อสร้างทั้งหมดประมาณ ๑๑๐ ล้านบาท แต่ผู้ใช้ไฟฟ้านั้นมีเฉพาะในเมือง สายไฟที่ผ่านหัวชาวบ้านไม่รู้ที่บ้านๆ นั้น ทำให้ชาวบ้านเขารู้สึกไม่ค่อยพอใจ เพราะเขาไม่มีส่วนร่วมด้วย ผลที่สุดสายไฟถูกขว้างปาเสียหายบ่อยๆ จนพนักงานไฟฟ้าต้องหัวเสียเพราะไฟดับบ่อย ที่เป็นเช่นนี้จะโทษชาวบ้านเขาไม่ได้ อาจจะเป็นที่คิดผิดนึกไปว่า ชาวบ้านเขาไม่อยากจะใช้ไฟฟ้า เพราะมันแพง สู้เขาใช้ไม้ใช้ตะเกียงไม่ได้ แต่แท้จริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ พลังงานไฟฟ้าจากเขื่อนนี้อยู่ในความควบคุมของกองพลังงานแห่งชาติ แล้วกองพลังงานแห่งชาติขายกระแสไฟฟ้าให้กับทางการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคยูนิตละ ๔๐ สตางค์ ไฟฟ้าส่วนภูมิภาคขายกระแสไฟฟ้าให้แก่ผู้ใช้ในยูนิตละ ๑.๘๐ บาท ซึ่งได้กำไรเกือบสามเท่าตัว ถ้าหากจะหาทางให้ชาวบ้านได้ใช้ไฟในยูนิตละดูๆ ก็พอจะทำได้ เพราะไหนๆ แต่ละหน่วยราชการก็ขึ้นตรงต่อรัฐบาลอยู่แล้ว นี่เป็นอุปสรรคอันหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเขาไม่เข้าใจในเจตนาของรัฐบาล ว่ามุ่งพัฒนาในเมืองหรือชนบทกันแน่

โดยสรุปแล้ว จะเห็นว่า โครงการต่างๆ ที่รัฐบาลดำเนินการพัฒนาชนบทอยู่นี้ มีเจตนาที่จะมุ่งพัฒนาจริงๆ แต่รัฐบาลควรที่จะเลือกโครงการที่สำคัญๆ มีประโยชน์อย่างกว้างที่สุด เพราะที่ทำการอยู่ในขณะนี้เป็นการพัฒนาในทางอ้อมเสียมากกว่า ประชาชนไม่มีส่วนร่วม ไม่มีส่วนรับผิดชอบที่แท้จริง แม้ว่าจะตั้งกรมการพัฒนาหมู่บ้านจากประชาชนในหมู่บ้านนั้นร่วมกับข้าราชการ เขาก็ไม่พอใจ เพราะเป็นเพียงแต่ตำแหน่ง

ล่อย ๆ ที่ตั้งขึ้นเพื่อบำรุงขวัญ ตามความคิดเห็นของผู้เขียนเองแล้ว รัฐบาลที่จะตั้งงบประมาณจากโครงการใหญ่ ๆ บางโครงการที่ทำไปแล้ว ให้ผลประโยชน์แก่ชนส่วนน้อย มาจัดตั้งเป็นงบประมาณหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านเขามีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการใช้งบประมาณ มีกรรมการควบคุมการดำเนินการอย่างรัดกุม หมู่บ้านพัฒนาหนึ่ง ๆ ไม่จำเป็นจะต้องใช้งบประมาณมาก หมู่บ้านละหมีนสองหมื่นก็พอ ในจังหวัดพัฒนาหนึ่ง ๆ ก็ตกในราว ๑๐ ล้านบาท ผลการพัฒนาจะเห็นได้เด่นชัดกว่านี้ เพราะประชาชนเขามีส่วนรับผิดชอบในการใช้งบประมาณ มีความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตนเอง เพราะอย่างน้อยที่สุดเขาก็มีสิทธิใช้งบประมาณตามนโยบายของเขา ส่วนใหญ่ประกอบกับนโยบายของรัฐบาล แต่ละหมู่บ้านก็จะกระตือรือร้นทำการพัฒนาแข่งขันกัน มีการร่วมมือกันระหว่างหมู่บ้านต่อหมู่บ้าน เช่นการทำถนนหนทาง ทำการปรับปรุงพัฒนาหมู่บ้านในค้ำนต่าง ๆ เขาทำกันได้เพราะค่าแรงงานถูก ใช้เงินได้ผลคุ้มค่า ไม่ใช่แต่จะคอยเขมือบกินให้เป็นที่อื้อฉาว ถ้าหากทำได้ดังที่กล่าวมาอย่างย่อ ๆ แล้วนี้ ประชาชนเขาก็จะเข้าใจการพัฒนาได้มากขึ้น สังคมของชาวบ้านกับสังคมของข้าราชการก็จะกลมกลืนกัน การประสานงานระหว่างหน่วยราชการกับประชาชนก็จะดีขึ้น โครงการต่าง ๆ ก็จะมีคามหมายต่อประชาชนมากขึ้นกว่านี้ และแต่ละโครงการก็จะไม่เป็นตุ๊กตาตั้งที่กล่าวมาแล้ว.

บัดนี้ สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์ มีร้านหนังสืออยู่หน้าสำนักงานแล้ว
ถ้าท่านผู้อ่านผ่านมาทางถนนพญาไท ขอเชิญแวะชมหนังสือของเราที่ร้าน
ปากซอยจุฬาฯ ๒ ตรงข้ามกับโรงเรียนก่อสร้างอุเทนถวาย บรรณาธิการ
และเจ้าหน้าที่ทุกคนจะยินดีต้อนรับเสมอ หรือท่านจะสั่งซื้อทางไปรษณีย์ก็ได้

ธนาคารทหารไทย จำกัด

อาคาร ๒ ถนนราชดำเนินกลาง พระนคร
โทร. ๒๕๖๗๕-๖-๗, ๒๒๕๐๖ และ ๒๒๗๔๕

ประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ทุกประเภท
มีตัวแทนต่างประเทศตามเมืองสำคัญ ๆ ทั่วโลก
บริการสะดวกรวดเร็ว ซื่อสัตย์ และเป็นกันเอง
ยินดีรับใช้นักธุรกิจ พ่อค้า และประชาชนโดยทั่วไป

สุขุม นวพันธ์

ผู้จัดการ

๑ มั่งกระดกไว้บ่าช้า หอมปาริชาติสวรรค์ หลงลาภยศกระสัน แล้งแหล่งกวีชบหล้า	โลกนี้ ฟากฟ้า กระจายคิม จำฟ้าชโลมจันทร์ ฯ
๒ เอาถ่านเผาฟากพื้น กำหนึ่งเพียงผงฐลี เสียคายแต่ชีวี ระวังเพิ่มเครื่องวิคร้อย	ปกติ คำน้อย มาเกิด ภพให้สงสาร ฯ
๓ นิรมิตแต่สิ่งล้วน หลงสเน่ห์มนต์ทิพย์ลึง เสาะทาค่าเพิ่มพลัง ทิพย์อื่นในโลกย์แล้ว	อนิจจัง กายแก้ว ดวงจิตต ผ่องนันทน์ ฯ
๔ หวังอะไรในโลกนี้ มรณะแห่งสังขาร กิเลสเร่าร้อนผลาญ สุกแต่วิปากพราภให้	ยินนาน คีบใกล้ ในอก กุเฮย สู้ห้วงกรรมเวร ฯ
๕ ทักผ่อนรุ่งเก่าไว้ ทั้งซากกาภกระดูกกลบ นิรมิตแต่สิ่งสงบ หวังชะล้างเพียงทัญญา	ในภพ นี้เทอญ แผ่นหล้า บริสุทธิ์ ต่ำพื้นดินคม ฯ

วิโรจน์ ศรีสุโร

การศึกษาเกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิรัช กุพทมาศ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล ถึงประมาณ ๑๗๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น ๑๕ จังหวัด และมีพลเมืองถึง ๑ ใน ๓ ของประเทศ คือประมาณ ๑๐ ล้านคน ภูมิภาคนี้เป็นจุดสำคัญไม่เฉพาะทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่รวมไปถึงด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านยุทธศาสตร์ของประเทศด้วย ลักษณะเด่นของปัญหาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้ กล่าวได้คือ ปัญหาของความยากจนและขาดแคลนของประชาชน เนื่องจากภาคนี้เป็นดินแดนที่กั้นการนำน้ำที่จะใช้ทำการเพาะปลูกและที่ใช้ในการบริโภคด้วย รัฐบาลตระหนักดีว่าถ้าสามารถเก็บกักน้ำไว้ได้สำหรับใช้ในการเกษตรกรรมแล้ว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็จะอุดมสมบูรณ์เช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ ฉะนั้น รัฐบาลจึงได้มีโครงการชลประทานเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในด้านการเกษตรกรรม การประมงน้ำจืด การพลังไฟฟ้า เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้อยู่ดีกินดีขึ้น โครงการชลประทานที่รัฐบาล โดยกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติจัดทำอยู่ขณะนี้ คือโครงการพัฒนาแม่น้ำพอง “เขื่อนอุบลรัตน์” ที่จังหวัดขอนแก่น แล้วยังมีโครงการน้ำพองซึ่งเป็นโครงการพัฒนาแม่น้ำสาขาของลำน้ำโขง ตามแผนพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง นอกจากนี้ยังมี โครงการผามองที่จังหวัดหนองคาย และโครงการลำโดมน้อยที่จังหวัดอุบลราชธานี และรัฐบาลยังได้มอบให้กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ

๑๒

เจาะหน้าบาดาลให้ประชาชนบริโภค การเจาะหน้าบาดาลนี้ทำให้ประชาชนได้รับความ สะดวกสบายขึ้นเป็นอันมาก เพราะแต่ก่อนนี้ประชาชนจะต้องเดินทางไปตักน้ำเป็นระยะ ทางถึง ๑๐-๑๕ เส้น ซึ่งชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือประสบมาแล้วแต่อดีต^๑

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกำลังได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และค่อนข้างมากกว่าภาค อื่น ๆ ของประเทศ ในด้านการคมนาคม การเกษตร ชลประทาน การอุตสาหกรรม การสาธารณสุข การปกครอง ตลอดจนการศึกษา ซึ่งจะต้องวางแผนให้สอดคล้อง ประสานกันและมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกันกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การ พัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจและสังคม จะไม่บรรลุผลสำเร็จด้วยดี ถ้าหากประชากร ของชาติขาดการศึกษาหรือมีการศึกษาระดับต่ำ ดังนั้นการพัฒนาการศึกษาย่อมเป็นหัวใจ ของการพัฒนาทั้งหลาย บทความนี้จึงได้พยายามที่จะบรรยายสภาพที่เป็นอยู่ของการ ศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิเคราะห์ลักษณะปัญหาซึ่งเด่นสำหรับภาคนี้ กล่าว ถึงโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ และเสนอแนะข้อที่ควรพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อการศึกษาในภาคนี้จะได้สนองความต้องการ และความจำเป็น ทั้งด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและวัฒนธรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ในฐานะผู้เขียนได้เล่าเรียนมาทางการศึกษา เกี่ยวข้องในวงการศึกษามานานพอสมควร และเป็นชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือคน หนึ่งด้วย

สภาวะของการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. ประเทศไทยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๑๒ ภาคการศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียง เหนือมี ๓ ภาคคือ ภาคการศึกษา ๙ มีจังหวัดขอนแก่น เลย สกลนคร หนองคาย อุดร ธานี ภาคการศึกษา ๑๐ มีจังหวัดกาฬสินธุ์ นครพนม มหาสารคาม ร้อยเอ็ด อุดร ราชธานี และภาคการศึกษา ๑๑ ประกอบด้วยจังหวัด ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ จำนวนโรงเรียนและนักเรียนในภาคการศึกษา ทั้ง ๓ จะได้เสนอเป็น ตารางสถิติดังต่อไปนี้^๒

๑. เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ “โครงการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางโครงการ” หนังสือของชาว จังหวัดอุบล ราชธานี ๒๕๐๘

๒. สำนักงานสถิติแห่งชาติและสำนักงานแผนการศึกษา รายงานเบื้องต้นสามโนโรงเรียน โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ นายกรัฐมนตรี ๒๕๐๘ หน้า ๘-๑๑

จำนวนโรงเรียนและนักเรียนในโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัด	ประชากร ป. ตัน		ประชากร ป. ปลาย		เทศบาล		มัธยมวิสามัญ		ราษฎรหลักสุตรสามัญ		อาชีวศึกษา	
	โรงเรียน	นักเรียน	โรงเรียน	นักเรียน	โรงเรียน	นักเรียน	โรงเรียน	นักเรียน	โรงเรียน	นักเรียน	โรงเรียน	นักเรียน
ภาคศึกษา ๕ รวม	๒,๗๐๕	๓๕๕,๘๓๒	๑๐๕	๓๖,๐๕๕	๑๖	๗,๕๑๒	๑๘	๖,๓๕๒	๘๘	๒๔,๖๕๕	๑๔	๑,๘๐๓
ขอนแก่น	๘๒๐	๑๑๗,๖๑๓	๓๒	๑๐,๒๐๓	๕	๒,๑๓๓	๓	๑,๕๒๐	๓๓	๑๑,๑๑๑	๓	๕๙๖
เลย	๓๐๕	๓๒,๐๒๒	๑๕	๕,๗๖๔	๓	๕๓๑	๔	๑,๐๒๕	๓	๕๗๕	๒	๑๓๕
สกลนคร	๕๐๐	๕๘,๓๐๕	๑๘	๖,๓๑๑	๒	๑,๑๑๕	๓	๑,๑๐๖	๑๕	๓,๘๗๗	๓	๓๕๐
หนองคาย	๓๐๕	๓๔,๓๘๘	๑๗	๕,๘๕๑	๓	๕๕๐	๕	๑,๑๕๐	๖	๑,๕๒๒	๓	๒๕๐
อุดรธานี	๗๗๑	๑๑๗,๕๐๐	๒๓	๘,๕๓๖	๓	๒,๒๘๕	๓	๑,๕๕๕	๒๗	๗,๕๗๕	๓	๕๕๒
ภาคศึกษา ๑๐ รวม	๓,๓๕๕	๔๑๐,๕๙๖	๑๔๓	๔๕,๘๓๔	๒๐	๘,๗๕๕	๒๕	๘,๕๕๕	๑๓๑	๒๕,๕๑๓	๑๑	๑,๒๐๒
กาฬสินธุ์	๔๐๔	๕๕,๑๕๕	๒๒	๗,๕๙๖	๔	๑,๓๗๓	๕	๑,๓๗๕	๑๔	๒,๐๕๕	๓	๑๖๗
นครพนม	๔๘๕	๕๗,๐๘๗	๒๖	๘,๓๗๖	๓	๕๖๒	๔	๑,๖๓๑	๑๑	๑,๓๑๕	๒	๑๗๕
มหาสารคาม	๕๐๔	๖๖,๐๘๘	๒๐	๖,๕๕๐	๕	๑,๕๐๕	๓	๑,๕๓๑	๒๑	๔,๕๓๕	๒	๑๖๖
ร้อยเอ็ด	๗๑๕	๘๕,๑๖๔	๑๘	๕,๓๗๔	๓	๑,๑๓๐	๕	๑,๗๕๕	๒๗	๕,๑๓๗	๒	๑๕๒
อุบลราชธานี	๑,๒๗๕	๑๓๕,๕๐๒	๕๗	๑๗,๕๕๘	๕	๓,๗๖๕	๘	๒,๑๗๕	๕๕	๑๖,๕๒๗	๒	๕๓๕
ภาคศึกษา ๑๑ รวม	๓,๒๕๕	๔๗๒,๒๕๓	๑๔๓	๕๖,๘๒๘	๑๖	๗,๕๕๕	๓๕	๑๐,๕๕๕	๑๕๕	๒๖,๖๖๕	๑๖	๒,๒๗๗
ชัยภูมิ	๔๖๕	๖๕,๐๕๐	๒๒	๑๑,๓๖๗	๓	๕๕๓	๓	๑,๑๖๕	๑๗	๓,๗๕๓	๓	๒๓๗
นครราชสีมา	๕๕๖	๑๕๕,๐๖๐	๓๕	๑๕,๑๐๑	๕	๓,๕๐๕	๑๓	๕,๖๖๗	๓๖	๑๓,๖๒๒	๔	๑,๓๕๑
บุรีรัมย์	๕๗๗	๘๓,๘๕๔	๓๔	๑๒,๕๗๘	๒	๑,๒๗๕	๖	๑,๕๒๓	๑๐	๒,๑๑๕	๓	๒๕๒
ศรีสะเกษ	๖๖๐	๙๐,๖๐๑	๒๑	๖,๗๕๑	๑	๕๖๑	๖	๑,๕๓๕	๑๖	๓,๗๐๐	๓	๑๕๒
สุรินทร์	๖๔๒	๘๕,๗๐๘	๒๗	๘,๕๐๕	๓	๑,๒๕๓	๕	๑,๕๕๕	๑๕	๓,๕๓๒	๓	๓๑๕
รวมทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๕,๓๕๕	๑,๒๕๓,๑๒๑	๓๕๑	๑๓๗,๗๑๗	๕๕	๒๓,๗๕๐	๘๐	๒๕,๒๓๖	๓๑๓	๘๑,๒๓๗	๕๑	๕,๒๗๒
รวมทั้งประเทศ	๒๒,๕๐๗	๓,๑๒๗,๕๐๕	๑,๖๕๑	๕๗๕,๐๕๗	๕๕๕	๒๓๐,๕๗๒	๕๕๕	๑๕๕,๑๓๖	๒,๒๕๐	๗๗๑,๗๕๖	๒๐๑	๕๕,๘๓๕

ตารางที่ได้เสนอมาแล้ว มิได้รวมโรงเรียนอนุบาล ซึ่งมีจำนวน ๑๒ โรงเรียนและมีจำนวนนักเรียน ๒,๙๓๗ คน โรงเรียนราษฎร์หลักสูตรสามัญที่กล่าวถึง คือ โรงเรียนที่ดำเนินการโดยเอกชนหรือหมู่คณะใดคณะหนึ่งที่ไม่ใช่หน่วยราชการ เป็นโรงเรียนที่สอนชั้นสามัญระดับใดๆ หรือทุกระดับ ตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ในเวลาปกติ ไม่รวมโรงเรียนที่สอนวิชาชีพ ศิลป โรงเรียนทวศึกษา โรงเรียนส่งคำสอน โรงเรียนสงเคราะห์คนพิการ โรงเรียนสอนศาสนา

จากตารางสถิติที่ได้เสนอมาแล้ว พอที่จะตั้งข้อสังเกตได้ว่า ปริมาณของโรงเรียนและนักเรียนระดับประถมศึกษา ประถมศึกษาตอนต้น มีจำนวนที่น่าจะพอใจได้เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณของโรงเรียนและห้องเรียนระดับนี้ของประเทศไทยโดยส่วนรวม โดยถือเกณฑ์ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพลเมืองปริมาณ ๑ ใน ๓ ของพลเมืองทั้งประเทศ และจะเริ่มเห็นว่าปริมาณของโรงเรียนจะลดลงเป็นสัดส่วนที่ไม่ควรจะพึงพอใจ ตั้งแต่ระยะประถมศึกษาตอนปลาย และโดยเฉพาะระดับชั้นมัธยมศึกษาทั้งของรัฐบาลและของเอกชน นับได้ว่ามีจำนวนน้อยมาก มัธยมวิสามัญศึกษาซึ่งมีจำนวนโรงเรียนเป็น ๑๘ เพอร์เซ็นต์ จำนวนนักเรียน ๑๕ เพอร์เซ็นต์ ของประเทศ โรงเรียนราษฎร์หลักสูตรสามัญมีจำนวนโรงเรียนเป็น ๑๓ เพอร์เซ็นต์ และจำนวนนักเรียน ๑๕ เพอร์เซ็นต์ ของประเทศ และเมื่อเปรียบเทียบส่วนสัดระหว่างจำนวนนักเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือระดับมัธยมศึกษา (มัธยมวิสามัญ ราษฎร์ และอาชีวศึกษา) กับระดับประถมศึกษา (ทั้งประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย) จะเป็นอัตราส่วน ๑ : ๑๐ ซึ่งนับว่ายังไม่น่าพอใจอย่างมาก

โรงเรียนอาชีวศึกษา หมายถึงโรงเรียนและหน่วยเคลื่อนที่ สังกัดกรมอาชีวศึกษา โรงเรียนสังกัดกรมอาชีวศึกษาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ โรงเรียนการช่าง (ชาย) มีโรงเรียนที่ได้รับการปรับปรุงตามโครงการฝึกช่างฝีมือ สปอ. ซึ่งหมดสัญญาให้ความช่วยเหลือเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๐๘ เป็นจำนวน ๖ โรงเรียน เปิดสอนหลักสูตรการช่างอุตสาหกรรม คือช่างก่อสร้าง เครื่องยนต์ ช่างกลโรงงาน ช่างเชื่อมโลหะแผ่น ช่างไฟฟ้า และช่างวิทยุและโทรคมนาคม และมีอีก ๓ โรงเรียนที่เปิดหลักสูตรแบบ

สปอ. ดังกล่าวแล้ว แต่ยังไม่เต็มรูป ส่วนโรงเรียนการช่าง (ชาย) ที่เหลืออีก ๖ แห่ง เปิดสอนหลักสูตรช่างไม้ปลูกสร้าง โรงเรียนการช่าง (ชาย) ที่เปิดสอนหลักสูตรเดียว นี้ มีจำนวนนักเรียนน้อยมาก หลายแห่งมีจำนวนประมาณ ๓๐-๔๐ คนเท่านั้น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโรงเรียนการช่างสตรีทุกจังหวัด ๆ ละ ๑ แห่ง โรงเรียนการช่างสตรี ๗ แห่ง ที่ได้รับการปรับปรุงตามโครงการช่วยเหลือขององค์การกองทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ซึ่งมีหลักสูตรกว้างขวางขึ้น โดยมีวิชาเอกให้เลือกถึง ๔ วิชา คือ ผ้าและการตัดเย็บ อาหารและโภชนาการ คหกรรมศาสตร์ ศิลปหัตถกรรม และมีวิชารองให้เลือกคือเสริมสวย พิมพ์ดีดและปฏิบัติงาน ศิลปประดิษฐ์ ฯลฯ โรงเรียนการช่างสตรีที่เหลือ เริ่มเปิดสอนหลักสูตรที่มีวิชาเอกให้เลือกเพียง ๒ วิชา คือ ผ้าและตัดเย็บ อาหารและโภชนาการ โรงเรียนการช่างสตรีกลุ่มที่ ๒ นี้ ยังขาดความสนใจและความนิยมจากผู้ปกครองจึงส่งบุตรหลานเข้าเรียนเป็นจำนวนน้อยมาก โรงเรียนสังกัดกรมอาชีวศึกษาอีกประเภทหนึ่งคือ วิทยาลัยและโรงเรียนประเภทเกษตรกรรม มีทั้งหมดด้วยกัน ๖ แห่ง ในจำนวนนี้เป็นวิทยาลัยเกษตรกรรม ๑ แห่ง คือที่สุรินทร์ หลักสูตรเกษตรกรรมทุกแห่งจะสอนหนักทาง พืช สัตว์ และช่างเกษตร เป็นที่สังเกตได้ อย่างชัดเจนว่า ในโรงเรียนอาชีวศึกษาทั้ง ๓ ประเภทนี้ จำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. ๑-๓) มีจำนวนน้อยมาก บางแห่งแทบไม่มีเลย

วิทยาลัยเทคนิคมีอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒ แห่ง คือที่ นครราชสีมา และที่ ขอนแก่น สำหรับวิทยาลัยเทคนิคที่ขอนแก่นนี้ ใช้หลักสูตรตามแบบเยอรมันซึ่งเรียนอีก ๓ ปี หลังจบ ม.ศ. ๓ แล้ว มีจำนวนนักเรียนในปีการศึกษา ๒๕๐๘ จำนวน ๑๑๐ คน ส่วนวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่นครราชสีมา นั้น มีจำนวนนักเรียนในปีการศึกษา ๒๕๐๘ จำนวน ๑,๔๒๕ คน ซึ่งรวมทั้งนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สายอาชีพและระดับเทคนิคด้วย

๓. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ตั้งของโรงเรียนฝึกหัดครู ซึ่งสอนเฉพาะระดับ ป.กศ. จำนวน ๑ แห่ง ที่จังหวัดสกลนคร มีจำนวนนักเรียน ๑๕๒ คน และวิทยาลัยครูอีก ๔ แห่ง ซึ่งสอนระดับ ป.กศ. และ ป.กศ. สูง ที่นครราชสีมา อุตรธานี มหาสารคาม และอุบลราชธานี มีนักเรียนระดับ ป.กศ. จำนวน ๓,๑๔๓ คน และระดับ ป.กศ. สูง จำนวน ๗๔๐ คน

๔. มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ ๒ ปีมานี้ โดยเปิดหลักสูตรที่นำจะสนองความต้องการและความจำเป็นทางด้านภูมิศาสตร์และด้านกำลังคน โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือและของประเทศไทยโดยส่วนรวมได้บ้าง คือ หลักสูตรเกษตรกรรมศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ปัจจุบันนี้มีนักศึกษาเป็นจำนวนประมาณ ๔๐๐ คน

อุปสรรคและปัญหาด้านการศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากหลักฐานอ้างอิงบางประการ จากที่ได้สัมภาษณ์นักการศึกษาที่เกี่ยวข้องบางท่าน^๓ และจากประสบการณ์ของผู้เขียนเอง ในฐานะที่เป็นชาวอีสาน และงานในหน้าที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาในจังหวัดต่าง ๆ พอจะประมวลอุปสรรคและปัญหาในด้านการจัดและบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิผลได้ ซึ่งบางประการเป็นปัญหาโดยส่วนรวมของประเทศ และหลายประการเป็นปัญหาเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การกล่าวถึงอุปสรรคในค่านนี้ ขออนุญาตกล่าวถึงอุปสรรคในเรื่องงบประมาณซึ่งเป็นปัญหาทุกวงการ ไม่เฉพาะในวงการการศึกษา และกับในวงการศึกษาก็เป็นปัญหาที่กล่าวได้ว่าเป็นปัญหาทุก ๆ ภาค ทุกระดับการศึกษา อุปสรรคและปัญหาตลอดจนสาเหตุแห่งปัญหาซึ่งบทความนี้จะพูดถึง มีดังต่อไปนี้

ระดับประถมศึกษา

๑. แม้จะได้เคยกล่าวไว้ว่า จำนวนของโรงเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น และจำนวนนักเรียนจะอยู่ในสัดส่วนที่ดี เมื่อเปรียบเทียบกับของประเทศโดยส่วนรวม แต่อย่างไรก็ตาม จำนวนปริมาณของโรงเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นของทั้งประเทศยังหาเป็นที่เพียงพอไม่ เมื่อคำนึงถึงจำนวนประชากรของประเทศที่มีอยู่ในปัจจุบันประมาณ ๓๐ ล้านคน และอัตราเพิ่มมากกว่าร้อยละ ๓ ต่อปี ซึ่งจะเป็นอัตราร้อยละ ๓.๖๒ ในปี ๒๕๒๑ ซึ่งจะทำให้ประชากรของประเทศมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีก ๑ เท่า ในระยะ ๒๐ ปีข้างหน้า และทำให้มีเด็กในวัยเรียนประถมศึกษาประมาณ ๑๐ ล้านคน และย่อมจะมีเป็นจำนวนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีพลเมืองประมาณ ๑ ใน ๓ ของประเทศ ดังนั้นการขยายปริมาณโรงเรียนประถมศึกษาตอนต้น ต้องกระทำโดยเร่งรีบ อย่างปราศจากข้อสงสัย นอกจากนี้ โรงเรียนที่มีอยู่นั้น ยังมีลักษณะไม่ถูกต้องเหมาะสมอีกด้วย และบางแห่งยังไม่มีอาคารเอกเทศถาวร

๓. อาจารย์เอกวิทย์ ณ ถลาง, และอาจารย์สวัสดิ์ จงกล

๒. การขยายการศึกษาภาคบังคับจาก ๔ ปี เป็น ๗ ปี ตามแผนการว่าด้วยการขยาย การประถมศึกษาภาคบังคับนั้น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังห่างไกลกับความสมบูรณ์ เป็นอันมาก พิจารณาจากจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เป็นจำนวนประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ คน ถ้าวงโครงการรับนักเรียนเข้าศึกษาต่อในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ประมาณร้อยละ ๔๐ คน ก็จะเป็นจำนวนนักเรียนที่จะรับเพิ่มประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ คน เฉพาะชั้น ป. ๕ เมื่อ कु การางที่ได้เสนอแล้ว จะเห็นว่า มีจำนวนโรงเรียนประชาบาลประถมศึกษาตอนปลาย ๓๕๑ โรงเท่านั้น

๓. สำหรับเรื่องคุณภาพทางด้านวิชาการนั้น ระหว่างปี ๒๕๐๖-๒๕๐๘ ได้มีการ วิจัยของกรมสามัญศึกษา ร่วมกับสถาบันแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาเรื่งเด็ก ที่จัดทำ ข้อทดสอบมาตรฐานเพื่อวัดคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน เพื่อหาทางปรับปรุงโรงเรียน ทั่วประเทศให้เข้าระดับที่ต้องการ จากการทดสอบเด็กนักเรียนที่จบชั้น ป. ๑ และ นักเรียนที่จบชั้น ป. ๔ เปรียบเทียบแล้ว ปรากฏว่านักเรียนในภาคการศึกษา ๔ และ ภาคการศึกษา ๑๐ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดเลย สกลนคร หนองคาย อุดร กาฬสินธุ์ นครพนม มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และอุบลราชธานี มีสัมฤทธิ์ผลในทางการเรียนต่ำกว่า ระดับเฉลี่ยจากภาคการศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ส่วนภาคการศึกษา ๑๑ ซึ่งมีจังหวัด ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ มีคุณภาพทางการศึกษาสูงกว่าบ้างเล็กน้อย ในบางวิชา แต่ก็ยังนับว่าต่ำอยู่ เมื่อคิดโดยถัวเฉลี่ยแล้ว นักเรียนที่จบ ป. ๔ แล้ว โดยส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ แต่ยังไม่ค่อยแม่นยำนัก เมื่อออกจากโรงเรียนไปนาน ๆ และไม่ได้รับการฝึกอบรมต่อ ก็ย่อมลืมได้ง่าย

๔. ปัญหาเรื่องครูมีหลายด้านด้วยกัน ประการแรกคือ โดยส่วนรวมแล้ว ครูมีวุฒิ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่แตกต่างกันเห็นได้ชัดจากภาคอื่นมากนัก แต่จำนวนยังไม่เป็นที่เพียงพอ ในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี สกลนคร หนอง คาย มีโรงเรียนที่มีครูคนเดียวมากกว่าในจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเดียวกัน และในประเทศไทย โดยเฉพาะ ๓ จังหวัดหลัง โรงเรียนที่มีครูคนเดียวนี้ หมายถึงโรงเรียนที่มี ๔ ชั้น ป. ๑-ป. ๔ และมีนักเรียนประมาณ ๕๐ คน นอกจากปัญหาเรื่องครูไม่พอแล้ว ยังมี

ปัญหาเรื่องความเอาใจใส่หรืออุทิศให้แก่งานการสอน มีผู้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ครูตามดิน
ไกล ๆ ออกไป ครูที่มีหลักฐานมั่นคงแล้วมักจะถือว่าการสอนเป็นงานพิเศษของตน เอา
ใจใส่เพียงครั้ง ๆ กลาง ๆ สู้ครูหนุ่ม ๆ เพิ่งกำลังเริ่มงานสอนยังไม่มีหลักฐานร่ำรวย ไม่
ได้ อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตอันนี้น่าจะรับฟังไว้ แต่จะถือว่าเป็นปัญหาเฉพาะของครู
ทางอีสานเท่านั้น หาได้ไม่

๕. คุณภาพทางการศึกษาทางบ้านอื่น ๆ มีปัญหาส่วนตัว ซึ่งเป็นสาเหตุแห่งปัญหา
ในค้ำนวิชาการด้วยคือ นักเรียนมีความยากจน นอกจากนั้นยังจะต้องช่วยบิดามารดา
ประกอบอาชีพ ไม่สามารถจัดหาหนังสือแบบเรียนตามที่กำหนดได้ การมาเล่าเรียนไม่
สม่ำเสมอ โดยที่ภาคอีสานเป็นภาคที่มีความยากจนขาดแคลนและกันดาร จึงทำให้การ
ดำรงชีวิตโดยทั่วไปผิดแผกไปจากภูมิภาคอื่น วิถีชีวิตบางอย่างก็อยู่แล้ว บางอย่างก็
สมควรจะปรับปรุงแก้ไข ความยากจนเป็นข้อกีดกันไม่ให้เด็กนักเรียนสามารถจะหา
เครื่องแต่งกายให้ถูกต้องตามระเบียบและความเหมาะสมเหมือนเด็กในภาคอื่น อย่าพูด
ถึงการแต่งกายผิดระเบียบเลย เด็กจำนวนไม่น้อยไม่มีเครื่องนุ่งห่มคือว่าเสื้อและกระโปรง
ยัดได้หุดได้ วันหนึ่งพี่ใส่ชุดนั้น วันต่อมาน้องใส่สลับกันไปก็มี เรื่องนี้ยอมเป็นที่ทราบ
กันโดยทั่วไป อาหารอย่างหวังว่าจะกินถูกหลักโภชนาการ แม้แต่ข้าวมือเช้า กลางวัน เย็น
ให้สมบูรณ์ก็ยังเป็นปัญหา ปัญหาอีกอันหนึ่ง คือเรื่องสุขนิสัย เป็นต้นว่า การอาบน้ำทำ
ความสะอาดร่างกาย ได้เคยกล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า จะไปตักน้ำต้องเดินทางถึง
๑๕-๒๐ เส้น ความกันดารน้ำในหน้าแล้งนี้เองเป็นอุปสรรคต่อความเคยชินในการอาบ
น้ำชำระร่างกาย ดังนั้นการศึกษาจึงมีหน้าที่ที่จะส่งเสริมให้บุคคลเจริญองงามทุกค้ำน
ในค้ำนร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม จึงยังไม่บรรลุผลเป็นที่น่าพอใจนัก

๖. ปัญหาเกี่ยวกับตัวเด็กและท้องถิ่น อีกประการหนึ่งคือเรื่องภาษาพูดในบ้านแตก
ต่างกับภาษาที่ใช้สอนในโรงเรียน จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางจังหวัด เป็น
ต้นว่าในชนบทของสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ มีอุปสรรคในเรื่องภาษา เพราะมีภาษา
ที่ใช้พูดกันในบ้าน อาจจะเป็นเขมรบ้าง ส่วยบ้าง เขมรบ้าง ฯลฯ การสอนในโรงเรียนใช้
ภาษากลางอันเป็นภาษาเมืองหลวง ซึ่งต้องใช้ความพยายามมากไปกว่าปกติหลายเท่า
จึงจะเรียน พูด อ่าน และเขียนภาษากลางได้อย่างถูกต้องคล่องแคล่ว

ระดับมัธยมศึกษา

การศึกษาระดับมัธยมศึกษา นี้ มุ่งที่จะสำรวจส่งเสริมความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติของนักเรียน เพื่อให้มีความรู้และทักษะอันเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ หรือให้มีพื้นฐานความรู้อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต หรือเพื่อการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้ก็คำนึงถึงเอกัตภาพของนักเรียนแต่ละคนด้วย ปัจจุบันนี้มัธยมศึกษาของไทยแบ่งออกเป็นสายใหญ่ ๒ สาย คือสายสามัญ สายอาชีพ อุปสรรคและปัญหาของการจัดมัธยมศึกษาทั้งสองสายและเป็นปัญหารวม ๆ ของประเทศ กล่าวได้ว่ามี (๑) ขาดครูที่มีคุณวุฒิเพียงพอ (๒) ขาดห้องเรียน ห้องทดลอง และโรงฝึกงานที่เหมาะสม (๓) ขาดเครื่องมือเครื่องจักรกล และอุปกรณ์การสอน (๔) ขาดวัสดุฝึกหัดงาน (๕) ขาดตำราแบบเรียนและหนังสืออ้างอิงสำหรับนักเรียนและครู และห้องสมุดที่ดี (๖) ขาดผู้มีความสามารถในการบริหารและนิเทศการศึกษา ส่วนอุปสรรคและปัญหาในมัธยมศึกษาที่เด่นเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พอจะวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

๑. ในประเทศที่เริ่มต้นพัฒนาเศรษฐกิจและมีทรัพยากรจำกัด การที่จะลงทุนในตัวบุคคลในระยะสั้นเป็นของจำเป็น การศึกษาที่ได้รับผลรวดเร็วคือ การมัธยมศึกษา และในระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษาให้ผลผลิตเร็วกว่าแขนงอื่น ๆ ดังนั้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงควรมุ่งพัฒนาอาชีวศึกษาให้มากขึ้นเป็นพิเศษ แต่เท่าที่เป็นอยู่ ตามตัวเลขที่ได้เสนอมานี้แล้ว ปรากฏว่ามีจำนวนโรงเรียน ๔๑ โรงเรียน และจำนวนนักเรียน ๕,๒๘๒ คน สำหรับจำนวนนักเรียนแล้ว เห็นว่าน้อยมาก และน้อยอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสายอาชีพ น่าจะเป็นเพราะมัธยมศึกษาตอนต้นมีหลักสูตรให้เลือกน้อยไป มีสอนวิชาช่างไม้ การช่างสตรี เกษตรกรรม ยังไม่มีหลักสูตร การช่างอุตสาหกรรมอื่น ๆ เป็นต้นว่า ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า ฯลฯ ซึ่งจะสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียนในสมัยปัจจุบันนี้ จึงนับได้ว่าการจัดอาชีวศึกษาในระดับนี้ให้สามารถสนองความต้องการ ฐานะทางเศรษฐกิจ และทัศนคติของประชาชนและสภาพของภูมิภาคนี้ เป็นสิ่งที่ควรแก่การใคร่ควรพิจารณา

๒. อัตราส่วนนักเรียนมัธยมศึกษา กับประถมศึกษา ๑:๑๐ ดังกล่าวแล้ว แสดงว่านักเรียนประถมศึกษาออกจากโรงเรียนไปส่วนมาก ซึ่งเป็นลักษณะปัญหาอันสำคัญ คือ

ความไม่ได้สัดส่วนทางการศึกษา มัธยมศึกษาจะให้ความรู้จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และฝีมืออันเพียงพอต่อการประกอบอาชีพพื้นฐาน ตามอุดมคติแล้ว นักเรียนมัธยมศึกษาควรจะเป็น ๒๖ % ของนักเรียนประถมศึกษา^๔ คือนักเรียนในชั้นประถม ๑๐๐ คน ควรจะขึ้นไปเรียนชั้นมัธยมได้ ๒๖ คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีเด็กหนุ่มในวัยเรียนเป็นจำนวนมากมายที่หยุดเรียนไป ผู้เข้าเรียนต่อมักเป็นบุตรหลานข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและคหบดีในจังหวัด เนื่องด้วยความยากจนเป็นเหตุหนึ่ง และโรงเรียนรัฐบาลมีไม่พอที่จะรับนักเรียนเข้าอีกเหตุหนึ่ง จำนวนโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญ ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาลมีจำนวนน้อย คงจะเป็นเพราะว่าแต่เดิมนั้น จัดให้มีโรงเรียนรัฐบาลจังหวัดละ ๒ แห่ง เท่านั้น คือโรงเรียนประจำจังหวัดชาย และโรงเรียนประจำจังหวัดสตรี ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดใหญ่หรือจังหวัดเล็กและจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นจังหวัดซึ่งมีอาณาเขตกว้างขวาง อย่างเช่นที่จังหวัดอุบลราชธานีมีทั้งหมด ๑๙ อำเภอ ๒๐๘ ตำบล ๒,๑๘๘ หมู่บ้าน มีจำนวนโรงเรียนรัฐบาลไม่เพียงพอ จึงมีโรงเรียนราษฎร์มากเพื่อสนองความต้องการนั้น โดยทั่วไปแล้วคุณภาพของการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ในต่างจังหวัดจะให้เทียบกับโรงเรียนรัฐบาลนั้นย่อมยาก เพราะการสร้างโรงเรียนที่สมบูรณ์ต้องมีการลงทุนมาก ต่อเมื่อการศึกษามีการขยายตัวมากขึ้น จึงได้มีโรงเรียนรัฐบาลของกรมวิสามัญศึกษาตั้งขึ้นที่อำเภอด้วย แต่จำนวนการเพิ่มโรงเรียนยังไม่เพียงพอเนื่องจากกำลังงบประมาณ โรงเรียนราษฎร์ที่มีอยู่ก็รับนักเรียนสายสามัญแทบทั้งหมด จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ที่กำลังคนของประเทศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นจำนวนมากยังล่องลอยอยู่ และเป็นผู้มีแต่แรงงานธรรมดา ขาดการศึกษาอบรมให้เป็นผู้ชำนาญงานค้ำจุนต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งพึงปรารถนาอย่างยิ่งในการส่งเสริมสมรรถภาพและคุณภาพในการทำงาน

อนึ่งการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง ควรจะริเริ่มตั้งแต่อยู่ในห้องเรียนและเริ่มกันตั้งแต่วัยระดับประถมศึกษา ในภูมิภาคซึ่งมีการแทรกซึมในทางลัทธิการเมืองที่ไม่พึงประสงค์ เนื่องจากประชาชนขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง และสิ่งแวดล้อม

๔. นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ปาฐกถาที่สโมสรโรตารีธนบุรี ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๘

ต่างๆ มีอิทธิพล จึงต้องฝังพื้นฐานความเข้าใจตั้งแต่ในวัยเด็กและฝึกปฏิบัติด้วยแต่การให้ความรู้และฝึกอบรมเรื่องประชาธิปไตยนั้น จะต้องศึกษาเป็นระยะต่อเนื่องกัน เป็นเวลานาน จนกระทั่งเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตด้วย ดังนั้น การให้การฝึกฝนอบรมเรื่องนี้ในระดับประถมศึกษาเท่านั้นหาเป็นการเพียงพอไม่ เด็กนักเรียนเป็นจำนวนมากซึ่งพอจะเริ่มเข้าใจสิ่งต่างๆ อันเป็นนามธรรมให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้นก็ไม่ได้เรียนต่อมัธยมศึกษาเสียแล้ว ฉะนั้นการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย ให้ประชาชนรู้จักใช้สิทธิของตนในทางที่ถูกตามวิถีทางประชาธิปไตย และให้สามารถวิเคราะห์และถ่วงถองสิ่งต่างๆ อย่างรอบคอบและถูกต้อง ย่อมจะต้องกินเวลายาวนาน

โครงการสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ

ในการปรับปรุงและขยายปริมาณและคุณภาพของการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ มีโครงการสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังต่อไปนี้
ระดับประถมศึกษา

๑. กระทรวงศึกษาธิการได้รับความช่วยเหลือและร่วมมือจากยูเนสโก เพื่อดำเนินการโครงการพัฒนาการศึกษาในชนบท โดย

- ก. แจกจ่ายแบบเรียนโดยไม่คิดมูลค่าให้แก่นักเรียนประชาบาลในจังหวัด ซึ่งอยู่ในโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท คือจังหวัดอุดรธานี สกลนคร นครพนม หนองคาย เลย อุบลราชธานี ฯลฯ
- ข. จัดงานค่านิยมศึกษาให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- ค. ให้ทุนแก่ศึกษาธิการจังหวัดและศึกษาธิการอำเภอไปศึกษาต่อ และดูงานในต่างประเทศเป็นจำนวน ๓๐ ทุน

๒. กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการตามโครงการขยายการศึกษาภาคบังคับ กล่าวคือ ปัจจุบันนี้ได้จัดให้มีโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายกระจายทั่วพระราชอาณาจักร ๑,๖๖๘ โรงเรียน กรมสามัญศึกษาวางแผนจะเปิดโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายเพิ่มอีกปีละ ๑๐๐ โรงเรียน จังหวัดละ ๑ โรงเรียนเป็นอย่างน้อย สำหรับจังหวัดที่ไม่มีโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายอยู่แล้ว และจะเปิดในตำบลที่มีอาคารสถานที่พร้อมอยู่แล้วก่อน และจะได้

ประกาศเป็นตำบล ๆ ไป ในการขยายการศึกษาภาคบังคับนั้น กระทรวงศึกษาธิการจะคำนึงถึงคุณภาพด้วย ไม่ใช่ปริมาณเท่านั้น เพราะมีฉะนั้นแล้ว การขยายการศึกษาภาคบังคับจะทำให้เด็กเสียเวลาอีก ๓ ปี โดยไม่มีอะไรเกิดขึ้นแก่เด็กที่คุ้มค่าเวลาและค่าใช้จ่ายที่สูญเสียไป

๓. ปัญหาเด็กพูดหลายภาษาในจังหวัดบุรีรัมย์ ศรีสะเกษและสุรินทร์นั้น กระทรวงศึกษาธิการพยายามหาหนทางแก้ไขในเรื่องนี้อยู่ เพราะการสอนเด็กเหล่านี้ต้องใช้กลวิธีพิเศษ จึงวางโครงการสอนเด็กที่ไม่พูดภาษาไทยในชีวิตประจำวัน โดยให้ภาคการศึกษา ร่วมกับศูนย์กลางการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่จังหวัดอุบลราชธานี (ศ.อ.ศ.อ.) ดำเนินการในเรื่องนี้

ระดับมัธยมศึกษา

กรมวิสามัญศึกษาวางโครงการปรับปรุงโรงเรียนในสังกัดไว้หลายโครงการด้วยกัน แต่ที่สมควรนำมากล่าว ณ ที่นี้ มี ๓ โครงการด้วยกัน

๑. โครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม (แบบ ๑)^๕ จัดขึ้นเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดขนาดใหญ่ จุฬนักเรียนและหลักสูตรกว้างขวางและยืดหยุ่นได้ ทั้งทางวิชาการและการเตรียมอาชีพเพื่อจะได้สนองความต้องการตามเลกต์ภาพของแต่ละบุคคล และในขณะเดียวกันก็สนองความต้องการในด้านกำลังคนของประเทศด้วย โครงการนี้จะขอเงินจากต่างประเทศเพื่อดำเนินการส่วนหนึ่ง จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่อยู่ในโครงการคือ นครราชสีมา ขอนแก่น อุตรดิตถ์ ร้อยเอ็ด หนองคาย และอุบลราชธานี

๒. โครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม (แบบ ๒)^๖ จัดขึ้นทั้งโรงเรียนประจำจังหวัดและโรงเรียนประจำอำเภอ มีวิชาเลือกส่วนใหญ่มุ่งในด้านเกษตรกรรม เพื่อให้เหมาะกับท้องถิ่นที่มีสภาพและสิ่งแวดล้อมเหมาะแก่การเกษตร และเมื่อพร้อมมากขึ้นก็จะเปิดสายเกษตรศาสตร์เพิ่มขึ้นเป็นวิชาให้เลือกได้ด้วย โครงการนี้ได้วางเป้าหมายที่จะจัดดำเนินการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมระดับอำเภอ พ.ศ. ๒๕๑๘—๒๕๑๙ รวม ๕๐ โรงเรียน โครงการโรงเรียนมัธยมประสมนี้ จะปรับปรุงโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๐ โรงเรียน ในปี ๒๕๑๘

๕. แผนการจัดโรงเรียนมัธยมแบบประสม ในโครงการกู้เงินเพื่อพัฒนาการมัธยมศึกษา

๖. แผนการจัดโรงเรียนมัธยมแบบประสม (แบบ ๒)

๓. โครงการปรับปรุงโรงเรียนในชนบท โดยความช่วยเหลือขององค์การกองทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) โดยปรับปรุงโรงเรียนวิสามันต์ประจำอำเภอ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๑๐ ให้ได้เป็นจำนวน ๗๒ โรงเรียน

กรมอาชีวศึกษามีโครงการเป็นจำนวนมาก เพื่อให้สามารถดำเนินการสร้างเสริมและปรับปรุงโรงเรียนให้สามารถผลิตช่างฝีมือและผู้มีวิชาชีพต่าง ๆ ให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพเพื่อสนองความต้องการกำลังคนของประเทศ โครงการที่น่าจะกล่าวถึงในที่นี้คือ^๗

๑. โครงการกู้เงินเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษา มีเป้าหมายที่จะปรับปรุงและขยายโรงเรียนการช่างอุตสาหกรรม ๑๔ แห่งทั่วประเทศ และโรงเรียนและวิทยาลัยเกษตรกรรมอีก ๑๐ แห่ง และวิทยาลัยครูอาชีวศึกษา ๑ แห่ง สำหรับโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้รับการปรับปรุงตามโครงการนี้ คือ โรงเรียนการช่างนครราชสีมา โรงเรียนการช่างอุดรธานี และวิทยาลัยเกษตรกรรมสุรินทร์

๒. โครงการปรับปรุงโรงเรียนการช่างสตรี โดยความช่วยเหลือจาก UNICEF โดยเปิดหลักสูตรให้เลือกกว้างขวางขึ้น คือ มีวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย และอาหารและโภชนาการ คหกรรมศาสตร์ หัตถกรรม และมีวิชาชีพประกอบให้เลือกได้อีก เช่น พิมพ์ดีด - บัญชี โรงเรียนการช่างสตรีที่ได้รับการปรับปรุงตามโครงการนี้มี ๓๕ แห่งทั่วประเทศ สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับการปรับปรุง ๔ แห่งด้วยกัน

๓. โครงการปรับปรุงและเปิดหน่วยฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ ซึ่งเป็นการนำเอาการฝึกอาชีพตามหลักสูตรระยะสั้น ๆ ให้เข้าไปถึงถิ่นของประชาชนที่อยู่ตามที่อยู่ห่างไกล และเข้าถึงชนบท โดยจะย้ายหน่วยเคลื่อนที่ไปตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัด หน่วยฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ที่มีอยู่แล้วในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑ หน่วย คือที่ขอนแก่น และตามโครงการที่จะเปิดขึ้นอีก ๓ หน่วย ที่อุบลราชธานี นครพนม และสกลนคร

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

บทความนี้ได้แสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิเคราะห์ปัญหาและรายงานโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ ที่จะปรับปรุงและขยาย

---

๗. แผนพัฒนาอาชีวศึกษา

การศึกษาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โครงการของกระทรวงศึกษาธิการหลายโครงการ นับว่ามีเป้าหมายที่จะช่วยแก้ปัญหาเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เป็นอย่างดี และเป็นโครงการที่จะแก้ตรงปัญหาอย่างที่เราเรียกว่า “เกาตุกที่กิน” เป็นต้นว่าโครงการพัฒนาการศึกษาในชนบท ทำงานโดยใกล้ชิดกับโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท ซึ่งมีการแจกจ่ายเครื่องเขียนและแบบเรียนให้แก่นักเรียนประชาบาล โครงการขยายการศึกษาภาคบังคับ โครงการสอนเด็กที่ไม่พูดภาษาไทยในชีวิตประจำวัน โครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม และโครงการปรับปรุงและขยายอาชีวศึกษา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนใคร่ขอเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมดังนี้

๑. ปัญหาในด้านปริมาณของโรงเรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้น ซึ่งยังไม่เพียงพอที่จะรับนักเรียนได้หมด แม้รัฐบาลจะมีโครงการส่งเสริมการประถมศึกษา (ป. ๑ — ป. ๔) โดยเพิ่มการจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้นในท้องถิ่นที่ไม่มีโรงเรียน ปีละประมาณ ๒๐๐ แห่ง ทั่วประเทศ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะได้รับเพียงส่วนหนึ่ง ซึ่งน่าจะไม่ใช่เป็นการเพียงพอ ที่จะให้พลเมืองทุกคนได้เข้าเรียน ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาได้ เมื่อเทียบกับอัตราการเพิ่มของประชากร ซึ่งหมายถึงการขยายจำนวนของเด็กในวัยเรียนด้วย หนึ่งโรงเรียนที่มีอยู่แล้วหลายแห่งยังไม่มีอาคารเป็นเอกเทศถาวรและถูกสุขลักษณะ เช่น ต้องอาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียน บางแห่งยังเป็นหลังคามุงแฝก ไม่มีฝากระเบื้องเวลาฝนตกแทบไม่ต้องเรียนกันอย่างนี้ นอกจากนั้นโรงเรียนยังอยู่ห่างไกลชุมชน ไม่สะดวกแก่การคมนาคม ที่จริงในภาคนี้ประชาชนยากจนเป็นอันมาก แต่แม้กระนั้นก็ได้กระตือรือร้นและช่วยตัวเองในการสร้างอาคารถาวรของโรงเรียนประถมศึกษาโดยได้รับงบประมาณของกรมสามัญศึกษามาสมทบ ประชาชนแม้จะไม่มีเงินสดช่วย ก็ได้ช่วยในกัณฑ์วัตถุและแรงงาน คิดเป็นเงินประมาณปีละ ๔ — ๕ หมื่น แทบทุกจังหวัด แต่กระนั้นก็ไม่เพียงพอกับการเพิ่มจำนวนเด็กในวัยเรียนได้ จริงอยู่ งบประมาณยกพัฒนา ซึ่งรัฐบาลให้แก่กระทรวงศึกษาธิการเป็นจำนวนมาก และการพัฒนาระยะ พ.ศ. ๒๕๑๐ — ๒๕๑๔ นี้ ก็จะจัดสรรไปให้การศึกษาในระดับความสำคัญสูง แต่ก็คงไม่พอและยังต้องแบ่งออกพัฒนาการศึกษาทุกระดับถึงระดับวิทยาลัย และพัฒนาการทุกจังหวัด ผู้เขียนใคร่เสนอเพื่อขอได้โปรดพิจารณาจัดสรรให้ก่อสร้าง และปรับปรุงโรงเรียนระดับประถม

ศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้น เนื่องจากความจำเป็นต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งจะเป็นการก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางดี ในอัตราที่เร็วขึ้นกว่าเดิม

๒. สำหรับคุณภาพของนักเรียนที่จบ ป. ๔ แล้วนั้น ก็ควรจะได้รับ การปรับปรุงเป็นอย่างมาก ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เด็กนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลการเรียนต่ำกว่าระดับเฉลี่ยของผลการเรียนของเด็กในภาคอื่น ๆ นั้นหมายความว่า การถ่ายทอดประสิทธิภาพในด้านความรู้และทักษะ ตลอดจนทัศนคติและความสามารถที่จะคิดริเริ่มในปัญหาต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนยังไม่เป็นผลสำเร็จ สาเหตุเกิดจากทั้งในด้านผู้บริหารการศึกษาและครู อุปกรณ์การสอน หลักสูตร และตัวนักเรียนเอง เจ้าหน้าที่บริหารการศึกษาในระดับสูงในจังหวัด คือ ศึกษาธิการจังหวัด ต้องทำงานหนักเนื่องจากมีปริมาณงานมาก แต่บุคคลากรช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ยังไม่พร้อมเพียง ปัญหาเรื่องครูเริ่มด้วยการจัดครูให้เต็มตามอัตราของโรงเรียน ให้เป็นผู้ซึ่งมีคุณวุฒิที่เหมาะสมและอุทิศเวลาให้การสอนเด็ก ใช้วิธีสอนตามที่ได้ศึกษาอบรมมา เชื่อมั่นในแนวความคิดที่จะสอนนักเรียนให้รู้จักคิดมากกว่าสอนให้ท่องจำ มีครูจากภาคอื่นมาสอนเพิ่มขึ้นเพื่อที่จะได้ให้มีโอกาสได้พบกับผู้ที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันบ้าง หลักสูตรก็สมควรที่จะปรับปรุงให้มีเนื้อหาวิชาอันจะสนองความต้องการของเด็กวัยนี้ มีประโยชน์และสอดคล้องกับความเป็นอยู่ในท้องถิ่น หลักสูตรใด ๆ ที่จะปรับปรุงหรือจัดทำขึ้นใหม่ ควรจะให้มีหลักฐานจากการค้นคว้าวิจัยประกอบในการพิจารณาด้วย สำหรับอุปกรณ์การสอนนั้น ควรจะไต่จบประมาณที่เพียงพอที่จะจัดซื้อ และสนับสนุนให้ครูพยายามจัดทำอุปกรณ์ต่าง ๆ จากวัสดุราคาถูกตามท้องถิ่นขึ้น ส่วนอุปกรณ์การเรียนนั้น สมควรให้มีการแจกแบบเรียนและเครื่องเขียนที่จำเป็น ใ้ได้อย่างทั่วถึง อย่างแท้จริง สำหรับตัวนักเรียนเอง ต้องมีกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้มีความขยันหมั่นเพียรและมีระเบียบวินัย

๓. นอกเหนือจากที่นำจะพิจารณาเพิ่มจำนวนนักเรียนประถมศึกษา ตอนปลายอย่างรวดเร็วเป็นพิเศษแล้ว หลักสูตรของประถมศึกษาตอนปลายนี้ จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยที่นักเรียนส่วนใหญ่จบชั้นนี้แล้วจะเรียนค่อน้อยมาก ดังนั้นเขาควรจะได้มีความรู้และทักษะบางประการที่จะออกประกอบอาชีพส่วนตัวได้ตามความสมควร เนื่องจากรายชฎภาคตะวันออกเฉียงเหนือกว่า ๘๐% ทำการเกษตร และเป็นการเกษตรเพื่อยังชีพ ไม่มีเกษตรกรที่ทำการเกษตรเพื่อการค้า ถึงมีก็น้อยมาก แต่ในอนาคต กสิกรจะ

ต้องมีการแข่งขันกันมากขึ้น เพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น ปรับปรุงผลผลิตให้ตรงกับความต้องการของท้องตลาดให้ทันกับปริมาณของคนในภาคนั้น ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในสมัยต่อไปผู้ประกอบการเกษตรต้องใช้สมองมากกว่าแรงงาน หนึ่งต้องมีการสอนให้เข้าใจว่าที่ดินที่มีอยู่ควรจะไปปลูกพืชชนิดใด เลี้ยงสัตว์ชนิดใดจึงจะถูกต้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม รู้จักการอนุรักษ์ดินและปลูกพืชหมุนเวียน แทนที่จะทำนาเพียง ๔ เดือน เท่าที่ธรรมชาติอำนวยเท่านั้น ความจริงวิชาเกษตรศิลป์ในหลักสูตรประถมศึกษาตอนปลายก็มีอยู่แล้ว ในปัจจุบัน เท่าที่เสนอมานี้ก็เพียงเพื่อสนับสนุนให้เอาใจใส่และปฏิบัติให้ได้ตรงเป้าหมายของหลักสูตรอย่างจริงจังเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้ขอได้โปรดพิจารณาเพิ่มครูวุฒิทางเกษตรกรรมและอุปกรณ์การเกษตรแผนใหม่ให้ด้วย

๔. ปริมาณนักเรียนมัธยมศึกษามีจำนวนน้อยมาก อันสืบเนื่องมาจากหลายสาเหตุ ความยากจนและขาดแคลนเป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนระดับนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการลงทุนกับบุคคล เป็นการลงทุนที่ได้เปรียบอย่างมาก ถัดว่าการลงทุนในร้านอื่น ๆ เสียอีก พิจารณาดูง่าย ๆ จากการเพิ่มรายได้ของผู้ที่ได้รับการศึกษาและการไม่รู้จักเสียมรดก โดยทางตรงกันข้ามมีแต่ที่จะเพิ่มคุณค่าเมื่อมีประสพการณ์ที่ดีมากขึ้นตามลำดับ ปัจจุบันนี้กระทรวงศึกษาธิการมีระเบียบทุนส่งเสริมการศึกษาไว้โดยให้เงินอุดหนุนแก่นักเรียนโรงเรียนประจำหรือเทศบาลที่เรียนดีหรือมีความประพฤติดีให้เข้าเรียนต่อประถมศึกษาตอนปลาย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งสายสามัญ และสายอาชีพ จนถึงชั้นมหาวิทยาลัย ตามกำลังและความสามารถและอุปนิสัยของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม ทุนการศึกษาที่มีอยู่นี้ยังเป็นจำนวนน้อย คือปีหนึ่ง ๆ มีทุนสำหรับนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทั่วประเทศ คือทุนประเภทมัธยมศึกษาในอำเภอและกิ่งอำเภอละ ๑ ทุน เงินอุดหนุนทุนละ ๖๐๐ บาทต่อปี ทุนประเภทเตรียมอุดมศึกษาปีละ ๕๐ ทุน ๆ ละ ๑,๒๐๐ บาท ต่อปี ตามสถิติเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ ทุนส่งเสริมการศึกษานี้เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๒,๕๒๔,๘๐๐ บาท ปัจจุบันนี้จำนวนเงินที่จัดสรรให้แก่ทุนส่งเสริมนี้ก็ไม่ได้มากไปกว่าเดิมเท่าใดนัก ผู้ได้รับทุนเมื่อจบจากการศึกษาระดับต่าง ๆ แล้วก็ไม่มีข้อผูกพันกับเจ้าของทุนแต่อย่างใด นอกจากทุนจากเงินงบประมาณของรัฐบาลเช่นนี้แล้ว ยังมีทุนจากองค์การการกุศล สมาคม และบริษัทต่าง ๆ เช่น มูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลนในพระบรมราชินูปถัมภ์ แต่อย่างไรก็ตาม ทุนจากงบประมาณรัฐบาล องค์การการกุศลและศิษย์เก่าของโรงเรียนนั้น ๆ ก็ยังนับว่าน้อยมาก ไม่

เพียงพอที่จะดึงเอาคนที่ต้องหยุดการเล่าเรียนไปเพราะยากจนแต่สมองดีเป็นพิเศษ บิละ
มาก ๆ ได้

บทความนี้ใคร่ที่จะเสนอว่า การวางโครงการปรับปรุงโรงเรียนต่าง ๆ สมควรที่จะได้
มีงบประมาณจัดสรรไว้สำหรับทุนการเล่าเรียนมากพอสมควร ให้ความสำคัญเท่า ๆ กับ
การสร้างอาคารสถานที่ การให้ทุนนี้อาจจะมีข้อผูกพันก็ได้ คือเมื่อสำเร็จการศึกษา
มีการงานทำแล้ว นอกจากการทำราชการตามข้อผูกพันของคุณแล้ว ควรจะให้ส่งเงิน
สมทบกองทุนการศึกษาสำหรับเยาวชนรุ่นต่อไป ในอัตราที่สมควร ซึ่งย่อมจะทำให้
จำนวนทุนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

๕. จำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสายอาชีพ (ม.ศ. ๑-๓) ในโรงเรียน
อาชีวศึกษา เริ่มจะลดลงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๔ บางโรงเรียนไม่มีนักเรียนสมัครเข้าเรียนทำ
ให้สลายตัวไปในที่สุด การศึกษาระดับนี้เปิดสอนช่างไม้ปลูกสร้าง การช่างสตรี และ
เกษตรกรรม ซึ่งไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร ทำให้ชวนพิจารณาว่าควรจะรวมนักเรียน
ประเภทนี้ ไปอยู่ในโรงเรียนแบบประสมที่กำลังจะจัดขึ้น หรือจะมีวิธีการอื่นใดที่จะ
ปรับปรุงให้ดีขึ้น สำหรับโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภูมิภาคที่ประชาชน
มีทุนทรัพย์จำกัด การศึกษาวิชาชีพในระยะสั้น ๆ ระดับนี้มีความจำเป็นอยู่มาก ในโครง
การระยะยาว การจัดเป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสมนั้น คงจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้ง
หมด เนื่องจากโรงเรียนมัธยมแบบประสมตามโครงการกู้เงินจากต่างประเทศจะได้เริ่มงาน
ในปีการศึกษา ๒๕๑๑ และทำเพียง ๖ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นจังหวัด
ใหญ่ และตามโครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม ที่มีวิชาเลือกส่วนใหญ่มุ่งในด้านการ
เกษตรกรรมจะได้เริ่มจัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในโรงเรียนประจำจังหวัดและประจำ
อำเภอ ๑๐ แห่ง ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ หลักสูตรสายอาชีพในโรงเรียนมัธยมแบบประสมมีการ
ศึกษาทฤษฎีและปฏิบัติในค้ำอาชีพอย่างมากที่สุดเพียง ๑๔ ชั่วโมง ในจำนวน ๓๕ ชั่วโมง
สัปดาห์ ดังนั้นจึงยังมีความจำเป็นที่จะพิจารณาหาทางแก้ปัญหาโดยทางอื่นอีก ผู้เขียน
ใคร่จะเสนอว่าในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเปลี่ยนหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้นจากอาชีวศึกษา (Vocational Education) ซึ่งมีภาคปฏิบัติอาชีพน้อย ไปเป็นการ
ฝึกอาชีพ (Vocational Training) ซึ่งหลักสูตรเน้นหนักในทางปฏิบัติ และเพื่อไม่ให้ซ้ำ
กันกับโรงเรียนมัธยมแบบประสม ก็อาจจัดขึ้นในจังหวัดอื่นที่ไม่มีโรงเรียนมัธยมประสม
ได้ ส่วนหลักสูตรควรให้กว้างขวางและมากกว่าเดิม แต่จะเป็นอะไรนั้น จะต้อง
มีการพิจารณาอย่างรอบคอบดูว่า วิชาอะไรที่เหมาะสมกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นอกเหนือไปจากวิชาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมจากผลิตผลทางเกษตร ซึ่งควรจะต้องเปิดสอนและวิเคราะห์ดูว่าวิชาชีพใดอาจจะเรียนได้ผลดีในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามความเหมาะสมของวัยและความรู้พื้นฐาน

๖. อาชีวศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ. ๔ - ๖) นับว่าได้รับความเอาใจใส่เป็นพิเศษอยู่แล้ว จะช่วยดึงดูดความสนใจนักเรียนให้หันเหจากการศึกษาสายสามัญ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาต่อไป ให้หันมาสู่การศึกษายาอาชีพมากขึ้น และสามารถสกัดกั้นการเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ ได้ กระนั้นก็ดี หลักสูตรสมควรจะได้กว้างขวางยิ่งขึ้นและให้มีหลายประเภทตามความเหมาะสมของท้องถิ่น

๗. มหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเพียงแห่งเดียวที่ขอนแก่น และกำลังดำเนินงานในระยะเริ่มต้น ซึ่งจะรับนักศึกษาได้มากขึ้น มีหลักสูตรหลายแขนงวิชาในโอกาสต่อไป เมื่อเทียบกับการขยายตัวในต่าง ๆ แล้ว มหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียวน่าจะไม่ใช่เป็นการเพียงพอ หลายประเทศนิยมยกระดับวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย เพราะการปรับปรุงจากที่มีอะไรก็อยู่แล้ว ย่อมเป็นการประหยัด มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบกับจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดศูนย์กลางทางการศึกษาและเศรษฐกิจ มีการคมนาคมสะดวก มีจำนวนพลเมืองมาก มีจำนวนนักเรียนชั้นต่ำกว่าเพียงพอที่จะบ่อนให้แก่นมหาวิทยาลัย ดังนั้น การยกระดับวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นมหาวิทยาลัยหรือเป็นวิทยาลัย ซึ่งมีการศึกษาระดับปริญญา น่าจะได้รับการพิจารณาเป็นอันมาก

สำหรับการสมัครเข้าเรียนนั้น สมควรที่จะได้มีมาตรการอันเหมาะสมที่จะช่วยส่งเสริมให้มีภูมิลำเนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี โอกาสได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนใคร่ขอสรุปว่า เท่าที่ได้บรรยายมาในบทความนี้ พอที่จะสังเกตเห็นได้ว่า รัฐบาลได้ทราบถึงปัญหาในด้านการศึกษาอันสำคัญ ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่หลายประการ และมีเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาการศึกษาในภาคนี้ควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ แต่อุปสรรคและข้อบกพร่องย่อมมีอยู่บ้างเป็นธรรมดา และอุปสรรคเหล่านี้มีทางแก้ไขได้ การที่ผู้เขียนได้เสนอแนะไว้หลายประการนั้น ก็อาจจะเป็นแนวความคิดที่นักการศึกษาหลายท่านได้พิจารณาอยู่แล้ว และผู้เขียนมิได้คาดหวังว่าจะสามารถทำได้โดยทันทีทันใด เนื่องจากจะต้องมีการศึกษารายละเอียดต่าง ๆ อย่างรอบคอบเพิ่มเติมอีกเป็นอันมาก

หมู่บ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

คำสิงห์ ศรีนคร

ท่านที่สนใจในกิจการของบ้านเมือง คงจะได้สังเกตว่า ในระยะหลังๆ นี้สถานะของ ประเทศที่เรียกว่าประเทศด้อยพัฒนาโดยทั่วๆ ไปนั้น ได้มีความเปลี่ยนแปลงในสาระ สำคัญหลายอย่าง ส่วนหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง คือ ชุมชนระดับย่อยในชนบทวิ ความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศมากขึ้น ในศตวรรษก่อน ๆ เอกราชและอธิปไตย ของชาติขึ้นอยู่กับความมั่งคั่งและมั่นคงของเมืองหลวง แต่จากเหตุการณ์ที่เห็นกันอยู่ใน บัจจุบัน ทำให้จำต้องคิดว่าความมั่นคงแห่งอธิปไตยของประเทศ ได้เลื่อนความสำคัญลง ไปอยู่ที่ชุมชนระดับย่อยสุด นั่นคือหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ

ประเทศไทยก็เหมือนกับอีกหลายประเทศ คือมีการปกครองสืบต่อกันมาในแบบที่ วางศูนย์ปกครองไว้ที่เมืองหลวง กระจายอำนาจบังคับบัญชาออกไปยังหัวเมือง เพื่อ ดึงเอาโภคทรัพย์เข้ามาทำนุบำรุงส่วนกลาง ท้ายเหตุอันนี้จึงปรากฏในเวลาต่อๆ มาว่า นครหลวงของประเทศมั่งคั่งขึ้น ขณะที่ความเป็นอยู่ตามชนบทค่อยๆ เสื่อมโทรมลง จริงอยู่ ในระยะเวลาอันเนิ่นนาน ได้เกิดมีหัวเมืองขึ้นมาไม่น้อย แต่หัวเมืองเหล่านี้ ก็มีสภาพเป็นสำนักงานสาขารวบรวมโภคทรัพย์เข้ามาทำนุบำรุงส่วนกลางอยู่นั่นเอง การ ปกครองหัวเมืองจากส่วนกลางเป็นแบบ 'ไปกินเมือง' เช่นนี้สืบมาช้านาน จนถึงรัชสมัย ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า จึงมีการเปลี่ยนรูปการปกครอง ให้มีผลทางทำนุ

บ้านหัวเมืองมากขึ้น ซึ่งได้เป็นพื้นฐานสำหรับการแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมตลอดมา และในการแก้ไขต่างๆ นั้น หากสังเกตให้ดี จะเห็นว่า การแก้ไขนั้นมักจะมุ่งเพื่อความ เป็นระเบียบในการปฏิบัติงานของข้าราชการเป็นประการสำคัญ ผลของความเปลี่ยนแปลงใดๆ จึงปรากฏชัดเพียงในวงงานราชการ มากกว่าที่จะเห็นได้ในความเป็นอยู่ของ ชาวบ้าน วิวัฒนาการของบ้านเมือง ระหว่างตัวเมืองและหมู่บ้าน จึงยังคงดำเนินมา ในรูปของภูมิภาคส่วนกลับ คือตัวเมืองรุ่งเรืองขึ้นหมู่บ้านทรุดโทรมลง ขณะนี้กรุงเทพฯ ทวีความมั่งคั่งทางวัตถุ หมู่บ้านมากมายหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือขาดแคลน แม้แต่ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ และค่อย ๆ สลายตัวลง ชาวบ้านเริ่มอพยพเพื่อ 'หาที่ทำกินใหม่' ส่วนมากมุ่งหน้าขึ้นภาคเหนือ มีจังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัด เชียงรายเป็นต้น จากเหตุผลของผู้อพยพส่วนมากที่ว่าเพื่อไปหาที่ทำกินใหม่นี้เอง ทำให้ ทราบได้ว่า อันความเสื่อมโทรมของหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น แท้ที่จริง ก็คือ ความเสื่อมโทรมของที่ทำกินนี้เอง ปัญหาที่ต้องพิจารณากันต่อไปจึงอยู่ที่ว่าจะยับ ยั้งความเสื่อมนี้ได้อย่างไร

ก่อนจะพูดถึงปัญหา นี้ ขอเล่าสภาพความเป็นมาของหมู่บ้านต่างๆ โดยย่อ เพื่อจะเข้า ถึงปัญหาได้ง่ายขึ้น ตามปกติชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีหลักเกณฑ์ใน การเลือกสถานที่ตั้งหมู่บ้านอยู่สามประการคือ

๑. มีลำน้ำหรือหนองที่มีน้ำขังตลอดปี
๒. มีที่ราบสำหรับทำนา
๓. มีที่ถอนสำหรับตั้งหมู่บ้าน

เมื่อได้พบทำเลที่มีลักษณะดังกล่าว ก็จะชวนกันเข้าไปจับจองโค่นสร้าง แบ่งที่กันทำ กิน โดยพวกที่เข้ามาถึงก่อนเลือกเอาที่ๆ ดีที่สุดไว้เป็นของตน ความเติบโตเป็นปึกแผ่น ตลอดจนความยืนนานของหมู่บ้านแต่ละแห่ง ขึ้นอยู่กับขอบเขต ความอุดม สมบูรณ์ของปัจจัยสามประการนั้น ส่วนความเสื่อมโทรมของหมู่บ้านหลายต่อหลายแห่ง ที่กำลังประจักษ์กันอยู่ขณะนี้ หากพิจารณาให้ดี จะเห็นได้ว่า มีสาเหตุอยู่หลายอย่าง

ประการแรกคือ ความล้าหลังของวิธีการประกอบอาชีพ ซึ่งในที่นี้หมายถึงเฉพาะการ กสิกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านส่วนใหญ่ ชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ก็เช่นเดียวกับชาวบ้านในภาคส่วนอื่น ๆ ของประเทศ คือรับช่วงอาชีพสืบทอดมาจากบรรพบุรุษในลักษณะของการลอกแบบ เป็นการกระทำตามๆ กันมา โดยแทบจะกล่าวได้ว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ซึ่งน่าจะเรียกการประกอบอาชีพเช่นนี้ว่าเป็นแบบ “กินทุน” ยิ่งเวลาเนิ่นนานออกไป ก็ยิ่งทำความเสื่อมทรามมาสู่ไร่นาของตน ประกอบกับสภาพภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่มีโอกาสได้รับความอุดมสมบูรณ์ทดแทนจากธรรมชาติเหมือนภาคอื่น ๆ และกินฟ้าอากาศยังทำให้การปรับปรุงทำได้ค่อนข้างยาก และต้องการทุนรอนไม่น้อย

ประการที่สอง คือภาวะที่จำต้องเกียจคร้าน นักวิชาการทางการเกษตรหลายท่านเคยกล่าวไว้ว่า ที่มีคนพูดว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยแห้งแล้งและกันดารจนเป็นอุปสรรคต่อการกสิกรรมนั้น ไม่เป็นความจริง โดยเปรียบเทียบสถิติของน้ำฝนและสภาพผืนดินกับประเทศที่ประสบผลสำเร็จในการกสิกรรม ส่วนมากอ้างถึงประเทศอิสราเอล และสุดท้ายก็มักจะสรุปเอาว่าที่การกสิกรรมของเรายังล่าหลังนั้นเป็นเพราะคนของเราขี้เกียจ หากเราจะยอมรับหรือสมมติว่าข้อสรุปนั้นถูกต้อง แต่ผู้เขียนรู้สึกว่าคุณคิดเช่นนั้นเป็นการคิดแบบตักปัญหา มิได้เข้าไปเพื่อที่จะแก้ปัญหา เป็นความจริง คนของเราเฉื่อยชาอยู่ไม่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนของชาติอื่น ๆ บางชาติ ที่เป็นดังนั้นก็จะเป็นเพราะว่าชาวบ้านส่วนมากชินกับวิถีชีวิตกสิกรที่ประกอบอาชีพเพียงเพื่อบริโภครายได้ในครอบครัวมาหลายชั่วอายุ การทำงานก็เพื่อมีกินมีใช้และพอกินพอใช้ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นชีวิตปราศจากความโลภ ความโลภเป็นความชั่ว เมื่อความต้องการของชีวิตมีน้อย การต่อสู้กันรนในชีวิตก็ย่อมน้อยตามลงไปด้วย แต่ทั้งนี้ก็ไม่ใช่ว่าคนขยันจะไม่มีเอาเสียเลย ในที่ ๆ ความขาดแคลนยังเกิดขึ้น จะเห็นคนจำนวนไม่น้อยพากเพียรกับอาชีพของตนอย่างเข้มแข็ง เพียงแต่จำนวนผู้อุตสาหกรรมเช่นนั้นค่อย ๆ ลดน้อยลง เพราะความชุกชุมของเหล่านิจณาชีพ ซึ่งมีตั้งแต่การลักเล็กขโมยน้อย ขึ้นไปถึงโจรกรรมวัวควาย ตลอดจนการปล้นสดมภ์ ชาวบ้านเป็นอันมากปรับทุกข์ให้ฟังว่า จนชั้นจะปลุกพริกและมะเขือสักแปลงเพื่อบริโภคเองโดยไม่ต้องซื้อ เขาก็ต้องนอนเฝ้าถึงจะได้กิน และหากบังเอิญมีเงินขึ้นมาเพียงสองสามพันบาท ถ้าไม่เก่งจริง ๆ ก็

แทบจะอยู่ในหมู่บ้านที่ห่างไกลไม่ได้ ภาวะเช่นนี้บั่นทอนความขยันหมั่นเพียรของสุจริตชนตามหมู่บ้านชนบทเป็นอันมาก นี่เป็นมูลเหตุอันสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านตกต่ำลง

ประการที่สาม จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้น จำนวนครอบครัวมากขึ้น ประกอบกับธรรมเนียมการรับมรดกเป็นแปลงแบ่งส่วน ทำให้พื้นที่ทำกินหดแคบลงทุกที เมื่อแต่ละครอบครัวมีจำนวนคนเพิ่มขึ้นจึงก่อให้เกิดปัญหาแรงเหลืองาน มีคนเป็นอันมากตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ว่า ชาวตะวันออกเฉียงเหนือมีนิสัยชอบเร่ร่อน โยกย้ายถิ่นที่อยู่ ซึ่งถึงแม้จะมีส่วนถูกต้องอยู่บ้าง แต่ยังมีข้อเท็จจริงที่ต้องทำความเข้าใจคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยนั้น มีปัญหาเฉพาะถิ่นที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ ที่สำคัญอยู่ประการหนึ่งคือ เป็นภาคที่อุดมด้วยแร่ธาตุและพลังงาน ทั้งนี้เพราะอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่คือการกสิกรรม ขาดความมั่นคงและความแน่นอน เนื่องจากอาศัยน้ำฝนแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อปีใดฟ้าฝนไม่เป็นปรกติ การเร่ร่อนออกหางานต่างถิ่นก็มีมาก อีกบางส่วน อาชีพการกสิกรรมก็ไม่สามารถจะพึ่งได้ดังแต่ก่อน การหนีไปทำงานที่อื่นจึงเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

อันที่จริงความเสื่อมโทรมของหมู่บ้านหลายต่อหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังที่เห็นกันอยู่ในขณะนี้ มิได้เกิดขึ้นทันทีทันใด หากเกิดขึ้นทีละน้อยและเจียบเจียน เช่นเดียวกับอาการผุเบ๋ยของเสื้อผ้า การดำรงชีวิตแบบตามมีตามเกิดท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งมีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ทำให้ชีวิตที่อยู่อย่างง่าย ๆ และตามธรรมชาติ ก้าวเข้าสู่ความว่างเปล่าที่นับวันยิ่งวิ้งว่างออกไป สภาพการณ์เช่นนี้เองทำให้ครอบครัวหลายครอบครัว หมู่บ้านหลายหมู่บ้าน เริ่มคั่นรน รวนเร มองหาสภาพที่ดีกว่า และมีเป็นจำนวนมากที่หาทางออกด้วยการอพยพ ซึ่งการกระทำเช่นนี้มีใช้ความแปลกประหลาด การหนีจากความยุ่งยาก จากความไม่พอใจ นั่นคือ วิธีการแก้ปัญหาแบบไทย ๆ ซึ่งเคยกระทำมาแล้วตั้งแต่โบราณกาล ไม่ใช่เพราะชาวบ้านธรรมดาสามัญเท่านั้นที่แก้ปัญหาชีวิตด้วยวิธีนี้ ข้าราชการทั้งผู้น้อยและผู้ใหญ่เป็นอันมาก ที่พยายามวิ่งเต้นขอย้ายจากหน้าที่ ที่ตนประสบความยุ่งยาก แม้แต่รัฐมนตรีขอย้ายจากกระทรวง

หนึ่งไปอยู่อีกกระทรวงหนึ่ง โดยอ้างว่างานมากเหน็ดเหนื่อยก็ยังเคยปรากฏ แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะปล่อยให้ชาวบ้านตื่นรนเปะปะไปตามเรื่องตามราวในภาวะการณปัจจุบันนี้ ย่อมเป็นสิ่งไม่ถูกต้องและมีอันตรายอย่างยิ่ง

รัฐบาลเองก็ดูเหมือนว่าเข้าใจถึงอันตรายนี้เป็นอย่างดี เห็นได้จากการใช้จ่ายเพื่อฟื้นฟูความเป็นปึกแผ่นและการอยู่ดีกินดีมากขึ้น หน่วยพัฒนาการหลายรูปหลายแบบกำลังปฏิบัติงานอยู่ตามหมู่บ้านหลายแห่ง ปัญหาที่ต้องคิดจึงอยู่ที่ว่า งานพัฒนาดังกล่าว ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด แต่เนื่องจากว่างานบางอย่างที่กำลังกระทำอยู่เป็นภาระเพิงริเริ่มและอยู่ในระหว่างปฏิบัติ จึงยากที่จะพูดว่ามีความสำเร็จหรือเสียเปล่า ในชั้นนี้จึงใคร่จะตั้งข้อสังเกตไว้ว่า งานพัฒนาจะได้ผลมากน้อยอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับความสำคัญที่ว่า ผู้ให้การพัฒนาเข้าใจสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาของท้องถิ่น สภาพจิตใจ ตลอดจนความต้องการของชาวบ้านถูกต้องเพียงใด เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ต่อสังคม และต่อประเทศชาติเพียงใด รวมทั้งประชาชนผู้มีการกินที่อยู่ดี ใต้พระหนักถึงความสำคัญของปัญหานี้หรือไม่

เราส่วนมากมักจะเชื่อหรือถูกใจให้เชื่อว่าเรากำลังอยู่ในยุคพัฒนา คำว่าพัฒนาการปรากฏอยู่ตามขอบถนนทั่วไป ทั้งในเมืองและในป่า พวกเราอยู่ในกรุงเทพฯ มองดูอาคารสิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นรอบชานกรุงในระยะห้าหกปีที่ผ่านมา ตลอดจนสังเกตเห็นความเป็นอยู่อันโอ้อ่าในบางส่วน ก็ต้องยอมรับว่าบ้านเมืองของเรากำลังเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วจริง แต่ทว่าเมื่อได้ผ่านไปตามชนบทที่ห่างไกล และแยกจากถนนหลวงออกไปเพียงสองสามกิโลเมตร ก็จะพบความซบเซา ความขาดแคลนสิ่งจำเป็นแก่ชีวิตอยู่เป็นอันมาก ทำให้รู้สึกถึงความก้าวหน้าที่ปรากฏในขณะนี้ เป็นการก้าวไปข้างหน้า ที่ทั้งความเสื่อมโทรมและกะปลกกะเปลี่ยไว้เบื้องหลัง หากความก้าวหน้ายังเป็นอยู่ในลักษณะนี้ ย่อมจะทำให้ความเป็นอยู่ในเมืองและบ้านนอกห่างไกลกันออกไปทุกที ในที่สุดอาจถึงจุดที่ต่อกันไม่ติดเข้าสักวันหนึ่ง

สังเกตดูการกระทำที่เรียกว่างานพัฒนาหมู่บ้านนั้น เท่าที่เป็นมา ดูจะเน้นหนักไปทางความเป็นระเบียบและสวยงาม หรือเฟื่องเลี้ยงบ้านนอกบ้าน มากกว่าปัญหาที่อยู่ภายในครัวเรือน ท่านที่เคยผ่านเข้าไปในหมู่บ้านที่ยกบ้าย หมู่บ้านพัฒนาการ ไม่ว่าจะเป็ภาคใดของประเทศ คงอดรู้สึกไม่ได้ว่าเป็นผลงานที่ลอกแบบออกมาจากแผ่น

พิมพ์เขียวอันเดียวกัน สิ่งแรกที่สะดุดตา คือ ทางเดินที่ขยายกว้าง มีรั้วรอยที่แสดงให้เห็นความพยายามที่จะตัดให้ตรง รั้วบ้านสองข้างทางเป็นระเบียบ ประตูรั้วติดป้ายชื่อผู้เป็นเจ้าของและหมายเลขที่บ้าน ภายในบริเวณมีการแบ่งสัดส่วนระหว่างตัวเรือนและคอกปศุสัตว์ บ้านบางหลังมีส่วนซิมที่ถูกสุขลักษณะเป็นเครื่องประดับเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเดินต่อไปก็จะเห็นเรือนโรงหลังกระทัดรัดติดป้ายบอกว่าเป็นศาลาประชาคม นี่คือหมู่บ้านพัฒนาการ จริงอยู่ ถึงแม้ว่าความเป็นระเบียบ ความสะอาดและสวยงามเป็นเครื่องหมายของความดีความเจริญ แต่สิ่งเหล่านั้นย่อมต่อเนื่องอยู่กับฐานและพื้นฐานภูมิของบุคคลเป็นสำคัญ เราท่านที่สนใจความเจริญองงามของชาติบ้านเมืองอยู่บ้าง คงได้เคยเห็นภาพของรถบูลโดเซอร์กำลังเกลี่ยดินทรายฝุ่น ทลบไปตามทางเดินกลางหมู่บ้าน ฉีกเรือนไม้ไผ่เย็บหลังคาแฝก และมีคำอธิบายว่า กำลังพัฒนาหมู่บ้าน แม้จะรู้สึกทึ่งในความตั้งใจของรัฐบาล ก็อดคิดไม่ได้ว่าทางที่เรียบร้อยกลางหมู่บ้านที่ห่างไกล เช่นนั้น มีความหมายต่อชีวิตของคนที่อาศัยอยู่ในเรือนหลังนั้นเพียงใด มิใช่ที่จะคิดไปไกลถึงศาลาประชาคมและสิ่งอื่น และเมื่อเวลาได้ผ่านไป ชาวบ้านนั้นจะมีความสามารถบำรุงรักษาสิ่งต่างๆ ดังกล่าวแล้วให้คงสภาพใช้ประโยชน์ ได้คุ้มค่าที่ลงทุนไปหรือไม่ เมื่อมองดูความเป็นอยู่โดยทั่วไปตามหมู่บ้านต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเห็นได้ว่าปัญหาเฉพาะหน้าที่ก่อให้เกิดภาวะเล็งงไม่ได้คือ ความตกต่ำแห่งอาชีพ มีรายได้ต่ำ ผลสำรวจภาวะทางเศรษฐกิจ ของกองเศรษฐกิจการเกษตร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ รายได้ของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉลี่ยตกคนละ ๗๔ บาทต่อเดือน ตัวเลขนี้แม้จะได้จากผลสำรวจเมื่อเกือบห้าปีมาแล้ว แต่ก็เข้าใจว่าจะไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก และเมื่อรายได้นี้เป็นผลเฉลี่ยก็ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะมีคนสูงและต่ำกว่านี้ ถึงกระนั้นก็พอจะถือเป็นข้อกำหนดในใจของนักพัฒนาการหรือผู้วางแผนพัฒนาว่า บุคคลที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยรายได้เดือนละ ๗๔ บาทนั้นมีฐานะเช่นไร สิ่งใดน่าจะหรือควรจะเป็นสิ่งที่เขาต้องการ และบุคคลที่อยู่ในฐานะเช่นนั้นมีความสามารถที่จะรับและรักษาสิ่งที่เกิดจากการพัฒนาไว้ได้เพียงใด

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า ความเสื่อมโทรมของหมู่บ้านมากมายหลายแห่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเป็นปัญหาใหญ่ แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาจนแก้ไขไม่ได้ แม้ปัญหานี้เป็นปัญหา

ของชาวบ้าน แต่ประเทศไทยเรานั้นปกครองโดยข้าราชการ คนมีวิชาจำนวนมากอยู่ในวงราชการ และประชาชนโดยทั่วไปก็ยอมรับอำนาจของข้าราชการ เครื่องมือสำหรับแก้ปัญหา นั้น จึงต้องเป็นข้าราชการ ความสำเร็จหรือล้มเหลวในการแก้ปัญหาขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของข้าราชการ ถ้าหากว่าข้าราชการทุกคนปฏิบัติหน้าที่ของตนเต็มความสามารถ ด้วยความรับผิดชอบ สุจริต และเที่ยงธรรม ความสำเร็จย่อมเกิดขึ้นง่าย

อย่างไรก็ดี การนี้ไม่ใช่ของง่าย เฉพาะอย่างยิ่งในเวลาที่การต่อสู้ระหว่างความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันเป็นไปอย่างรุนแรงเช่นปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ประชาชนจำนวนมากไม่น้อยที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคส่วนนี้ของประเทศมีระดับความเป็นอยู่ต่ำและยากจน ตามธรรมดาความยากจนย่อมให้โอกาสแก่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ปัญหาอันสำคัญยิ่งของประเทศไทย ซึ่งยึดมั่นอยู่ในฝ่ายประชาธิปไตย จึงอยู่ที่ต้องสำแดงให้เห็นหรือให้เข้าใจว่า ความยากจนและคนยากจนที่มีอยู่ เป็นความยากจนและคนยากจนที่ไม่ธรรมดา สำหรับประเทศไทย ต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ ไม่ใช่คนรวยเสียสินทรัพย์ คนมีอำนาจหมกตอภิสัทธื คนยากไร้สูญเสียความยากจน และการจะก่อให้เกิดภาวะที่ไม่ธรรมดาได้ นอกเหนือไปจากการเร่งยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ ประเทศไทยและรัฐบาลไทยต้องสร้างขึ้นหรือให้สิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิตกับคนยากจนของตน นั่นคือ เสรีภาพ ความยุติธรรม โอกาส และความหวัง การจะมีสิ่งเหล่านี้ จำต้องสร้างบรรยากาศทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย และสถาบันอันเป็นองค์ประกอบของระบอบประชาธิปไตยโดยไม่ชักช้า

ผู้ปกครองประเทศต้องบริสุทธิ์ใจ และกล้าพอที่จะถามตัวเองว่า งานพัฒนาการที่กระทำมาแล้วและกำลังกระทำอยู่ เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของชาติหรือของตน เป็นสำคัญ เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติหรือแก่ตน เพื่อป้องกันชาติหรือป้องกันตนเอง

การปกป้องชาติและประชาชนนั้น จะได้ผลจริงจังก็คือเมื่อการกระทำนั้นได้รับความร่วมมือและความสนับสนุนอย่างเต็มใจจากปวงชน และในการที่จะได้รับความสนับสนุนเช่นนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความจริงที่ว่า ปวงชนมีสิ่งที่เขาหวงแหน มีส่วนได้ส่วนเสียมากน้อยเพียงใด ในฐานะความเป็นพลเมืองของเขาเอง

ด้วยถินันทนการจาก

ธนาคารกรุงเทพ ฯ พาณิชยการ จำกัด

สำนักงานใหญ่ ๑๑๑ ถนนสุริวงค์ พระนคร

ด้วยถินันทนการจาก

บริษัท ทีเวอร์ บราเธอร์ (ประเทศไทย) จำกัด

ผู้ผลิต

ผงซักฟอกบรีส

สบู่หอมล็กส์

สบู่ตราชั้นไลต์ ฯ ล ฯ

วรรณคดีภาคอีสาน

วิสุทธ์ บุชยกุล

วรรณคดีเป็นผลแห่งการแสดงออกซึ่งความรู้สึกที่มีอยู่ในจิตใจ ออกมาในรูปคำประพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรอง คำประพันธ์นั้นจะต้องมีความประณีตและมีเนื้อเรื่องและสำนวน ที่อาจจะก่อให้เกิดอารมณ์ความนึกคิดและความกระตือรือร้นใจต่างๆ เช่น ความพอใจ ความสังเวช ความสลัดใจ หรือความตื่นเต้น ตลอดจนเข้าใจความค้ำถึ้งของผู้อ่านไปในทางต่าง ๆ และทำให้รู้สึกเอ็นดู หรือโกรธ หรือเกลียด หรือมีความรู้สึกอย่างอื่น ๆ ต่อตัวละครบางตัวตามเนื้อเรื่องได้

วรรณคดีมิใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นมาเป็นองค์สมบูรณ์ได้ในระยะเวลาสั้น แม้ว่าส่วนประกอบแต่ละส่วนนั้นย่อมเกิดขึ้นได้ทุกระยะเวลา กว่าชนกลุ่มหนึ่งจะสามารถมีวรรณคดีของตนเอง ขนาดยาวพอสมควรได้นั้น ก็ต้องกินเวลานาน วรรณคดีบางเรื่องอาจจะได้รับความนิยมาตั้งแต่ต้น บางเรื่องอาจจะต้องกินเวลานาน บางเรื่องคงอยู่เพียงเวลาจำกัด บางเรื่องที่สามารถดำรงอยู่ เป็นมรดกตกทอดมาให้คนรุ่นถัดไป จำต้องได้รับความนิยมาจกประชาชนกลุ่มนั้น ๆ มากพอสมควร มิฉะนั้นแล้วบทประพันธ์บางส่วนจะค่อย ๆ เลือนหายไป จนกระทั่งไม่มีผู้ใดจดจำหรือรู้เรื่องราวต่อไปอีก

ภาคอีสานมีวรรณคดีของตนเองสืบมาเป็นเวลาช้านานแล้ว แต่ยากที่จะกล่าวได้ว่า จุดเริ่มต้นนั้นอยู่ในสมัยใด มีผู้สันนิษฐานว่าคงจะในราวสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ลักษณะของชาวอีสานก็เหมือนกับลักษณะของคนไทยโดยทั่วไป คือมีจิตใจชอบภาพ

กลอน ชอบคำพูดที่มีเสียงคล้องจองกันและมีสัมผัส มีลีลาหรือคณะในการประพันธ์ บางอย่างที่น่าสนใจและเลียนกันได้โดยไม่ยากนัก ชอบการอุปมาอุปไมยโดยเอาธรรมชาติ หรือสิ่งที่ปรากฏโดยรูปธรรมมาเปรียบกับความรู้สึกนึกคิด หรือความคิดทางนามธรรม อื่น ๆ พรรณคดีอีสานในระยะเริ่มแรก คงจะเกิดมาจากคำพูดสั้น ๆ ที่มีสัมผัสและใช้คำ ที่รื่นหูจับใจ มีจังหวะหรือลีลาที่มีกำหนดพอมองเห็นได้ คำประพันธ์เช่นนี้คงต้องเป็น เพียงบทสั้น ๆ สะดวกแก่การจดจำ และก็คงจะมีคนจำไว้เพื่อใช้อีกในภายหลัง การรวบรวม คำพูดที่จับใจเช่นนี้ คงเป็นไปโดยเอกเทศ และเมื่อเวลาผ่านไปนาน ๆ คำคมเหล่านี้ ก็กลายเป็นของมีค่า เป็นตัวอย่างของคำพูดที่คนส่วนใหญ่ชอบฟัง และในที่สุดก็เป็นที่ บรรณกรรมชั้นหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม คำประพันธ์หรือวรรณคดีของภาคอีสานนั้น มิได้จำกัดอยู่เพียงคำคม เนื้อเรื่องก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกัน พรรณคดีอีสานมีทั้งบทร้อยแก้วและบทร้อยกรอง มีเรื่องทำนองประวัติ มีเรื่องประเภทนิทานต่าง ๆ มีบทประพันธ์ซึ่งเกี่ยวกับทางศาสนา ทั้งที่อาศัยเค้าเดิมจากภาษาบาลี และที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ทำนองเลียนแบบชาดกต่าง ๆ และมีบทร้อยกรองขนาดยาวอีกมากมายหลายเรื่อง

บทวรรณกรรมของภาคอีสานที่จารึกลงเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น มีอยู่หลายเรื่องด้วยกัน โดยปกติแล้วมักจะจารึกลงบนใบลาน ขนาดกว้างยาวของใบลานนั้นไม่เหมือนกัน เสมอไป จำนวนบรรทัดในหน้าหนึ่ง ๆ ก็ไม่เท่ากันเสมอไป แล้วแต่ลายมือของผู้เขียน หรือจาร ใบลานเหล่านั้นเขียนทั้งสองหน้า มักจะแบ่งออกเป็นสามช่องหรือคอลัมน์ใหญ่ ๆ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าผู้เขียนตั้งใจจะให้อ่านไปเป็นช่อง ๆ หรือเป็นคอลัมน์ เหตุที่ ผู้เขียนแบ่งเป็นคอลัมน์ก็เพียงเพื่อความสะดวกและความสวยงาม เพราะใบลานแต่ละ แผ่นจะมีรูเจาะไว้สำหรับร้อยเชือกอยู่สองรู ผู้เขียนเขียนเป็นบรรทัดยาวจากซ้ายไปขวา บรรทัดแรกและบรรทัดสุดท้ายของหน้าอาจจะเขียนยาวเป็นพิศไปโดยตลอด แต่อีกสาม หรือสี่บรรทัดตรงกลางจะแบ่งเป็นช่องหรือคอลัมน์ การอ่านก็คงอ่านเป็นบรรทัด การ เขียนนั้น มีบ่อยที่เดียวที่คำคำเดียวกันอาจจะแบ่งเขียนคนละบรรทัด เช่นสระเอออยู่ บรรทัดที่สอง แล้วตัวพยัญชนะของคำนั้นจะอยู่บรรทัดที่สาม

ตัวอักษรที่เขียนบนใบลานนี้มีอยู่สองแบบ แบบหนึ่งนั้นเป็นแบบของชาวอีสานเอง เรียกกันว่า “ตัวลาว” อีกแบบหนึ่งนั้นมีลักษณะคล้ายตัวอักษรพม่าหรือมอญ เรียกกันว่า “ตัวธรรม” ทั้งนี้ก็เพราะว่า เดิมทีพวกที่เรียนหนังสือทางศาสนาต้องเรียนตัวอักษรแบบนี้ จนได้ชื่อว่าเป็นตัวอักษรทางศาสนาหรือทางธรรม

หนังสือหรือบทวรรณกรรมยาว ๆ นั้น อาจจะมีข้อความหลายร้อยหน้าใบลาน ใบลานเหล่านี้จะอยู่ซ้อนกัน และมีเชือกร้อยอยู่ที่รูที่เจาะไว้แบ่งเป็นตอน ๆ ตอนหนึ่งประมาณ ๒๐ ถึง ๒๕ ใบ โดยปกติจะมีไม้ประกบหน้าหลังและมีผ้าห่อไว้อีกทีหนึ่ง ตอนหนึ่ง ๆ นี้เรียกกันว่า “ผูก” และบทประพันธ์ที่มีเขียนลงในใบลานและทำเป็นตอนหรือผูกไว้เช่นนี้เรียกกันว่า “หนังสือผูก”

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว ชาวอีสานยังมีชีวิตใกล้ชิดกับวรรณคดีของเขามาก โอกาสที่เขาจะได้ใช้วรรณคดีในชีวิตประจำวันของเขานั้นมีมาก เช่น

๑. ในการผูกประลองฝีมือปากกันระหว่าง “เจ้าคารม” ต่าง ๆ โดยเฉพาะระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาว ในงานวัดใหญ่ ๆ จะมีหญิงสาวจากหมู่บ้านต่าง ๆ มาเที่ยวงาน หญิงสาวเหล่านี้จะมารวมกันอยู่ในปะรำที่ทางวัดจัดไว้โดยแยกเป็นหมู่บ้าน ส่วนพวกชายหนุ่ม (และไม่หนุ่ม) ทั้งหลายที่เดินผ่านไปมา หากเห็นว่าปะรำไหนมีสาวงามเป็นที่ต้องตาต้องใจตนก็จะแวะเข้าไปนั่งคุยแทะโลมตามแต่จะทำได้ ถ้าหากว่าหญิงนั้นเป็น “เจ้าคารม” ก็จะมีคำคมและภาษิตต่าง ๆ มากพอที่จะนำมาใช้แทนการสนทนาปราศรัยสามัญแล้ว ฝ่ายชายเองก็จำเป็นต้องหาสำนวนและคารมมาโต้ตอบ ถ้าหากฝ่ายชายเองก็มีความรู้ในทางนี้ทัดเทียมกัน การเกี้ยวพาราสีของชายหญิงคู่นั้นจะอยู่ในระดับสูง ถ้าผูกทุกประโยคจะมีอุปมาอุปไมยแทรกอยู่เสมอ ผู้ฟังจะต้องคอยตีความหมายอยู่ตลอดเวลา

การมที่กล่าวถึงนี้มีใช้การมหรือสำนวนที่คู่บ่าวสาวจะกึกขึ้นโดยปัจจุบันทันด่วนเสมอไป โดยปกติแล้วสำนวนเหล่านี้มีมาแล้วแต่ก่อน และผู้สนใจต้องแสวงหาเล่าเรียนเอาเองตามแต่จะหาได้ การมหรือสำนวนนี้ เรียกเป็นภาษาอีสานว่า “ผยา” หรือ “ผะผยา” ซึ่งเข้าใจว่าคงเลือนมาจากคำว่า “ปัญญา” หรือ “ปรัชญา” จะขอยกตัวอย่างมาให้ฟังสักเล็กน้อย

ชาย	น้ำตองตาด	คือน้องแกว่งทลา
	น้ำตองผา	คือน้องแกว่งอ้ว
	พ่ายักคว	คือน้องแกว่งแขน
หญิง	น้องนั้แนวชาติเซอ	คอกสะเคือบานขาว
	ไผ่เปลี่ยวตาตอง	ลิบานคายแห่งเปล้า
	ไผ่เก็บสอคร้อย	ลิบานแห่งหล่นคาย แท้นอ

(อธิบาย) ชายอยากจะพูดว่า เขาคิดถึงหญิงคนรักของเขามาก ทุกสิ่งทุกอย่างจะทำให้เขาคิดถึงเธออยู่เสมอ แต่การพูดเช่นนั้นย่อมเป็นการตรงเกินไป จึงใช้กรรมว่า เสียงน้ำที่ไหลกระทบลาดหินนั้นเสมือนเสียงที่เธอขึ้นฝ้าย เสียงน้ำตกตองหน้าผาเสมือนเสียงเธอรีดเม็ดฝ้าย และแม้แต่เมื่อพ่ายักคว (ได้แก่พ้าแลบ) ก็ยังเหมือนเธอแกว่งแขน

จะเห็นได้ว่าทั้งหมดเป็นคำประพันธ์ง่าย ๆ คณะและสัมผัสเห็นได้ชัดเจน คำพูดทุกคำเป็นภาษาพื้น ๆ ไม่มีคำสันสกฤตหรือบาลีมาเจือปน คำอุปมาอุปไมยที่ใช้ก็เป็นเหตุการณ์ที่ชาวอีสานทุกคนควรจะรู้จัก

เมื่อฝ่ายหญิงจะตอบ จะรับก็ใช้ที่ จะชอบใจก็ไม่ใช้ธรรมเนียม จะปฏิเสธก็มีบังควร ก็ต้องหาทางตอบไปในทางต่อมั่ว ทำนองว่าตัวเองนั้นบุญน้อย ใครเลยเขาจะมาหวังดี และเป็นการพูดกระทบไปค้ำในคำว่าผู้ชายนั้นปากหวาน ที่พูดเช่นนั้นก็จะจริงละหรือ ส่วนวนหรือความที่ตอบไปนั้นเป็นความที่ควรคิด และผู้เขียนใคร่ขอให้ท่านผู้อ่านคิดเอาเองว่าหมายความว่าอะไร คำว่าไผ่ = ไกร, ตอง = ถูหรือกระทบ, ลี = จะ, คาย = เปล้า

การโต้คารมโดยใช้พะยานี้ มิได้มีจำกัดอยู่เพียงในงานวัด เมื่อคนเก่งพบคนเก่ง มักจะมีการประลองฝีมือปากหรือคารมกันเสมอ ๆ และแม้แต่ชายหนุ่มและหญิงสาวทั่วไป ก็มักจะหาบทพะยามาท่องจำเอาไว้ใช้บ้างอย่างน้อยสักสองสามประโยค เช่น “อย่าสุ่ซี้ดแกลงวาคเว้า เอากกเลามาปลุก บ่แม่นเชื้อชาติอ้อยกินได้กะบ่หวาน” ซึ่งแปลว่า อย่ามาทำแกลงการมวาคลวตลายเอาคั้นเลามาปลุกเลย เพราะเมื่อคั้นเลานั้นมิใช่เชื้อชาติอ้อย ถึงจะกินได้ก็ยอมไม่หวาน ดังนี้ เป็นต้น

๒. ประเพณีการฟัง “ลำ” ในบรรดาผู้ที่ให้ความบันเทิงแก่ประชาชนที่มาร่วมชุมนุมกันนั้น สำหรับชาวอีสานแล้ว “หมอลำ” นับว่าเป็นคนสำคัญอย่างยิ่ง “หมอลำ” ได้แก่ผู้มีความชำนาญในการขับลำ ซึ่งจะมาขับ “กลอนลำ” ของเขาให้ฟัง กลอนลำเหล่านี้ บางทีก็เป็นกลอนที่แต่งไว้แล้วแต่ก่อน แต่บางทีก็อาจจะคิดขึ้นในปัจจุบัน เนื้อเรื่องที่ใช้นั้นอาจจะเป็นการพรรณนาความรักหรือความว่าเหว่เปล้าเปลี่ยวใจ อาจจะเป็น

เรื่องชมนาง ชมคงหรือพรรณนาธรรมชาติอย่างอื่นขณะที่เดินทางทางเรือ บางทีกลอน
ลำอาจจะเป็นเรื่องนิทาน หรือเรื่องจากวรรณคดีเก่า ๆ หรือเรื่องอื่น ๆ ก็ได้ทั้งสิ้น
ในงานวัดบางแห่ง อาจจะมีหมอลำสองฝ่ายมาประชันโต้คารมกันทำนองปจฺฉาวิสัย
ซึ่งเป็นการเรียกคนฟังอย่างคึกคัก

ควรจะกล่าวไว้เสียในที่นี้ด้วยว่า เติมทีมนักชาวอีสานไม่มีการร้องเพลงเหมือนอย่าง
เรารู้จักกัน แต่เขามีกลอนลำของเขาที่แหล่แทน และมีดนตรีของเขาเองได้แก่ “แคน”
ซึ่งแม้ว่าผู้เล่นจะมีเพียงคนเดียว ก็ย่อมสามารถมีได้ทั้งเสียงประสานและเสียงให้จังหวะ
ชาวอีสานเองนอกจากจะชอบฟังหมอลำแล้ว ตนเองก็อาจจะไปหมอลำสมัครเล่นด้วย
และอาจจะใช้การลำนี้เป็นเพื่อนแก้เหงาขณะเดินเที่ยวตามลำพังก็ได้

๓. ประเพณีการ “สู่ขวัญ” การสู่ขวัญเป็นของที่ทำกันเสมอ ๆ ในภาคอีสาน เมื่อ
มีการพบปะญาติมิตรหลังจากที่พลัดพรากกันไปนาน ก็ต้องมีการสู่ขวัญ เมื่อมีการแต่งงาน
ก็ต้องมีการสู่ขวัญ เมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ต้องมีการสู่ขวัญ ทั้งนี้เพราะขวัญนั้น
คือสิ่งสำคัญที่สุดของชีวิต การสู่ขวัญนั้นต้องมีบายศรี ต้องมีการ “ผูกแขน” ซึ่งได้
แก่การเอาค้ายมาผูกข้อมือ ผู้ผูกข้อมือ ย่อมมี “บทสู่ขวัญ” ซึ่งเป็นบทที่แต่งเตรียมไว้
แล้วและมีอยู่หลายแบบด้วยกัน จะขอยกตัวอย่างบทสู่ขวัญในพิธีแต่งงานมาให้ฟังบางส่วน

“ศรีศรีลัทธิตพระพร บวรวิเศษ อคลยเดชเคโซ อาวาทววาโท มทาชโย มังคลาดิเรก อเนกคัยราตี วันนี
มันวันดี วันดีถือคุณไสย โดกใบนี้มันโตกไม้จันทร์ ขันใบนี้มันขันไม้แก้ว.....มีทั้งฝ่ายผูกแขน มีทั้งทวนได้
ก้อย บัดนี้ขอสร้อยสังวาล อาหารหลายเหลือมาก สรรพภาคพร้อมทุกอัน มีทั้งพหูพินและหมากจีบ.....บัดนี้
ข้อยจักเชิญเอาขวัญผัวเจ้าให้มาเทียมเนื้อ มาอยู่เรือในถึงข้อยจักเชิญเอาขวัญนางงามให้เจ้ามาเทียมคู้ ทั้งขวัญเจ้า
ผู้เป็นผัว มาเนื้อขวัญเฮี้ย ให้เจ้ามาเซยชมขวัญคู่แก้ว.....มีลูกชายให้ ได้มีประเสริฐ ให้เจ้าได้ลูกแก้วเกิดร่วมบุตร
ให้เจ้าฟังคำสอนตาดายพ่อแม่ ใจแม่กว้างพ้นอวงวงศา ตาบ้องขวาเจ้าอย่าเหลียวดูชาย ตาบ้องซ้ายเจ้าอย่าแลหา
เลี่ยมแลงให้เจ้าหาพาเข้า เลี่ยมแลงให้เจ้าแต่งทางยา อย่าได้อนหลับหลายต้นสายมิตีต.....”

๔. ประเพณีการอ่านหนังสือวรรณคดีในงานศพ เพื่อเป็นการช่วยเหลือครอบครัว
ของผู้ตายในระยะแรก เพื่อนบ้านจะต้องมาช่วยงานศพตลอดทั้งคืนทั้งวัน ชาวอีสาน
ถือว่าเป็นหน้าที่ที่เขาจะต้องช่วยเหลือเพื่อนบ้านในงานเช่นนี้ อย่างน้อยก็ต้องตลอดเวลา
ที่ศพยังอยู่ในบ้าน ซึ่งอาจจะเป็นเพียง ๓ หรือ ๗ วันสำหรับคนจนหรือฐานะปานกลาง
แต่อาจจะเป็น ๓ เดือน หรือ ๖ เดือน สำหรับผู้มีฐานะดี ในเวลากลางคืน ชายหนุ่ม
หญิงสาวจะมาพบปะกันในงานเช่นนี้ จะมีเกี้ยวพาราศีกัน หรือพูดจาสนทนากันสนุก

สนานเฮฮากันตามเรื่อง ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าภาพค่อยลืมความเศร้าโศกหนึ่งอย่างหนึ่ง และเพื่อให้บรรดาแขกผู้มาในงานได้ครึกครื้นขึ้นอีกประการหนึ่ง อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้เป็นผู้ใหญ่แล้ว จะไปสนุกสนานเฮฮาที่หาควรมิ หรือหญิงสาวหรือสาวแก่ที่ไม่มีชายหนุ่มมานั่งสนทนาด้วยก็ย่อมรู้สึกเหงา จึงเกิดประเพณีเอาหนังสือผูก ซึ่งเป็นวรรณคดีที่ใคร ๆ รู้จักกันอยู่นั้นมาอ่านให้ฟังในงานศพ ผู้อ่านนั้นมักจะเลือกเอาผู้ที่เสียงดี อ่านได้ชัดเจนและถูกต้อง เวลาอ่านจะอ่านช้า ๆ และมีการเอื้อนทำนองตามแบบฉบับ เมื่อคนอ่านคนหนึ่งเหนื่อยแล้ว คนอื่นก็จะอ่านต่อไปจนรุ่งสว่าง การอ่านหนังสือนี้จะมีเป็นประจำทุกคืน

๕. ประเพณีทำบุญมหาชาติ ซึ่งเรียกเป็นภาษาอีสานว่า “บุญพระเวท” (บุญพระเวสสันดร) ในการทำบุญพระเวสสันดรนี้ ย่อมมีการเทศน์เหมือนอย่างในภาคกลางของประเทศไทย ส่วนวงกลอนเทศน์มหาชาติของอีสานนี้มีหลายสำนวน แตกต่างกันไปบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่เป็นข้อพิสดารอันหนึ่ง ถึงความสนใจในวรรณคดีทางศาสนาของชาวอีสาน จะขอยกตัวอย่างสำนวนเทศน์มหาชาติสำนวนความเรียง ของสมเด็จพระวันรัต เขมจารี วัดมหาธาตุ มาเป็นตัวอย่าง เปรียบเทียบกับสำนวนกลอนเทศน์มหาชาติภาคอีสาน ส่วนวงจังหวัดอุบลและจังหวัดชัยภูมิ ดังต่อไปนี้

ก) สำนวนสมเด็จพระวันรัต ยังมีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อว่าชุก อยู่ในกาลกรุงรัตนพิมลนครนามว่าทนต์วิภูษิต แกล้งชีวิตโดยทางภิกขาจาร ได้ทรัพย์ไว้ประมาณร้อยกระษาปณ์ ผ่าทรัพย์นั้นไว้ในตระกูลพราหมณ์แห่งหนึ่ง แล้วเที่ยวแสวงหาต่อไปตามวิสัยของภิกขาทพราหมณ์

ข) สำนวนจังหวัดชัยภูมิ ยังมีเฒ่าผู้หนึ่งชื่อว่าชุกพราหมณ์ โฉมงามอุปถัมภ์ แสงฉายเดี่ยวโมโหกระทำโกธสาโทด ใจกริ้วโกรธปานผี มันอยู่เมืองพราหมณ์สกลายได้ บาบไถลัญญ์ไกล ไฟทากไหม้เขื่อนมันเสียหมดทุกสิ่ง มันจึงหนีไปอยู่กลิงคราษฎร์ ในอาวาสบ้านอันหนึ่ง ชื่อว่าทนต์วิภูษิต บัดนี้ จักเล่าตามแนวนามเชื้อชาติ ให้นักปราชญ์เจ้าฟังก่อนเนอ แม้พราหมณ์ผู้นั้นชื่อว่าอจินท์ ผู้ศิษย์จุกผู้ปด พ่อมันชื่อว่าเต่าปรุก นักปราชญ์เจ้าจึงยกใส่ชื่อมันว่าชุกพราหมณ์ ตามแนวนามเชื้อชาติ บิได้ขาดวงศา แห่งเต่ากาฬกนิมมีเผด เหตุมันกระทำบูชายัญกินจ้วง แห่งคนทั้งหลายบ่ขาด มันประมาณทาโล โส พราหมณ์โธ อันว่าพราหมณ์เต่าหลังลาย พายฉงฉือไม้เท้า สุกเก็บเข้าบาทา ไปคว่ำแสวงหาขอมมาจิจ์จิจ์ไว้ ลกิตวา มันก็มาได้ยั้งคำอ้อยหนึ่ง เป็นนทาปณะผู้ว่าจักรตราเป็นเงิน ได้แปดอ้อยบ่มีผิด อีสสโร เขื่อนมันมีสี่เสายองแห่ย่ง ทมาชั้นแก่งทางก็ไหว แมวจามไถ้กัซาย มันจีย้ายคำไปไว้บ่อนใดก็ว่าเป็นปล่อง ไปไว้หน้าห้องฤกษ์ว่ามีผี จักไปไว้หน้าคไฟก็ว่าอัน จักไปไว้ก้อนเสา ก็ว่ามีไฟ จักเอาไปทนต์หัว ก็ยัย่านโจรมามาก รุแปดวา มันจึงยกไปฝากไว้ค้อมพราหมณ์ผู้หนึ่งอันเป็นมิตรสหายกัน คโต แล้วมันก็หนีไป ปรีเขสนตุถาง เพื่อจักว่าแสวงหาขิงเข้าของอันอื่น ลิ่นกว่าคำอ้อยนั้น ก็มีแล

ค) ส่วนวนจังหวัดอุบล ๓๓ ในกาละยามนั้น ชูชโก นาม พุราหมโณ ยังมีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อว่า ชูชก พราหมณ์ ตามปกติมีการบูชาไฟบ่อครัน อยู่ในบ้านชื่อว่าทิววิภูรคาม ตามประเทศเขตกลิงครรัฐราชธานี และ พราหมณ์ผู้นั้นมีปกติยอมเดินหาขอไปมา ลภิตวา ได้แล้ว กหาปณสตฺย ยังเงินเก่าเงินใหม่ใส่แถมกัน ได้ลัพันลา เป็น เงินช้อยกหาปณช เหตุอัครกถาจารย์เจ้ากล่าวไว้ว่า กหาปณสตฺย นาม จตุลหุลลคฺคณขปมาณฺ จตุตวาริสฺสคฺคณา เอกกหา ปโน ทิ คังนํ ชูชกพราหมณ์มีนกระทำเพียรไปขอจิจำมาได้เงินร้อยกหาปณช จเปตวา มาฝากไว้ เอกลฺมึ พุราหมณ กุเล ในตระกูลพราหมณ์ผู้หนึ่งแล้ว คโต มีนก็หนีไปเพื่อแสวงหาเข้าของเมื่อภายหลังน

บทวรรณกรรมที่มีจารึกลงเป็นหนังสือต่าง ๆ แล้วนั้นก็มีมากพอสมควร ที่เป็น หนังสือทางศาสนาโดยตรง เช่นเป็นคัมภีร์ต่าง ๆ หรือคำแปล หรือเรื่องชาดกต่าง ๆ โดยตรงก็มี ที่เป็นนิทานหรือร้อยแก้วที่เขียนขึ้นเป็นทำนองประวัติศาสตร์ หรือเรื่อง ราวของพระเจ้าแผ่นดินก็มี และที่แต่งเป็นบทร้อยกรองมีเนื้อเรื่องขนาดยาวมากก็มีอยู่ หลายเรื่อง

หนังสือทางศาสนาโดยตรงนั้น โดยปกติเขียนด้วยตัวอักษร “ธรรม” นอกจาก หนังสือทางศาสนาแล้ว หนังสือผูกประเภทนิทานและร้อยแก้วอื่นก็มีบ้าง เรื่องร้อยแก้ว บางเรื่องเป็นเรื่องเชิงประวัติศาสตร์ และแทรกคติและคำสอนใจต่าง ๆ ไว้มาก เช่นใน เรื่อง *ท้าวฮุ่งท้าวเจือง* ในบรรดาเรื่องนิทาน ที่สำคัญได้แก่เรื่อง *นางตันไตร* และนิทาน *เชียงเมียง* นิทาน *นางตันไตร* แบ่งออกเป็นภาค แต่ละภาคเรียกว่า “ปกรณ” และมีอยู่ ด้วยกัน ๔ ปกรณ คือ นันทปกรณ สุกุณาปกรณ บีสัจปกรณ และสัตตปกรณ เป็นเรื่องนิทานซ้อนนิทาน แทรกคติธรรมไว้มาก ต้นตอของนิทานนี้มาจากเรื่อง *ขัญจันตระ* ของอินเดียนซึ่งเขียนเป็นภาษาสันสกฤต ส่วนนิทานอีกเรื่องหนึ่งนั้นได้แก่ นิทาน *เชียงเมียง* มีลักษณะอย่างเดียวกับเรื่อง *ศรีธัญชัย* ของเรา เป็นเรื่องการเล่น ลิ่นเล่นคารมกันโดยตลอด เป็นที่นิยมกันมากพอใช้ รายละเอียดของเรื่องนิทาน *เชียงเมียง* นี้อาจจะไม่ตรงกับเรื่อง *ศรีธัญชัย* ของเรา แต่โครงเรื่องและจุดประสงค์ในการแต่งเรื่อง นั้นเป็นอย่างเดียวกัน

วรรณคดีที่นับว่าเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายที่สุด ในบรรดาหนังสือผูกด้วยกันแล้วนั้น ล้วนแต่เป็นวรรณกรรมประเภทร้อยกรองที่เป็นเรื่องเล่าขนาดยาว ที่รู้จักกันแพร่หลาย ที่พอนึกออกในปัจุบันได้แก่ *ศิลป์ชัย* *นางแดงอ่อน* *จำปาสดัน* และ *การะเกด* เรื่องที่มีผู้นิยมมากที่สุดได้แก่เรื่อง *ศิลป์ชัย* หรือบางทีก็เรียกว่า *สังข์ศิลป์ชัย*

เรื่อง *ศิลป์ชัย* นี้มีอยู่สองสำนวน สำนวนหนึ่งเป็นกลอนลำ อีกสำนวนหนึ่งเป็นสำนวน
ธรรมดา แต่ละสำนวนมีความยาวหลายร้อยแผ่นใบลาน จึงต้องแบ่งออกเป็นผูก ๆ ยาว
ประมาณ ๒๐ ผูกด้วยกัน มีข้อความที่อ้างไว้ในเรื่องนี้ว่าได้ประพันธ์หรือแปลมาจากเรื่อง
ใน *หัวสิบชาติ*

เรื่อง *หัวสิบชาติ* นี้เป็นเรื่องชาดก ๕๐ เรื่อง ไทยเราเรียกว่า *ปัญญาสชาดก* ได้
ตรวจดูเรื่องต่างๆ ในหนังสือ *ปัญญาสชาดก* ฉบับหอสมุดแห่งชาติแล้ว ไม่ปรากฏว่า
มีเรื่อง *ศิลป์ชัย* ใน *ปัญญาสชาดก* เลย เรื่องที่ค่อนข้างจะใกล้เคียงก็เห็นมีเพียงเรื่อง
เดียวคือ เรื่อง *สุวรรณสังขชาดก* ซึ่งได้แก่เรื่อง *สังข์ทอง* ของเรา แต่ความใกล้เคียงระหว่าง
เรื่องนี้กับเรื่อง *ศิลป์ชัย* ก็มีแต่เพียงว่าพระเจ้าแผ่นดินมีโอรสเป็นหอยสังข์เท่านั้น

แต่เมื่อผู้เขียนเรื่อง *ศิลป์ชัย* อ้างว่าแปลมาจากเรื่อง *หัวสิบชาติ* เช่นนี้ ทางที่จะ
คิดก็มีอีกทางเดียวว่า *ปัญญาสชาดก* หรือเรื่องชาดก *หัวสิบชาติ* นี้อาจจะมีหลายสำนวนด้วยกัน
กัน และสำนวนของหอสมุดแห่งชาตินี้ อาจจะไม่ตรงกับของทางภาคอีสานก็อาจจะเป็น
ไปได้

(สำหรับเรื่องนี้ ผู้เขียนเองจำได้ว่า หลุยส์ พีโนต์ เคยเขียนเรื่องลงในวารสารของ
มหาวิทยาลัยฝรั่งเศสแห่งภาคพื้นตะวันออกไกลเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๗ และได้อธิบายว่า
ปัญญาสชาดก สำนวนเขมร สำนวนหลวงพระบาง และสำนวนที่พม่าได้รับไปจากไทย
นั้นแตกต่างกันมาก)

วรรณคดีอีสานเป็นสิ่งที่ควรจะต้องศึกษาและค้นคว้าต่อไป ทั้งในทางด้านภาษาและ
ศัพท์ต่างๆ และในทางด้านการประพันธ์ ลักษณะคำประพันธ์หรือฉันทลักษณ์ ความ
คล้ายคลึงและความแตกต่างกันของลักษณะโคลงและกลอนของชาวอีสาน กับของภาษา
ภาคกลาง ตลอดจนอิทธิพลที่วรรณคดีภาคกลาง อาจจะมีเหนือวรรณคดีอีสาน หรือที่
วรรณคดีภาคอีสานอาจจะมีเหนือวรรณคดีของภาคกลางด้วย

ประเสริฐ จันดำ

กลอนลำ

คืนเจ้าบ่คืนบ้านเมืองเฮาคือก่อน
แล้วแต่ใจเจ้าก่อนตัวอ้ายบ่ว่าหยัง
บางกอกนั้นชื่อว่าเมืองหลวง
ของงามงามหลากหลายี่ปานแต่้ม

ทุ่งนาแล้งบ่มีหยังจ๊กอย่าง
กระท่อมน้อยฮ้างฮ้างของอ้ายอย่าสิแนม
มันหากอกใจแท้คนขวยบ่คือเพื่อน
ข้าวสิกินแต่ละมือ ขอได้จากผู้ได้

ข่าวว่าเจ้าไปประกวดเทพี
อ้ายกะดีใจน่อยู่หลายเดือนอง
แต่ว่านางงามนั้นคนเมืองเขาแต่ง ดอกนา
คนจ้งเขาซ้ฮ้าย พอได้แน่บ่บ่

ถ่มผ้าขึ้นไปนุ่งกระโปรงที่
เวลาคันตุ้มหิดอย่าเถาให้เขาหื้อ
เหลือใจได้ บ่มีดีกะอยากอวด
ยุจรวดมาฮอดแล้วแนวนั้นเจ้าว่างาม

ชาวบ้านเว้าลื้อกันบ้านเกือบแตก
นាប់แฮกบ่ย่านผีบ้านบ่อยากถาม
โอินอ คันเป็นไปแบบนั้นอ้ายว่าเขาเถาะ
อ้อยู่เงาะงามกาย่าคั้นเมื่อบ้าน

แคนของข้อยนอนเป่าลื้อเกือบขาด
เหลือคนชาติแท้แท้หมาน้อยบ่อยากฟัง
เพลงฝรั่งนั้นอ้ายบ่กระดิกหู
เป็นจั่งไถ่носุมักแสงไปได้

หมอลำน้ำลำลงบ่มีวิก
นุ่งผ้าขาดชาวบ้านเขาะหยัน
มาฮอดนี้ท้องหิวขอเขาก่อน
นาหยุดแล้ว แดดหยุดฮ้อน สีม่าอีกดอกนา

NAK AW, BAO SU
The Work Cycle in a Northeastern
Thai Village
William Klausner

One of the principal misconceptions about the village society of the northeast is that the villagers only work one rice crop a year and after its completion retire to a life of rest and ease until the next rainy season crop. It is partly to right this misapprehension and partly to show the relation of the work schedule to programs of change, that this article is written.

I shall herein describe the one year work cycle of a northeastern Thai village, Nong Khon, located in Amphur Muang in Ubol province. Almost as soon as the rainy season rice crop is harvested in November-December, most of the villagers of Nong Khon start the planting of their second rice crop in ponds (nong) which are located anywhere from two to four kilometers from the village proper. There are fifteen such ponds of various sizes worked by approximately 90% of the one hundred forty families in Nong Khon. This pond rice crop is referred to as *na saeng*. These ponds are a special landscape feature of this area. Water remaining from the rainy season in these depressions located on relatively low land is sufficient for the planting of this crop. The rice planted is of the less used non-glutinous variety. The method used for this crop is transplanting. Thus the first stage is the sowing of the nursery beds, usually at the edge of the nongs. The earth is quite soft and all that has to be done is a certain "leveling off" after the bed has been drained. The villager then sows his seedlings. For the first few days until the seedlings have had a chance to germinate and start their growth, the bed must be carefully watched so as to continually drain off the water which seeps back into the bed. When the seedlings have been sufficiently exposed to sun and air to start their sustained growth, the water is slowly let back into the bed in gradual stages keeping pace with the growth of the seedlings. After about two weeks the seedlings are ready to be transplanted. The plants are gently drawn from the mud. The mud which has stuck to the roots of the plants must be "kicked off" and this is done in a rather rhythmical motion of bringing a handful of plants swinging down against one's raised foot. The seedlings are packed into bundles which are taken to the planting field. This crop is not especially demanding in labor and time as the planting field does not have to be ploughed or harrowed. It is a distinguishing feature of the earth in these nongs that it is extremely soft and thus it is unnecessary to plough or harrow it. In fact, in some sections of the nong the earth is so soft that it has a quicksand-like quality. There have been instances of buffalo getting caught in the nongs and suffocating, not being able to extricate themselves. The villager will usually surround his nong field with some sort of fence to keep the buffalos and cattle from feeding on the young plants. The sowing and transplanting of this crop takes place during January and February and often is extended into March.

The villagers are busy elsewhere as well during the early months of the year. During February, March, April and even into the early part of May, many of the villagers of Nong Khon are busy gathering, boiling and drying salt. Not all the villages in the area are producers of salt as it depends on the salty soil which is a special and not a general feature of the soil pattern in this area. The villagers will first scrape the salty topsoil from the ground. They pack it in what may best be described as wooden cradles. Water is then added and the water seeps through the soil and out a small hole in the bottom of the cradle. It is caught in a clay container that is water-proof. The resulting solution is then boiled in a large deep frying pan until the water has boiled away and only the salt is left. It is then placed out to dry. Although each step in this process does not take very long, a day or a day and a half at the most, the total time spent in working the saltlick varies depending on how much salt is desired. In addition, if rain falls during this period, which may occur, though infrequently, the villagers will have to wait till the saltlick is completely dry before starting or resuming work. These saltlicks are owned just as are the rice fields. If the owner decides not to work his saltlick or only a part of it, he may have it worked by another villager and take a portion of the salt crop. It should be noted that the village owner's share will be larger in the case of the saltlick than in the case of a rice field. In the latter case, the village owner will often ask only for a token share of the crop. Salt is more of a cash commodity and is relatively scarce and "expensive" in the minds of the villagers. Some of the salt is used for home consumption, but the greater percentage is either sold for cash or bartered for rice, tobacco, fermented fish and the like.

Most of the villagers have gardens. Tobacco, spicy peppers, and a variety of vegetables are grown. However, these gardens are not, for the most part, cash producers. The gardens are small and just enough is grown for home consumption with some percentage left over for barter or cash sale purposes. During the first months of the year, the people work their gardens planting their tobacco, peppers and vegetables. The planting is principally done in December-January and the gathering of some crops begins in February while others are gathered as late as May. Some of the vegetables such as the green vegetables are gathered quite early and eaten quickly. Others such as onions, garlic, and peppers are gathered as the need arises. If possible, the latter crops are left to mature and dry as long as possible in order that they may be kept for a long time. During later months when such items are scarce, they can either be eaten or sold or bartered for a good price. However, if the villagers are in immediate need of such items for ordinary consumption or for festival food, such crops will be gathered piecemeal as the need arises. The gardens have to be carefully watched and cared for. They will be watered every day. The garden work is not particularly exhausting or time consuming, but it is another task that causes a drain on the time and energy of the villagers and must be taken into consideration in any discussion of the overall work pattern of the village.

Those who have sugar cane fields will harvest them during these first months of the year. They will either sell the sugar cane directly or extract the sugared juice, boil it and sell the finished sugar product.

These early months of the year also find the villagers at work on a third rice crop, the "slash and burn" field variety (*na hai*). February and March are the months when the villagers fell the trees on their *na hai*. The burning and planting are done at a later time.

This is also the time for the felling of timber in the surrounding forest area. This timber will be used for building purposes in the village. Some people from the wealthier villages in the area will hire villagers to cut timber for them. Nong Khon village, being relatively poor, often provides such hired labor. Timber will also be cut for the making of charcoal in the villagers' earthen kilns. The wood is fired in the kilns or "ovens" cut into the earth and built into the shape of an igloo with a clay and water mixture. Some of the larger ovens are cut out of large termite mounds. The charcoal, after being fired and cooled in a process that usually takes about three weeks, is then packed and sold in town. This charcoal making goes on all through the year but the best time is during the dry season. Thus the months after the big harvest will find some of the villagers at work both cutting timber and burning the charcoal.

Even though these early months of the year are the beginning of the so-called dry season, the villagers still engage in the catching of fish, a year round occupation. Some rather novel methods of catching fish are used. There is the setting of lines either hanging from string stretched across streams or dangling from a sliver of bamboo at the edge of river. There is also the rather novel practice of paddling a boat with a small sheet of corrugated iron trailing the stern, half in the boat, half in the water. The fish are either frightened or attracted by the glare, but, in any event, they jump up and on the sheet iron and topple in the boat. The fish in the ponds where the pond rice crop is being cultivated are not forgotten. In the center of these ponds a sort of resting place or bed for the fish is made. It consists of branches, sticks, and logs. The fish tend to gather in these wooded beds. During the later part of February and through March, the villagers will go to these beds, place a bamboo fence around them, take the wood away and either throw their nets or catch the fish by hand.

In addition to the work outside the village proper outlined above, any "spare time" is devoted to work about the house. This is the time for house-building and house repair such as the thatching of roofs. The task of thatching also means that the thatch will have to be cut and woven which is done during January and February. Bamboo work such as the weaving of baskets of all sizes and descriptions for various purposes in home and field is undertaken during the first months of the new year. The repairing of village carts will also be carried out at this time. Fish nets will be repaired. The villager sees these months after the big harvest not only as a time for work in the fields but also as a time to work about the home either in repairing or in making items that he will use throughout the year or at specific times during the following year.

This is also the time of year of those who can so regulate their time to take on manual labor cash jobs either about the village area i.e. cutting of timber, work on road projects, government financed dams and the like or get work in town as manual laborers. They will get a cash income and since the work is usually on a day to day basis, the villager can adopt his cash work schedule to the need for his labor to undertake village tasks.

Some villages have less to do in the fields than in Nong Khon. For example, villagers in the area may have neither a "pond rice" field or saltlick. If, however, there is less work in the field, it will be compensated for by more work about the home; taking vegetables, charcoal and the like into town to sell; or undertaking more manual labor cash jobs. Thus, although there may be a shifting about of the work pattern from village to village, there will nevertheless be a fairly full work load for all concerned.

Whether the villager be at home, in the fields, or on a manual labor cash job, during these first few months after the harvest, it is obvious that the villager has little idle time. He is not "free", though it is quite true there is not as much continuous work pressure at this time as there is during the working months of the big rainy season rice crop.

March and the following months find the villager still quite busy. During March and April work in the saltlicks is drawing to a close. Some of the garden crops planted in December, January, February, are being gathered in staggered fashion, the last harvesting months being in April and May. Some of the villagers are off gathering snails whose shells are kept in reserve for the making of lime. The major months for this storing of shells will be from March to May-June. Towards the end of March through April and often on into the first week of May, harvesting of the large pond rice described above is being carried out. During these months work has also begun on another variety of pond crop, the *khaw bao* or *khaw noi* rice crop. This crop is planted in ponds as well, but those with less water and of a much smaller size. They may be regarded for the purposes of discussion as depressions rather than ponds. Almost all the villagers plant this crop in these relatively high depressions as opposed to the larger low level ponds of the *na saeng* non-glutinous rice crop. However, the acreage is only minimal. Depending on the lay of the land, the sowing of the nursery beds can begin as early as the middle of March. However, for the most part of sowing is done in April-May. The seedlings usually take three to four weeks to mature and then planting is started. Unlike the big pond rice crop, this "depression field" has to be ploughed and harrowed. When the rains come, the relatively absorbent soil of these depressions is usually able to absorb the rains. There are two varieties of rice planted, slow and fast maturing. The earlier planted rice is harvested in about five months. That rice planted later is harvested in about three months. This latter variety of rice is a "fast maturing" type, often nicknamed "three month rice." The slow maturing variety planted earlier is more productive and will be used if conditions are favorable.

No sooner have the majority of the villagers completed the harvesting of the large pond *na saeng* rice crop than work is begun on plowing the seed beds and sowing the rice seedlings in the nursery beds prior to transplanting in the rainy season rice paddies. In fact during the last week of April and the first week of May, this plowing followed by the sowing of the seedlings for the new rice crop overlaps with the last stages of harvesting of some of the *na saeng* fields. The seedlings mature in about three weeks. Thus in late May, the actual transplanting operation begins and may go on for as many as four or five months. As I have noted May and June are the principal months for sowing and transplanting of the *khaw bao* or *khaw noi* rice in the relatively high depressions. At this time, late May and June and often into early July, one can see both the sowing of the nursery beds and the transplanting operation going on in the rainy season fields at the same time. The later the sowing of the nursery beds, the less "beautiful" as the villagers say, the less productive the rice plants will be. As for the transplanting, this is staggered over a relatively long period of time. This is due to the fact that with varying levels of land, one must plant progressively waiting until the water reaches the higher levels in sufficient amount to plants. In almost all cases with the glutinous rice planting in the rainy season fields, the maturity rates are relatively alike for different named rice varieties. The later planted rice is harvested at the same time as the earlier planted rice, i.e., November-December but is less full blown, less

productive. However, there are two varieties of rainy season rice which have faster maturing rates. One is a glutinous rice, very white and "perfumy" which is planted in May, June, or July and harvested in October. The other is the non-glutinous rice which is often planted as late as September and is harvested fully matured in late November and December. This non-glutinous rice will be held back until the last possible moment and only if there is available watered land, sufficient labor and a desire for additional rice, will it be planted. The *khaw bao* rice of the high level depressions is a fast maturing type also, and, although it is only partially within the rainy season field pattern, it should be noted that it is harvested early in August and through September.

The reasons for land being left unplanted may either be in terms of lack of sufficient rainfall for the high places or because of lack of labor, i.e. "we do not have sufficient strength to plant it." This latter reason may often, however, be a rationalization for the villagers' satisfaction with a "good rain" and an assured "good crop" on a fair portion of his land, and, thus, his reluctance to expend more energy than he has to.

However, in some cases, the villager is both rich enough to employ outside labor for his wide holdings and wants to fully cultivate his land in order to realize a cash, as well as consumption crop. It is the usual practice for young boys and girls from a "poorer village" to hire out if their own parents are not in vital need of their labor. Thus, a few of the young villagers from Nong Khon go to neighboring villages during the May to December months. They are given lodging and food, and either cash or part of the crop as payment for their work in the fields, cultivated with their labor.

The villagers are also at work on their "slash and burn" fields at this same time. The planting of these fields occurs anywhere from late April into early July depending on the location of the land, i.e., the earlier months for land nearer the bank of a river and the later months for forest land further from the river. This rice crop is harvested in August-September. The "slash and burn" fields may be planted to rice but a host of other crops including cucumbers, beans, potatoes, water melons, cotton and indigo are also planted. These non-rice crops are planted about the same time as the rice crop, but most are harvested a month or so earlier than the rice crop. The indigo crop is harvested at about the same time as the rice crop while the cotton crop is not harvested until the following February. The method of rice cultivation on these slash and burn fields differs from the ordinary transplanting procedure usually followed. There are no nursery beds, no plowing, no transplanting. The ancient "dibble stick" method is used. Shallow holes are dug with the dibble stick (*siem*); the rice seed is then pushed into the holes and covered over quite tightly with the damp soil. Fences or some similar protective barrier must be put around the fields to keep the cattle from trampling on the planted field. As weeds grow, the farmers will remove them by hand to as great an extent as possible.

Certainly crops on "slash and burn" fields mean additional labor for the villagers. Not only must the crops be planted, but the timber growth must be "slashed and burned," at least for new fields. As for the old fields, during the second year, one only has to cut the timber. No burning is necessary. However, these "slash and burn" fields can be cultivated only for two or at the most three years, and then must be put to rest until forest cover is re-established. Thus there is continual encroachment on forest land as new "slash and burn" fields are put into cultivation. Theoretically, the

villagers are supposed to get permission and pay a tax for newly felled timber. Practically, the villagers try to get away with as much as possible.

The "slash and burn" rice crop is not the only rice crop harvested at this time. I have mentioned above that a fast maturing high level depression rice crop planted in May-June is harvested in August-September. Rice is still being planted in certain of the rainy season fields during this period. Thus, I was able to see, while walking the fields towards the end of the second week in August, some villagers planting rice in rainy season fields, many others harvesting their "forest rice crop" and a few already beginning to harvest some portion of their *khaw bao* rice crop. Because of the August-September harvesting of both the "slash and burn" crop and the fast maturing *khaw bao* small depression variety of rice, these months will find the women devoting a good deal of time to the follow-up steps to harvesting, i.e., threshing, milling, and winnowing of rice.

Despite the fact that rice is being harvested at various times of the year, the fact remains that there is often a shortage of rice, at least in the villagers' terms, during the months of July, August, September and October. The rice crops harvested from the small "depression", large pond, and "slash and burn" fields are not sufficient. The big crop from the previous rainy season has dwindled and the earlier maturing varieties harvested in August and September give but a small return. And, of course, not everyone has the pond, high level depression, and slash and burn fields and the number of rai also varies. In any event, these months often find the villager engaged in a great deal of trading, either barter or cash, to get rice. During the rainy season, frogs are caught quite easily and along with fish, fruits, salt lime, tobacco and leaf torches are sold or bartered principally for rice but also for other necessities. Villages in this area tend to specialize in certain items that can be traded off or sold. Sometimes the specialization is a function of the physical peculiarities of the village, e.g., salt licks; sometimes it is merely a function of custom, a particular item having become identified with a certain village or villages in a particular area and its production limited to these villages. This phenomenon occurs even though most of the other villages in the area could likewise produce the item in question, e.g., the lime for betel nut chewing produced in Nong Khon. Those villages fortunate enough to have a rice surplus will use this commodity as their principal item of barter. Other villages may be noted for their vegetable gardens or for their silk cloth weaving. Very often within one village, certain villagers will specialize on a certain facet of their agricultural production such as vegetable gardening while others will specialize in bamboo work and the like.

Leaf torches, made from a sticky sap and mixed with soft wood and bark and rolled in dry leaves, are especially saleable and barter worthy during the rainy season months of May, June, July and following. There is a general shortage of such torches at this time due to the fact that the sap needed for making such torches is not easily gathered during the rainy season. The torches are principally used for lighting in village houses. However, they have a special use during the rainy season. During this season the villagers go out to the fields at night with torches to attract the fish which jump and come close to light. The fish are then enter struck with a machete or have a trap dropped over them. Thus, the gathering of sap, wood, and bark and preparation for making the torches is done prior to the rainy season and the torches are made as the need and chance for barter arises.

Lime made from the ash of snail and shellfish shells, though made throughout the year, finds a particularly favorable market during the months of July, August, September and October. This is the time when the villages making the lime need rice which is in short supply and other villages need lime, not only for betel nut chewing, but for the making of indigo dye used in their clothing. Thus a favorable barter situation comes into being. Like the torches, the lime is made principally for home use, i.e., in betel nut chewing throughout the year, but, in the above months, production increases due to the combination of factors just noted.

August, September, and October are the months for the gathering of the indigo crop planted in the slash and burn fields. As it is gathered it is soaked in water for three nights. The plants are then taken out and lime is mixed in and this mixture is left to stand for a few hours. Water is slowly drained off and the resulting muddy composition is left to dry. When the villagers' cotton clothes are ready to be dyed they are dipped into a black earthen pot in which the indigo dye is mixed with water.

It must be remembered that bartering consumes a good deal of time and energy as it often involves travelling from one village to another, sometimes for as many as ten miles back and forth. Selling goods in town which is twelve miles away from Nong Khon may be time consuming and tiring as well, especially if the villager walks. Depending on how much is to be sold and the relative wealth of the seller, one may choose to walk, go by cart, or ride the bus. In many cases of selling for cash, middle men will come to the village and buy the goods. As for barter and small cash transactions, one will often try to wait for visits from buyers or traders from other villages and thus save time and energy involved in travelling. However, to a certain degree, these trips to neighboring villages usually taken in a group provide an opportunity for "breaking the monotony."

From the latter part of August on through November, the women in Nong Khon can be seen weaving cloth, mostly cotton but also some silk. In other villages nearby, there is a great deal of silk weaving, the finished skirts and sarongs being sold. Actually the cotton crop is harvested in February and the rather primitive cleaning, ginning, separating and spinning carried out in the following months. There is a general hiatus in weaving once the planting of the rainy season rice crop begins until it is finished and during the big harvesting months, of November-December. Thus, one will find two main weaving periods, i.e., from August to November and from January to early May. As far as cotton is concerned, although some is grown in the village, it will also be bought in town. There is also a small amount of silk growing with the main activity of caring for the cocoons occurring in the rainy season and the removing of the silk strands and spinning occurring after the maturity of the cocoons which is a relatively quick process. The silk weaving periods follow the time schedule quoted above for the cotton weaving.

Thus during the rainy season from April on through September-October, the villager is busy at a variety of tasks. More often than not, he is involved with some aspect of his various rice crops. But, as noted above, a wide variety of other tasks also consumes his time. Although, this is not the big fishing season, the villagers will not neglect an opportunity to catch fish. At this time, the methods used are mostly the throwing of the fish net in streams and rivers and the putting up of lines either across streams or about the boundaries of the villagers' fields. The throwing of the fish net is often coupled with the beating of the water so as to chase the fish into an enclosure of

branches which is surrounded by a bamboo screen. The bait includes worms, frog meat, and rice kernals. The lines will be set at night and gathered the next morning. Under this system, not much time is wasted, and the catch is still fairly good.

As the rainy season draws to a close and the water begins to recede in the streams, gulleys and river, the villagers use a variety of ingenious methods to trap and catch fish. There are those devices mentioned before, i.e., the torch fishing, the setting of lines, the throwing of the net. But many other devices are also employed. The months of September, October, November and December are the "heavy catch" months. During August and September when the rains are still heavy, bamboo barriers with an open gate in the center are set across fast flowing streams. The fish gravitate to the center opening as other avenues of retreat are blocked by the bamboo barrier. The fish flow past the open gate onto a slanted platform where they are gathered in, the water flowing on through bamboo slits. The building of this barrier is a cooperative venture and the catch is shared equally among those families who help build the barrier. However, there is major difficulty connected with this sort of trap. The water does not flow freely and so is slowed down and blocked. Thus, during particularly heavy and continuous rains the water is often backed up and the rice fields in line with this backed up water are in danger of being flooded. When such a danger occurs, the owners of the traps will usually dismantle their bamboo barrier, but they will wait until the last possible moment to do so.

During this period fish are also caught in the fields by shovelling out water into a small enclosed pond and then catching the fish by hand or with a net. In early November when the rains have stopped, the water starts receding and flowing towards the river which in turn flows towards the river mouth down stream. At this time, bamboo barriers or gates are placed across the width of streams. The water slides through across the entire width of the barrier, but the fish unable to squeeze through are left in shallow ponds to be picked up by the villager. Such barriers are often put across the width of a river at some of its narrow points. There are other traps placed at the turns in narrow rivulets and streams and the fish flow into these basket traps unwittingly. These are just some of the methods used by the villager in his drive to catch fish which in a variety of forms is his main fresh "with rice" dish. The months of August, September, and October, because of the fishing emphasis, will find the men in the village making their various traps from bamboo.

The villagers not only use the fish for immediate consumption but will prepare the "with rice" staple of northeast Siam *pla ra* or fermented fish. The fermented fish will also be used for barter and cash sale within the village, though cash sale is mostly reserved for neighboring villages and the town.

As the year draws to a close, the major harvest of the rainy season crop is undertaken. Late in October, throughout November and on into December the harvest continues. The late October harvesting was usually of the yet green, immature rice which is principally used as an offering to the monks in the form of a sweet desert composed of the green rice, coconut milk and sugar. The offerings are not only to make merit but to insure a good harvest. By December the harvesting is in its last stages and work is starting on the threshing, and to a lesser extent, milling, and winnowing of the rice. The threshing stage will necessarily directly follow the harvest, but milling may be postponed. The rice is stored in special bins adjacent to the home.

Milling and winnowing will depend on the need for rice at the particular time. Thus, one hears the rhythmic beat of the foot operated wooden pounder throughout the year.

The villagers have chickens and ducks which they raise throughout the year. Chickens are raised to a greater extent than ducks, as ducks require more care and often a cash expenditure to purchase rice husks as fodder. The chickens are left, for the most part, to their own devices. In the main, there is no penning or special food or medicine for the chickens. The owners feel that there is not much point in taking pains and expending money in caring for chickens when the chickens seem quite capable of caring for themselves. The villagers seem to have come to gentleman's agreement not to object to this "self forage" program in the raising of chickens. Throughout the day, chickens can be seen walking and scurrying about, under, around, and on the porches of the village houses. And one can hear the endless special cry "so" used for chasing chickens and see pieces of wood flying through the air. As I have noted in a previous section, the chickens, ducks and their eggs are, aside from their use as festival foods, largely sold for cash. As there is no grading of either the meat or eggs in the Ubol market, the owners do not seem to be too interested in seeing that these products are of good quality or high nutrient value.

Pigs are also raised, but not to the extent chickens and ducks are. This is largely a function of the expense involved and the special care that has to be given. In raising pigs, the villagers will have to provide for special feeding of rice, husks, vegetables, fruit and the like. The pigs are sold by the pound. The pigs are usually penned but not on raised platforms and they are sometimes left to forage for themselves. However, the villagers are not so permissive when it comes to pigs foraging, as the villagers' valuable vegetable gardens are at stake.

The pattern of pig raising varies from village to village. Some villages, such as Nong Khon, will not have any pig raising, while neighboring villages will engage in it to varying degrees. This seems to be due partly to the fact the poorer villages do not have the cash to advance and gamble on pig raising and partly to what has developed as the custom for that village as to raising or not raising pigs. To a much lesser extent, although it is also given as a reason, the aesthetic displeasure incurred in dealing with pigs is a factor. One might view this pig raising pattern in the context of the tendency to specialize on certain items and the resulting barter opportunities discussed earlier in this article. However, the above explanation is not adequate as the pigs are not bartered among the villages but are sold in town. However, because of the tendency of some villages to raise pigs and others not to do so, there will be trading of the rice husks needed as food for the pigs. Thus, Nong Khon will barter rice husks to these neighboring villages for tobacco, vegetables and the like.

While there is no special cattle breeding, dairy industry or the like in the area the villagers do possess buffalo and cattle which require some care. The buffalo are used solely for plowing the rice fields, while the oxen are used to pull the carts transporting goods into town, or rice from field to the village home. These animals have to be grazed. During the rainy season both the buffalos and oxen must be watched over very carefully to keep them from trampling and or eating the rice. During the dry season, the oxen are often left to graze in the fields alone, being led back home in late afternoon. The buffalos, on the other hand, are usually watched over very carefully. Thus, day after day, one will see young villagers leading the buffalo off to graze in the fields.

Sometimes, the buffalos will be grazed, while the caretaker is working nearby. Sometimes, the village youngsters will use this time for bamboo work, banter, flirting, reading fables and singing *molam* songs.

I have described above what type of work an outside visitor might find the villager engaged in at a particular time of the year. This description of the work pattern is subject to slight variation, both in terms of time and in terms of actual activities undertaken. Vagaries of climate may cause a slight shift in the time schedules noted above. As I have noted, different villages may or may not carry out certain of the activities mentioned, either because of geographical, economic, historical or cultural factors. Within each village, certain villagers may be carrying out a certain task that fellow villagers may already have completed in previous months, will work on in following months or will not engage in at all. The best example of this is found in the stagger system of planting and harvesting different varieties and different crops of rice described above. However, the overall pattern is much as I have described, and the deviations are predictable within the context of this scheme.

The technical expert who is concerned with introducing programs of change into the village should pay particular attention to this work pattern in order to be able to gear his "programs of change" into the work calendar of the village. It is axiomatic that the experts' program should be coordinated with the actual involvement of the villager in the relevant activity at a specific time.

In a similar vein, an intensive study of the work pattern may serve to dispel the misconception that there are long periods of leisure when the villagers are "free" and available for "educational" work. The very nature of the villagers' rainy season rice planting and harvesting procedure, i.e., in staggered stages, will mean that he is constantly busy over a long stretch of time. This work coupled with labor on his other rice crops can often mean a village family may be involved in some fact of rice cropping during almost every month of the year. As noted above, it is not only his rice crops that keep the villager busy; it is also a host of other activities, none all time consuming, and yet each one important in the overall work picture.

It must be emphasized that a villager is not always carrying out the same activity as his fellow villagers or as members within his own family. A villager may or may not have a "slash and burn" rice crop. He may or may not plant a series of slow and fast maturing varieties of rice, rather settling for one variety planted on a large scale. One villager may work a saltlick quickly, while other villagers may spend more time, working a month or two after others have stopped. And, of course, with activities that can be done almost all year round, whether it is fishing, making of lime or torches, or weaving, it will depend on each individual villager as to just what day or week will be devoted to the activity in question. However, as I have noted, most of this so-called "year round" work has periods of greater and lesser concentration. Family members often perform different tasks and in the case of village youth may engage in manual labor to assist the cash return of the family.

The villager's so-called "free time" may actually be taken up with those activities which are less identified with a specific time schedule. Thus "free time" may be occupied with the dying of cloth, weaving, bamboo work, building or repairing one's house, repair work in the temple grounds, seeking manual labor in neighboring villages or in the town and the like. Family and village festivals can also encroach on both

"work" and "free time" periods. The villager not only is busy most of the time but can always find work to do. The work he does is meaningful in terms of his daily existence as he conceives it.

A full knowledge of the work schedule of the villagers will not only give the outside expert an idea of how and when certain work is done, but by whom. An understanding of the division of labor within the village is of importance for effective implementation of programs of change. As might be expected, the men do the heavy work connected with the rice crop such as plowing or cutting down of the trees and stumps for the "slash and burn" crop. The follow-up sowing of seedlings and transplanting may be done by both men and women. Both men and women will fish, but the men will "throw the nets." Both men and women do the gardening. For the most part, men work the "charcoal ovens." Within the village, the women fetch the water from the well and do the cooking. They also do the spinning and weaving of the silk and cotton. The men do the bamboo, thatch, and wood work involved in the building and/or repair of the houses. The boys and girls assist in all kinds of work but leave the heavy work for their parents. Both boys and girls learn from an early age that one must work to eat. They quickly learn to catch frogs, insects, snails and fish as well as donig regular farm tasks such as the grazing of buffalos, fetching water from the well and the like. Although the division of labor is not so sharp at the childhood level, the girls generally tend to follow the pattern of the mothers' tasks and the boys, the fathers' tasks.

Although a general division of labor does exist between the sexes, it is not rigid, and there are no strong sanctions to preserve a sharp and unequivocal separation of functions. There are only a very few tasks that are exclusively the function of one sex rather than the other. The cutting of timber, constructing houses and the throwing of the fish net are exclusively reserved for the men; the care of silk worms, spinning, and weaving, the sole province of the women. Aside from these tasks, although a general division of labor is maintained, both men and women will interchange work tasks when necessary. Both the men and women are familiar with each other's tasks, and, in most cases, can do them equally well, though in some instance, such as plowing, with greater difficulty. The need to carry out a job usually performed by the other sex arises when there is sickness in the family or when either male or female members of the family have been lost to the labor force through death, divorce, seeking work in the town or capital and the like. It should be emphasized that there is no loss of prestige or loss of face involved in doing a job usually performed by the other sex. If the necessity arises, the work will be done by anyone who is available.

In the education, initiation and activation stages of his program, the technical expert will naturally collaborate closely with the person or persons most intimately involved day in and day out with the task in question. However, at the same time, since the pattern of easy interchange of jobs is a fact of village life, the entire family should be made working partners to some degree in any plan of change, if one is to secure the greatest success in the follow-up stages of the program in question.

The expert will also find it important to know where the villager is at work. In many villages of the area the villager may live in a makeshift field house for several months of the year. Even if the villager does not stay in this field house

continuously over a long period of time, he may still use this "second home" during the day hours for many months out of the year. He will return to his village house only after dark. Not only is it important to meet and talk with the villager at the place of his work, whether it be in the rice field, garden or home site, but as regards sanitation, preventive health measures and the like, it is important to see that such programs of change will be carried out at the villager's temporary field home as well as in the village proper.

The "where" of the work pattern is important to the outside expert in other ways as well. For example, during the months after the big rainy season rice harvest, many villagers, especially the young may be drawn off to town or capital for cash jobs. This temporary migration factor may well affect the pace and timing of the implementation of programs of change. The fact that during the months of work on the rainy season crop, young village boys and girls may hire out to neighboring villages should also be considered especially in terms of using these youth as bridges of information between villages.

Although the villagers work hard throughout the year, this is not to say, of course, they do not enjoy taking a respite. They enjoy their freedom of being able to stop for a day, whether it is merely to rest, to care for the sick, to *pai thicw*, or to take part in a family ceremony or village festival.

Knowledge of the work pattern of the villagers in its many facets is vital to an effective implementation of "programs of change".

KEEP UP WITH THE WORLD
READ

BANGKOK WORLD

THAI OWNED ENGLISH LANGUAGE DAILY

522 Prāsūmane Road

Tel.

20931
21265
28244
21019

Thai-English Student's Dictionary

COMPILED BY MARY R. HAAS

"The introductory pages of the THAI-ENGLISH STUDENT'S DICTIONARY, which include a brief but systematic presentation of the phonology, morphology, and syntax of Standard Thai, are rich in important linguistic information. A dictionary order of Thai vowel and consonant symbols is also given, according to which every word in the entries is listed in alphabetical order. There are approximately twenty thousand entries of standard vocabulary items, covering not only the vocabulary of the Thai language, but also loan words of Indic, Cambodian, Chinese, and English origin. Every word is written in traditional Thai letters, the spelling being based on the official Thai monolingual dictionary. (the Ministry of Education, Bangkok, 1950), and a phonemic transcription is given as a guide to the Thai pronunciation. Each entry contains, in addition to the Thai and Roman orthographies, a designation of the word class or part of speech, the meaning or meanings in English, and illustrative sentences where needed to show various usages . . . The contents of this large volume, printed in double columns, includes historical and cultural terms, idiomatic expressions, Thai innovations, slang terms, words used when speaking to inferiors, words used among men, words used among women who are intimates, words used when speaking to superiors, and words used when addressing royalty. It also includes synonyms, antonyms, place names, personal names, names of Thai literary masterpieces, of literary characters, of several ministries, and of the kings of the Chakri Dynasty . . . An outstanding achievement which does much credit to Professor Haas and her staff of assistants. It is a reliable description of the lexicon of the Thai language, and will be a valuable reference work for all those interested in the language. Even though it is intended primarily for American students, Thai students of English will also find this dictionary very helpful. It is more than a collection of words, for it is the first Thai-English dictionary which reflects the findings of structural linguistics. Its accuracy and reliability make it one of the most significant contributions to the study of the Thai language." — MODERN LANGUAGE JOURNAL

"Both English-speaking students of Thai and Thai students of all disciplines will be hard put to find a more comprehensive and satisfying answer to their general vocabulary needs. Professional translators, researchers, and even specialists whose only concern is problems of transliteration, will all benefit from this remarkable publication in many ways too . . . Professor Haas and her assistants have turned out a masterpiece of lexicography in a neglected language — one which far surpasses its nearest competitors." — ORIENT - WEST

Order from your bookstore, please

STANFORD UNIVERSITY PRESS

เมื่อข้าพเจ้าไปเยี่ยมถิ่นกำเนิด

เทียม อรรถวิเศษ

ตามหลักวิชาจิตวิทยากล่าวว่า ธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์มักจะมีความรักความผูกพันอยู่กับถิ่นกำเนิด แม้ว่าจะมีอันต้องไปอยู่ไกลก็ยังมิใจจ้อระลึกถึงอยู่เสมอ และเมื่อมีโอกาสก็มักจะหวนกลับไปเยี่ยมเยียนเป็นเนืองนิจ ข้าพเจ้าเองก็เป็นหนึ่งในหมู่คนชอบข้ายของหลักวิชาเช่นว่านี้ กล่าวคือ เมื่อเร็ว ๆ นี้ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสกลับไปเยี่ยมถิ่นกำเนิดที่จังหวัดสุรินทร์ ข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้มีสภาพเหตุการณ์ของบ้านเมืองหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป ผิดจากสมัยที่ข้าพเจ้าเคยอยู่ และด้วยความรู้สึกของข้าพเจ้าที่มีต่อถิ่นกำเนิดเมื่อคราวกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดครั้งนี้ จึงทำให้ข้าพเจ้าต้องนำมากล่าวเพื่อจะได้เป็นข้อคิดฝากฝังไว้สำหรับท่านผู้ใหญ่ที่บริหารบ้านเมือง จะได้นำไปพิจารณาตุว่า เรื่องเหล่านี้ น่าจะได้รับการเอาใจใส่เพียงใด

เรื่องแรกที่ข้าพเจ้าใครจะนำมากล่าวก็คือ ขณะนี้ปรากฏว่าที่จังหวัดสุรินทร์ได้มีการลักลอบค้าโบราณวัตถุกันเป็นอันมาก โดยเฉพาะการลักพระพุทธรูปและเทวรูปต่างๆ รวมตลอดทั้งบรรดารูปปั้นศิลาแดงทั้งหลาย ซึ่งเราถือกันว่าเป็นโบราณวัตถุอันล้ำค่าของชาติ ได้ถูกบุคคลบางจำพวกลักลอบค้าขายกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นเด็ก ณ บริเวณหน้าสโมสรข้าราชการจังหวัด ซึ่งมีสระน้ำอยู่สระหนึ่ง ทราบว่าเมื่อคราวขุดสระนี้ ทางกรมได้ขุดพบรูปสลักทำด้วยศิลาโบราณหลายชนิด

ด้วยกัน และทางการได้นำรูปสลักเหล่านั้นตั้งไว้ที่ริมขอบสระ ข้าพเจ้าเคยลงเล่นน้ำในสระนั้น และเคยถอดเสื้อผ้าวางพาดไว้กับรูปสลักเหล่านั้น แต่ครั้นภายหลังที่ข้าพเจ้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ จนกระทั่งเรียนจบ เมื่อคราวกลับไปเยี่ยมบ้านคราวนี้ ข้าพเจ้าได้รับคำบอกเล่าจากเพื่อนฝูงว่า ที่สุรินทร์ขณะนี้กำลังระบอบไปด้วยการลักลอบค้าพระพุทธรูปและโบราณวัตถุ โดยเฉพาะบรรดาพระรูปสลักศิลาโบราณ ที่เคยตั้งวางไว้ริมขอบสระหน้าสโมสรข้าราชการ บัดนี้ได้หายไปจากที่นั้นเสียแล้ว ข้าพเจ้าได้พยายามสอบถามจากบรรดาเพื่อนฝูงและชาวบ้าน ว่าบรรดาโบราณวัตถุเหล่านั้นเขาเอาไปไว้ที่ไหน แต่ก็ไม่มีใครทราบและไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าใครเป็นผู้เอาไป มีครูอาจารย์เก่าๆ บางคนซึ่งเคยสอนข้าพเจ้าสมัยข้าพเจ้าเป็นเด็ก ได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังแต่เพียงว่า “ผู้ใหญ่” บางคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้ และ “ผู้ใหญ่” คนนั้นเท่านั้นที่ทราบว่าโบราณวัตถุเหล่านั้นหายไปไหน ข้าพเจ้าเองก็ไม่กล้าสืบถามในเรื่องนี้ต่อไป เพราะได้รับคำเตือนจากเพื่อนๆ และชาวบ้านว่า ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นเขาไม่ชอบให้ใครเข้ามายุ่งในเรื่องเหล่านี้ มิเช่นนั้นจะถูก “เก็บ” เหมือนดังเช่นกรณีที่นายปลาน ขอชนะพลเมืองที่ร้องเรียนเรื่องการลักลอบตัดไม้ในป่าอำเภอสังขะให้ทางการทราบ และได้ถูกคนร้ายลอบยิงตาย ดังเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ไปแล้วนั้น ซึ่งในกรณีเรื่องการลักลอบตัดไม้ในบ้าน ข้าพเจ้าเองในฐานะที่เป็นเด็กเติบโตขึ้นมาจากที่นั้น ก็พอจะทราบว่า เรื่องนี้ไม่ใช่เป็นของใหม่เลย การลักลอบมีมาตั้งแต่สมัยที่ข้าพเจ้ายังเป็นเด็ก ติดต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน ที่มีการดำเนินเช่นนี้อยู่ได้ ก็เพราะเจ้าหน้าที่ส่วนราชการมีผลประโยชน์ร่วมอยู่ด้วยนั่นเอง

ในเรื่องที่สองที่ข้าพเจ้าใคร่นำมาเสนอ ก็คือเรื่องของกำแพงเมืองโบราณ ซึ่งมีมติของคณะรัฐมนตรีให้สงวนไว้ ข้าพเจ้ากลับไปสุรินทร์คราวนี้ ข้าพเจ้าได้ไปดูกำแพงเมืองต่างๆ ที่ยังเหลืออยู่ ปรากฏว่ากำแพงเมืองส่วนใหญ่ที่ยังเหลือไว้ในขณะนี้ เป็นกำแพงเมืองชั้นนอก ซึ่งก็ยังคงไว้เพียงบางแห่ง ส่วนกำแพงเมืองชั้นในที่ข้าพเจ้าเคยไปจับจิ้งหรีดสมัยเป็นเด็ก บัดนี้ปรากฏว่าได้ถูกทำลายไปหมดแล้ว ที่จะเหลือไว้เป็นมรดกให้ลูกหลานได้ศึกษานั้น เห็นที่จะปรากฏเป็นเพียงตัวอักษรให้อนุชนรุ่นหลังจินตนาการเอาเอง

เรื่องของโบราณสถานนั้น ปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า สมัยที่ขอมรุ่งเรืองด้วยศิลปวิทยาการ ขอมได้สร้างเทวสถาน ปราสาท และปราสาท ไว้มากมายหลายร้อยแห่ง โดยเฉพาะที่จังหวัดสุรินทร์ มีทั้งปราสาทหินและปราสาทอิฐ กระจายอยู่ตามท้องที่อำเภอต่างๆ รวมทั้งสิ้นประมาณ ๒๕ แห่ง บรรดาปราสาทเหล่านั้นในส่วนที่อยู่ใกล้สะดวกแก่การตรวจตราของทางราชการ ก็ได้รับการบูรณะพัฒนาขึ้นมาบ้าง ส่วนที่อยู่ในท้องที่ห่างไกลออกไป ทางภารกิจปล่อยไว้ให้เป็นอนุสรณ์ที่ทรุคโทรม ข้าพเจ้าคิดว่า หากทางการจะบูรณะบรรดาปราสาทเหล่านั้น ให้อยู่ในสภาพที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ พร้อมทั้งทำถนนเชื่อมโยงติดต่อให้ความสะดวกแก่การที่จะไปยังตัวปราสาท ก็คงจะเป็นประโยชน์ในอันที่จะทำให้ท้องที่เหล่านั้นกลายเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นที่เหมาะแก่การท่องเที่ยวของนักทัศนาจร ซึ่งผลสะท้อนที่เกิดขึ้นก็คือว่า เมื่อมีคนไปท่องเที่ยวมากขึ้น ก็จะทำให้อุตสาหกรรมพื้นเมืองเจริญ ทำให้ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ และท้องถื่นก็จะได้รับการพัฒนา เป็นศรีสง่าแก่บ้านเมืองต่อไป

เรื่องที่ใคร่เสนอถัดไป เป็นเรื่องที่สำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของราชการบางหน่วย ในจังหวัด ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะออกจะเป็นการปฏิบัติงานแบบลุ่มหน้าปะจุมุกมากไปสักหน่อย รายงานต่างๆ ที่มีมาถึงส่วนกลางก็เป็นแค่เพียงตัวหนังสือ ซึ่งราชการในส่วนจังหวัดจะบิดปลายปากกาไปอย่างไรก็ได้ ที่สำคัญก็คือว่า ส่วนกลางขณะนี้เรามีการตรวจราชการกันอย่างไร การพิจารณาแต่เพียงรายงานหรือการเดินทางออกไปตรวจราชการอย่างเป็นทางการโดยมีการต้อนรับแบบผักชีโรยหน้ารออยู่นั้น ที่จะให้ได้พบกับสภาพหรือข้อเท็จจริงโดยแท้ เป็นอันอย่าพึงหวัง เพราะการเข้าถึงประชาชนหรือการที่จะทราบข้อเท็จจริง ท่านผู้ใหญ่ควรจะไปแบบลำพังส่วนตัว อย่าให้ทางจังหวัดรู้ นั่นแหละจึงจะได้ความจริงที่แท้ จากประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เราคงจะทราบมาแล้วว่าพระบาทสมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า พระองค์ทรงเข้าถึงประชาชนของพระองค์อย่างไร ก็ทำไมเล่าข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในส่วนกลางทุกวันนี้ จึงไม่ดำเนินรอยตามพระยุคลบาท ข้าพเจ้าคิดว่าการที่ออกตรวจราชการโดยไม่ต้องอาศัยตำแหน่งหน้าที่ จะเป็นการดีกว่าที่จะไปกันอย่างเอิกเกริก เพราะนอกจากจะทำให้ท่านผู้ใหญ่ได้ทราบข้อเท็จจริงของการปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาคแล้ว ยังทำให้เข้าถึงและทราบความต้องการของประชาชนอีกด้วย ทั้งยังสิ้นเปลืองน้อยด้วย

เย็นวันหนึ่งข้าพเจ้าได้นั่งคุยกับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของค่ายจังหวัดทหารบกสุรินทร์ถึงเรื่องราวของบ้านเมืองต่างๆ นายทหารผู้นั้นได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ที่สุรินทร์ขณะนี้ข้าราชาการชั้นผู้ใหญ่ของจังหวัดบางคน ปฏิบัติการอันไม่ชอบและไม่น่ากระทำบางอย่าง อาทิเช่น นายทหารผู้นั้นได้ชี้ให้ข้าพเจ้าดูว่า ทางเท้าซึ่งเทศบาลได้สร้างผ่านหน้าบ้านของราษฎรเป็นแนวยาวติดต่อกันไปนั้น ได้มีการยกเว้นบางตอนไม่สร้าง โดยเฉพาะตรงหน้าร้านบริษัทที่มีชื่อแห่งหนึ่ง ปรากฏว่าทางเท้านั้นขาดตอน ยกเว้นไม่สร้างตรงหน้าบริษัทนั้น และที่หน้าบริษัทนั้น เดิมเคยมีเสาไฟฟ้าอยู่ แต่บัดนี้เสาไฟฟ้าต้นนั้นได้ถูกเคลื่อนย้ายไปทางด้านเหนือ ไม่เป็นที่กีดขวางของบริษัท อันทำให้ระยะและแนวเสาไฟฟ้าซึ่งปกติจะมีระยะห่างเท่าๆ กันทุกต้น ต้องถูกเอาไปไว้นอกเขตที่เสาไฟฟ้าต้นนั้นควรจะอยู่ ข้อเท็จจริงอันนี้ข้าพเจ้าได้ไปเดินดูก็เห็นเป็นความจริงทุกประการ และลักษณะนั้นก็ยังคงปรากฏอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้

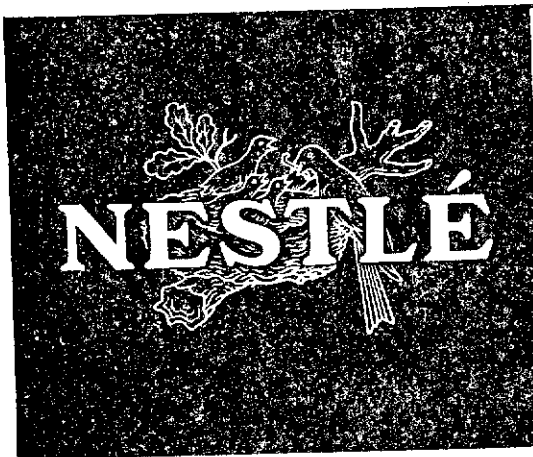
อีกประการหนึ่ง ณ บริเวณสระยาวข้างโรงเรียนประจำจังหวัดชายและหญิง อันเป็นทางที่เด็กนักเรียนเดินผ่านไปมาทุกวัน ได้มีการอนุญาตให้เอกชนบางคนไปเช่าที่ดินของจังหวัดจัดถมสระน้ำนั้นเป็นภัตตาคารและบังกาโล ซึ่งเรื่องนี้ข้าพเจ้าทราบมาว่า ได้มีสมาชิกสภาจังหวัดบางคน นำเรื่องเข้าไปอภิปรายในที่ประชุมสภาจังหวัดเกี่ยวกับการให้เช่าที่ดินของจังหวัด ณ ตรงที่เป็นบังกาโลดังกล่าว ด้วยสถานที่แห่งนั้น ในทัศนะของชาวเมืองทั่วไป เห็นว่าควรจะทำเป็นศูนย์หย่อนใจเยาวชนจะเหมาะสมที่สุด เพราะการทำเป็นบังกาโลให้มีการเช่าอยู่ชั่วคราว เพื่อการแสดงออกในเชิงพิสวาทกันณสถานที่สาธารณะที่อยู่ใกล้บริเวณโรงเรียนเช่นนี้ จะเป็นตัวอย่างอันไม่ดีไม่งามแก่เด็ก ข้าพเจ้าเองก็รู้สึกเช่นเดียวกับชาวเมืองทั่วไป โดยข้าพเจ้าใคร่ขอเสนอความเห็น ว่า ที่ตรงนั้นเหมาะสมที่จะจัดทำเป็นศูนย์หย่อนใจเยาวชนอย่างยิ่ง และสำหรับสระน้ำข้างบริเวณนั้นก็เหมาะแก่การที่จะทำเป็นสระว่ายน้ำสาธารณะ ข้าพเจ้าใคร่ขอฝากความหวังไว้กับท่านผู้ใหญ่ในส่วนกลาง ที่หากเผอิญมาอ่านพบบทความนี้เข้า ขอให้โปรดพิจารณาด้วยความเป็นธรรม และโปรดไปพิสูจน์ความจริงในเรื่องเหล่านี้ด้วยสายตาของท่านเอง มิใช่คอยแต่อ่านรายงานที่เขาเสนอขึ้นมาอย่างเดียว การสิ่งใดอันจะพึงเป็นประโยชน์แก่

ส่วนรวมแล้วไซ้ เราควรจะช่วยกันรักษาและห่วงแหน เพราะมีกฎหมายทุกวันนี้ ที่
จะหวังว่าเป็นมือสะอาดไปหมดทุกคน ย่อมเป็นไปไม่ได้ ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนั้นขึ้นโดย
ปราศจากอคติ แต่จากความรู้สึกส่วนตัวที่ได้ไปพบสภาพของบ้านเกิดเมืองนอนภายหลัง
ที่ได้จากมาเป็นเวลาหลายปี จึงหวังว่าเรื่องนี้จะเป็ประโยชน์แก่ท่านผู้ใหญ่ในวงการ
บริหารบ้าง ไม่มากก็น้อย

ในส่วนอีกด้านหนึ่งที่ข้าพเจ้าได้ไปพบเห็นมา คือ ปัญหาเรื่องแพทย์ในโรงพยาบาล
ที่ขาดจรรยาแพทย์บางคน หน้าที่ของแพทย์โดยทั่วไป เราอาจกล่าวได้ว่ามี ๒ อย่าง คือ
หน้าที่ตามกฎหมายกับหน้าที่ตามธรรมจรรยา แต่ทว่าแพทย์ที่จังหวัดสุรินทร์นี้ นอก
จากจะมีอยู่ไม่เพียงพอต่อจำนวนคนไข้ซึ่งเพิ่มขึ้นมากทุกปีแล้ว ในภาวะบ้านเมืองเราใน
ขณะที่แพทย์ส่วนมากมักไม่ค่อยยอมออกไปอยู่ต่างจังหวัด อันทำให้ท้องถิ่นชนบทเกิด
ปัญหาขาดแคลนแพทย์ เช่นนี้ ทางจังหวัดสุรินทร์ แพทย์บางคนกลับกระทำการอันผิด
จรรยา กล่าวคือ แพทย์ส่วนมากในจังหวัดมักจะมีเบ็ดเตล็ดส่วนตัวของตนเองกักเก็บไปกับ
งานในหน้าที่ราชการ และเมื่อมีคนป่วยไปรักษา แพทย์บางคนกลับแนะนำให้ไปรักษา
ที่คลินิกของตน เหตุการณ์เช่นนี้ปรากฏมาเป็นเวลานาน จนแพทย์บางคนร่ำรวยกลายเป็น
เป็นราชาที่ดิน เป็นเจ้าของเงินกู้รายใหญ่ และแพทย์ส่วนมากมักจะมีรถยนต์ส่วนตัวนั่ง
อันเป็นเหตุให้ชาวเมืองกล่าวกันว่า สุรินทร์เป็นเมืองรถหอม จริงอยู่ เราไม่สงสัยว่า
แพทย์มีรายได้สูงเพียงพอต่อการที่จะซื้อรถมานั่งได้ แต่การมีรถไว้ใช้ก็เพื่อความสะดวก
รวดเร็วในการที่จะต้องรีบไปรักษาคนป่วย หากแต่ข้าพเจ้าได้เห็นเหตุการณ์อย่างหนึ่ง
ซึ่งไม่น่าจะเกิดขึ้น อันทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะเว้นไม่กล่าวถึงไม่ได้ คือ วันหนึ่งข้าพเจ้า
ได้ไปที่โรงพยาบาลเพื่อเยี่ยมเพื่อน ข้าพเจ้าได้พบชาวบ้านคนหนึ่งนำเด็กอายุประมาณ
๖ ขวบไปรักษา ปรากฏว่าเด็กคนนั้นอยู่ในอาการป่วยหนัก พยาบาลได้รับตามแพทย์
แต่ปรากฏว่า แพทย์บอกให้คอยก่อน จนเวลาล่วงไปประมาณ ๑๕ นาที แพทย์คนนั้น
ก็ยังไม่มารักษา คงปล่อยให้เด็กคอยกระทั่งเด็กเกิดอาการช็อค จนพยาบาลต้องเข้าช่วย
กันแก้ไข และในส่วนองพยาบาลเองก็เช่นกัน บ้างก็ดี บ้างก็มีมารยาทไม่สมกับเป็น
ผู้ใช้วิชาเป็นอาชีพ ข้าพเจ้าขอเรียนให้ท่านผู้ใหญ่ในวงการแพทย์ จงช่วยเหลือ

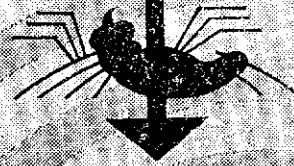
แก้ไขในสิ่งเหล่านี้ด้วย ดังคราวหนึ่งข้าพเจ้าได้เห็นพยาบาลคนหนึ่งเดินตะหม้อข้าวและจานอาหารที่ญาติคนป่วยนำไปรับประทาน แล้ววางภาชนะเหล่านั้นไว้ตามชานระเบียง เหตุการณ์เช่นนี้ข้าพเจ้าไม่คิดว่าจะมีเกิดขึ้นได้ในโรงพยาบาล โดยเฉพาะกับบุคคลที่ได้ชื่อว่า ได้รับการอบรมศึกษาอย่างดี แต่นั่นแหละเราจะไปหวังอะไรมากนักก็ได้ เพราะในที่ทุกแห่งย่อมมีทั้งคนดีและคนเลวปะปนกัน ข้าพเจ้าเองก็ไม่ได้วิเศษกว่าคนอื่น หากแต่ข้าพเจ้าคิดว่าในยามที่บ้านเมืองของเรากำลังต้องการความสามัคคีกลมเกลียว สมานฉันท์ระหว่างกัน เราไม่ควรจะให้มียุติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้น และควรจะร่วมมือกันหาทางลดความเลวร้ายของสังคมให้น้อยลง ข้าพเจ้าทนไม่ได้จริงๆ ในการที่จะเห็นภาพเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นตามสถาบันชั้นสูงของชาติ และโดยเฉพาะในโรงพยาบาล ซึ่งเรายกย่องกันว่าเป็นสถานที่อันเปี่ยมไปด้วยความเมตตา กรุณา

การที่ข้าพเจ้าได้นำข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับสภาพเหตุการณ์ของจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นอยู่โดยแท้จริงขณะนี้ มาเสนอแก่ท่านทั้งหลาย ก็เพื่อพิจารณาคว้า พัฒนาการทั้งหมดของบ้านเมือง ซึ่งดำเนินไปเพื่อสร้างสรรค์ความไพบูรณ์ให้แก่สังคมนั้น จะมีทางเป็นไปได้แค่ไหน เพียงใด และใครควรจะเป็นผู้รับผิดชอบในสิ่งเหล่านี้

เนสเล่
ช่วยให้ชนทุกชั้น
มีพลานามัย
สมบูรณ์และแข็งแรง

ยากันยุง

AFRICAN
PYRETHRUM

เครื่องหมายแห่งคุณภาพ
ที่รับรองรับรองไทย

THE PYRETHRUM MARKETING BOARD OF KENYA

เครื่องหมายยากันยุง
ทุกชนิด ทุกตรา
ที่มีประสิทธิภาพเป็นเยี่ยม
ไม่แพ้กันแต่ราคาต่อผู้ใช้

วัตถุดิบ "ไพเรทรัมฟง"
และ "เอทไซเทรท"

ใช้ในกรรมผลิตยากันยุง
ผู้แทนจำหน่ายและผู้ใช้ชีวิตในประเทศไทย

บริษัท อีสท์เอเชียติก จำกัด

แผนกเคมี โทร.กรุงเทพ โทร.นคร. โทร. 31020.

เราจะยิ้มกับตะวัน

วิทยากร เชียงกุล

ที่นั่นอยู่ ณ เกือบชายแดนติดกับประเทศลาว ห่างจากกรุงเทพฯ ไปหลายร้อยกิโลเมตร ตามเส้นทางที่ขรุขระและลาดชัน เต็มไปด้วยป่าทึบ ไร่มาเลเรีย และอากาศที่ร้อนจัดเวลากลางวัน หนาวจับจิตเวลากลางคืน คนหนุ่มคนสาวกลุ่มหนึ่งได้ละโรงภาพยนตร์ และสิ่งที่เรียกว่านาครธรรม พวกกันออกไปก่อสร้างสถานีนามยให้แก่ชาวบ้านด้วยน้ำมือของตนเอง เขาเหล่านั้นต้องทำงานหนักกลางแดดที่ร้อนระอุ กินอาหารที่มีจำกัด นอนในเวลาจำกัด ท่ามกลางภูมิอากาศที่แปรปรวนและความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ความเงียบ สงัดและความยากไร้ รวมทั้งอุดมการณ์และสัญญาณที่คอยหลอกหลอนตัวเอง แต่แม้กระนั้นพวกเขาก็ไม่เคยได้ย่อท้อหรือหันหลังกลับมาสู่ความสะดวกสบายที่ล่อใจเลย เขาทำไปเพื่อสิ่งใดกันหรือ ค่าจ้าง? ชื่อเสียง? ข้อบังคับผูกพัน? เปล่าทั้งนั้น เหตุผลที่เขาอยากทำก็คือเพียงสั้น ๆ ว่า เพราะอยากจะทำ เท่านั้นเอง

สถานที่ที่เอ่ยถึงคือ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย คนกลุ่มนั้นเป็นนิสิตนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ ซึ่งรวมกันก่อตั้งเป็นสมาคมขึ้น และใช้เวลาตอนหยุดภาคเรียนออกไปช่วยพัฒนาชนบทที่ขาดความเจริญและสร้างเสริมความเข้าใจกับชาวบ้าน คราวนี้เขาไปกันถึงหกสิบกว่าคน ทั้งชายและหญิง วางแผนที่จะสร้างสถานีนามยขึ้นแห่งหนึ่งโดยใช้กำลังแรงของตัวและเงินทุนที่ได้รับการช่วยเหลือจากผู้มีเงิน และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ทุกคนเป็นเพียงนักศึกษาหรืออีกนัยหนึ่งก็คือช่างไม้สมัครเล่น แต่ด้วยความเชื่อในความรู้คู่กัน ทฤษฎี และกำลังใจอันเข้มแข็ง เขาก็ได้ไปกัน

คนเหล่านี้เป็นคนดีเลิศต่างจากคนอื่น ๆ หรือ ถ้าจะมองเพียงผิวเผินในสายตาของคน ที่มองโลกในแง่ดีก็อาจจะเป็นเช่นนั้น แต่ถ้าเป็นการมองของคน que เห็นโลกในแง่ร้ายก็คง เป็นอีกอย่างหนึ่ง เพื่อที่จะให้เป็นการมองอย่างยุติธรรม และให้ได้ภาพพจน์ที่ใกล้เคียง ที่สุด เราก็ต้องลองเข้าไปเป็นพวกเขาเลยทีเดียว และนี่คือเหตุผลข้อหนึ่งในหลายข้อที่ ข้าพเจ้าเลือกจะไปทำงานกับบุคคลเหล่านี้

ภาพพจน์ที่ข้าพเจ้าได้รับก็คือ ภาพที่ว่าพวกเขาเป็นคนธรรมดาตนเอง ไม่ใช่บุคคลที่มี ความเสียสละอันสูงส่ง หรือมีอุดมการณ์อันแน่วแน่แต่อย่างเดียว หากเป็นคนที่มีทั้ง ความดีและความชั่วคลุกเคล้ากันไปตามวิสัยมนุษย์ บางคนก็เคยเป็นคนเกกมะเหรก เกมะเร ชอบเที่ยวเตร่กินเหล้าเมายา ใช้ชีวิตเสเพลไปตามเรื่องตามราว บางคนก็ขี้เกียจ ในค่านการเรียน ผลาญเงินพ่อแม่โดยไม่เคยยั้งคิด บางคนก็เห็นแก่ตัว บางคนก็ชอบ แต่ความสนุกสนานโดยไม่มีขอบเขตจำกัด ผู้หญิงที่มาด้วย บางคนอาจจะสำรวจเวลาอยู่ กรุงเทพ ฯ ใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย โดยมีได้เคยนึกถึงคนจน หรือฐานะทางเศรษฐกิจ ของประเทศชาติ บางคนอาจจะเคยถูกเหยียดหยามคนจนด้วยซ้ำไป แต่พวกเขาก็ได้ อาสาสมัครมาถัก ถักด้วยเหตุผลที่ผิดแผกกันไปมากมายหลายประการ ซึ่งอย่างน้อยความ มุ่งหมายที่จะมาช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากไร้เหล่านี้ ก็คงจะเป็นเหตุหนึ่ง ไม่ว่าจะโดยแอบ แฝงหรือจริงใจก็ตาม

อย่างเช่นคนหนึ่งบอกข้าพเจ้าถึงสาเหตุในการตัดสินใจมาของเขาว่า “ผมคิดว่ามัน เป็นความดีชนิดหนึ่ง และในชีวิตของคนเรานั้นก็ควรจะทำอะไรที่ดีไว้บ้าง ผมจึงมา” หรือบางคนมาก็เพราะอยู่บ้านไม่รู้จะทำอะไร บางคนมาก็เพราะนึกว่าจะได้มาเที่ยว บาง คนก็อยากมารู้จักเพื่อนฝูงต่างมหาวิทยาลัย และต่างคนต่างก็มีเหตุผลไปต่างๆ นานา ทั้งที่เปิดเผยและปิดบังเอาไว้ กับอาสาสมัครอเมริกันคนหนึ่ง ในจำนวน ๔ คน ที่มาร่วม สมทบด้วย เขาตอบคำถามของข้าพเจ้าที่ว่า ทำไมคุณถึงมานี้ ด้วยการย้อนคำถามเดียวกัน นั้น และข้าพเจ้าก็ตอบไม่ได้ นั่นซิเนะ บางคนก็ไม่มีเหตุผลเหมือนกันว่า ทำไมถึงมา

ชีวิตที่ค่าย มีอะไรหลายอย่างที่ไม่เหมือนกับชีวิตในมหาวิทยาลัย ในหอพัก ในบ้าน ในวัด หรือในสถานที่ทำงานใด ๆ เราอยู่กันอย่างมีระเบียบ และควบคุมกันเอง มีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดและอะลุ่มอล่วยตามเสียงส่วนมาก มีการทำงานหนักด้วยใจและการ

รีนเริงบันเทิงอย่างเต็มที่ ไม่มีผู้บังคับบัญชาโดยตรง มีแต่ผู้คอยจัดการควบคุมบริหารงาน ไม่มีพวกเขา มีแต่พวกเรา ไม่มีการแข่งขัน มีแต่ช่วยเหลือ ทั้งยังไม่มีอะไรทำอะไรหลายอย่าง เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งแทบไม่มีแม้แต่กาใช้จ่ายเงินอย่างที่เราไม่เคยมี

นอกจากงานหนักประจำวันอันเป็นจุดประสงค์หลักแล้ว เรายังถือเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะออกไปเรียนรู้ถึงชีวิตของชาวชนบท และช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับเขาเหล่านั้น ในระยะแรกๆ งานนี้ก็กลับเป็นที่ยากไปเสียว่าการก่อสร้างอีก เพราะชาวชนบทนั้นต่างก็ได้ฝังหัวอยู่กับความเชื่อถือผิด ๆ ที่ว่า ตัวเขาเป็นคนละชั้นกับพวกคนกรุง และต้องการพบนอบต่อเยี่ยงนาย จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่เขาจะต้องไม่เข้าใจ เมื่อเราไปบอกเขาว่าจะช่วยสร้างสถานที่สำหรับรักษาคนเจ็บไข้ ได้ป่วยให้เปล่า และต้องการทำตัวให้เข้ากับเขา ในเมื่อตลอดระยะเวลาหลายชั่วอายุคนนั้น พวกเขาเคยพบแต่เจ้านายผู้คอยหาผลประโยชน์ใส่ตัวเองข้างเดียว ข้าพเจ้าอดที่จะสลัดใจไม่ได้ เมื่อเห็นภาพที่เขาถูกลูกจอร์รับปากรับคำเราอย่างดี แต่ในดวงตามีความระแวงแคลงใจแฝงอยู่ เหมือนกับจะถามตนเองว่า เออ คราวนี้เขาจะมาไม่ไหนกันนะ

พวกเราต่างก็ซาบซึ้งถึงปัญหานี้ และพยายามที่จะหาทางแก้ไขกันอย่างดีที่สุด เราพร้อมเสมอที่จะคอยหักทลายและชวนเขาคุยด้วย แต่ยากที่จะได้รับการปฏิสันถารตอบ คนส่วนใหญ่มักเหนียมอาย ซลาด และหวาดระแวงพวกเรามากกว่าที่จะเชื่อถือ พวกเขากันอย่างนี้มาแต่ไหนแต่ไรแล้ว และคงจะไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ถ้าความเจริญจะไม่เข้าไปถึงอย่างแท้จริงแล้ว แม้เราจะได้รับความร่วมมือจากพัฒนากร ผู้ใหญ่บ้าน ในการจัดให้มีการประชุมพวกลูกบ้าน และพยายามชี้แจงกันแล้วก็ตาม ความเข้าใจกันนับเป็นสิ่งหนึ่งที่จะสร้างได้ยากที่สุด ในหมู่คนที่มีความนึกคิด และสภาพแวดล้อมต่างกันมากมายอย่างเรากับเขาเช่นนั้น

ต่อมาได้มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งบังเกิดขึ้น และได้กลายเป็นผลดีแก่เรามาก กล่าวคือ ชาวบ้านได้มาขอให้เราช่วยรักษาโรคให้ เพราะคงเข้าใจผิดอีกเช่นเคย โชคดีที่ยังเชิญเรามีนิสิตแพทย์มาด้วยคนหนึ่งและเครื่องยาตามสมควร เขาจึงได้ปฏิบัติหน้าที่อันสร้างความชื่นชอบให้แก่ชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง เป็นผลช่วยให้เราสามารถทำความสนิทสนม

กับพวกเขาได้ในเวลาต่อมา นอกจากนั้น เหตุการณ์ครั้งนั้นยังช่วยสร้างกำลังใจให้กับพวกเราด้วยอย่างมากเช่นกัน ยามที่คิดไปถึงว่า เมื่อไม่มีพวกเรานั้นเขาจะทำกันอย่างไร ภาพเด็กอายุ ๕ - ๖ ปี คนหนึ่งซึ่งถูกเบ็ดเกี่ยวผึ่งที่คอ และได้รับการผ่าเอาออกโดยใช้มีดพก ทั้งๆ ที่ไม่มียาบรรเทาความเจ็บปวดคนนั้นเลย เป็นภาพที่ประทับใจจนยากแก่การลืมเลือน

ความเข้าใจผิดเริ่มหายไปทีละน้อย เมื่อเราเริ่มดำเนินแผนการอย่างจริงจัง เราส่งคนออกไปเยี่ยมเยียนชาวบ้าน แจกเสื้อผ้า เครื่องเขียน ของเล่น เราได้ร่วมฉลองงานสงกรานต์และสาดน้ำกับเขา ชวนเขามาร่วมรายการบันเทิงของเรา ชวนมาช่วยกันสร้างสถานีอนามัย ทั้งนี้เพื่อทำให้เขาได้เกิดความภาคภูมิใจว่าเป็นผลงานของเขาเอง และเขาจะได้ช่วยรักษาทะนุถนอมมันต่อไป แผนงานของเราดำเนินตรงไปสู่เป้าหมายทุกขณะงานหลักนั้นเราก็เร่งมือกันอย่างไม่ย่อท้อ ในวันหนึ่งเรากำหนดเวลาทำงานให้ได้ไม่ต่ำกว่า ๗ ชั่วโมงทุกวัน และส่วนมากก็เป็นระยะเวลาของอากาศที่ร้อนจัด เนื่องมาจากการแผดเผาของแสงแดด มีนานๆ ทีที่ท้องฟ้าจะครึ้มไปด้วยเมฆ ซึ่งวันนั้นก็จะเป็นความสุขของเราอย่างหาที่เปรียบไม่ได้

แต่ก็เช่นเดียวกับกระบวนการของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด โดยเฉพาะมนุษย์ ที่จะต้องเผชิญกับปัญหาโดยไม่รู้จักหยุดหย่อน ที่ค่ายก็เช่นกัน แม้ทุกคนจะต่างมีส่วนหนึ่งที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันอันเป็นจุดประสงค์หรืออุดมการณ์ในการมาค่ายครั้งนี้แล้วก็ตาม แต่เราก็อดไม่ได้ที่จะมีข้อขัดแย้งกันเกิดขึ้นเนือง ๆ เราทำงานด้วยกัน แต่เราก็อดเขม่นกันที่เหนื่อยน้อยไม่ได้ เรากินด้วยกัน คนที่ไม่ค่อยอื่อก็มักไม่พอใจ เราคุยกัน เราก็มีการเถียงกัน เราปรารถนาความสามัคคี แต่ความสามัคคีเฉพาะกลุ่มก็คือความไม่สามัคคีของทั้งหมด เมื่อเราต้องทำงานหนัก กินน้อย นอนน้อย ทนต่ออากาศซึ่งเดี๋ยวหนาวเดี๋ยวร้อน ก็ย่อมเป็นเหตุที่ช่วยสร้างความขุ่นเคืองให้เกิดขึ้นบ้างเป็นธรรมดา เหล่านี้คือปัญหาที่ประจันหน้าเราอยู่ทั้งสิ้น ผู้ที่ต้องรับภาระในการแก้ไขคือ คนกลุ่มหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เป็นกรรมการบริหารงาน เขาต้องมีการประชุมกันทุกวัน ภายหลังจากที่สมาชิกอื่นได้เข้าพักผ่อนหลับนอน มีการถกเถียงเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหากันตามเยี่ยงอย่างระบบประชาธิปไตยที่ดี ตามความเป็นจริง เรากล้าพูดได้ว่า การปกครองของพวกเราเป็นประชาธิปไตย เพราะแม้แต่กรรมการบริหารก็ไม่ได้มีสิทธิพิเศษเหนือสมาชิกอื่นเลย

เราทุกคนต้องทำงานเหมือนกันและเท่ากัน กินเท่ากัน เคารพต่อกฎเกณฑ์เดียวกัน จะมีอยู่อย่างเดียวคือ สิทธิในการนอนดึก เพราะต้องเข้าประชุม แต่สิทธินี้ก็ไม่ได้ใช้ห้ามคนอื่นอย่างเคร่งครัดเลย และเป็นสิทธิที่ไม่มีใครต้องการอยู่ดี

ปัญหาของเราทั้งหลายอย่าง เช่น ความล่าช้าของการทำงานอันเนื่องมาจากการจัดแบ่งงานที่ไม่ได้สัดส่วนพอดี หรือเนื่องจากอุปนิสัยของบางคน ปัญหาเรื่องอาหารซึ่งหาซื้อลำบาก และเรามั่งบประมาณจำกัด เรื่องน้ำใช้ซึ่งค่อนข้างขาดแคลน กำหนดเวลา กฎเกณฑ์ต่าง ๆ สำหรับให้ความเป็นอยู่ในค่ายำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ปัญหาการแยกตัวของชาวค่ายเป็นกลุ่ม ๆ ไม่อาจรวมกันได้สนิทสนมกลมเกลียว การจัดการบันเทิง และการซ่อมแซมหรือทำของลงโทษกลาย ๆ ในการเล่นเกม ปัญหาที่ชาวค่ายใหม่ไม่ค่อยเข้าใจถึงความมุ่งหมายและสปีริตของค่ายอย่างแท้จริง และปัญหาอะไรต่ออะไรเรื่อยแปด รวมทั้งปัญหา เช่น กรรมการบางคนผลออกไปใช้เอกสิทธิ์เข้า ก็ถูกนำมาว่ากันในที่ประชุมด้วย ปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไขลุล่วงไปได้ดีพอใช้ ในที่ประชุม เรามีการโต้เถียงกันอย่างเผ็ดร้อน เอาเป็นเอาตายไม่แพ้การโต้กันในสภาที่เดียว และนั่นคือชีวิตอีกส่วนหนึ่งของค่าย ที่คนเพียงกลุ่มน้อยเท่านั้นมีโอกาสเข้าถึง

ปัญหาหนักอกไม่เคยพ้น คือ เรื่องการสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน แม้เราจะพยายามทุกวิถีทางแล้วก็ตาม แต่เราก็อดไม่ได้ที่จะต้องคอยเตือนตัวเองอยู่เสมอว่า สิ่งที่เราได้รับนั้น บางครั้งก็ไม่ไ้มาจากความจริงใจ การที่มีชาวบ้านมาช่วยเราทำงานนั้นก็เพราะเขารู้ว่าถูกเกณฑ์มามากกว่าที่จะมาเพราะความเต็มใจ เรื่องนี้เราได้นำมาถกกันในที่ประชุมอย่างเคร่งเครียด และดูเหมือนว่าจะไม่มีทางลงเอยกันได้ จนในที่สุดผู้ที่ทำหน้าที่ที่ปรึกษาของเรา คือ พัฒนาการเขตนั้น ได้อธิบายเหตุผลให้พวกเราฟังอย่างแจ่มแจ้งว่า เราจำเป็นต้องมีการเกณฑ์ชาวบ้านในบางครั้ง เพราะคนพวกนี้ไม่ค่อยมีความรู้สึกกระตือรือร้นที่จะสร้างอะไรใหม่เลย เขามีแต่ความพอใจง่าย ๆ เคยอยู่อย่างไรมาก็อยู่อย่างนั้น ไม่เคยคิดคัดแปลงแก้ไข เขาเคยทอผ้าแต่ฝืนเล็ก เพราะเครื่องทอมันเล็ก ก็ทออยู่เช่นนั้น มาตลอดหลายชั่วอายุคน โดยไม่คิดจะทำเครื่องให้ใหญ่ขึ้น ถึงแม้เราจะพยายามอธิบายให้เขาฟัง เขาก็ไม่ค่อยจะยอมเข้าใจเอาเสียเลย ดังนั้น การบังคับจึงไม่ถึงกับเป็นสิ่งที่น่า

รังเกียจนัก เพราะเราหวังดีต่อเขา การกระทำเช่นนี้อาจจะมีผลให้เขาเข้าใจเราผิดบ้าง แต่ก็เป็นวิธีเดียวที่จะก่อให้เกิดผลดีที่สุด เราก็คงได้แต่หวังว่า สักวันหนึ่งเขาคงจะเข้าใจเราได้

เรื่องที่ไม่คาดฝันเรื่องหนึ่งได้เกิดขึ้น และจู่โจมเราอย่างไม่รู้ตัว เป็นหนึ่งขณะที่พวกเราบางคนกำลังอาบน้ำอยู่ เกิดพายุพัดอื้ออึงมาแต่ไกล ท้องฟ้าก็มีครีเม่ไปหมด พวกเราเห็นท่าไม่ดี ก็เตรียมหลบเข้าที่พักกัน สักครู่ลูกเห็บก็ตกเสียงสนั่นไปหมด ที่พักชายซึ่งเป็นโรงเรียนประชาบาลสร้างอย่างหยาบ ๆ ถูกลมพัดพังเป็นแถบ ๆ หลังคาสังกะสีปลิวหลุดไปหลายแผ่น ที่พักหญิงซึ่งเป็นเรือนรับรองหลังคามุงจากก็ถูกลมพัดหลังโหว่ไปเช่นกัน โรงครัวชั่วคราว หลังคาปลิวหายหมด หอหน้าต่างต้นไม้ใหญ่โค่นล้มทับตรงกลางพอดี ชาวค่ายเกิดความซุลมุนวุ่นวายไปทั่ว เสื้อผ้า อาหาร เครื่องใช้ เบียดปอนเกือบหมด เพราะหิมะที่พายุลูกเห็บครวญนี้เกิดในระยะเวลาอันสั้น และไม่ได้ทำอันตรายพวกเราแต่อย่างใด แม้กระนั้นก็ทำความตกอกตกใจให้กับพวกเรามากพอๆ การนอนในคืนนั้นทุลักทุเลที่สุด ต้องหาที่ซุกเอาตามมีตามเกิด อากาศก็หนาวเข้ากระดูกดำ เราประสบเข้ากับตัวเองแล้วยิ่งทำให้คิดถึงชาวบ้านมากขึ้น บ้านเขาก็ไม่แข็งแรงนัก เสื้อผ้าก็มีน้อย เจอแบบนี้เข้าบ่อยๆ คงต้องทุกข์ทรมานไม่ใช่เล่น เหตุการณ์วันนี้สร้างความประทับใจให้กับเรามากๆ และมีที่น่าประหลาดคือ จะเป็นด้วยบุญกุศลหรืออะไรก็ตามแต่ สถานื่อนามัยที่เรากำลังสร้างอยู่นั้นไม่ได้รับความเสียหายแต่อย่างใดเลย

เราทำงานกันต่อไป วันแล้วก็วันเล่า บางครั้งก็เข้มแข็งด้วยมุนานะ บางครั้งก็เรื้อยเปื่อยด้วยความอ่อนเพลียและเบื่อหน่าย คนตั้งมากมาย กับการก่อสร้างสถานื่อนามัยเพียงหลังหนึ่ง ทำให้การจัดการแบ่งงานเป็นไปโดยยากลำบาก และนั่นคือสาเหตุที่ทำให้งานของเราไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร การขาดนางงานที่แท้จริง และการขึ้นอยู่กับใจสมัคร ทำให้ขาดระเบียบในการดำเนินงาน นายช่างผู้มีแต่ความรู้ทางทฤษฎีทำให้ความผิดพลาดเกิดได้บ่อย และอะไรต่ออะไรหลายอย่างเท่าที่ความเหมาะสมของนักศึกษามหาวิทยาลัย จะพึงมีต่อการสร้างอาคารถาวรขนาดย่อมหลังหนึ่งเหล่านี้ ทำให้เป้าหมายของเรายังดูเหมือนอยู่ห่างไกลออกไป เมื่อเวลาค่อยผ่านไป แต่ถึงกระนั้น พวกเรา หรือพูดได้ว่า

ส่วนมาก ก็มีได้ทอดย ึ่งๆ ที่บางครั้งเราก็ได้รับอุบัติเหตุ ตกม้ากันบ้าง ถูกเครื่องมือบาดเอาบ้างก็ตาม ในระยะหลังๆ พวกเราเฉพาะผู้ชายถึงกับอาสาสมัครทำงานพิเศษเพิ่มขึ้นในตอนกลางคืน เป็นผลให้งานมีส่วนกระเตื้องไปได้อีกส่วนหนึ่ง แต่สำหรับเรื่องนี้ อะไรก็ไม่สำคัญเท่ากันน้ำใจ เพราะการมีผู้สมัครโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากนี้เป็นเสมือนการประกาศความตั้งใจแน่วในการที่จะทำงานกันอย่างแท้จริง ไม่ใช่สักแต่ทำกันอย่างหละหละไปตามกำหนดเวลาเท่านั้น

เรื่องเกี่ยวกับชาวบ้าน ก็ทำท่าว่าจะดีขึ้นทุกวัน บางครั้งชาวบ้านก็ชอบเอาข้าวหลามมะพร้าว หรือแม่แต่หมูเป็นๆ มาให้เรา กลางคืนเวลาเรามีรายการบันเทิง ชาวบ้านก็มาร่วมด้วย บางครั้งก็มาร่วมร้องกับชาวค่าย บางครั้งเราก็ให้เด็กชาวบ้านออกมาร้องเพลง เล่นเกมต่างๆ และแจกรางวัลให้เขา ค่ายการรักษาพยาบาลก็มีเพิ่มขึ้นทุกวัน สิ่งต่างๆ นี้ชักทำให้เราเริ่มเชื่อว่า หมอกที่กั้นบรรยากาศแห่งความเข้าใจกันระหว่างเรากับชาวบ้านกำลังเริ่มจางไปทุกที และคงจะสูญไปหมดก่อนที่เราจะกลับ คุยเดียวกับหมอกที่เชียงคาน ซึ่งหายไปก่อนตะวันขึ้น ฉะนั้น

เรื่องภายในค่ายก็คงมีไม่เว้นวันเช่นกัน บางทีชาวค่ายก็แอบเอาเสบียงในครัวไปกิน ทำให้ประธานแผนกอาหารเป็นเดือดเป็นแค้นถึงกับขอลาออก เดินทางกลับ เรื่องทำท่าจะวุ่นวาย เพราะถ้ามีใครคนหนึ่งต้องกลับก่อนคนอื่นก็ดูเหมือนว่างานของเราจะล้มเหลวอย่างไม่เป็นท่า เราพยายามทำเรื่องให้สงบลงได้ โดยที่ฝ่ายผิยอมรับขอโทษ เรื่องนี้จึงผ่านไป บางทีเครื่องใช้ของชาวค่ายบางคนก็หาย แม้จะไม่มีใครเอะอะโวยวาย แต่ก็ได้สร้างความโกรุ่นให้เกิดขึ้นภายในใจ บางทีก็เป็นเรื่องของคนที่ไม่พอใจคนโน้น คนนั้นไม่พอใจเรื่องนี้ บางทีพวกผู้หญิงก็เกิดขวยเสีย ร่ำลือเรื่องผิดกันต่างๆ นานา บางทียา ก็ไม่พอรักษาชาวบ้านเพราะเราไม่ได้เตรียมมา เหล่านี้ ล้วนเป็นความวุ่นวายที่ไม่มีสิ้นสุดทั้งสิน

วันหลังๆ ในค่าย มีบรรยากาศใหม่ที่เกิดขึ้นมา คือ ความเบื่อหน่ายและความอ่อนเพลีย ซึ่งเป็นสิ่งธรรมดาที่สุดของมนุษย์ และในเมื่อพวกเราไม่ได้เป็นคนพิเศษมาจากไหน เราจำเป็นอยู่เองที่จะต้องเกิดความรู้สึกเช่นนั้น อุดมการณ์อะไรทั้งหลายแหล่มันก็ย่อมจะมีจุดที่อ่อนปวกเปียกและแข็งขันแล้วแต่ขณะ เมื่อสัตยาตญาณถูกขับออกมาให้เห็นเด่นชัด สิ่งอื่นที่ครอบงำเอาไว้ก็ย่อมสลายตัวไปตามทางของมัน ความเหนื่อยอ่อนท้อแท้ รำคาญ หงุดหงิด คิดถึงบ้าน ประคังกันเข้ามาคุยจмар แต่ถึงอย่างไร ทุกคน

ต่างก็พยายามซ่อนกันเอาไว้ในใจอย่างมิดชิด เรียกว่า คนที่มีญาณวิเศษสามารถหยั่ง
รู้ภายในของคนได้เท่านั้น จึงจะสามารถมองเห็นได้

ดังนั้น เมื่อถึงเช้าวันหนึ่งอันเป็นวันสุดท้ายตามหมายกำหนดการ เราตื่นมาด้วยความ
ความหวังอันสดใส เพราะเวลาที่จะได้กลับไปบ้านที่รักและอบอุ่นได้ใกล้เข้ามาแล้ว แต่
ความรู้สึกอย่างหนึ่งที่ค้างอยู่ในหัวสำนึกและทรมาณให้okusบางขณะคือ ความรู้สึกที่ว่า
เราไม่สามารถทำงานให้เสร็จไปได้อย่างแท้จริง จริงอยู่ที่เราวางแผนการล่วงหน้าเตรียม
ไว้แล้วว่า หากงานนี้ไม่เสร็จอย่างบริบูรณ์ ทางชาวบ้านเขาก็จะช่วยทำต่อไป ทั้งนี้
เพราะว่ามันเป็นงานชิ้นใหญ่ และเรามีเวลาเพียง ๑๑-๑๒ วันเท่านั้น และข้อที่ลำบาก
ที่สุดสำหรับเราก็คือ เราไม่มีเครื่องมืออะไรที่พิเศษไปกว่าชาวบ้านเลย เราต้องใส่ไม้
เลื่อยไม้ ถากไม้ด้วยมือของเราเองทั้งสิ้น ไม้ที่ได้มาก็เอามาจากป่า ทัดและเลื่อยโดย
ฝีมือชาวบ้าน ไม่ใช่จากโรงเลื่อยใส่ไม้ ทั้งอุปกรณ์เวลาซาก็ต้องสั่งซื้อถึงตัวเมือง ทำให้
เสียเวลาไปก็มี แต่สิ่งหนึ่งที่เราไม่สามารถแก้ตัวได้และต้องยอมรับโดยดุษณีคือ ความไม่
ชำนาญของพวกเราเอง อย่างไรก็ตาม แม้เราจะต้องกลับตามหมายกำหนดการ พวก
เราบางคนคงอาสาอยู่ต่อไป เพื่อช่วยเหลือคุณให้งานสำเร็จไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งภายใน
ไม่ช้านัก งานนี้ก็คงจะเสร็จสมบูรณ์ และเมื่อนั้น เราก็จะพูดได้อย่างเต็มปากว่า
พวกเราเองมีส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างมันขึ้นมา

ต่อจากนี้แล้ว ตะวันก็จะไม่แผดกล้าอีกต่อไป เราคงจะยิ้มรับมันได้เหมือนกับที่เรา
ได้ทำมา ประสบการณ์ที่ได้รับคงเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยทำให้เราแข็งแกร่งขึ้นทั้งร่างกาย
และวิญญาณ มีความพร้อมที่จะรับรู้และสร้างความเข้าใจกับโลกและชีวิตอันวุ่นวายใน
ภายภาคหน้า เรายังคงจำได้ติดตาถึงภาพของเด็กๆคอกอาหารจนตัวผอมลีบ คุรากับ
ซาคศพ จำได้ถึงหมอกอันเย็นเฉียบและผู้คนที่ไม่มีเสื้อใส่ จำได้ถึงพายุลูกเห็บ ไม้ใหญ่
ที่โค่นระเนระนาด และบ้านเรือนที่ไม่แข็งแรงของเขาเหล่านั้น จำได้ถึงเส้นทางอัน
ทุรกันดาร ลาดชัน ที่ทำให้พวกเราเอาเงินและไม่สบายกันไปหลายคน จำได้ถึงรอยยิ้ม
ของชาวบ้านและความปีติของเด็กๆยามที่ได้รับแจกสิ่งของ ไม่มีคำขอบใจจากปากของ
พวกเขา แต่ในดวงตานั้นมีความหมายลึกซึ้งยิ่งกว่า และจำได้ถึงหน้าตาของพวกเรา แม้
แต่ผู้ชาย ในยามที่เขาเผยความในใจกันวันสุดท้ายของค่าย รวมทั้งภาพอื่นๆ อีกมากมาย
ที่เราไม่เคยพบเลยในมหาวิทยาลัย

จริงซิคะ ตะวันนั้นไม่เคยร้อนแรงเกินความทนทานของมนุษย์ไปได้เลย

คนอีสานกับความใจเย็น

วิลเลียม เคลาสเนอร์

ลักษณะนิสัยที่สังเกตเห็นได้ชัดอย่างหนึ่งของคนพื้นบ้านไทย ก็คือ การซ่อนความรู้สึกไม่พอใจเอาไว้ภายใน ไม่ค่อยแสดงความเห็นโต้แย้ง หรือปล่อยอารมณ์ความรู้สึกออกมาง่าย ๆ ความใจเย็นเช่นนั้นนับเป็นเรื่องที่น่านิยม ในหมู่ชาวบ้านด้วยกัน ตรงกันข้ามหากใครเจรจาโผงผางและอารมณ์ร้อนแล้ว ก็มักจะหาคนนิยมยกย่องได้ยาก

คนต่างชาตินั้นไปเยือนหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมาแล้ว มักจะกล่าวว่า ชีวิตความเป็นอยู่อันราบเรียบในหมู่บ้านไทยนั้น มีทั้งความน่าพิศมัยและน่าลำบากใจอยู่พร้อมกันในตัว ถึงกระนั้นชาวบ้านเขาก็กล้ากลั่นความไม่สมหวังเอาไว้ได้เป็นอย่างดี

มีปัจจัยหลายอย่างทีหล่อหลอมลักษณะนิสัยดังกล่าวของคนเหล่านี้เอาไว้ ซึ่งชาวบ้านเกือบไม่มีทางที่จะเลือกอย่างอื่น นอกจากจะปฏิบัติไปตามแนวเช่นว่านั้น

ประการแรก ได้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ในชนบทย่อมต้องการความร่วมมือร่วมใจกันมากกว่าคนในเมืองอันมีความสะดวกสบายที่จะซื้อหาเอาได้ด้วยเงิน คนในชนบทจำต้องอาศัยให้ววนกันเกือบตลอดเวลา ดังนั้นจึงต่างต้องรักษาหัวใจไมตรีระหว่างกันเอาไว้ให้ดี นี่เองเป็นสาเหตุใหญ่ที่คนทางภาคนี้ไม่ค่อยแสดงความไม่พอใจอะไรออกมาให้คนอื่นเห็น

สาเหตุต่อมา ก็ให้แก่พุทธศาสนา อันคนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถืออยู่ พุทธศาสนาสร้างความเชื่อมั่นแก่ศาสนิกว่า ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว นอกจากนี้ พุทธศาสนายังเน้นในเรื่องสันโดษ คือความพอใจในสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่ เหล่านี้ทำให้ชีวิตประจำวันของคนราบเรียบ และขจัดความชุ่นข้องหมองใจระหว่างกันลงได้เป็นอันมาก

ในด้านความเชื่อถือในอำนาจของภูติผีปีศาจก็เป็นเหตุอีกอย่างหนึ่ง ที่ทำให้คนทางภาคนี้มีนิสัยอย่างที่กล่าวมา ทั้งนี้เพราะชาวบ้านได้รับคำสั่งสอนกันมาจนเชื่อว่า ผีนางไม้สามารถบันดาลทุกข์สุขให้แก่ชาวบ้านได้ และที่สำคัญที่สุด ผีบ้านผีเมืองมักชอบอยู่สงบๆ ไม่ชอบความอึกทึก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่อยากเห็นคนทะเลาะเบาะแว้ง โต้เถียงกันเสียด้วย ถ้าใครไปทะเลาะกันเข้าเมื่อไร ผีก็จะโกรธเอา ลองผีโกรธใครเข้า คนนั้นจะต้องมีอันเป็นไปถึงเจ็บไข้ได้ป่วย บางทีถึงกับตายเอากรีด เมื่อเป็นอย่างนี้ คนทั้งหลายจึงต่างออกออดมอดมน้ำใจกันเป็นอันดี เพราะเท่ากับถนอมน้ำใจผีบ้านผีเมืองไม่ให้ชุ่นเคืองไปด้วยในตัว

คราวหนึ่งท่านสมภารวัดปรารภกับลูกบ้านถึงข้อบกพร่องบางประการของผู้ใหญ่บ้าน เมื่อท่านหันไปถามความเห็นคนที่นั่งฟังอยู่นั้น ส่วนมากพยายามหลีกเลี่ยงไม่ตอบคำถาม มีอยู่เพียงสองสามคน ที่ตอบว่าเห็นด้วยกับท่านสมภาร แม้กระนั้นก็ตอบอ้อมแอ้มไม่เต็มเสียงนัก ถึงบางคนจะเห็นด้วยอย่างจริงใจ แต่ก็ยังลงความเห็นว่าคุณสมภารไม่น่าจะพูดออกมาอย่างโจ่งแจ้งถึงเพียงนั้น นี่เป็นตัวอย่างอันหนึ่งของความไม่ยอมแสดงความเห็นขัดแย้งทั้งต่อผู้ใหญ่บ้านที่อุทวิพากษ์วิจารณ์ และต่อท่านสมภารเอง

เมื่อมีเกิดการล่วงเกินกันขึ้น แบบจับไม่ได้ไล่ไม่ทัน ทั้งที่ล่วงเกินกันด้วยกิริยาหรือวาจาก็ตาม เขาก็มีวิธีชักฟอกผู้ต้องสงสัยโดยวิธีเผชิญความจริง คือจับตัวมานั่งศาลต่อหน้าเทวดา ซึ่งบวงสรวงอัญเชิญจากฟากฟ้าลงมาเป็นประธาน คนที่ทำผิดก็ไม่กล้าพูดเท็จต่อไป เพราะเกรงกลัวอำนาจอันลึกลับของเทวดา ซึ่งจะบันดาลให้คนเป็นอะไรขึ้นมาเมื่อไรก็ได้

คนต่างชาตินักสังเกตเห็นว่า คนไทยมีความสุขสงบ ปล่อยตัวเรื่อยๆ ตามสบาย อารมณ์เย็น และเก็บงำความไม่พอใจเอาไว้ภายใน แต่ถ้ามองอีกแง่หนึ่ง ความขี้มึนขี้มั่ว นั้นอาจเป็นไปตามมารยาทที่ติงาม แต่อาจมีความไม่พอใจอะไรบางอย่างซ่อนอยู่ภายใน ก็ได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเขาจะซ่อนเร้นความขุ่นเคืองเอาไว้ภายในชั้นนาคาบี แต่เขาก็มีทางระบายอารมณ์ของเขาอยู่เหมือนกัน เมื่อยามทุกข์ร้อนหรือเจ็บช้ำน้ำใจในสิ่งต่างๆ เขามักจะไม่ปริปากให้ใครรู้ ทั้งนี้เพราะไม่อยากให้ใครเห็นว่าเป็นคนอารมณ์วู่วาม ครั้น เหตุการณ์นั้นผ่านพ้นไปแล้วนั้นแหละ เขาจึงจะขยายความเจ็บปวดออกมา สู่นญาติและ มิตรสหายของเขา บางทีก็ปรึกษากันถึงวิธีที่จะ *แก้เผ็ด* เสียด้วยซ้ำไป สิ่งแวดล้อมต่างได้ กล่าวแล้ว เช่น ศาสนา ความเป็นอยู่ และความเชื่อต่างๆ ได้หล่อหลอมชีวิตจิตใจของคนทางภาคนั้น จนกลายเป็นลักษณะนิสัยประจำตัวไป หากจะหาทางปรับปรุงนิสัยเช่น นี้ให้เหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตัวเขาเองและส่วนรวม มากกว่าที่เป็นอยู่นี้ ก็จำเป็นต้อง ศึกษาชีวิตจิตใจของเขาให้ละเอียดถี่ถ้วนเสียก่อน หากไม่ก็อาจไม่ได้ผลดังความตั้งใจที่ พกไปแต่แรก

ชวลิต บุญญาลักษณ⁴ ถอดความจากเรื่อง
The "Cool Heart" social relationships in a northeastern Thai village
by William Klausner

สินไหม้ภัย: ...

สำหรับ... ข้าราชการผู้มีอหัตต

ท่านที่เป็นข้าราชการจะสามารถสร้างอนาคตของท่านให้เป็นหลักฐานได้ด้วยการฝากเงินแบบสะสมทรัพย์ประเภท "สินไหม้ภัย" ไร้กับ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

สินไหม้ภัยฝากง่าย เป็นรายเดือนๆ ละเท่าๆ กัน มีเพียงเดือนละ 50 บาทก็ฝากได้ ดอกเบี้ยงาม ทบต้นเป็นรายเดือน ท่านจะได้รับเงินรวมก้อนใหญ่เมื่อฝากครบกำหนด ทั้งธนาคารยังจะแถมเงินรางวัลให้ท่านอีกด้วย

สินไหม้ภัย เป็นเงินฝากที่ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ริเริ่มขึ้น เพื่อช่วยเหลือข้าราชการไทย

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

คนกับงาน

สัมภรณ์พระยาอุตรธานี

ผู้ถาม : เกล็ดกระผมทราบว่าชีวิตใต้ถ้ำนั้น น่าสนใจมาก อยากขอร้องไห้ให้ทำเขียน
เรื่องเล่าเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้รู้ คงสนุกด้วย และเป็นประโยชน์ด้วย

ผู้ตอบ : ที่จริงชีวิตผมก็โลดโผนน่าสนใจจริงอย่างคุณว่า ผมเป็นเด็กบ้านนอก ไปได้ดีในกรุง
อย่างไม่มีอะไรไปเลย ได้ใกล้ชิดผู้หลักผู้ใหญ่หลายท่านที่เป็นหลักเป็นประธานในการ
ปกครอง และตัวเองก็มีชีวิตในด้านการศึกษาด้วย ในทางหนังสือด้วยบ้าง เสียตาย
แต่ที่เวลานี้แก่แล้ว อายุ ๕๐ เข้านี้แล้ว ความจำเสื่อม เขียนอะไรไม่ได้เหมือนแต่ก่อน
เมื่อสมัยผมหนุ่ม ๆ ขนาดคุณ ไม่ได้นึกถึงเรื่องนี้เอาไว้ เลยไม่ได้จดบันทึก ไม่ได้คัดลอก
เอกสารมีค่าเอาไว้ น่ากลัวเอกสารเหล่านั้นจะศูนย์เสียหายหมดแล้ว

ผู้ถาม : ในชั้นปฐมวัย ใต้ถ้ำได้รับการศึกษาที่ไหน อย่างไรไม่ทราบ

ผู้ตอบ : ผมเป็นคนอูบล ตามพระท่านไปกรุงเทพฯ ความรู้ก็เพียงอ่านออกเขียนได้ ไปอยู่วัด
โสมนัส อย่างลูกศิษย์พระ วันดีคืนดีทะเลาะกับลูกศิษย์วัดอีกคน ถึงขกต่อยกัน อาจารย์
ท่านเรียกเข้าไปว่า ว่าท่านเคยทำมั่วแล้ว ไม่ให้วิวาทกัน นี่ห้าห้าคำสั่งท่าน ท่านให้
อยู่ด้วยไม่ได้ เลยไล่ผมออกจากวัด เวลานั้นผมยังไม่รู้จักใครเลยในกรุงเทพฯ สดางค์
ก็ไม่มี เพราะหัดที่รู้จักพระอยู่อีกองค์ ท่านอยู่วัดบวรนิเวศ เลยเดินไปหาท่าน ท่านก็ตี
อนุญาตให้อยู่กับท่าน ก็อยู่เลย ๆ อย่างนั้นเอง เวลานั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า

กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงครองวัดอยู่ ท่านเสด็จลงบอกหนังสือพระองค์ทุกวัน
ผมเป็นเด็กไม่มีอะไรทำ ก็เลยตามพระขึ้นไปนั่งฟังท่านเรียนหนังสือกันอยู่ท้ายห้อง เวลา
นั้นท่านนั่งเก้าอี้เรียนกันแล้ว ผมนั่งพับเพียบกับพื้นอยู่คนเดียว ไปหลายวันเข้า สมเด็จ
พระมหาสมณะท่านทอดพระเนตรเห็น รับสั่งถามว่าเด็กของใคร อาจารย์ผมกราบทูล
ว่าเด็กของท่าน สมเด็จพระมหาสมณะจึงตรัสว่า เด็กมันอยากเรียน ก็ให้มันเรียนเถิด
จับมันบวชเนรเสีย กับโปรดให้ไปเบิกไตรของท่านมาประทาน

ผู้ถาม : ได้ทราบว่าเป็นเมื่อไหร่ทำอุปสมบท พระมงกุฎเกล้าเจ้าจัตยราชพระราชทานไหม มีชื่อหรือ

ผู้ตอบ : เรื่องเป็นอย่างนั้นครับ คือผมบวชเนรตอนนั้น พอดีทูลกระหม่อมอัยยวัฒน์ (สมเด็จ
เจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา) ก็ทรงผนวชเนร ธรรมดาพระเนรที่บวชใหม่ ต้องแต่ง
กระทู้ออกอ่านถวายสมเด็จพระมหาสมณะทุกสัปดาห์ ทูลกระหม่อมกับผมผลัดกัน
ได้รางวัลที่ ๑ เสมอ เป็นเหตุให้โปรดผมมาก ถึงกับตรัสกับทูลกระหม่อมว่า พรรชน
เนรจิตรเขาจะอายุครบบวช ทูลกระหม่อมต้องบวชประทานเขาหนา พระองค์ท่านก็
รับคำ แล้วท่านก็ต้องทรงลาผนวชเพื่อไปเรียนต่อที่เมืองนอก ก่อนเสด็จไปยุโรปได้ทรง
ขอให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงเป็นพระธุระจัดการบวชผม
แทนพระองค์ท่าน เป็นอันว่าผมได้รับพระบรมราชูปถัมภ์ในทางอ้อม แต่สมัยยังคงเป็น
พระบรมม ๗

ผู้ถาม : เมื่อบวชแล้วทำอะไร

ผู้ตอบ : พอบวชเรียนรุ่นักรธรรมแล้ว ก็เรียนบาลี เพื่อสอบเปรียญ ผมไล่ได้ถึง ๗ ประโยค
ทั้งยังเป็นนักเทศน์อีกด้วย คนคิดผมมากเวลานั้น การเรียนบาลีประโยคต่างๆ สมเด็จ
พระมหาสมณะท่านโปรดให้พระเปรียญสูง ๆ สอนกันเอง พระเนรจะเลือกเรียนกับรูป
ไหนก็ได้ตามใจสมัคร ต่อติดขัดจึงทูลถามท่าน ผมมีลูกศิษย์เรียนมากกว่าใคร ๆ ในวัด
บวรนิเวศหมดทีเดียว พระองค์ท่านโปรดปรานมาก ถึงจะขาดการท้าวไตรสวดมนต์บ้าง
ก็ไม่กริ้ว จนถึงกับต่อมา ทรงแต่งตั้งให้ผมเป็นพระเลขานุการประจำพระองค์ เสด็จ
ตรวจมณฑลต่างๆ เป็นเหตุให้ผมรู้จักเทศา ฯ เจ้าเมืองมากมาย ที่ในวัดบวร ฯ ก็มีโอกา
สได้รู้จักเจ้านายและขุนนางคหบดีมากหน้าหลายตา ครั้นอยู่มาท่านทรงพระปรารภจะขอ

พระราชทานสมณศักดิ์ให้ผมเป็นพระราชาคณะ ผมเลยทูลลาสิก ความจริงก็ไม่ได้ตั้งใจ จะบวชอยู่ตลอดไป แต่พระองค์ท่านกลับรับสั่งว่า มหาจิตร ฉันทิตเอง ที่ไปหัดแก่ให้เป็นนักเทศน์ มันก็เลยต้องร้อนผ้าเหลือง

ผู้ถาม: เมื่อลาสิกขาแล้ว ใต้เท้านี้ทุกอย่างจึงได้ไปขอรับราชการกระทรวงมหาดไทย

ผู้ตอบ: ดั่งที่ได้เรียนไว้แล้วว่า ผมคุ้นกับเจ้านายมาก และหลายพระองค์ก็ทรงรู้จักผม ยิ่งกับสมเด็จพระยาตากสินฯ ด้วยแล้ว ผมเคยเป็นที่เลี้ยงเมื่อท่านจุลดิศ โอรสองค์ใหญ่ผนวชที่วัดบวรนิเวศ พอทรงทราบว่าผมสึก ก็โปรดให้เจ้าคุณมหาอำมาตย์ ราชปลัดทูลฉลองมาชักชวนผม ให้ไปทำงานกระทรวงมหาดไทย ผมก็เลยรับ ต่อมายังมีเสนาบดีกระทรวงอื่นๆ อีกที่มาทาบทามให้ผมไปทำงานด้วย สมัยนั้นคนรู้หนังสือมีน้อย และผมเคยงาน ขนาดเลขานุการสมเด็จพระมหาสมณะเจ้ามาแล้ว เจ้ากระทรวงต่างๆ ท่านจึงต้องการกันมาก

ผู้ถาม: อ้อ ผู้หลักผู้ใหญ่ในแผ่นดินแต่ก่อนนี้ ท่านวิงวาทคนดีมาใช้กันนะครับ ไม่เหมือนสมัยนี้ หาแต่พรรคพวกมาไว้ทำงานหลวง จะสามารถหรือไม่ ไม่ต้องพูดถึง ใต้เท้าเข้ากระทรวงมหาดไทย ทำหน้าที่อะไรครับ

ผู้ตอบ: ทำงานด้านหนังสือสฤคณ ไม่ทันไรเสนาบดีท่านก็โปรดให้เป็นเลขานุการส่วนพระองค์ ทรงบอกหนังสือให้เขียนตามรับสั่งบ้าง ร่างหนังสือถวายทรงแก้บ้าง คิดนามบรรดาศักดิ์ถวายบ้าง ตั้งประพนธ์บ้าง สนุกก็สนุก เหนื่อยก็เหนื่อย แต่ก็ได้รับความรู้มาก บางครั้งก็เกิดความ เช่นประพนธ์ก้านหนึ่ง ผมตั้งตามนามตำบลว่าขุนช้างคอก แก่โกรธใหญ่ ทว่าเกณฑ์ให้แกเป็นลิงเป็นค่าง อย่างบรรดาศักดิ์ผมเวลานี้ ผมก็คิดถวายสมเด็จฯ คือเวลานั้นเราทำสัญญานักบ้นดินแดนกับฝรั่งเศส จะมีทหารภายในเขตแม่น้ำโขงได้ต้องไกลพัน ๒๕ กิโลเมตรออกไป ต้องย้ายกองทหารจากหนองคาย มาตั้งเมืองขึ้นใหม่ที่อุดร เจ้าเมืองควรเป็นพระอนุชาธานี ก็เมืองที่มีอาณาเขตตกทะเลตกแม่น้ำนั้น มักมีสร้อยว่าศรีสมุทรเขต หรือศรีสาครเขต ครั้นจะใส่คำว่าศรีโขงสาครเขตเข้าไป ก็ขัด จึงตรัสว่าแกเป็นเปรียญ คิดดูทีสิ ผมก็เลยแก้กันดุคหิตแบบมคธ เป็น

สันสกฤตเสียว่า พระอุตรธานีศรีโขมสาครเขต พระองค์ท่านโปรด แต่เจ้าเมืองนี้ต่อมา ยกให้พระยา เลยมาเป็นบรรดาศักดิ์ผมอยู่เวลานี้ เรื่องคิดนามบรรดาศักดิ์นี้ ก็แปลก ผมได้คิดนามที่สำคัญอยู่ครั้งหนึ่ง สมัยนั้นเจ้าพระยาสุรสีห์เป็นเสนาบดีแล้ว ท่านผู้นั้น สุภาพมาก เวลาพูดกับผม เรียกผมว่าพ่อทูกคำ เรียกตัวท่านเองว่าทั้น ท่านว่า พ่อพระมนตรีพจนกิจ (เทียนฮั) คนนั้นนะ เขาควรจะได้เลื่อนเป็นพระยา สกุนใจเขา ร่ำรวยและจงรักภักดีมาหลายชั่วคนแล้ว พ่อช่วยคิดชื่อใหม่ให้เขา ให้ได้คุณนามทั้งสอง อย่างนี้ด้วยนะ ผมก็เลยคิดขึ้นว่า พระยาสารสินสวามิภักดิ์ ท่านผู้นั้นเลยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์นี้ จนมามีส่วนเป็นนามสกุลต่อมา

ผู้ถาม: ไ้เท่าเห็นควรว่าสมัยนี้ ควรกลับมีบรรดาศักดิ์ขึ้นอีกหรือไม่

ผู้ตอบ: ไม่ควรอย่างยิ่ง ยังมียศศักดิ์มาก ยิ่งเท่กันมาก ดิดกันมาก แม้สมณศักดิ์ ผมยังอยาก ให้เลิกเสียเลย ไม่ยั้งงันดลองกันไม่ได้หยุด พอธรรมยุติมี มทานิกายก็ต้องมี สันเปลี่ยน เกินกว่าเหตุ เผื่อเต็มที่แล้ว

ผู้ถาม: เมืองอุทรนี้ล่ะครับ ไ้เท่าเห็นว่าตั้งอยู่เหมาะสมแล้วหรือ

ผู้ตอบ: เวลาผมนึกชื่อที่ตั้งรกรากอยู่ที่นี้ แต่ผมเห็นว่าไม่เหมาะ เมื่อกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ท่านย้ายทหารมาพักที่ตรงนี้เพราะมีหนองน้ำ แล้วเลยโปรดให้ตั้งค่ายทหารขึ้น ต่อมา ทางมหาดไทยส่งคนมาดูลาดเลาว่าจะให้เป็นเมือง เหมาะไหม คนที่เขามาออกมาขี้เกียจหา ที่อื่นใหม่ ก็เลยทำใบบอกกระทรวงไปว่าเหมาะดี สมเด็จพระยาตำรางฯ ท่านออกมาตรวจตรา พอตีเวลาหน้าน้ำ หนองมีน้ำเต็มบริบูรณ์ และทางบ้านเมืองเขาทูลยืนยัน ว่าแม้หน้าแล้งแล้ว ก็ยังมีน้ำ จึงโปรดให้ตั้งเมืองขึ้น ที่จริงที่หน้าแล้งกันดารน้ำมาก และหนทางติดต่อกับเมืองอื่นก็ลำบาก เมื่อผมเป็นเจ้าเมือง พยายามย้ายตัวจังหวัด ไปที่หนองกุมภวาปี แต่ไม่สำเร็จ ได้แต่ตั้งอำเภอขึ้น ยิ่งมาถึงสมัยนี้ เห็นจะย้ายยาก เสียแล้ว

ผู้ถาม: การทรงงานของสมเด็จพระยาตำรางนั้น ไ้เท่ารู้สึกว่าเป็นอย่างไรบ้างครับ

ผู้ตอบ: ท่านทรงงานอย่างเป็นระเบียบ เป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลัง ทรงวางหลักการใหญ่ๆ และ แบ่งส่วนงานย่อยลงไปให้ผู้เกี่ยวข้องรับผิดชอบ ไม่ทรงจุ้จุ่มหยมิม ทรงตรงต่อเวลา

อย่างยิ่ง และทรงรู้จักคนเก่งยิ่งนัก ตัวผมเองท่านก็ตรัสพยากรณ์ถูกต้องอย่างที่สุด รับสั่งว่า งานแกลดี เสียแต่ไม่รู้ภาษาอังกฤษ ต่อไปแกลเห็นจะได้เป็นเจ้าเมือง แต่ไม่ถึงเป็นเทศาฯ เมื่อตอนเปลี่ยนแปลงการปกครองผมเป็นถึงวังเทศาฯ แล้ว เขายังไม่ให้ขึ้นถึง ถูกส่งลงไปเป็นข้าหลวงบังคับตानीเสีย เวลานั้นความจริง ก็ทำให้เขาโกรธ เพราะเกิดกบฏคราวพระองค์เจ้าบรมเดช ทางฝ่ายรัฐบาลสั่งเรือบินมาขนน้ำมันจากผม ที่ประชุมเขาจะให้ให้ ผมไม่ยอม กักเรือบินไว้ ให้โทรเลขไปถามพระยาพหลฯ ว่าส่งเรือบินมาจริงหรือ เพราะไม่มีหนังสือเป็นหลักฐานอะไรมาเลย ใคร ๆ ในที่ประชุมเขาว่าได้เท่าเห็นถูกหาว่าเข้ากับกบฏแน่ แต่ผมถือว่าต้องทำตามทางที่ถูก เขาทำอะไรผมไม่ได้ เลยย้ายจากอีสานอันเป็นถิ่นที่ผมชำนาญไปเสีย แต่ผมก็ได้มีโอกาสไปรับใช้ชาติทางภาคใต้ ได้ประโยชน์อยู่เหมือนกัน

ผู้ถาม : เจ้าพระยาสุรสีห์ล่ะครับ ท่านทำงานอย่างไร

ผู้ตอบ : นี้ผมก็เป็นเลขานุการท่านอีก ท่านสุขภาพเรียบร้อยและสุขุมมาก ครั้งหนึ่งหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิตโจมตีท่าน ในนามปากกาว่าสักขี ใคร ๆ ก็รู้ว่าพระยาศรียรวงศ์เขียน และหนังสือนั้นของในหลวง เสนาบดีท่านก็น้อยใจมาก ผมเห็นเป็นหน้าที่ที่ต้องไปหาท่านถึงบ้าน (ต่อมาเป็นคานินาโต) เรียนกับท่านว่าขอรอพระมงกุฎเกล้าฯ จะกรี๊ดที่เสด็จสนามจันทร์ ในขณะที่เกิดกาฬโรค แล้วเสนาบดีมหาดไทยไม่อยู่เฝ้า ท่านองหังท่านหัง ๆ ทิมหาดไทยเป็นเจ้าของบ้าน ต้องอยู่ด้วยจึงจะชอบ หาไม่ไหนเลยข้าราชการสำนักจะกล้าเขียนบทความก้าวร้าวเสนาบดี ข้างท่านก็ได้นัดตรวจมณฑลจันทร์บุรีไว้แล้ว คุณก็รู้อยู่แล้วว่า สมัยนั้นการเดินทางติดต่อยากเย็นอย่างไร ท่านจะไม่ไปก็ไม่ได้ ผมจึงแนะนำให้เขียนหนังสือกราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษ ทูลลาไปตรวจราชการ และส่งปลัดทูลฉลองไปอยู่สนามจันทร์แทน ท่านออกไป พอรุ่งขึ้น มากระทรวง ท่านทำตามคำสั่งของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพูดว่า พ่อ ตั้งแต่นั้นไป ที่นี้ถือว่าพ่อเป็นกัลยาณมิตร

ผู้ถาม : ข้าราชการแต่ก่อนนี้น่ารักทั้งผู้ใหญ่และผู้น้อยที่เกี่ยวพระครับ ผู้น้อยก็กล้าเตือนผู้บังคับบัญชา ผู้ใหญ่ก็ได้สติ ไม่ถือโทษโกรธซึ่ง สมัยนี้ เห็นจะหาคนอย่างนี้ยากทั้งสองประเภท

ผู้ตอบ: ผมไม่ทราบว่าราชการสมัยนี้เขาทำกันอย่างไร เพราะปลดบ้านาญมานานแล้ว รู้แต่ว่า เขาพัฒนากัน เห็นเขามีเงินมีทองทำนุบำรุงท้องถิ่นมากมายก่ายกอง และยกขบวนไป ทหาราษฎรกันทีละมาก ๆ ผมว่าได้ไม่คุ้มเสีย และเจ้าเมืองนายอำเภอออกไปเป็นทางการ อย่างนั้น ไพร่บ้านพลเมืองตกใจหมด ไม่กล้าพูดความจริง เขากลัว และเขาต้องสิ้น เปลืองมาก ล้มวัวล้มควายมาเลี้ยงเจ้านาย ถามเขาว่าอะไร เขาก็บอกว่าสบายแล้ว ดี แล้ว สมัยผมเป็นเจ้าเมือง ผมตรวจราชการคราวละสองสามคนเท่านั้น นั่งเกวียนไปค้น เตียวก็พอ ไปถึงไหนก็อาศัยวัดนอน ไม่ต้องบอกให้รู้เสียซ้ำว่าผมเป็นใคร ค่อย ๆ ได้ถาม พระสมภารเจ้าวัด และกำนันผู้ใหญ่บ้าน ว่าต้องการอะไร ถ้าหาให้เขาได้ก็หา ถ้าพอ จะลงแรงช่วยงานกันให้สำเร็จได้ ค่อยบ่าวร้องบอกราษฎร ทำอย่างนี้ลงทุนน้อย เขาเอง ก็ได้รับรู้จากเรา และเราได้รับรู้จากเขา แต่นั่นแหละครับสมัยนี้ การงานมันเดินเร็วกว่าแต่ก่อน จะมาทำซักซายอยู่ไม่ได้ คอมมูนิสต์ก็แพร่หลาย พวกญวนที่อพยพเข้ามาก็ไม่ใช้เล่น เป็นหนามยอกอกเรายู่ทุกวัน พวกอเมริกันสมัยนี้ที่เขาผ่านไปผ่านมา ก็มักได้พบปะ พูดจาปราศรัยกันผมเสมอ ช่วยให้ผมได้รู้ความเป็นไปของบ้านเมืองอยู่บ้าง ทางราชการเขาก็ดี ยังมีคนเคารพนับถือผมอยู่ แม้ราษฎรในจังหวัดนี้ ส่วนมากก็ยังรู้จักผม

ผู้ถาม: ปัญหาครอบครัวชั้นละครับ แต่ก่อนไม่มีขนาดนี้ ไ้แต่เขามีวิธีแก้ไขอย่างไรบ้าง ไหมครับ

ผู้ตอบ: มีครับ แต่ไม่ใช้ความคิดของผมดอกนะ วันก่อนผมนั่งรถไฟไปโคราช ผ่านดงพญาไฟ ใครคนหนึ่งเขาพูดว่า จะให้เราคนเดียววางบ่าดงพญาไฟนั้นเหลือรับ อาจไม่สำเร็จ แน่ แต่ถ้าช่วยกันคนละไม้ละมือ ละก็มีทางสำเร็จ ต้องแบ่งปันหน้าที่กันไป การแก้ไข เรื่องฉ้อราษฎร์โกงหลวงนั้นก็เหมือนกัน มันต้องแบ่งกันรับผิดชอบ กำจัดคนโกง เช่นใน รัฐบาล นายกรัฐมนตรีรับภาระ ถ้ารัฐมนตรีคนไหนโกง ก็แสดงว่านายกรัฐมนตรีทำ หน้าที่บกพร่อง ควรลาออกไป ในกระทรวงหนึ่ง ๆ เจ้ากระทรวงก็ต้องรับผิดชอบว่าฉ้อบตี คนไหนโกง รัฐมนตรีคนนั้นก็ไม่สามารถ ต้องให้ออกไป ไล่เรื่อยลงไปเป็นชั้น ๆ เช่นนี้ ผม เห็นว่าแก้ได้ หาไม่ ไม่มีทาง สมเด็จพระยาตำรางฯ ท่านก็ทรงใช้วิธีนี้ ท่านว่าถ้า เสนาบดีกินสินบนเข้าคนเดียว เทศา ๆ เจ้าเมือง นายอำเภอ มันโกงกันได้ตลอด

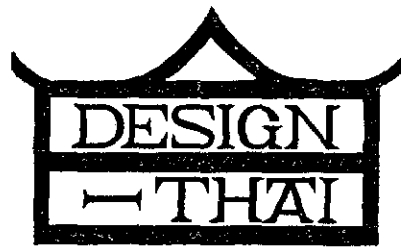

ผู้ถาม : เฉพาะภาคอีสานนี่ล่ะครับ ปัญหาใหญ่ในเวลานี้ คืออะไร

ผู้ตอบ : เห็นเขว่าคอมมิวนิสต์กันนี้คุณ แต่ผมว่าคนมันอดอยากนั่นแหละเป็นข้อใหญ่ใจความ แก่ให้คนมีกินมีใช้พอสบาย อย่าให้แห้งแล้งกันดาร นี่เป็นดีกว่าอะไรอื่น อ้ายคอมมิวนิสต์ นี้ก็เห็นจะมีบ้าง โดยเฉพาะในหมู่พวกญวนอพยพ แต่ทางอุดรนี่ เท่าที่เป็นมายังสงบดี อยู่ แต่นั่นแหละคุณ ผมมันคนอายุตั้ง ๘๐ แล้ว คุณอยากรู้ปัญหาปัจจุบัน ควรไปถามคนที่เขายังรับราชการอยู่ดีกว่า

ผู้ถาม : ขอบพระคุณครับ ที่ได้ให้เวลาสนทนากับเกล้ากระผม เพียงเท่านี้ก็เป็นการกรุณาอย่างยิ่งอยู่แล้ว โอกาสหน้าจะหาโอกาสมากราบเท้าอีก

ผู้ตอบ : ขอบคุณครับ ที่มาคุยกับคนแก่ คนแก่ก็ได้แต่คุยเท่านั้นแหละ หนังสือหนังหาก็อ่านไม่ค่อยไหวแล้ว ยิ่งเขียนแล้วไม่ได้เรื่องเลย ถ้าผมยังไม่ตายเสีย คราวหน้าคุณขึ้นมาอุดร ก็แวะมาหาผมอีก ก็แล้วกัน

อาคารมณเฑียร ๕๐๘/๒
ถนนเพลินจิตต์ พระนคร
โทร. ๕๕๐๖๒-๕

มีวัสดุการตกแต่งสำหรับนักออกแบบและผู้ดำเนินงานตกแต่งภายใน
ได้เลือกใช้

ผ้าไทย คุณภาพสูง ลายและสีนำสมัย

กระดาษบุผนัง

พรมและกระเบื้องปูพื้น วายเน็ล มีลายและสีให้เลือก

เฟอร์นิเจอร์ออกแบบพิเศษ

ผู้แทนของดีชาชนไทย จะนำของตัวอย่างไปให้ท่านพิจารณาถึงสำนักงาน และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือทุกท่าน

ด้วยอภินันทนาการจาก

บริษัท ผลิตยาง น้ันยาง (ไทย) จำกัด

ผู้ผลิตรองเท้าผ้าใบและยางจักรยาน ตราช้างดาว

กระทรวงอุตสาหกรรมรับรองคุณภาพ

อีสานกับการประชุมวิชาการ ในต่างประเทศ

วารินทร์ วงศ์ทัญเชาวน์
Cornell University

การประชุมครั้งนี้ นับเป็นครั้งที่ ๑๘ ของสมาคมการศึกษาเอเชียและมีขึ้น ณ โฮเต็ลอเมริกันในนิวยอร์ก ระหว่างวันที่ ๔ ถึงวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๐๘

ดังเช่นที่เคยปฏิบัติมาทุกปี ปีนี้มีการแสดงหนังสือต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวกับเอเชียทั้งสิ้น มีหนังสือเข้าแสดงทั้งหมด ๓๗๕ เล่ม (ไม่รวมหนังสือที่วางจำหน่ายในที่ประชุมโดยสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้นำเข้ามาแสดง) ในจำนวนนี้มีเพียง ๕ เล่มเกี่ยวกับประเทศไทยโดยตรง

บทความ ที่เสนอในการประชุมครั้งนี้มีทั้งหมด ๑๒๑ เรื่อง แต่ที่เกี่ยวกับประเทศไทยมีเพียง ๔ เรื่องเท่านั้น ในจำนวนนี้มีของ ศาสตราจารย์ ลูเซียน แสงต์ (University of Vermont) เรื่องหนึ่งคือ "Bang Chan and Bangkok Five Perspectives on the Relation of Local to National History" (บางชันและกรุงเทพฯ: ความเห็น ๕ ประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและของชาติ) ซึ่งเสนอภายใต้หัวข้อการประชุม "The Uses of Local History in Southeast Asia" (การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในเอเชียอาคเนย์) ส่วนอีกสามเรื่องเสนอภายใต้หัวข้อ "Northeast Thailand: Focus of the Future" (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย: มองไปในอนาคต) การประชุมภายใต้หัวข้อหลังนี้มี นายเคนเนท ทอด ย้ง ผู้เคยเป็นเอกอัครราชทูตประจำ

ประเทศไทย เป็นประธาน มีผู้อภิปราย ๓ คน คือ ศาสตราจารย์ วิลเลียม เกดเนีย (University of Michigan) เควิก วิลสัน (University of California, Los Angeles) และ เควิก วัยต์ (University of London) บทความที่อ่านมี “Economic Development in Northeast Thailand : Problems and Prospects” (การพัฒนาเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย : ปัญหาและความหวัง) ของ มิลลาร์ท ลอง (University of Chicago), “Development and Mobility among the Phu Thai of Northeast Thailand” (พัฒนาการและการยกฐานะของชาวผู้ไทยแห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย) ของ ทอมัส เกิร์ส (Harvard University) และ “Ethnic Identity and Loyalty of Villagers in Northeastern Thailand” (การแสดงออกทางชนชาติและความจงรักภักดีของชาวชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย) ของ ชาร์ลส์ เอฟ. โกลด์ (University of Washington) ต่อไปนี้เป็นการสรุปบทความทั้งสี่ โดยกล่าวถึงเฉพาะที่เห็นว่าสำคัญ

บทความของศาสตราจารย์เฮงส์ หนักไปทางปัญหาเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์มากกว่าเรื่องประเทศไทยโดยตรง ท่านตั้งข้อสังเกต ๕ ประการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ชาติดังนี้ (๑) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอาจเกิดจากเหตุการณ์สำคัญของชาติที่มีต่อดินนั้นโดยเฉพาะ เช่นการขุดคลองแสนแสบผ่านไปทางบางชัน และความเจริญของบางชันในระยะต่อมา (๒) ทุกท้องถิ่นมีประวัติศาสตร์ของตนเองที่ไม่มีความสำคัญในทัศนะของประวัติศาสตร์ชาติ เช่นเรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัวในบางชันที่อพยพมาจากตำบลสามเสนในพระนคร (๓) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอาจเกิดจากเหตุการณ์สำคัญ ๆ ของชาติที่กระทบกระเทือนไปทั่วทุกหนทุกแห่งภายในประเทศ เช่น การเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งทำให้บางชันได้แรงงานพวกทาสที่ได้รับการปลดปล่อยมาห้กว้างขวาง ทำให้บางชันเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว (๔) ประวัติศาสตร์โลกย่อมมีผลต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ชาติ เช่น การขยายตัวในการส่งข้าวออกขายต่างประเทศ ทำให้เกิดการขยายการปลูกข้าวในบางชัน หรือเช่นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งยิ่งใหญ่ของโลก สงครามโลกครั้งที่สอง สงครามเย็น ซึ่งยังผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่น

และประเทศต่าง ๆ เป็นต้น (๕) ถ้าศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์รวมๆ กันแล้ว จะเห็นว่า ประวัติศาสตร์ทั้งสองประเภทมีความสัมพันธ์ต่อเนืองกัน นอกจากนี้ ศาสตราจารย์แฮงส์ ยังให้ข้อคิดอีกว่า นักประวัติศาสตร์มักศึกษาเหตุการณ์อย่างละเอียดพยายามค้นหาลักษณะพิเศษจำเพาะของเหตุการณ์นั้น ๆ ส่วนนักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์บางสาขามักทำสาธานนัย (generalization) เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในขอบเขตแห่งหลักการกว้าง ๆ เพียงไม่กี่ประการ นักมานุษยวิทยามีความเชื่อว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นและจบลงในลักษณะที่ตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากกันมากนัก ส่วนนักประวัติศาสตร์ถือหลัก “ประวัติศาสตร์ไม่ซ้ำรอย” ศาสตราจารย์แฮงส์ให้ข้อเสนอแนะว่า วิธีการ (methodology) ในการศึกษาทั้งสองแบบมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน เราควรจะศึกษาลักษณะพิเศษภายในขอบเขตของหลักทั่วไป และควรจะหาหลักทั่วไปจากลักษณะพิเศษของเหตุการณ์ต่าง ๆ

ความยุ่งยากทางการเมืองระหว่างประเทศโดยเฉพาะสงครามในเมืองญวน และความพยายามที่จะพัฒนาประเทศของรัฐบาลไทย ทำให้ความสนใจที่มีต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างไม่เคยมีมาแต่ก่อน ปรากฏการณ์นี้อาจอธิบายได้โดยอาศัยข้อสังเกตการณ์ที่ ๑, ๓, ๔, และ ๕ ของศาสตราจารย์แฮงส์ จึงเป็นของธรรมดาอยู่เอง ที่การประชุมครั้งนี้เน้นหนักไปในทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย บทความเกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้ง ๓ เรื่องที่เสนอในที่ประชุม ถ้าจะพูดไปแล้ว ใช้วิธีการคนละแบบกับนักประวัติศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เสนอบทความเป็นนักเศรษฐศาสตร์และนักมานุษยวิทยาดีกว่าได้

สมมุติฐานข้อหนึ่งเกี่ยวกับการบรรเทาความยุ่งยาก และแก้ไขวิกฤตการณ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือการยกระดับรายได้ของบุคคลในภาคนั้นให้สูงขึ้น โดยถือว่าความยากจนเป็นบ่อเกิดแห่งความยุ่งยากทั้งหลาย ในบทความของลอง ท่านกล่าวไว้ว่า รายได้ต่อคน ของชาวเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สูงพอ ๆ กับชาวเมืองในภาคอื่น ๆ ยกเว้นพระนครและธนบุรี แต่รายได้ต่อคนของชาวชนบทที่อยู่นอกเมืองออกไปนั้น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงเพียง ๖๕% ของบุคคลประเภทเดียวกันในภาคอื่น

นอกจากรายได้ต่ำแล้ว การแจกแจงรายได้ยังไม่ได้สมภาคพอควร ในจำนวนชาวชนบท ๕๐ คน จะมีคนหนึ่งมีรายได้สูงถึงสิบเท่าของอีก ๔๙ คน นอกจากนี้ บุคคลที่มีรายได้ สูงยังบริโภคสิ่งของที่ไม่เป็นค่าเงิน ซึ่งสูงถึง ๕ เท่าของอีก ๔๙ คน ชาวชนบทที่ยากจน นั้นมีรายได้เพียงปีละ ๓๐๐ บาท ถ้ารวมทั้งรายได้ที่ไม่ใช่ตัวเงิน คงสูงไม่เกิน ๖๐๐ บาท ที่จริงรายได้ของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเทียบกับชาวชนบทในประเทศอื่นใน อาเซียแล้ว ยังอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่ามาก อย่างไรก็ตาม อัตราเพิ่มของประชากรยังอยู่ใน บัญจุบัน คือประมาณ ๓.๕ % ต่อปี ดังที่ประมาณโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ อีกสิบปี ข้างหน้า ประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเพิ่มขึ้นอีก ๔๐ % ถ้าจะรักษาระดับ รายได้ปัจจุบัน อัตราเพิ่มของประชากรควรจะลดลง จะด้วยวิธีคุมกำเนิดหรือด้วยการ โยกย้ายพลเมืองไปสู่ภาคอื่นก็ตาม ปัญหาอยู่ที่ว่านโยบายคุมกำเนิดนั้นถ้าประกาศใช้ คง จะให้ผลไม่ได้ในระยะเวลานั้น ส่วนการโยกย้ายพลเมืองนั้น รัฐคงทำได้ยาก เพราะ เป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจและปัญหาทางสังคมมาก ในปัจจุบัน การโยกย้ายโดยสมัคร ใจนั้น ส่วนมากโยกย้ายภายในภูมิภาคเดียวกันเท่านั้น ที่โยกย้ายไปภาคอื่นมีเพียง ๒๐ % ของจำนวนผู้โยกย้ายทั้งหมด เพราะฉะนั้น อัตราเพิ่มของประชากรคงไม่ลดลงในอนาคต อันใกล้นี้ ความหนาแน่นของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบัน อยู่ใน ระดับสูงกว่าระดับเฉลี่ยของประเทศคือ ๕๓ คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งสูงกว่า ๕๑ คนต่อ ตารางกิโลเมตรของระดับเฉลี่ยทั่วประเทศ ถ้าจะคิดอัตราส่วนคนต่อพื้นที่ทำประโยชน์ ได้จริง ๆ อัตราส่วนคนต่อพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะยิ่งมากกว่าอัตราเฉลี่ย ทั่วประเทศ ถ้าจะรักษาขนาดของไร่นาต่อคน ให้คงที่ อย่างน้อยที่สุดจะต้องมีที่ดินทำการ เพาะปลูกได้ เพิ่มขึ้นอีก ๒๐๐,๐๐๐ เฮกตาร์ ภายในสิบปีข้างหน้า และถ้าจะรักษาอัตรา ส่วนงานไร่นากับงานชนิดอื่น จำนวนงานที่ไม่ใช่งานไร่นาจะต้องเพิ่มขึ้นอีก ๒๖๐,๐๐๐ หน่วย ในปี ๒๕๑๓ นอกจากนี้ ถ้าจะรักษาระดับรายได้ปัจจุบัน การลงทุนของประเทศ ควรจะเป็น ๑๐ % ของรายได้ประชาชาติ ซึ่งหมายความว่าระดับการออมของประเทศ ควรจะไม่ต่ำกว่า ๑๐ % ของรายได้ประชาชาติ สำหรับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของภาค ตะวันออกเฉียงเหนือลองมีความเห็นว่า รัฐบาลควรวางวิธีลดอัตราเพิ่มของประชากร

พยายามพัฒนาที่ดิน เพิ่มการสะสมทุน ขนาดของไร่นาควรขยายให้ใหญ่ยิ่งขึ้น และควรสนับสนุนการปลูกพืชไร่ ทั้งนี้เพราะการปลูกข้าวคงขยายอีกไม่ได้มากนัก เนื่องจากปัญหาเรื่องน้ำ และน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในบรรดาปัจจัยการผลิตทั้งปวง ปัจจุบันนี้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ปลูกข้าวถึง ๘๐% ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของข้าวในภาคนี้ต่ำกว่าภาคอื่น และการกระจายของผลผลิตภาพมีลักษณะแตกต่างกันมากในที่นาต่างผืนกัน การใช้ที่ดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงห่างจากลักษณะที่ให้ผลได้ดีที่สุด นโยบายการพัฒนาในระดับท้องถิ่นของรัฐบาลปัจจุบัน ให้ประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะการเพาะปลูก และการประกอบอาชีพของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่น้อยทีเดียว แต่การดำเนินงานระดับท้องถิ่นของกระทรวงต่าง ๆ ยังมีลักษณะก้าวถ่างกันมาก ลองอ้างว่าเวลานี้มีกระทรวงอย่างน้อย ๔ กระทรวง กำลังดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น ถึงอย่างนั้นก็ตาม กสิกรที่ไม่เคยได้รับคำแนะนำจากรัฐบาลเลยยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนพวกที่ได้รับคำแนะนำ บางครั้งได้รับจากผู้ที่มีคุณวุฒิไม่พอ และบางครั้งคนจากต่างกระทรวงกันให้คำแนะนำที่ตรงกันข้ามก็มี ทำให้กสิกรไม่ทราบว่าจะเชื่อใครดี รัฐบาลจึงควรจะศึกษาวิธีการพัฒนาระดับท้องถิ่นให้รัดกุมยิ่งขึ้น และเลือกใช้แต่วิธีที่ให้ผลอย่างดีที่สุด

สมมุติว่ารัฐบาลสามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ และรายได้ของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ ปัญหาที่จะตามมาอีกคือ เรื่องเกี่ยวกับการยกฐานะทางสังคมของบุคคลในภาคนี้ ในปัจจุบันช่องทางที่ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้ยกฐานะทางสังคมของตนมีอยู่ ๔ ประการที่สำคัญก็คือ (๑) ทางพุทธศาสนา (๒) ทางรับราชการ (๓) ทางรับการศึกษา และ (๔) ทางท่องเที่ยว เคิร์สซ์ได้ศึกษาถึงช่องทางทั้งสี่โดยอาศัยข้อมูลจากงานค้นคว้าของท่านในหมู่ชาวมุสลิมที่อำเภอโนนสูง ระหว่างปี ๒๕๐๕ ถึง ๒๕๐๖ เคิร์สซ์กล่าวว่า ในอำเภอโนนสูงมีครอบครัวชาวมุสลิมที่มีสมาชิกกำลังบวชเป็นพระอยู่ ๕๕% ของครอบครัวที่มีสมาชิกบวชได้ เปอร์เซนต์นี้สูงกว่าเปอร์เซนต์ของไทยอีสาน ซึ่งอยู่ในระดับ ๕๕% เคิร์สซ์ให้ข้อสังเกตว่า มีพระสงฆ์ไม่น้อยทีเดียวที่ไม่ได้ประจำณ วัดใดวัดหนึ่งโดยเฉพาะ หากมีการเปลี่ยนวัดอยู่เสมอ สุกแล้วแต่ความสะดวกในการแสวงหาความรู้และศึกษาพระธรรม และส่วนมากมักจะเข้าไปลงเอยอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งนี้เพราะการปกครองของคณะสงฆ์มีลักษณะรวมขึ้นอยู่กับศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ ฯ สำหรับ

การรับราชการนั้น เนื่องจากรัฐบาลขยายการดำเนินงานไปสู่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นกว่าสมัยใดๆ ชาวผู้ไทยที่มีคุณวุฒิจึงมีโอกาสเข้ารับราชการ งานรับราชการกลายเป็นทางออกสำคัญอย่างหนึ่งในการยกฐานะของสังคมของเขา ชาวผู้ไทยที่ยังหนุ่มแน่นอยู่ มักสนใจอาชีพครูประจำตำบล และพวกที่เป็นครูอยู่แล้วพยายามหาทางก้าวหน้า โดยหาทุนไปเรียนต่อในกรุงเทพฯ หรือไปเข้าโรงเรียนฝึกหัดครู ช่องทางการยกฐานะทางสังคมอีกทางหนึ่งคือการศึกษา การศึกษาเป็นสิ่งที่น่าเกียรติดียศชื่อเสียงมาสู่ตน เป็นพื้นฐานของความก้าวหน้าทั้งหลาย และเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ตนสลัดชีวิตกสิกรไปได้ นอกจากนี้ การศึกษายังมีความสำคัญต่อสตรีชาวชนบทอีกด้วย ประมาณหนึ่งในสามของผู้ที่ออกจากชนบทไปศึกษาในเมืองเป็นสตรี จุดประสงค์ของการศึกษาส่วนมากอยู่ที่เพื่อใช้เป็นสื่อในการนำตนไปสู่การเป็นข้าราชการ ทั้งนี้ สังเกตได้ว่าชาวชนบทไม่ค่อยนิยมเอาชีวิตศึกษานอกจากช่องทางการยกฐานะสังคมดังที่กล่าวมาแล้ว การท่องเที่ยวก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะใช้ยกฐานะของตนได้ อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้ตนหลุดพ้นจากการเป็นกสิกรได้ชั่วครั้งชั่วคราว บางคนหางานทำที่กรุงเทพฯ หรือที่หัวเมืองอื่น แล้วถือโอกาสเที่ยวไปในตัว และบางครั้งก็แต่งงานเสียที่นั่น ไม่กลับมาถิ่นเดิมอีก การท่องเที่ยวก็ดี การศึกษา บวชเรียนก็ดี จะทำได้ก็ต่อเมื่อมีกำลังทรัพย์พอสมควร เพราะฉะนั้น ถ้ารัฐบาลพัฒนาเศรษฐกิจได้ผล รายได้ของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเพิ่มขึ้น ความกระตือรือร้นที่จะละทิ้งสภาพความเป็นกสิกรของคนหนุ่มก็มีมากขึ้น ทั้งนี้เพราะชีวิตกสิกรไม่ใช่วิถีดำเนินชีวิตที่ดีที่สุดเสียแล้ว ความกระตือรือร้นและความต้องการนี้อาจเหลือความสามารถที่ช่องทางแห่งการยกฐานะสังคมทั้งสี่ที่กล่าวมาจะรับเอาไว้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่องทางเหล่านี้วันนี้จะจำกัดแคบลง และมีรูปการที่ต้องขึ้นอยู่กับภาคกลางและระบบของชาติมากยิ่งขึ้น ทางออกภายในท้องถิ่นวันนี้จะน้อยลง ถ้ารัฐบาลไม่มีนโยบายคอยรับเหตุการณ์ดังกล่าว โดยพยายามหาทางขยายช่องทางและหาช่องทางใหม่สำหรับยกฐานะทางสังคมให้แก่ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือพยายามกระจายโอกาสที่จะยกฐานะทางสังคมไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้มากยิ่งขึ้น ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ไม่สามารถบำบัดความต้องการของตนเองได้พอเพียง อาจหาช่องทางอื่นเพื่อยกฐานะทางสังคมของตน ซึ่งบางครั้งอาจเป็นภัยต่อรัฐบาลและทำให้เกิดความปั่นป่วนทางการเมือง

ปัญหาการเมืองที่อาจเกิดได้ตั้งล่าวจะลดน้อยลง หากชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความจงรักภักดีต่อประเทศ โดยถือตนเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ประเทศโดยส่วนรวม เรื่องเกี่ยวกับการแสดงออกทางเชื้อชาติและความจงรักภักดีของชาวชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นสาระสำคัญของบทความที่ไคส์เสนอ ถึงแม้ว่ามีผู้รู้บางท่านพิสูจน์ว่า ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวัฒนธรรม ภาษา และความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ ไปทางประเทศลาวมากกว่าประเทศไทย แต่ไคส์กล่าวว่า ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความจงรักภักดีต่อประเทศไทยมาก แม้บางคนจะอ้างว่าตนเป็นลาวแต่อยู่ในบังคับไทยก็ตาม ข้อมูลของไคส์นี้ ส่วนมากรวบรวมมาจากจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ เหตุผลที่ไคส์ให้ เกี่ยวกับความจงรักภักดีของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่ประเทศไทย ไม่ใช่อยู่ที่ประเทศลาว คือ (๑) ในประเทศลาวมีชนชาติลาวเพียงหนึ่งล้านคน ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี ๗๕ ถึง ๘ ล้าน (๒) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีชนชาติหลายชนชาติด้วยกัน และแต่ละชนชาติก็ถือตนเป็นคนไทยและรักประเทศไทย การแสดงออกทางชนชาติ (ethnic identity) และความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ขึ้นแก่กันและกัน (๓) ในการยกฐานะทางสังคมของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบันยังต้องอาศัย “ความเป็นคนไทย” อยู่ ผู้ที่อยากเขยิบฐานะทางสังคมของตน มักจะสละความเป็นชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับ “ความเป็นลาว” ออก และรับ “ความเป็นไทย” ให้มากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดี ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนมากยังรักที่จะรักษาความเป็น “ลาว” อยู่ และ (๔) ระบบการศึกษาของชาติซึ่งเน้นถึง “ความเป็นไทย” ไม่มีส่วนของ “ความเป็นลาว” ผสมอยู่เลย ฉะนั้นการที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศลาว จึงเป็นเรื่องไม่น่าเป็นไปได้ แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม รัฐบาลไม่ควรคิดว่าชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนมากมีความผูกพันกับท้องถิ่นของตนไม่น้อย โดยเฉพาะพวกสตรีและบุคคลที่ไม่เคยออกจากท้องถิ่นของตนเลย เขาเหล่านี้ย่อมจะรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่น ให้พ้นจากความกดดันที่มาจากเบื้องบนและจากที่อื่น นอกจากนี้ชนชาติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังเรียกตนเองรวม ๆ กันว่า “ชาวอีสาน” เพื่อให้แตกต่างกับคนไทยในภาคกลาง ไคส์แนะนำว่ารัฐบาลควรดำเนินนโยบายโดยตระหนัก

ถึงความผูกพันต่อประเทศท้องถิ่น และไม่จำเป็นต้องเร่งรัดให้ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือรับวิถีการเป็นไทย

หลังจากเสนอบทความครบทุกคนแล้ว ศาสตราจารย์เกกนิษฐ์เป็นผู้มีอภิปรายก่อน ท่านเสนอว่าการจะทำอะไรเกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรคำนึงถึงความรู้สึกของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย ควรเอาใจเขามาใส่ใจเรา ท่านกล่าวว่า ถ้าท่านเป็นชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ท่านต้องถามตนเองว่า ทำไมรัฐบาลจึงให้ความสนใจต่อภาคนี้มากขึ้นในระยะหลังนี้ ทำไมภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงถูกกล่าวหาว่าผลิตแต่นักการเมืองฝ้ายช้าย ฯลฯ ผู้อภิปรายคนต่อมาคือวิไลสัน ท่านมีความเห็นว่า บทความที่เสนอทั้งหมดขาดการวินิจฉัยถึงบทบาทของรัฐบาลไทยต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งไม่มีการกล่าวถึงความรู้สึกของบุคคลชั้นนำของประเทศไทยที่มีต่อปัญหาของภาคนี้ ข้อเท็จจริงเหล่านี้ ย่อมมีประโยชน์ต่อการวางนโยบายเกี่ยวกับอาเซียนของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ผู้อภิปรายคนสุดท้ายคือวรงค์ ท่านได้สรุปประวัติศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในสมัยปัจจุบัน และเห็นว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลิตนักการเมืองฝ้ายชวามากเหมือนกัน หลังจากการอภิปราย มีการตอบคำถามจากผู้ฟัง มีผู้ฟังถามถึงประโยชน์ของโครงการลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลองตอบว่า โครงการนี้คงช่วยการพัฒนาได้มาก แต่เวลานี้ยังไม่สามารถทราบได้ว่าจะให้ประโยชน์อย่างแท้จริงสักแค่ไหน นอกจากนี้มีผู้ถามถึงบทบาททางการเมืองของผู้สืบทอดชาวญวนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏว่าไม่มีผู้ให้ข้อเท็จจริงได้ ส่วนปัญหาอื่น ๆ ก็มี เช่น ความจงรักภักดีของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งใกล้ชิดตอบว่า ชาวตะวันออกเฉียงเหนือเทิดทูนพระมหากษัตริย์มาก โดยสังเกตได้ว่าเกือบทุกบ้านมีพระบรมฉายาลักษณ์แขวนไว้บูชา

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว การประชุมประจำปีของสมาคม ฯ ครั้งนี้มีความสนใจต่อประเทศไทยมากพอสมควร บทความต่าง ๆ ที่เสนอต่อที่ประชุมส่วนมากอยู่ในระดับที่เหมาะสมสำหรับผู้ฟังโดยทั่วไป ถ้าผู้ฟังเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศไทยมาก หรือเป็นคนไทยแล้ว คงมีความรู้สึกว่าคุณไม่ได้รับความรู้ใหม่เท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม ขอชมเชยผู้เสนอบทความที่เสนอข้อเท็จจริงได้อย่างถูกต้อง ทำให้ผู้สนใจซึ่งเป็นชาวต่างประเทศเข้าใจประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น

With the compliments of

AIR-INDIA

ด้วยอิินันนทานการจาก สายการบินแอร์อินเดีย

287 Silom Road, Bangkok. Tel, 30971 - 2 - 3 & 37929

คำบรรยายวิภาการประพันธ์ และ หนังสือพิมพ์

โดย อาจารย์เปลื้อง ณ นคร

เหมาะสำหรับ

ผู้สนใจในการประพันธ์และการหนังสือพิมพ์

ผู้ทำงานเกี่ยวกับการประพันธ์

ผู้ทำงานเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

ผู้อ่านที่รักความก้าวหน้าและผู้ทำงานเกี่ยวกับกิจการพิมพ์

พิมพ์ด้วยกระดาษปอนด์ ปกแข็ง เดิมทอง

ราคาเล่มละ ๗๕ บาท

มีจำหน่ายที่

ไทยวัฒนาพานิช ๕๕๕ ถนนไมตรีจิต พระนคร โทร. ๒๐๘๐๗ และร้านจำหน่ายแบบเวียนทั่วไป

ปฏิกริยาจากผู้อ่าน

คำอธิบายว่าด้วย “เสียมหล่อกก” (นามประเทศสยามในพากย์จีน)

“เสียมหล่อกก” เป็นนามที่พระราชพงศาวดารจีนใช้เรียกประเทศสยาม คือ ประเทศไทยเราปัจจุบันนี้ ว่าโดยรูปพยัญชนะแล้ว พอจะอธิบายได้ดังนี้

คำว่า “เซียม” (進) แปลว่า “อาทิตย์อุทัย” จากพจนานุกรมของพระเจ้าคังฮี้ หมวดที่ ๕ ภาคถิ่น หน้า ๑๑ พจนานุกรมชุดนี้เป็นพจนานุกรมชุดใหญ่ที่จัดทำขึ้นในสมัยราชวงศ์เซ็ง โดยมีพระเจ้าคังฮี้ทรงเป็นประธานกรรมการจัดทำ ทั้งประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี ได้ใช้พจนานุกรมชุดนี้เป็นมาตรฐานเป็นเวลาประมาณ ๓๐๐ ปีเศษมาแล้ว

ถ้าจะวิเคราะห์ตามรูปศัพท์แล้ว จะเห็นว่า(進) ประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ 日 (พระอาทิตย์) และ 進 (ขึ้น ก้าวหน้า) จึงรวมความว่า “อาทิตย์อุทัย” ดังกล่าวมาแล้ว

คำว่า “ลื่อ” (羅) ตัดมาจากคำว่า “ลื่อฮก” (羅 斛) ซึ่งแปลทับศัพท์มาจากคำว่า “ละโว้” หากได้มีความหมายในภาษาจีนแต่อย่างใด ณ ที่นี้ไม่

ส่วนคำว่า “กก” (國) แปลว่า “ประเทศ”

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า “เสียมหล่อกก” คือ “ประเทศสยามละโว้” นั่นเอง

ในพระราชพงศาวดารราชวงศ์หงวน เล่ม ๒๐๑ หน้า ๓ ได้กล่าวถึง “เสียมกก” (ประเทศสยาม) ไว้ดังนี้

“ใน ค.ศ. ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๑๘๓๘) ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าจวนเซ่งจง (พระราชนัดดาของพระเจ้ากุบไล่ข่านมหาราช) พระเจ้าเสียมกกได้ทรงส่งราชทูตอัญเชิญพระราช

ศาสนสุพรรณบัฏมาขอราชทูต (ของพระเจ้าวุ่นเซ่งจง) ไปเจริญพระราชไมตรีใน
เสียมก๊ก (กรุงสยาม) แต่ปรากฏว่า ราชทูต (ของพระเจ้าวุ่นเซ่งจง) ได้เดินทางไป
เสียมก๊กก่อนหน้าแล้ว จึงได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ราชทูต (ของกรุง
สยาม) แล้วให้รีบเดินทางตามราชทูต (ของพระเจ้าวุ่นเซ่งจง) กลับสู่เสียมก๊กด้วยกัน
อีก ๓ ปีต่อมา พระเจ้าเสียมก๊กได้ทรงส่งราชทูตมาขอผ้าอาชาไนย และฉลองพระองค์
ซึ่งทอด้วยลายทอง พระเจ้าวุ่นเซ่งจงก็ได้ถวายฉลองพระองค์ แต่มิได้ถวายผ้า
อาชาไนยให้”

ในพระราชพงศาวดารราชวงศ์เหม็ง เล่ม ๓๒๔ หน้า ๔ ได้กล่าวถึง “เสียมหล่อกก”
(ประเทศสยาม) ไว้ดังนี้

“ประเทศเสียมหล่อกกนี้ประกอบด้วย “เซียม” (สยาม) และ “ล้อยก” (ละโว้)
รวมเรียกว่า “เสียมหล่อกก” แต่เรียกสั้น ๆ ว่า “เสียมหล่อกก”

ในรัชกาลพระเจ้าเม่งไท้โจ้ว (จุ๋นบู๊ ค.ศ. ๑๓๖๘—๑๓๙๘) ปีที่ ๓ พระองค์
ได้ทรงแต่งตั้งราชทูต ชื่อ ลีจ้งจุง นำคณะทูตเดินทางไปเจริญพระราชไมตรียังเสียม
หล่อกก (ประเทศสยาม)

ในปีที่ ๔ ของรัชกาลนี้ พระเจ้าเสียมหล่อกกซึ่งทรงพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้าพระยา”
(แปลทับศัพท์ตามพระราชพงศาวดาร) ทรงส่งพระราชศาสนสุพรรณบัฏมาพร้อมกับสื่อ
จ้งจุงและได้ส่งช้าง ๖ เชือก จิตรจุลหลายตัว กับทั้งของพื้นเมืองอันมีไม้จันทร์เป็นอาทิ
มาถวายพระเจ้าเม่งไท้โจ้ว ๆ ก็ได้ถวายผ้าไหม และผ้าแพรอันเป็นของใช้ ในพระราชวัง
และได้พระราชทานเงินทอง และผ้าไหมแก่ราชทูตที่มาด้วยเป็นปฏิการ

ปีที่ ๕ ของรัชกาลนี้ พระเจ้าเสียมหล่อกก ได้ทรงส่งราชทูตมาถวายพระพรเนื่อง
ในศกใหม่ (ตามคติจีน) พร้อมทั้งถวายหมี่ดำ ชะนี และของพื้นเมือง มีสมุนไพโร เป็น
อาทิ ส่วนพระเจ้าเม่งไท้โจ้วก็ได้ถวายเงินทอง ปฏิทิน ตำราโหราศาสตร์ เป็นปฏิการ
เช่นกัน

ปีที่ ๖ ของรัชกาลนี้ พระเชษฐภคินีแห่งพระเจ้าเสียมหล่อกก ทรงมีพระศุภศาสน
สุพรรณบัฏ พร้อมด้วยของพื้นเมืองไปถวายพระบรมราชินีในพระเจ้าเม่งไท้โจ้ว

ปีที่ ๑๐ ของรัชกาลนี้ พระเจ้าเม่งไท้โจ้วได้โปรดให้ช่างทำพระราชลัญจกร มีอักษรว่า “เสียมหล่อกก้อ้วจ้ออิ่ง” (暹羅國王之印 แปลว่า พระราชลัญจกรแห่งพระเจ้ากรุงสยาม) ส่งไปถวายแก่พระเจ้าเสียมหล่อกก

ในปีที่ ๑๐ แห่งรัชกาลพระเจ้าเม่งเห่าจง (จุย่งตี้ ค.ศ. ๑๔๘๘ – ๑๕๐๘) ประเทศเสียมหล่อกกส่งทูตอัญเชิญพระราชสาส์นมาอีก แต่หาผู้ที่จะเป็นล่ามมิได้ พระองค์โปรดให้เสาะหาล่ามจากเมืองกวางตุ้ง แต่ก็หาไม่ได้เช่นกัน

ในปีที่ ๑๐ แห่งรัชกาลพระเจ้าเม่งบู้จง (จุเจ็งเต็ก ค.ศ. ๑๕๐๖ – ๑๕๒๑) ประเทศเสียมหล่อกกส่งทูตมาติดต่อกับ มหามนตรีเหลียงทู้จิ้งทูลขอต่อพระเจ้าเม่งบู้จง ให้ทูตเสียมหล่อกก ๒ คนอยู่ในประเทศจีน และให้เข้าศึกษาในราชบัณฑิตยสภา เพื่อที่จะเป็นล่ามได้ ในกาลต่อมา พระองค์ก็ทรงอนุญาตและขอร้องให้ทูตเสียมหล่อกกอยู่เพื่อสำเร็จการศึกษากลับ

ตามหลักฐานในพระราชพงศาวดารจีน ปรากฏว่าในสมัยราชวงศ์ซุยถัง เรียกประเทศสยามว่า “เซี้ยะโถ้วก” (泰土國) แปลว่า “ประเทศดินแดง” ต่อมาเรียกว่า “แปะเฉียนก” (白象國) แปลว่า “ประเทศช้างเผือก” (อาจเป็นเพราะสมัยนั้นประเทศสยามมีช้างเผือกมากกระมัง) และ “อึ้งเผ่าก” (黃袍國) แปลว่า “ประเทศผ้าเหลือง” (เพราะว่าประเทศสยามเจริญด้วยพระพุทธศาสนา มีพระภิกษุสงฆ์มาก)

พร้อมกันนี้ ก็ใคร่จะขอชี้แจงถึงความหมายของคำว่า “ไท่ก” (นามประเทศไทยในพากย์จีน) ดังต่อไปนี้

ตามพจนานุกรมคันซี หมวดที่ ๖ ภาคต้น หน้า ๑๖ อธิบายไว้ว่า

“赤” (ไท่) แปลว่า “ใหญ่ที่สุด สันติสุข ไพศาล”

หลักฐานที่ยกมาแสดงนี้ ขอให้ท่านโปรดลองพิจารณาดูจะเห็นได้ว่า การที่พงศาวดารจีนเรียกประเทศสยามว่า “เสียมหล่อกก” ก็ดี และต่อมาเรียกว่า “ไท่ก” ก็ดี หากมีความคลุมเครือสงสัยแต่ประการใดไม่ ใช่แต่เท่านั้น ว่าตามรูปอักษรแล้ว ยังเป็นสิริมงคลนามอีกด้วย

นายแพทย์ตันม่อเซียง

ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการศึกษา

ปัจจุบันนี้ยอมเป็นที่รับกันทั่วไปว่าบ้านเมืองของเรามีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ ที่พอจะเห็นได้ง่ายคือ ถนนหนทางและการสัญจรคับคั่งขึ้น วิชชุ โทรทัศน์ และตู้เย็น กลายเป็นของใช้ธรรมดาประจำบ้าน ในตลาดร้านค้าทั้งใน พระนครและจังหวัดต่างๆ มีเครื่องอุปโภคบริโภคและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ แปลกๆ มหรสพ และการบันเทิงมีมาก และมีในลักษณะต่างๆ แม้กระทั่งในชนบทที่ห่างไกลก็มีน้ำอัดลม คีมี มีผงซักฟอก และคนทั่วไปมีวิทยุฟังขณะเกี่ยวข้าว ชุดดิน หรือหุงต้มอยู่ในบ้าน ที่กล่าวมานี้ เป็นตัวอย่างของความเปลี่ยนแปลงทางวัตถุที่เห็นได้ง่าย และเข้าใจได้ง่าย ความเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่ง ที่ต้องใช้การสังเกตเพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อยจึงจะเห็นคือ ความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด และแบบแผนวัฒนธรรม เราจะพบว่า ไม่เฉพาะแต่ในพระนครอันเป็นเมืองหลวงเท่านั้น แต่ทุกแห่งหนที่คมนาคมไปถึง เพลง ที่เด็ก ๆ ร้อง คือเพลงจากโฆษณาสินค้าหรือไม่ก็เพลงร่ำวงจังหวัดทะเลสาบแคว หรือ ม้าย่อง หรือไม่ก็เพลงที่คัดแปลงมาจากทำนองฝรั่งมากกว่าเพลงไทยเดิม ภาษาที่ใช้พูด อ่านเขียนกันก็มีคำใหม่ๆ เพิ่มขึ้น มีภาษาต่างประเทศปนเข้าไป รสนิยมในทางศิลปะก็ ผาดโผนและฉาบฉวยยิ่งขึ้น ความเข้าใจและความเชื่อถือในหลักศาสนาและประเพณีก็ เปลี่ยนแปลงไป แต่ไสยศาสตร์หรือการเชื่อถือโศกลางกลับมากขึ้น ในขณะเดียวกัน มรรยาทที่แสดงต่อกันระหว่างบุคคลก็มีทั้ง กราบไหว้ โกงค่านับ จับมือ และถอนสายบัว การประกอบอาชีพก็มีอาชีพใหม่ๆ แปลกๆ เกิดขึ้น ที่เคยทำไร่นา บางทีก็เปลี่ยนมา เป็นกรรมกรขายแรงงาน และที่น่าสังเกตมากก็คือ ในชนบทผู้หญิงที่มีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป มีบางคนยังนั่งโจงกระเบน อายุระหว่าง ๓๐ ถึง ๔๐ มักจะนั่งผ้าถุง แต่ถ้าอายุต่ำกว่า ๒๐ ลงมา นิยมนั่งกระโปรงหรือกางเกงรัดรูป ความเปลี่ยนแปลงเท่าที่หยิบยกมาเป็น ตัวอย่างนี้ ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด ความ เชื่อถือ และแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติของคนไทยเราในปัจจุบันทั้งสิ้น

ความเปลี่ยนแปลงหลายหลากนี้เราจะเห็นชัดเจนนยิ่งขึ้น ถ้าจะลองเปรียบเทียบกับภาพ ชีวิต ความเป็นอยู่ของคนไทยเราเมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่สองหรือเพียงเมื่อ ๑๐ ปีก่อน

นี้เอง หลายสิ่งหลายอย่างเป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เจริญขึ้น เช่น การแพทย์ในปัจจุบันสามารถรักษาโรคร้ายต่างๆ ได้ดีกว่าแต่ก่อน การศึกษาและสื่อมวลชนแพร่หลายกว้างขวางขึ้น ทำให้ประชาชนทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจในข่าวสาร การเมืองและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายในและนอกประเทศกว้างขวางขึ้น การชลประทานทำให้การเพาะปลูกได้ผลดีขึ้น และมองให้กว้างออกไป ความพยายามของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศและการรักษาความสงบภายในทำให้ประชาชนคนไทย มีความเป็นอยู่และมีความสุขดีกว่าประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียหลายประเทศ แต่ก็มีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่เราจะพบว่าไม่ดีขึ้น พร้อมกันนั้นก็เกิดปัญหาใหม่ๆ ตามมา อันเป็นธรรมชาติของความเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง เช่น ในครอบครัว พ่อทำงานคนเดียว ดังแต่ก่อนไม่พอกิน แม่ต้องออกทำงานนอกบ้านด้วย เป็นเหตุให้ลูกขาดการเลี้ยงดู อบรมใกล้ชิดของพ่อแม่ ชาวนามีลูกมาก ทำนาไม่พอกิน ต้องเป็นหนี้เป็นสิน ในที่สุดต้องขายนา และเปลี่ยนวิถีชีวิตมาเป็นกรรมกรขายแรงงาน ในเมืองใหญ่ เพื่อนบ้านต่างคนต่างอยู่ ไม่รู้จักกัน ฟังพาท้ายกันไม่ได้เหมือนแต่ก่อน การมหรสพ การบันเทิงต่าง ๆ มุ่งปลุกอารมณ์ทางเพศเพื่อหากำไรในเชิงการค้า มากกว่ามุ่งส่งเสริมศิลปะและรสนิยมที่ดี เหล่านี้เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายทั้งที่ดีและไม่ดีดังยกตัวอย่างข้างต้นนี้ มิใช่เจตนาของผู้เขียนที่จะชี้ว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร เพราะต่างบุคคลต่างความคิด ก็อาจจะมองปัญหา และมีความเห็นต่างออกไปได้ ประเด็นสำคัญที่มุ่งจะกล่าวในที่นี้ก็คือ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในปัจจุบันนี้มีอยู่มากมายสลับซับซ้อน และเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องเผชิญอยู่ทุกวัน ถ้าเรามีความเข้าใจในธรรมชาติและมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างถูกต้อง เราก็ย่อมจะสามารถปรับตัวปรับใจและกำหนดการกระทำของเราให้เหมาะสม สามารถหาประโยชน์และขจัดโทษของความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้สะดวกขึ้น

มูลเหตุของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในเมืองไทยนั้นมิใช่เป็นนอกประการ ถ้าจะมองในแง่ของนักสังคมวิทยา นักเศรษฐศาสตร์หรือนักมานุษย

วิทยา ก็คงจะมองไปได้อีกหนึ่ง ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นผู้เกี่ยวข้องอยู่กับการศึกษา จึงเป็นธรรมดาที่จะขอมองดูความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากสายตาของนักการศึกษาว่า มূলเหตุ คือ

๑. โดยหลักธรรมดา สังคมทุกสังคมย่อมมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอแล้วในตัวตามกาลเวลาที่ผ่านไป เร็วหรือช้าเป็นอีกประเด็นหนึ่ง ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามหลักของพุทธศาสนาที่ว่า สิ่งทั้งหลายไม่มีอะไรคงที่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย ฉะนั้นสังคมในปัจจุบันจึงย่อมไม่เหมือนสังคมไทยยุครัตนโกสินทร์ และยุครัตนโกสินทร์ก็ย่อมไม่เหมือนยุคอยุธยา หรือสุโขทัย

๒. โลกในปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางวิทยาการ (Technology) รวดเร็ว และกว้างขวางมาก ความก้าวหน้าเหล่านี้ เมื่อนำมาประยุกต์ให้เข้ากับความต้องการของคนก็ย่อมมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวง ทั้งในการบันทึกเวลาความสะดวกสบายและการทำลายการดำเนินชีวิตในปัจจุบันเป็นผลของการประยุกต์วิทยาการต่าง ๆ อย่างมากมาย

๓. ระบบเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากระบบเศรษฐกิจ ระดับที่มีการครองชีพ พอยังชีพอยู่ได้ (Subsistent Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการแลกเปลี่ยนกันอย่างกว้างขวาง (Exchange Economy) และโดยที่เมืองไทยเป็นเมืองเปิดติดต่อการค้าขายกับนานาประเทศอย่างกว้างขวาง เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือผลิต และแบบแผนการดำเนินธุรกิจทั้งหลายจึงหลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทย และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการทำงาน การดำเนินชีวิตของคนไทยตลอดมา

๔. ประเทศต่าง ๆ ในโลก มีการร่วมมือพึ่งพาอาศัยกันใกล้ชิดกว่าเดิม ความช่วยเหลือร่วมมือที่บ้านเมืองไทยได้รับจากองค์การต่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ และองค์การเอกชนต่าง ๆ จึงมีมาก ชาวต่างประเทศเดินทางมาดำเนินธุรกิจในเมืองไทยมากขึ้น และคนไทยก็เดินทางไปเห็นความเจริญของบ้านเมืองอื่นมากกว่าแต่กาลก่อน จึงเป็นที่คาดหมายได้ง่ายเหลือเกินว่า การถ่ายทอด หนีบยืมทางวิทยาการ ทัศนะชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนวิธีการพัฒนาประเทศ จึงดำเนินไปอย่างกว้างขวางกว่าแต่ก่อน

๕. โดยที่รัฐบาลไทยในขณะนี้ ได้กำหนดนโยบายและโครงการพัฒนาประเทศไว้ อย่างจริงจัง ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ จึงมีมาก และเป็นไปในอัตราที่เร็วกว่าปล่อยให้ ค่อยเป็นค่อยไปเอง ทำนองวิวัฒนาการ

๖. โดยที่ทำเลที่ตั้งของประเทศไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความสำคัญ อย่างยิ่งในแง่การเมืองระหว่างประเทศ และในแง่การทหาร ประกอบกับเป็นศูนย์กลาง การบินระหว่างประเทศ เมืองไทยจึงกลายเป็นชุมทางของแขกบ้านแขกเมืองหลายชาติ หลายภาษา ชาวตะวันตกอันมีชาวอเมริกันเป็นส่วนใหญ่ เดินทางเข้ามาด้วยความ ประสงค์ต่างๆ กัน สิ่งที่อยู่เกิดขึ้นในบ้านเมืองเราก็คือ การหารายได้จากแขกเมือง เหล่านี้ ด้วยวิธีการและอาชีพแปลก ๆ นับตั้งแต่การจัดโรงแรม ไนท์คลับ ภัตตาคาร การบันเทิง การท่องเที่ยว แม้กระทั่งบริการโสเภณี ผู้ที่อ่อนวัย อ่อนความคิด หลงติด ในความสนุกชั่วเล่น และเห็นเป็นของโก้เก๋ในการได้สมาคมกับฝรั่งหรือทำตัวอย่างฝรั่ง จะเห็นว่ามียู่หัวบ้านทั่วเมือง ทุกแห่งที่มีแขกเมืองย่างเข้าไป สังคมในเมืองไทยจึงมี ลักษณะครึ่ง ๆ กลาง ๆ ขาดการเลือกเฟ้น ประสมประสานที่ดี คนไทยส่วนใหญ่เกิดความ ไม่แน่ใจในแบบแผนความเป็นอยู่ว่าอะไรคือสิ่งที่เหมาะที่ควรกับธาตุแท้ของคนไทย

๗. การตื่นตัวทางการศึกษา และความแพร่หลายของสื่อมวลชน ทำให้คนไทย ส่วนใหญ่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เกิดความต้องการที่จะปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและทางก้าวหน้าเป็นอันมาก ความตื่นตัวนี้มีการแสดงออกทั้งในความ กิจ และการกระทำหลาย ๆ อย่าง ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ คนเป็นจำนวนมาก มีความ ต้องการทางวัตถุและลาภยศ แต่ความรู้ความสามารถและโอกาสที่จะได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น ไม่ง่ายและราบรื่นเสมอไป

เท่าที่ได้ประมวลมูลแห่งความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมโดย ย่อๆ ข้างกันนี้ คงจะพออนุมานได้แล้วว่าสภาพการแห่งความเปลี่ยนแปลงนี้มีความสลับ ซับซ้อนเพียงไร ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก ในรูปใหม่ๆ มีขึ้น แต่ปัญหาใหม่ๆ ก็ตามมา ปัญหาการประสานประโยชน์ระหว่างของใหม่กับของเดิมที่เคยยึดถือก็ตามมา

ปัญหาความมั่นคงของสุขภาพจิตก็ตามมาด้วยเช่นเดียวกัน การที่บุคคลและบ้านเมือง จะดำเนินชีวิตในปัจจุบันด้วยความสำเร็จราบรื่น และให้มีปัญหาแต่น้อย จึงเป็นเรื่อง สำคัญมากสำหรับทุกคน และไม่ใช่เรื่องง่ายๆ เลย หากจะกล่าวจากทัศนะของนักศึกษา ก็ใคร่จะขอกล่าวว่า ทางลัดทางหนึ่งที่จะทำให้บุคคลดำเนินชีวิตและปรับตัวให้เหมาะสม กับสภาพการณ์ปัจจุบันได้สะดวกขึ้น ง่ายขึ้น นั่นคือ การศึกษา ทั้งนี้ ย่อมเป็นที่ยอมรับ กันทั่วไปว่า ผู้ที่มีการศึกษาดี ย่อมสามารถวางตนได้งดงาม สามารถใช้สติปัญญาในการ เลือกเฟ้นสิ่งต่างๆ และแก้ปัญหาค่างๆ ได้ดีกว่าผู้ที่ไร้การศึกษาหรือมีการศึกษาน้อย โดยนัยของความเชื่อข้อนี้ เราจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันคนไทยทั่วไปต่างใฝ่ใจและมุ่งมั่น ที่จะมีการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่กำลังของตนจะทำได้ และยิ่งกว่านั้นต่างก็พยายาม ส่งเสริมบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาอย่างดีที่สุด ถ้าเป็นไปได้ก็ให้ดีกว่าที่ตนเองได้ รับแทบไม่มีข้อยกเว้น การแสดงออกเช่นนี้ จัดว่าเป็นการลงทุนที่ดีเลิศ และเป็น ศุภนิมิตสำหรับความเจริญ ผาสุก ทั้งของส่วนรวมและส่วนบุคคล

อย่างไรก็ดี เรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และสลับซับซ้อน มิใช่ สักแต่เป็นการศึกษาแล้ว ถือได้ว่าก็มีประโยชน์เสมอไปก็หามิได้ ถ้าการศึกษามีความ มุ่งหมายและดำเนินงานไม่ดีพอ คือไม่ตอบสนองความต้องการของส่วนรวมและ ส่วนตนได้ถูกต้องแล้ว ผลผลิตคือผู้รับการศึกษาที่ย่อมบกพร่องในความรู้ความสามารถ ที่จะเป็นประโยชน์ในชีวิตจริง อย่างที่ปรารถกันทั่วไปว่า รู้ๆ ปลูกๆ รู้ไว้ใช้ว่าหรือ คืบๆ สุกๆ ใช้การไม่ค่อยได้ เหล่านี้เป็นต้น

ในสาระสำคัญที่ว่า การศึกษาที่ดีเหมาะสมควรเป็นอย่างไร ปัจจุบันนี้ การ อำนวยการศึกษาระดับต่างๆ ของเราที่ถึงขนาดหรือยัง เป็นเรื่องที่จะต้องอภิปรายกัน ยืดยาวเกินกว่าที่จะกล่าวให้หมดสิ้นได้ในที่นี้ แต่ถ้าจะกล่าวเจาะจงลงไปเฉพาะหน้าที่ ของโรงเรียนว่า ได้ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในปัจจุบันแล้วเพียงไร เราก็จำต้องคำนึงถึงภาระของโรงเรียน ที่สังคมมอบให้อยู่ สองประการ คือ การถ่ายทอดประสบการณ์ทั้งหลายอันได้แก่ความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และแบบแผนพฤติกรรมของสังคมให้แก่บุคคล โสคหนึ่ง และการเสริมสร้างความรู้

สามารถในการแก้ปัญหาด้วยวิจรรณญาณอีกโสดหนึ่ง โรงเรียนของเราในปัจจุบันได้ทำหน้าที่ทั้งสองประการ โดยเฉพาะประการหลังครบถ้วนสมบูรณ์หรือยัง เป็นประเด็นสำคัญที่ใคร่เสนอให้เราได้ช่วยกันพิจารณาต่อไป ถ้าพบว่าโรงเรียนของเรายังทำหน้าที่นี้ไม่เพียงพอ เราควรจะช่วยกันอย่างไรในลักษณะที่พอปฏิบัติได้ ไม่เป็นอนุคมคติจนเกินไป

ในทัศนะของผู้เขียนมีความเห็นว่า หน้าที่ประการแรกคือ การถ่ายทอดประสบการณ์ทั้งหลายให้กับบุคคลเป็นภาระอันหนักยิ่ง เพราะการประสบการณ์นั้นย่อมตีความได้ทั้งวิชาความรู้ ความรู้สึกนึกคิดและแบบแผนการกระทำ ตลอดจนการดำเนินอาชีพในโลกปัจจุบันที่วิชาความรู้ก้าวหน้าเร็วมาก ในโลกที่มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันอย่างกว้างขวาง ผู้ให้การศึกษาจะต้องรอบรู้มากทีเดียว จึงจะทำหน้าที่นี้ได้ดี พิจารณาถึงความรู้ความสามารถของครูบาอาจารย์โดยทั่วไปไม่ว่าของเมืองใด จะเห็นว่าไม่สู้เป็นธรรมนักที่จะกะเกณฑ์ให้ครูบาอาจารย์รอบรู้ไปทุกอย่าง เพราะความจริงท่านเหล่านั้นก็คือคนธรรมดา มีมันสมองและสมรรถภาพธรรมดาแต่อย่างไร ภาระนี้ก็หนักไม่พ้น ต้องทำและทำอย่างดี บางทีถ้าเราจะเลือกเฟ้นสิ่งที่เป็นสาระประโยชน์ และมีคุณค่าต่อชีวิตจริง ๆ และสอนให้ผู้เรียนช่วยตัวเองได้มาก ๆ ในการหาความรู้ใส่ตัวเอง แทนที่จะต้องบ่อนให้ก็อาจจะเป็นการเบาแรง เหมาะสมกับสมรรถภาพของผู้สอน และเกิดประโยชน์กับส่วนรวมมากยิ่งขึ้นก็ได้ การปฏิรูปหลักสูตรให้เข้าแก่นของความรู้ ส่วนรายละเอียดให้ผู้เรียนหาเอาเองบ้างก็น่าจะเป็นอีกทางหนึ่ง ที่มีความจำเป็นต้องทำโดยรีบด่วน ในส่วนที่เกี่ยวกับแบบแผนพฤติกรรมและทัศนคติ ไม่มีอะไรจะได้ผลมากไปกว่าให้แบบอย่างที่ดี สำหรับภาระประการที่สอง คือการเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยวิจรรณญาณให้แก่บุคคลนั้น ก็เป็นภาระที่หนักและยากอีกประการหนึ่ง ยากตรงที่ผู้ให้การศึกษาเองจะต้องเป็นผู้รู้จักแก้ปัญหา และมีวิจรรณญาณที่ดีเป็นหลักเสียก่อน ยากต่อไปอีกขั้นหนึ่งคือ การสอนให้คิดมากกว่าสอนให้จำ อันเป็นความเคยชินมาช้านานในวงการศึกษ ความยากข้อนี้มีไขจะแก้ไขไม่ได้ ถ้าเพียงแต่ผู้มีหน้าที่ให้การศึกษาแก้ไขตัวเองกันก่อน ถ้าเรามีจุดเริ่มต้นที่ถูกต้องและไม่เปลี่ยนใจเสียง่าย ๆ เราก็จะไม่ต้องรำพึงภายหลังว่า ส่ายเกินไป

เอกวิทย์ ณ ถลาง
กระทรวงศึกษาธิการ

การศึกษาอันเนื่องมาจากอาจารย์เสนาะ

ผมเคยเขียนจดหมายมาถึงบรรณาธิการครั้งหนึ่งแล้ว ด้วยเรื่องของการศึกษาและตั้งใจว่าถ้าไม่จำเป็นก็จะไม่เขียนมารบกวนบรรณาธิการอีก แต่เมื่ออ่าน*สังคมศาสตร์ปริทัศน์*ฉบับเดือนมีนาคมที่แล้วมานี้ ถึงเรื่องการศึกษาของศาสตราจารย์เสนาะ ต้นบุญยืน แล้วก็อดที่จะเขียนจดหมายมาถึงบรรณาธิการอีกไม่ได้

คำให้สัมภาษณ์ของ อาจารย์เสนาะนั้นผมเห็นด้วยหลายประการ เช่นเรื่องการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ การเรียนประวัติศาสตร์ เฉพาะเรื่องมาตรฐานของครูด้วยแล้ว ยิ่งเห็นด้วยเป็นอย่างมาก ที่สถาบันทางการศึกษาของเรายังไม่ได้เน้นหนักไปในทางวิชาความรู้เท่าที่ควร ทั้งการเรียนของนิสิตนักศึกษาทางวิชานี้ก็ยังไม่เข้มข้นพอที่จะทำให้คนอื่นมองเห็นความสำคัญขึ้นมาได้ เพราะในการเรียนเพื่อที่จะเป็นครูนั้น ถ้าคนอื่นยังมองเห็นและเข้าใจอยู่ว่า ใครก็เป็นได้โดยไม่ต้องเรียนมาเลย แล้วฐานะของครูและสถาบันทางการศึกษาก็คงจะไม่มี ความหมายอยู่อย่างเดิม

แต่คำให้สัมภาษณ์ตอนหนึ่งที่เป็นเหตุให้ผมเขียนจดหมายมาถึงบรรณาธิการครั้งนี้ ก็คือตอนที่ท่านอาจารย์เสนาะกล่าวถึงเรื่องการเรียนรู้ภาษาไทยว่า ไม่จำเป็นจะต้องไปเรียนเรื่องวรรณคดีหรือหนังสือเก่า ๆ ควรจะเรียนหัดแต่งความหัดเขียนภาษาไทย ซึ่งกำลังใช้อยู่ในขณะนี้ให้มาก ๆ

ตามความคิดเห็นของผมแล้ว เห็นด้วยกับการเรียนหัดเขียนภาษาไทยให้มาก ๆ นั้น แต่ผมยังเชื่อต่อไปอีกว่าวรรณคดีนั้นเป็นวิชาที่จำเป็นอย่างยิ่งในการเรียนภาษาไทย หรือแม้จะเป็นการเรียนวิชาอื่นก็ตาม เพราะวรรณคดีนั้นจะช่วยให้เรารู้จักความเป็น "ไทย" มากขึ้น เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเจริญในทางวัฒนธรรมของชาติ การเรียนวรรณคดีก็เท่ากับเป็นการเรียนให้รู้ถึงวัฒนธรรมและความรู้สึกของคนในชาติ ส่งเสริมให้คนมีจิตใจบริสุทธิ์ละเมียดละไม ใฝ่หาแต่ความดีความงาม เกิดความรักในศิลปะวัฒนธรรมของชาติ ไม่อยากให้อันตรายหายไป ทั้งยังให้ความบันเทิงปลุกความเฉลียวฉลาดเป็นสะพานไปสู่อารยธรรมชั้นสูงอีกด้วย สมดังกับที่พระมหากษัตริย์เจ้าได้ทรงสละตัววรรณคดีและกวีไว้ในเรื่อง พระนลคำหลวงว่า

ศรากลบุตรเชื้อ
อันชาติรุ่งเรืองฉาย
แม้ ไร่กร้ออาย
เขาจะเยาะเล่นน้ำ

ชาติชาย ไทยเฮย
เจ็ดแท้
ทั้งชาติ เจียวพ่อ
หมดยุติ

แม้ซีเซโร (Cicero) นักปราชญ์ชาวโรมันก็เคยกล่าวไว้เมื่อ ๒,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้วว่า “ การศึกษาวรรณคดีให้ความเจริญแก่ผู้เยาว์ ให้ความบันเทิงแก่ผู้เฒ่า เป็นอารมณ์แห่งความมั่งคั่ง เป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ เป็นความชื่นบานแห่งบ้าน ไม่เป็นที่ซึ่งซึ่งในต่างถิ่น ไม่ละทิ้งเราทั้งเวลากลางคืนและกลางวัน ทั้งในยามเดินทางและพักผ่อน ”

ถ้าหากเราพากันละเลยไม่สนใจ ในภาษาและวรรณคดีของชาติกันเสียแล้ว การณ์ก็คงจะเป็นไปในทำนองเดียวกันกับที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์เพลงยาว ปราบปรามถึงวรรณคดีและอักษรศาสตร์ไว้ตอนหนึ่งว่า

ด้วยก่อนเก่าเหล่าลคระกุลปราชญ์
ย่อมหัดฝึกศึกษาข้างอาลักษณ์
ทุกวันนี้มีแต่พาลสันดานหยาบ
จะหาปราชญ์เจียนจะขาดพระนคร

ทั้งเชื้อชาติชนผู้ที่มียศศักดิ์
ล้วนรู้หลักทฤษฎีพจนานุกรมกลอน
ประพฤติดาบไปเสียสิ้นแผ่นดินกระด้อน
จึงขอพรพุทธาไตรยาคุณ

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อผมนึกถึงสุภาวดีบทหนึ่งในโฆษประพันธ์ (โภชนีติศคคม) ขึ้นมาได้ผมก็ค่อยเบาใจ สุภาวดีบทนั้นมีว่าดังนี้

กวีที่ค้ำย้อมรู้จักเสียดกวีที่ค้ำด้วยกัน คนอื่นรู้ไม่ได้ เหมือนหญิงหมั้นไม่รู้จักรสนพท์ทอง

ส่วนหนังสือเก่านั้น ผมยิ่งเห็นว่ามีค่าเป็นอย่างยิ่งยวด เพราะจะเป็นกระจกเงาสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมสมัยเก่าได้เป็นอย่างดี อันจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการจะปรับปรุงหรือจัดการสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะหนังสือทำนองประวัติศาสตร์แล้วยิ่งสำคัญมากขึ้นถึงข้อความที่ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ถวายพระพรแด่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำราราชานุภาพ ในวาระที่มีพระชันษาครบ ๗๐ เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๗๕ ว่า

“ วิชาประวัติศาสตร์ (เป็นสาขาหนึ่งแห่งศิลปวิทยาที่ทรงซ้ำของจนจะหาผู้เสมอเหมือนมิได้แล้วในกรุงสยาม) วิชานี้ถ้ารู้จักพิเคราะห์หยาบเป็นหลักที่จะทราบกิจการในอดีต เป็นทางเทียบเคียงสำหรับปฏิบัติการในปัจจุบัน เป็นนัยที่จะพึงดำริการในอนาคต ” (ฉันท ไท ขอพระองค์จงทรงเป็นหลัก เป็นทางเทียบเคียงและเป็นนัยแก่สยามต่อไปอีกนาน กุศลทั้งวิชาการศึกษาที่โปรดอยู่ในขณะนั้น)

เมื่อได้อ้างถึงคำพูดของซีเซโร ตอนที่ว่าด้วยวรรณคดีมาแล้ว ก็ใครที่จะอ้างถึงอีกสักครั้งหนึ่ง ตามที่บรรณาธิการยกขึ้นมาประกอบในการอภิปรายที่หอประชุมวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรื่องโฉมหน้าของสังคมสมัยนี้และต่อไปว่า “คนจะโตขึ้นมาไม่ได้ ถ้าไม่รู้จักอดีตของตนเอง” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเรื่องในอดีตมาแต่สมัยโบราณแล้ว ก็แล้วเขาจะรู้จักอดีตได้อย่างไรถ้าไม่รู้จักอ่านหนังสือเก่า ๆ กัน

ถ้าพิจารณากันเฉพาะภาษาไทยปัจจุบันนี้แล้ว ก็ยังเห็นความสำคัญของหนังสือเก่ามากขึ้น เพราะหนังสือเก่าจะเป็นแบบแผนเป็นครูให้คนไทยสมัยหลังเขียนหนังสือไทยได้สละสลวยถูกต้องได้ เราจะหาตัวอย่างสำนวนที่กระชับรัดกุม ใช้ถ้อยคำน้อยแต่ได้ความหมายบริบูรณ์ได้จากที่ไหนถ้าไม่ใช่ในหนังสือสามก๊ก เราจะหาตัวอย่างความเรียงเชิงอธิบายได้จากที่ไหนถ้าไม่ใช่พระราชพิธี ๑๒ เดือน เราจะหาสำนวนภาษาที่อ่านง่ายเข้าใจง่าย สะดวกแก่การจดจำได้จากที่ไหน ถ้าไม่ใช่พระนิพนธ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ฯลฯ และเราจะหาสำนวนโวหารที่มีชีวิตชีวา มีหลักเกณฑ์ของภาษาได้จากที่ไหน ถ้าไม่ใช่สำนวนของ น.ม.ส. ทั้งนี้เป็นต้น

บุคคลที่เขียนภาษาไทยได้ดีมีคนเดียวมากนั่น เป็นผู้อ่านหนังสือเก่ามากทั้งสิ้นกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) ไม่เพียงแต่จะเป็นนักอ่านเท่านั้น พระองค์ยังทรงเก็บรวบรวมหนังสือเก่าไว้อีกด้วย ดังเช่นอนุสาวรีย์ของฮอเรซ (Horace) ซึ่งเป็นผลงานทางวรรณกรรม พระองค์ท่านก็ทรงเก็บไว้กับตัวเสมอ ยังเสวยยุโรปเทศ กรมหมื่นนราธิปฯ กาญจนาคพันธ์ เป็นต้น แม้นักประพันธ์ เช่น ยาขอบ เรียมเอง ฯลฯ ก็เป็นผู้ที่อ่านหนังสือเก่ามากเช่นกัน ท่านอาจารย์ขุนวิจิตรมาตรา (กาญจนาคพันธ์) อาจารย์ผู้สอนวรรณคดีให้แก่ผมในคณะครุศาสตร์ ท่านก็ปรารถนาอยู่เนือง ๆ ว่า คนเราสมัยนี้ไม่ค่อยอ่านหนังสือเก่า ๆ กัน จึงทำให้ไม่สามารถจะตัดสินได้ว่าอะไรดีไม่ใช่อะไร

ด้วยเหตุต่าง ๆ เหล่านี้เอง จึงทำให้ผมแปลกใจและไม่เห็นด้วยเลยกับความคิดของอาจารย์เสนาะ ตันบุญยืน ในแง่ที่ว่าด้วยเรื่องของวรรณคดีและหนังสือเก่า ๆ นี้

สำหรับสาเหตุที่ภาษาไทยของเราตกต่ำนั้น ผมเห็นด้วยกับความคิดของอาจารย์ที่ว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาไม่ได้ฝึกภาคปฏิบัติมาพอสมควร ซึ่งเป็นความจริงที่เกิดขึ้นแม้ในชั้นอุดมศึกษาก็เช่นเดียวกัน และผมก็ใคร่ที่จะเสริมว่า สาเหตุอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ภาษาไทยตกต่ำก็คือหลักสูตรในการเรียนภาษาไทยที่ให้ความสำคัญแก่ภาษาไทยน้อยมาก

เมื่อเรามีโรงเรียนหลวงเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๑๔ หนังสือแบบเรียนภาษาไทย มีด้วยกัน ๖ เล่ม คือมูลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์ พิจารณ์ และพิศาลการันต์ สำหรับเป็นแบบหัดอ่านเบื้องต้นแรกที่สุด และก็แน่นอนว่าผู้ที่เรียนจบทั้ง ๖ เล่มนี้ มีความรู้ทางอักษรวิธีไทยดีกว่าผู้ที่เรียนถึงชั้นมหาวิทยาลัยบางคนในสมัยนี้เสียอีก

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้มีการวางหลักสูตรที่แน่นอนขึ้น ภาษาไทยก็เริ่มตกต่ำเสื่อมลง ตั้งแต่นั้นมา ชั่วโมงเรียนภาษาไทยในชั้นมัธยม ถูกริบหรี่เอาไปเพิ่มให้วิชาภาษาอังกฤษ มาจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้มีการกำหนดหลักสูตรเตรียมอุดมศึกษาขึ้น กำหนดให้เรียนภาษาไทยเพียงสัปดาห์ละ ๒ ชั่วโมง แต่ให้เรียนภาษาอังกฤษสัปดาห์ละ ๑๐ ชั่วโมง ในแผนกอักษรศาสตร์ และ ๙ ชั่วโมงในแผนกวิทยาศาสตร์

เมื่อเด็กสมัยก่อน (ที่เปลี่ยนหลักสูตรใน พ.ศ. ๒๔๙๘) เรียนภาษาไทยน้อยมาก ผู้ใหญ่สมัยนี้จะมีความรู้ภาษาไทยได้คืออะไร การเพิ่มชั่วโมงภาษาอังกฤษนั้น ผมก็เห็นว่ามันไม่ทำให้เด็กสมัยนี้เก่งภาษาอังกฤษเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน ข้าจะไม่เก่งเอาเสียด้วย จึงเป็นที่น่าคิดว่า ของใหม่ก็ไม่ได้ ข้าของเก่าก็จะเสียไป น่าสมเพชนัก

ปัจจุบันนี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรภาษาไทยกันบ้างแล้ว ตั้งแต่ปี ๒๕๐๔ ก็มีผู้เห็นความสำคัญภาษาไทยโดยเพิ่มชั่วโมงเรียนขึ้นอีก จึงน่าจะเป็นที่ยินดีว่าเด็กสมัยนี้คงจะเป็นผู้ใหญ่ที่ใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องในวันหน้าเป็นแน่ แต่หลักเกณฑ์ต่างๆ ในหนังสือเรียนก็ยังน้อยอยู่ ชะตากรรมของเด็กสมัยนี้จึงขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเสียเป็นส่วนมาก ครูดีก็ดีไป ครูไม่ดีก็พากันหลงทางไปตามๆ กัน

แต่เป็นที่น่าสงสัยว่าครูผู้สอนภาษาไทยสมัยนี้มีความรู้ดีแล้วหรือ ก็ในเมื่อสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูยังให้ความสำคัญสนับสนุนภาษาไทยน้อยมาก แม้แต่คณะครุศาสตร์ของผมเองก็ยังเปิดสอนวิชาภาษาไทยเป็นวิชาบังคับเพียง ๒ ปีเท่านั้น แทนที่จะเป็น ๓ หรือ ๔ ปีอย่างภาษาอังกฤษ

เหล่านี้เป็นความเห็นของผมซึ่งอาจจะมีทั้งผิดและถูก และในการแสดงมติให้ปรากฏ ออกมานี้ก็ไม่มีจุดประสงค์อื่นใดนอกจากจะทำตามมติของขงจื้อว่า “คิดแล้วไม่เรียน อันตราย เรียนแล้วไม่คิด ก็เสียเวลาเปล่า”

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์
นิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมาคมผ้าจีน

ถ้าพระองค์มีความกล้าพอที่จะทิ้งสมาคมผ้าถุงแล้วไซ้ร้ คิดฉันก็คงมีกำลังใจถึงแก่อาจ
โผล่หัวขึ้นจากสระน้อย สำเริงคักกาเพื่อประกาศความเป็นหนึ่ง โดยการตั้ง “สมาคม
ผ้าจีน” ขึ้นได้เหมือนกัน

คิดฉันเรียกคุณว่าพระองค์ มิได้เพื่อแสดงความนอบน้อมหรือยอมตามในความคิดเห็น
จากสุนทรพจน์ทุกประการ เพราะในบางตอนคิดฉันก็เห็นว่าออกจะมีอะไรหนักๆ เกินพอ
ก็ไปเสียสักหน่อย แต่คุณเป็นไทยที่รักไทยอย่างแรงกล้า (จะจริงเท็จคิดฉันไม่ทราบ)
คิดฉันก็เป็นไทย เต็มโตที่เมืองไทย รักชีวิตไทยๆ (ชีวิตชาวบ้านซึ่งแม้จะไร้อารยะก็มี
ความจริงใจอย่างเหลือล้น) เพิ่งไปจากเมืองไทย และคงกลับไปตายที่นั่น คินแคนซึ่ง
เมื่อคิดถึงความสุขทางวัตถุธรรม ก็ต้องถอนหายใจ แต่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนที่คิดฉัน
รักด้วยสัญชาตญาณ ความใกล้ชิดเคยชิน และประการสุดท้ายที่เพิ่งประจักษ์ในเวลา
ที่ได้จากมา ว่าไม่มีที่ไหนอีกแล้วที่จะเป็นที่ปักใจได้เท่า ‘บ้าน ’

แต่ไหนแต่ไรมาคิดฉันก็มีความรักบ้านเกิดเมืองนอนเป็นปรกติอยู่แล้ว และเข้าใจว่า
เป็นของที่เกิดกับคนหลาย ๆ คนทุกวันและทุกวิทยฐานะ แต่เรื่องของการแสดงออกนั้น
ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล โดยเฉพาะคนไทยเป็นพวกที่ไม่ชอบแสดงความคิดเห็นในตำหนึ
แรง ฉะนั้นเมื่อได้อ่านสุนทรพจน์ของคุณ จึงได้ซาบซึ้งในพระองค์ซึ่งได้กรุณาแผ่แก
สัตว์ผู้ยาก ได้มีโอกาสโผล่หัวออกมาจากอาณาจักรแห่งความกลัวได้บ้าง

พูดถึงสุนทรพจน์ คุณออกจะเป็นอันแปลกประหลาดกว่าที่เคยพบมา เพราะมิได้เพียง
แต่แสดงถึงวัตถุประสงค์และนโยบายเท่านั้น หากลามปามไปถึงอดีตบ้าง กระทบปัจจุบัน
บ้าง และวาทนาทศเอาบ้าง ก็น่าอ่าน น่าขัน และน่าคิดดี แล้วพลอยได้คิดว่าคน
เราถ้าสมัครใจและสามารถมีชีวิตอยู่ในโลกของ “จินตนาการ” ได้แล้วไซ้ร้ คงมีความ
สุขมิใช่น้อย แต่นั่นแหละต่างว่าคน ๒ คนอยู่ใกล้ชิดกัน และต่างก็เป็นนักอุดมคติหรือ
ยึดมั่นแต่ในอุดมการณ์ของตน และเพิกเฉยว่าเจ้าอุดมการณ์นั้นไม่ตรงกัน จะทำประการใด
ก็คงต้องเป็นผู้ใจกว้างยอมรับเอาบ้างกระมัง

เวลานี้คิดฉันกำลังนั่งคิดนอนคิดถึงเมืองไทย สมัยที่ ‘สมาคมผ้าถุง’ ยังไม่เป็นของ
จำเป็น และพยายามสร้าง ‘จินตนาการ’ หรือ ‘เค้น’ เอา ‘อารมณ์ฝัน’ อันดูดีมี

ออกมากับเขาบ้าง ก็พอจะเห็นได้ว่าเป็นชีวิตที่สงบเรียบง่ายและสุขเสียนี่กระไร และโลกที่
ชั้น ๆ ตลิ่งคลอง หรือแถบที่มีต้นหมากพร้าวขึ้นระเกะระกะนั้น ดิฉันก็ได้พบได้เห็นมา
แต่เล็กแต่น้อย ครั้นเติบโตขึ้นโชคชะตาชีวิตผลักดันให้ต้องดิ้นรนไปถึงถิ่นแดนที่เขาว่า
เป็น ‘อารยะประเทศ’ ได้พบได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนได้ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของ
ชนชาตินี้ ความรู้สึกที่อยากจะเป็น ‘หม่อมกะปิ’ ก็ค่อย ๆ จางไป แต่ก็หากล้าหนักกลับ
ไปหาชีวิตไทยสมัยผ้าซิ่นไม่ เพราะถึงอยากจะทำก็ยังไม่มีความกล้าต่อสู้สายตาโลกที่คอยจับ
จ้องมองอยู่ และจะลงความเห็นเอาว่าดิฉันไม่บ้าก็บอ ซึ่งต่อไปดิฉันก็คงบ้าไปจริงๆ

ดิฉันมีความเห็นว่าบุคคลที่น่ายกย่องสรรเสริญ นอกจากเป็นผู้ทรงคุณความดีแล้วจะ
ต้องมั่นคงในความเป็นตัวของตัวเองด้วย ในเรื่องของชาติบ้านเมืองก็เช่นเดียวกัน ควร
จะดำรงความเป็นหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ก็โดยพวกเราชาวไทยร่วมมือกันผดุงไว้ ในสายตา
ของดิฉัน ไทยเราเป็นชาติที่นิยมศิลปวัตถุ และมีวัฒนธรรม ทั้งในค่านิยมและนาม
ธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างที่อยู่แล้ว จริงอยู่เราขาดความเจริญใน
วัตถุธรรม แต่เหตุใดเราจะต้องปฏิรูปบ้านเมืองในลักษณะนี้ ในลักษณะของคนต่างชาติ
ความเคารพในตนเอง ไม่มีความเชื่อมั่นในใจ และคนฉลาดกลัว และถูกลงในภูมิปัญญา
ของบรรพบุรุษ

ดิฉันเชื่อว่า ถ้าสมาคมผ้านุ่งมีจริงแล้วไซ้ คงมีผู้เล็งเห็นประโยชน์มาร่วมมือร่วม
ใจกับพระคุณ แต่สำหรับ ‘สมาคมผ้าซิ่น’ ของดิฉัน น่ากลัวท่านสุภาพสตรีทั้งหลายจะ
เห็นเป็นของตลกขบขันไปเสีย หรือต่างว่าจะสนใจ คงต้องโฆษณาเอาว่าเวลานี้มีผ้าซิ่น
ใหม่สีงาม ๆ ให้เลือกในราคาย่อมเยา หรือบรรดาสมาชิกที่มาประชุมเพียงเพื่อจะคุยว่าวัน
นี้ ‘คุณนาย’ จะแต่งสีอะไร ผ้ายกดอก หรือลายเชิง หรือ หม่อม! คุณหญิง.....คล่อง
ส่งวาลง้าม งาม! แล้วดิฉันก็จะปวกทบบาลไปเสียเปล่า ๆ อันว่านิสัยฟุ้งเพื่อทะเล่ทะเล่
และสรุ่ยสรุ่ยนั้น ได้ฝังลึกเข้าไปในกมลสันดานของหญิงไทยเสียเกือบครึ่งก่อนเสียแล้ว
จะไม่ให้เป็นได้อย่างไรกัน ก็ ‘ท่าน’ ส่งเสริมเรื่อง ‘สตรีงาม’ กันให้วุ่นวายไป และต่าง
ว่าดิฉันมีความซื่อซื่อเขร่น้อยสักหน่อย ก็จะไม่มานั่งบ่นว่าฉอด ๆ อยู่ฉะนี้ เพราะยอม
จะได้รับความสนับสนุนให้บินกลับเมืองไทยเพื่อไปเดิน ‘กระต๊อกระแตก’ อยู่บนเวที
ชายหูชายตาก็มีผิด ๆ กะเขาคุบ้าง แต่ก็จนปัญญา เพราะ ‘อันว่าสังขารนี้หนอ ช่างเที่ยง
ตรงเสียจริงๆ’

ต่างทว่าดิฉันเป็น 'พระเชษฐภคินี' ที่นั่งฟังสุนทรพจน์ ก็เห็นจะต้องลุกขึ้นคัดค้านเอาบ้างเป็นบางตอน ซึ่งพระองค์คงพูดด้วยอารมณ์ขุ่นมัว จึงเห็นได้ว่าไม่มีเหตุผลเอาเสียเลย พระองค์ไม่ชอบตีกสองข้างถนนราชดำเนิน อาจเป็นเพราะว่า พระองค์ไม่ชอบศิลปะแบบฝรั่ง และถือหางข้างไทยทางเดียว แต่พระองค์ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีหูตากว้างขวาง ได้ท่องเที่ยวพบเห็นอะไรต่อมิอะไรมาจนแค้น ก็ควรจะให้ความยุติธรรมบ้าง อันโลกของศิลปะนั้นไม่มีเชื้อชาติศาสนาออกกะท่าน แล้วถึงท่านไม่เห็นว่ามันเป็นศิลปะ หรือเป็นรสนิยมแล้ว หรือไม่รสนิยม พระองค์ก็ชุกเอาโดยตามอารมณ์ คนอื่นเขาจะคิดเห็นเป็นอย่างไรไม่เอ่ยถึง และการประณามว่าคนสมัยหลังมีจิตใจกักขฬะเลวทรามนั้นเป็นของไม่สมควรอย่างยิ่ง พระองค์มีเหตุอะไรในการค่าเขาอย่างสาหัสเสียเทเสียดังนั้น และได้ผลตอบแทนอย่างไร อีกประการหนึ่ง พระองค์ก็ต้องยอมรับว่า เราจะสร้างตึกทุกหลังให้เหมือนอย่างวัดเบญจมบพิตรนั้นไม่ได้ และบางที่ตึกไทยๆ ที่เห็นงามๆ นั้น ก็ทำได้ใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ไม่ว่า ยกตัวอย่างตึกอักษรศาสตร์ จุฬาฯ พระองค์ลองเข้าไปนั่งเรียนหนังสือดูบ้างปะไร ดิฉันเคยมา ๗ ปี ได้รู้อรรถของวามงามอันปราศจากคุณค่ามาแล้ว ที่กล่าวมานี้มิใช่ว่าตำหนิติเตียนของไทย ตรงกันข้าม อยากจะสนับสนุนให้พวกเราชาวไทยดำรงความเป็นไทยไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ในบางครั้งบางเวลา ก็ต้องยอมรับความคึกคักของผู้อื่นดูบ้าง และแม้จะรับเอามากก็ขอให้นำมาใช้ในทางสร้างสรรค์ และก่อประโยชน์จริง ๆ ในขณะเดียวกันก็ต้องไม่ทิ้งชาติไม่หลงของผู้อื่น และคิดเห็นว่าสมบัติของเรานั้นเป็นของเลวทรามต่ำช้าไปเสียหมด ทุกวันนี้มนุษย์เราเป็นประเภทเห็นอะไร 'ถ้าไม่ขาวก็ดำ' ทำไมไม่วางใจให้เป็นกลางเสียบ้าง ถ้าสิ่งหนึ่งมิใช่เป็นของดี ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นของเลว มิใช่หรือ

ในเรื่องยื่นหัตถ์ต่อสู้เพื่อรักษาสมบัติไทยและวัฒนธรรมไทยไว้นั้น ดิฉันออกจะตื่นตัวและขอขอบพระคุณแทนคนไทยอีกหลายคนด้วย แต่พระองค์ก็เห็นอยู่แล้วว่า โลกและยุคสมัยนั้นเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามกาลเวลา พระองค์มีแต่ฝีปากพอจะยังหยุด หรือสร้างสรรค์การกระทำบางอย่างเท่านั้น ที่จะปั้นคนไทยให้เหมือนพระองค์หมดทุกคน ดูออกจะสุขบัญญัติเสียกรรมัง แต่พระองค์โปรดอย่าได้เข้าใจผิดว่า พวกเราชาวไทยพากันล้ม

ไทยไปเสียหมด คิดฉันอยากจะแจ่มแจ้งแกลงใจให้รู้ว่า บางทีก็มีอะไรซับซ้อนเบื้องหลัง
ชั้นบ้าง พระคุณเป็นคนชอบเหตุผล ทำไมไม่ลองกันคิดว่าเอาคุณบ้าง ยกตัวอย่างคนตรี
ไทย คิดฉันเชื่อว่าคงมีชาวไทยอีกหลายท่านที่รักมโหรี บัณฑิต ที่บรรเลงดี ๆ เนิบ ๆ
บรรยายถึงคุณลักษณะและชีวิตความเป็นอยู่ของเรา ว่าเป็นชาติที่เป็นระเบียบ คำเนิน
ชีวิตช้า ๆ เรื่อย ๆ แต่ก็มีความสุข คิดฉันก็รักคนตรีไทยและเพลงไทย แต่ต้องยอมรับ
ว่าตอนนี้มีปัญหาน้อยเหลือเกิน เพราะแม้ได้พยายามเสาะหาความรู้มาประดับสติปัญญา
แล้ว ก็มีได้รู้มากไปกว่าลูกกบเกิดใหม่บ่อน้อย เช่นนี้ก็เป็นการสนใจ พระคุณก็ทราบอยู่
แล้วว่า เพลงไทยนั้นเป็นของยากเพียงไร ถึงพระคุณเองคิดฉันก็ไม่แน่ใจว่ามีรู้ถึง
ปานใด สำหรับคิดฉันเมื่อพ้นชั้นลาวดวงเดือน เขมรไตรโยคหรือลาวเงี้ยวไปแล้ว แค
ร้องเขมรปากท่อ เวสสุกรรม และลีลากระทุ่มไค้ ก็นึกชมตัวเองอยู่คราครั้น ที่จะขนาด
ถึง ขอมคำคืน ไบ้คลัง หรือโสมส่องแสงเท่านั้น อย่าหมาย แม้แต่ราตรีประดับดาวที่
เผ้าหัดอยู่ทุกเพลง ก็หาได้มีปัญญาจำได้ไม่ แต่ถึงคิดฉันจะไม่มีภูมิรู้ในทางนี้ก็ใคร่วิ่งวอน
ให้ร่วมกัน แม้เพียงเล่นหรือสนใจที่จะ 'รักษา' ก็ยังดีมิใช่หรือ แล้วเรื่องของรสนิยม
ก็ดูเหมือนมีบางท่านกล่าวไว้ว่า เป็นของที่สร้างกันได้ พวกเขาวชนเกิดมาในยุคสมัยแห่ง
โลกสับสนอลเวง จะไทยก็ไม่ใช่ ฝรั่งเศสก็ไม่เชิง เพราะถึงแม้จะทำตัววางท่าสักเท่าไร จะ
ฟุ่ตฟืดฟือไฟขนาดไหน ก็หาอาจเปลี่ยนรูปร่างลักษณะเป็นไทยของตนได้ไม่ คิดฉันเอง
ก็ยังเรียกตัวเองเต็มปากว่าเป็น 'เขาวชน' ก็พอจะบำเพ็ญตนเป็นผู้แทนแด่ลงความรู้สึก
ได้บ้างกระมังว่า เราเป็นไทย แม้ในผิวกายจะรับเอาสติปัญญาของผู้อื่นเขามาประดับไว้
เพื่ออวดว่าเป็นของโก้หรู แต่ในเบื้องลึกหัวใจแล้ว สายเลือดเข้มของบรรพบุรุษยังคง
มิได้จางหายไปตามกาลเวลา แต่ว่าโลกมันบีบบังคับ ทำให้เราต้องตกอยู่ในอาณาจักร
แห่งความกลัว และบางที่ถึงแก่ต้องหลอกหลวงตนเอง คิดฉันจำได้ว่า เมื่อจากบ้าน
นอกมาศึกษาต่อในเมืองหลวงครั้งโน้น สายเลือดไทยยังวิ่งพล่านอยู่ทั่วตัวคิดฉัน และ
คิดฉันก็นิยมผ้าซิ่น แต่ครั้งอยู่ไป เมื่อคิดฉันลาผ้าซิ่นออกไปนอกบ้าน พบเพื่อนพบฝูง
เขาก็มองคิดฉันด้วยสายตาสมเพชเวทนา ประหนึ่งว่าคิดฉันนี้ช่างสิ้นไร้ไม้ตอก ถึงแก่ต้อง
นุ่งผ้าซิ่นอันเป็นของคู่ แต่ 'พวกชาวบ้าน' พวกเรานักศึกษาก็ต้องทรงกางเกงยี่ตาลีบ ๆ

ไม่กี่กระโปรงฝรั่ง ดิฉันถึงจะฉงนก็ไม่มีโอกาสถามใคร จำต้องสลัดยศผ้าชั้นของดิฉัน
ด้วยความสะดวกสบายในอดีต เพราะใครๆ เขาก็ว่าดิฉันคร่ำครึ แล้วดิฉันก็ตั้งปณิธานไว้ว่า
ใครเขาทำอะไรได้ดิฉันก็จะทำ ต่อแต่นั้นมาดิฉันก็บำเพ็ญตนเป็น 'ແມ່ม' กะเขาบ้าง
และทำได้ไม่เลวนัก

ดิฉันพร่ำพรรณนาเสียยืดยาว และหากไม่เกรงว่าผู้อ่านเป็นบุคคลที่ดิฉันไม่รู้จักมาก
ไปกว่าชื่อและความคิดแล้วไซ้ คงได้ชุดเอาอะไรต่อมิอะไรมาเล่าเป็นการแก้ขัด เพราะ
ที่อยู่ก็จำเริญจากภาษาฝรั่งมั่งคั่งอยู่ทุกวัน นานๆ ได้คิดกันแบบไทยๆ เสียบ้าง คุ่อ่นอก
อุ่นใจดี และถึงเวลาแล้วจะขอลาพระคุณไป และเมื่อใดดิฉันเบียดสมาคมผ้าชั้น เข้าใจว่า
จะได้ศรีภริยาของพระคุณมาเป็นสมาชิกบ้าง

อนันตญา กำกัฒษ์
Norwich City College

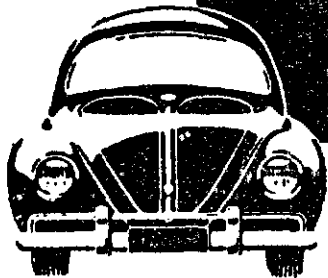
สมาคมบาลีปกรณ์

ตีพิมพ์ :

พระไตรปิฎกพร้อมด้วยคำแปล
พจนานุกรมบาลีอังกฤษ
พจนานุกรมบาลีวิสามานยนาม
ไวยากรณ์บาลีสำหรับผู้เริ่มศึกษา ฯลฯ
ผู้สนใจติดต่อขอรายชื่อหนังสือได้จาก 30 Dawson Place London, W. 2

publishes :

PALI TEXT SOCIETY
Pali Texts and Translations
Pali-English Dictionary
Dictionary of Pali Proper Names
Introduction to Pali (a Primer and Reader)
Catalogue post free 30 Dawson Place London, W. 2

Volkswagen

คุ้มค่านะ!

บริษัท ประชาชนกรรมวิธี จำกัด

๒๓๘ ถนนพหลโยธิน แขวงสามยุค เขตปทุมธานี โทรศัพท ๒๗๖๖๑, ๒๗๖๖๒, ๒๗๖๖๓

จดหมายถึง บรรณาธิการ

บรรณาธิการยินดีรับจดหมายเสมอ และจะนำตีพิมพ์ถ้าเห็นว่าดีสาระ เว้นเสียแต่เจ้าของแสดงความจำนงมิให้ลงพิมพ์ ผู้ที่ประสงค์จะใช้นามปากกาต้องแจ้งนามจริงให้บรรณาธิการทราบทุกครั้งไป บรรณาธิการสัญญาว่าจะไม่เปิดเผยนามจริงให้บุคคลอื่นทราบได้เป็นอันขาด และบรรณาธิการต้องขออนุญาตตัดทอนข้อความลงบ้าง เพื่อสงวนหน้ากระดาษ

กำลังใจ

ผมส่งเช็คจำนวนเงิน ๓๐ บาทมาพร้อมกับจดหมายนี้เพื่อต่ออายุสมาชิกภาพของผมสำหรับหนังสือ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* คราวนี้ไม่ลืมส่งค่าบำรุงเพราะคุณสอดใบเตือนไปกับหนังสือเล่มสุดท้ายด้วย พออ่านจบก็รีบส่งเงินมาทันทีก่อนที่จะไปวางทิ้งเสียที่ไหนอีก ยิ่งกว่านั้นคุณมีสิ่งล่อใจให้รีบชำระค่าบำรุง โดยการสัญญาว่าจะไม่เพิ่มค่าบำรุงถ้าหากคุณมีโอกาสออกหนังสือมากกว่าที่ออกมาแล้วด้วย นับว่าใจป้ำมากทีเดียว ผมขอเอาใจช่วยให้คุณมีโอกาสทำได้อย่างที่ตั้งใจ ไม่ใช่เพราะผมจะได้กำไร แต่เพราะผมเห็นว่ามันเป็นเครื่องหมายของความเจริญก้าวหน้า ที่ยังเป็นห่วงก็คือ คุณทำหนังสือนี้แทบจะกล่าวได้ว่าโดยลำพังคนเดียว ที่แล้ว ๆ มาก็นับว่าตั้งมากอยู่แล้ว ถ้าจะออกเป็นรายเดือนจริง ๆ ก็คงตกเป็นภาระแก่คุณมากขึ้นอีกมากสำหรับผม ถ้าจำนวนหนังสือออกมากขึ้น คุณจะคิดค่าส่งเพิ่มเติมก็โปรดบอกไปผมไม่รังเกียจ ขณะนี้กำลังอ่านหนังสือที่ส่งไปชุดแรกอยู่ ถ้าอ่านหมดแล้วก็จะส่งหนังสืออื่น ๆ ต่อไป แต่เวลาของตัวเองไม่ค่อยจะมีจึงอ่านไม่ได้มากเท่าที่ต้องการจะอ่าน

ผมยินดีที่ได้พบและสนทนากับคุณเมื่อเร็ว ๆ นี้หวังว่าการประชุมของคุณคงจะเป็นประโยชน์ตามสมควร ผมเสียค่าที่ไม่มีโอกาสไปฟังการอภิปรายด้วย แต่ก็คิดว่าควรจะได้อ่านใน *สังคมศาสตร์* บ้างกระมัง

ประสงศ์ บุญเยี่ยม
Royal Thai Embassy
Kuala Lumpur

กระผมขอขอบพระคุณท่านทูตเป็นอย่างยิ่งที่ทำให้กำลังใจมาเสมอ เรื่องกำหนดออก เวลานั้นก็ใส่เข้าแล้ว โดยเราแถบฉบับพิเศษ ฉบับนักศึกษา ให้ แต่ขอเงินค่าบำรุงเพียง ๑๐ บาท ส่วนเรื่องการสมัคร กระผมเขียนลง *ประชาธิปไตย* รายวันไปแล้ว และ *ไทยรัฐ* เขาก็มาสัมภาษณ์ไปลงเสียใหญ่โต เลยขอเก็บหน้ากระดาษ *ปริทัศน์* ไว้ให้ท่านผู้อ่าน

บ.ก.

สนใจ

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ เกือบมีนาคมที่กรุณาฝากมานั้น ผมได้รับแล้ว ขอขอบคุณเป็นอันมาก หนังสือนี้ผมซื้ออ่านเป็นประจำ มีเรื่องที่น่าสนใจอยู่หลายเรื่อง

เปลื้อง ณ นคร
ไทยวัฒนาพานิช พระนคร

คดีใจ

โรบิน มาร์ติน กำลังขายหนังสือ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ให้กับคนไทยทุกคนที่เขาหาได้ในออกซฟอร์ด ผมบอกว่าทำไมไม่ลองขอให้หอสมุดกลาง Bodlian Library และผมเองจะไปพบกับแผนกหนังสือคะวันออกให้ เมื่อเทอมที่แล้ว ผมช่วยเขาทำกาตาล็อกหนังสือไทย เขาไม่เคยทำมาก่อนเลย ได้แต่เย็บปกแข็งไว้แต่สมัยหอพระสมุดวชิรญาณเริ่มค้นส่งหนังสือมาแจกเมืองนอก ระหว่างที่ผมช่วยเขาอยู่นั้น เลยเสนอขึ้นว่าทำไมไม่ซื้อหนังสือไทยอีกล่ะ สมัยนี้มีโรงพิมพ์

เพิ่มขึ้นกว่าสมัยก่อนมากมาย และหนังสือไทยก็ไม่แพงนัก ถ้าเปรียบเทียบกับหนังสือในยุโรป ทางหอสมุดเขาเห็นด้วย ผมเลยบอกว่าสำนักพิมพ์ที่กำลังพิมพ์หนังสือที่น่าสนใจที่สุดเวลานี้ ก็คือสำนักพิมพ์สมาคมสังคมนักพิมพ์แห่งประเทศไทย

เดช บุญภาค

St Anthony's College, Oxford

ขอบคุณครับที่ช่วยเรา และช่วยออกซฟอร์ดด้วย เขาส่งชื่อหนังสือมาแล้ว โดยที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในอเมริกากว่า ๕ แห่งที่ชื่อหนังสือของเราประจำมาก่อนมหาวิทยาลัยชั้นนำที่สุดของโลกแห่งนี้เป็นหลายปี

ป.ก.

หวังดี

เนื้อเรื่องหรือข้อความที่สำนักพิมพ์นั้น ได้ลงไว้ใน *สังคมนักพิมพ์ปริทัศน์* ตั้งแต่ต้นมาจนถึงปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ สุดท้ายนี้ เป็นพยานได้พอเพียงแล้วว่าสิ่งอื่นใดที่ยังไม่รู้ ก็ไม่รู้แจ่มแจ้งขึ้น และบางตอนบางเรื่อง ก็ดีเพื่อก่อนในทางปรารภนาถก็มีประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติเป็นส่วนใหญ่ อันนับเนื่องเป็นวิทยาทานส่วนหนึ่งที่ปัญญาชนพึงรู้ และกรรที่ท่านไม่ได้ส่ง ฉบับพิเศษไปให้ฉัน คงเป็นด้วยเจ้าหน้าที่อาจหลงผลไปก็ได้ โอกาสหนึ่งเรียนเตือนมาให้ทราบ อนึ่งเมื่อราวสิบกว่าวันมานี้ สำนักงานของท่านได้จัดส่ง *ปริทัศน์* ฉบับนิสิตนักศึกษาไปให้อ่าน ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง ขอส่งเงิน ๑๐ บาท มาขอรับเป็นสมาชิกต่อไป ส่วนสมาชิกฉบับธรรมดาทั้งหมดคงแล้ว จึงได้ส่งเงินมาบ้างปีที่ ๔ ต่อไป

ต.ย.

ยชลา

คุณเป็นสมาชิกที่ดีของเราตลอดมา รับผิดชอบสมาชิกภาพ รับเล่มไหนเพิ่มเติมออกไป ก็รับส่งเงินมาให้ ทั้งยังซื้อหนังสือของสำนักพิมพ์ด้วยเนื่อง ๆ ถ้าสมาชิกของเราทั้งหมดเป็นอย่างนี้ เราคงตีตลาดหนังสือให้กระเตื้องขึ้นมากได้แน่ ๆ ส่วน ฉบับพิเศษที่ล้าไปนั้น ความผิดของผมเอง หวังว่าคุณคงได้รับแล้วสมาชิกอื่น ๆ ก็พลอยได้ด้วย คุณวิภาจะมีที่ถนัดที่จะกรุณาเราอย่างคุณโดยรับส่งเงินมาบ้างในทันที

ป.ก.

ระบายอารมณ์

ผมเห็นด้วยกับคุณ ที่วิจารณ์หนังสือปาฐกถาเรื่อง *สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า* ที่ครูสภาจัดพิมพ์ ว่าชาตินิยมที่ระดมการจกพิมพ์ ทำให้ชาติตกบทร่องอยู่มาก และใน *ปริทัศน์* เล่มเดียวกัน (เล่มที่ ๓ ปีที่ ๑) คุณพทยา สายบุญ ก็ได้วิจารณ์ *วิทยาวรรณกรรม* และ *วิทยาสารานุกรม* พระนิพนธ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพันธ์ไว้ในทำนองเดียวกันนี้ หนังสือเรื่อง *การพูดเพื่อขจัดวิกฤต* ของ กัก ชัมมาโชล ที่คณะปราโมทย์ จิตรถวานนท์ ได้วิจารณ์ไว้ใน *รัฐศาสตร์นิเทศ* ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ ก็เช่นกัน ผมอ่านแล้วรู้สึกรำคาญพิลึก เพราะมีคำคิดมาก ที่ยกตัวอย่างกับหนังสือเหล่านี้ก็เพราะเห็นเป็นหนังสือดี ควรให้อยู่มาตรฐานทุกประการ ผิดก็ผิดคิดน้อยก็ควรจะทำเนาด้วยธรรมคา และสำนักพิมพ์ที่เหมาะสมที่จะจัดพิมพ์ก็คือสำนักพิมพ์ของคุณ

หนังสือที่เขียนโดย คุณเขียน ธีระวิทย์ นั้นสำนักพิมพ์อื่นเขาได้จัดพิมพ์ไปเล่มหนึ่ง (*วิวัฒนาการการปกครองของจีน*) แต่ต่อมาทางสำนักพิมพ์ของคุณ ได้จัดพิมพ์ ผมก็ตั้งใจ (*วิวัฒนาการการปกครองของญี่ปุ่น*) เร็วๆ นี้ ผมเห็น *รวมปาฐกถา* ของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อีกเล่มหนึ่ง กว่าจะจดหมายนี้จะมาถึงคุณ คงมีวางตลาดแล้ว ผมเสียใจที่ไม่ใช่สำนักพิมพ์นี้ ทั้งนี้ไม่ใช่ผมจะมีอคติต่อสำนักพิมพ์อื่น ๆ แต่ผมเห็นว่าเขาเห็นผลกำไรทางการค้ามากกว่าอย่างอื่น จะจริงเท็จแค่ไหนนั้นผมคงจากผลงานที่ออกมาแล้วแหละครับ และมีใช้ว่าจะไม่ไปเสียหมดที่สมาคมภาษาและหนังสือเขาจัดพิมพ์นั้น เขาทำได้ก็จริง ๆ คุณได้จากหนังสือ *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์* ของวิทย์ ศิวะศรียานนท์ และ *กาเลหม่ามไต* ของบรรจบ พันธเมธา เป็นอาทิแน่ละเขาต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เพื่อไม่ให้เป็นที่ตำหนิติเตียนอันมีทางกระทบกระเทือนถึงสมาคมชื่อเดียวกันนั้น แต่สำนักพิมพ์อื่น ๆ เขาจะถือเช่นนั้นหรือเปล่า ผมไม่ทราบ อีกหน่อยถ้ามีรวมปาฐกถาของ บัวย อึ้งภากรณ์ เมื่อไร ควรจะให้ตีด้วย ให้สมกับบุคคลผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ

จาก ปรีทศน์ ก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อมวลชนจริงดัง
คุณกล่าวไว้เมื่อเร็ว ๆ นี้ เห็นทางกรมปกครองคือทาง
กระทรวงมหาดไทยนั้นแหละครับ ถ้าสิ่งพิจารณาถึง
เรื่องเทศบาลตามที่คุณชูวงศ์ นายบุตรเขียนไว้แต่ทาง
กรมโยธาเทศบาลกับกรมศิลปากรเขาว่ากันอย่างไรนั้น
ผมกำลังรอฟังคำชี้แจงระวางระวางเหมือนกัน เรื่อง
เกี่ยวกับ “สถาปัตยกรรม” ที่คุณเสนอไว้ คุณสุเมธ
ชุมสาย ณ อยุธยา ก็เขียนและกล่าวถึงบ่อย ๆ จนไป
ออกรายการโทรทัศน์ กับคุณสมศักดิ์ ชุโต และคุณนิจ
ทิพย์ระนันท์ เมื่อคืนเดือนมีนาคมนี้ ก็พูดถึงเรื่อง
อยากได้สถาปณที่มีหน้าที่คุ้มครองศิลปโบราณวัตถุ นี้ก็มี
หลายคนเป็นห่วงและห่วงแทน “พลหลวง” ก็ได้เขียน
มาสนับสนุนใน ปรีทศน์ นี้แล้ว คุณศรีศักร วัลลิโภคม
ทางมหาวิทยาลัยศิลปากร ก็ก่อสร้างโรงเรียนศึกษาศาสตร์
คณะโบราณคดี ไปสำรวจตามสถานที่ต่าง ๆ นำ
สรรเสริญจริง ๆ ผมอยากทราบจริง ๆ ว่าทางรัฐบาล
เขาคิดอย่างไรกัน การผลิต “งานโหล ๆ” นั้นควรจะ
พอกันได้แล้ว การรื้อฟื้นวัฒนธรรม เพื่อผล
ประโยชน์ของผู้มีอันจะกิน ที่มีใช้บุคคลเกินคนกินข้าว
แกงนั้น ก็ควรจะยุติลงได้แล้ว

เรื่องของคุณ อีกเรื่องหนึ่ง ‘หอสมุดแห่งชาติ’
ที่ทำวาศุกรี (ไม่พูดถึงด้านสถาบันกรรม) ก็ยังไม่
เปิด อยากจะเห็นเปิดบ้างว่า หอสมุดหลวง อะไร
ทำนองนี้ อีก “เสนาบดี” “สยาม” “ปลัดทูลฉลอง”
 ฯลฯ ผมก็อยากเห็นมีใช้เสียจริง ๆ เช่นกัน

ถ้าจะว่ากันไปเรื่องของคนก็มีอีกหลายอย่าง เรื่อง
น้ำประปาจะปรับกะปรอย บัญชาวิทยุนี้ บัญชา
โสภณ บัญชาเงินเดือน จิปาถะ สารขายกันไม่หวาด
ไม่ไหว ยังจะบัญชาการศึกษา บัญชาทางจิต บัญชา
ผู้ชำนาญ ฯลฯ ที่เขียนมาทั้งหมดนี้ ก็เพราะผมต้องการ
ระบายความในใจเท่านั้นเอง และโดยเฉพาะกับคุณ

อนึ่ง สังคมศาสตร์ปรีทศน์ ฉบับนี้สันนิษฐาน
นั้น ผมอ่านข้อเขียนของคุณนิธิ เอียวศรีวงศ์แล้ว
“มัน” จริง ๆ ตามความรู้สึกนึกคิดของผมนี้ ผมว่า
คุณนิธิ เอียวศรีวงศ์ หัวใจคือระบบสังคมจุฬาฯ เพื่อ
ส่วนรวม ด้านสังคมจุฬาฯ เขาได้อ่านกันทุกคน ผมอยาก
ทราบว่าเขาจะมีความรู้สึกกันอย่างไร

เจ็ดทะนาน นาคประสม
สามเสนนอก บางกะปิ

เสนอ

ผมชอบเรื่องราวต่าง ๆ ใน สังคมฯ ปรีทศน์ นอก
จากบทความที่เขียนในทำนองดีเพื่อก่อ นั้น นำชมเชย
ในความเป็นตัวของตัวเอง แต่อยากจะขอความกรุณา
ให้มีเรื่องรสแปลก ๆ เพิ่มขึ้น ให้สมกับเป็นหนังสือที่
อ่านหลาย ๆ เดือนหน่อย ผมอ่าน ไสกราติส ของ
บรรณาธิการแล้วชอบใจ อยากจะให้เขียนเรื่องทำนอง
นี้ออกมาอีก

อยากจะขอร้องให้ ‘ลุ่ม เจริญศรีธา’ แวะไป
วัดสุทัศน์ซึ่งเป็นวัดใจกลางเมือง และเป็น วัดกษัตริย์
สรวิง (เหมือนวัดพระเชตุพน) แต่กำลังเสื่อมโทรม
น่าใจหาย ถูกพวก เศรษฐมูขี้ (ต้องขอยืมสำนวน
สมเด็จพระวันรัต มาใช้หน่อย) ทำลายอย่างมาก
มาย รูปปั้นภาพปูนปั้นฝาผนังอยู่ในห้องเรียนของ ร.ร.
เทศบาล พร้อมทั้งคำจารึกที่น่าสนใจ ก็ถูกทำลายไป
มากมาย ไม่ทราบว่าจะทางวัด หรือทาง ร.ร. เป็นผู้รับผิดชอบ
เรื่องนี้นักแน่น และขณะนี้ ทางวัดกำลังซ่อม
หลังคาโบสถ์อยู่ ไม่ทราบว่าเป็นฝีมือของใคร ซ่อม
เสร็จแล้วจะสวยงามเหมือนเก่าหรือของเก่า ๆ ที่ทำดูได้
อยากพลอยชำระเสียหายไป ภาพปั้นตุ๊กตาจีน ภาพฝา
ผนัง และรอบ ๆ วิหารพระศรีศากยมุนี คุณแล้วสังเวชใจ
ช่างทรุดโทรมน่าใจหาย โพล่งกันอยู่ที่ไหน (ควรจะมี
ป้ายบอก เทศบาล หรือวัด ควรจะปลูกต้นไม้คอก
เช่นราชพฤกษ์ จำปี จำปา ป่าหนัน ฯลฯ) และควร
จะเขียนชื่อกำกับบอกไว้ เพื่อคนรุ่นหลังจะได้มีความรู้
ทางพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ทำไมพวกผู้ใหญ่ไม่คิดถึงเรื่องนี้
กันบ้าง ผมมีกิจกรรมจะต้องไปวัดบ่อย ๆ เห็นชาว
ต่างประเทศสนใจวัดนี้แล้วอดเศร้าใจไม่ได้ ประตุ
วิหารพระศรีศากยมุนี ก็เปิดเฉพาะวันพระ คนที่มา
จากเมืองไกล อาจจะได้อ่าน หรือเล่าลือกันว่าวัดนี้มี
มีพระพุทธรูปเก่าแก่ และบานประตูลิขิตเป็นฝีมือของ
พระมหากษัตริย์ แต่ก็ไม่ได้ดู เห็นแต่ความหอมซ้อ
ความสกปรก ซึ่งมีอยู่ทั่วไป

อีกเรื่องหนึ่งที่อยากจะขอความกรุณาให้ช่วยกระทำ
หรือกระทั่งเทศบาลด้วย นับตั้งแต่ ๖ พค. ๖๓ ทำใน
โกศสันแล้ว บ้านเมืองสกปรกเป็นที่สก แม้ที่ทำงาน
รัฐบาลบางแห่ง เช่น กรมสรรพากร บางวันกองขยะ
น้อย ๆ มีอยู่เกลื่อน ยิ่งกมลลาคแล้วยิ่งโสโครกเป็น

ที่สุด เช่นตลาดแถววัดทองแข หรือที่พัสดุโดยสาร แถววัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) มักจะมีกตสันบัสสาวะอยู่เสมอ นี่หรือเมืองหลวง อยากจะบอกว่าเทศบาลนี้ ต้องให้มีคนมาจับ มาซักกันด้วยหรือ ถ้าแบบนี้ อีกก็ สิบปีประเทศชาติจึงจะเจริญหรือเทศบาลมีแต่ฝีมือ คักกันไม่ หน้าแล้งร้อนก็ร้อน หากความร่มรื่นตามถนน ได้ยาก ที่ถนนราชดำเนินแท้ ๆ ยังออกสู่เอาดอกไม้ พลาตึกไปติด เห็นแล้วทรมานเหลือทน ฝีมือเทศบาล นครหลวงมีเพียงแค่นี้ ถ้าถามบ้านนอกก็ “ไม่เอาไหน เลยละ” (ขอภัยต้องใช้สำนวนตลาด กับ ‘ปัญญาชน’ ชั้นสูง เสียหน่อย) อย่างที่ จังหวัดอุตร สมัยจอมพลสฤษดิ์มีชีวิตอยู่ บ้านเมืองสะอาด หน้าพู่ไหลแรง ก็ เกยวันไม่มีน้ำพุ มีแค่น้ำกล่ำ!

พิทยา พิศประพร
ตรอกบ้านแบบ สาทรใต้

ท้วงติง

สำหรับเนื้อหาของ *ปริทัศน์* เท่าที่ข้าพเจ้าได้อ่าน ผ่านมาแล้ว รู้สึกว่ารสเข้มข้นเรื่อย ๆ แต่ก็ยังไม่พอใจ ข้าพเจ้านัก เพราะบางบทบางตอนคล้าย ๆ กันจะเขียน ด้วยกลวิธีอะไรบางอย่าง จึงไม่กล้าเขียนออกมาอย่างแจ่มแจ้ง หากท่านจะเขียนเกี่ยวกับใครต่อไป เขียนให้หมกแปดล็อกจะได้ไหม อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ายังศรัทธาใน *ปริทัศน์* เสมอ เพราะเนื้อหาโดยทั่ว ๆ ไป นั้น ก็มีประโยชน์ต่อการศึกษาด้วย เช่น การวิจารณ์หนังสือ ข้าพเจ้าจึงขอเป็นสมาชิกต่อไป และปรารถนาจะให้ *ปริทัศน์* ยั่งยืนตลอดไป

อภิญญา ไกรทอง
วิทยาลัยครู ยะลา

อังคาร

ผมไม่ได้อ่านคนเถียวหรือกรับ ของผม ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาพิเศษทั่ว ได้ยืมไปอ่านด้วย บางคนคงจะบอกรับโดยตรงมาแล้ว หลายคนคงจะตาสว่างขึ้นเมื่อได้อ่านข้อคิดข้อเขียนของคณะคุณ ซึ่งเป็นพวก Angry Young Man หรือหนุ่มมูทะลุ เพราะไม่อยากจะเห็นชาติบ้านเมืองวอดวาย

อีกคนหนึ่งซึ่งผมสนใจมากที่สุด คือ งานของคุณ อังคาร กัลยาณพงศ์ ทั้งที่เกิดจากปากกาออกรั้ง และปากกาลูกกลิ้งลายเส้นของเขามีบัจแจภาพเป็นเยี่ยมไม่ซ้ำใครในประเทศสยามเลย ยิ่งกลอนของเขาด้วยแล้ว ก็แหวกออกมาใหม่จริง ๆ ถ้านับกลอนสุนทรภู่ เป็นแบบอย่างของกลอนเก่า และกลอนเปล้า หรือ กลอนปลอศัมผัส เป็นตัวแทนของความคิดกวีใหม่ ซึ่งสองค่ายนี้ยังไม่มีทางประนีประนอมกันได้เลยว่า คุณค่าทางวรรณศิลป์ หรือ วรรณเลาวัลย์ ของฝ่ายใดจะยิ่งใหญ่กว่ากัน กลอนของอังคารก็คือดวงอาทิตย์ดวงใหม่ที่เพิ่งโผล่ขึ้นมาระหว่างโลกเก่ากับโลกใหม่ที่เดียว ผมกล้าพูดเช่นนั้น เพราะเชื่อบุตรของศิลป์ที่ว่า Art = Form + Expression เมื่อรูปแบบไม่เข้มงวดเกินไป ศิลปินย่อมแสดงความรู้สึกของเขาออกมาได้เต็มที่และถ้าไม่คำนึงถึงรูปแบบเสียเลย ศิลปินนั้นก็คงไม่ต่างกับผ้าเช็ดกิน ที่หมาวิ่งมาชนกระป๋องสีวาดลงไปพอดี ผมขอสดุดี กวีใหม่ อย่างอังคาร และอีกไม่กี่คนที่กล้าประกอบงานศิลป์ เพื่อชีวิต ไม่ใช่เพื่อศิลป์เพียงอย่างเดียว ดอกไม้ สายลม น้ำค้าง แสงแดด มีคู่โลกมานานนับล้านปีแล้ว สิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีส่วนช่วยให้โลกน่าอยู่นักในยุคนั้นๆ คอกเบี้ย สายโทรศัพท์ น้ำอ้อกลม แสงนีออน กลับมีอิทธิพลต่อชีวิตมากกว่าคิดดูแล้วก็น่าทรมาน ที่ประเทศไทย เป็นประเทศของชาวพุทธ อย่างเป็นทางการเสียด้วย แต่คนส่วนมากกลับสวนทางกับพระพุทธองค์ ลืมพุทธธรรมกันเสียหมดแล้ว

พร้อมจดหมายนี้ ผมได้ส่งเงินมา ๑๐๐ บาท เพื่อบอกรับ *สังคัมศาสตร์ปริทัศน์* ในนามของผมนเองต่อไปอีก ๑ ปี ขอสองชุดเลยครับ กรุณาส่งคราวละสองเล่มเลยก็แล้ว เล่มหนึ่งอ่านเองเก็บเอง อีกเล่มแจกมิตรสหายเป็นปัญญาทาน เพื่อเมืองไทยจะได้มีปัญญาชนแท้ ๆ ในเร็ว ๆ วัน

เดโช บุญช่วย
โรงเรียนธีรธรรมวิทยา สุราษฎร์ธานี

ผานุง

ผมอ่านสุนทรพจน์ ในการเปิดสมาคมผานุงของคุณแล้ว ทำให้นึกถึง 'ย่อรายงานประจำวัน' ของพระยาภิรมย์ภักดี เจ้าของผู้ก่อตั้งบริษัทเบียร์ไทยตราสิงห์ จึงขอคัดลอกส่งมาให้ลงพิมพ์ เพื่อประโยชน์แก่คนไทยรุ่นหลัง

ฝรั่งเมืองนี้ดุดกพวกพื้นเมืองกับจีนผมเปียอย่างเต็มที่ ชั้นแต่เดินเข้าที่ว่าการอำเภอเพื่อเปลี่ยนหนังสือเดินทาง จีนพวกเราก็ต้องถอดหมวกเดินตากแดด ส่วนเราไม่มีเปียใส่หมวกได้ พวกเราน้อยใจที่เห็นเขาคุกหมันมากนัก คิดอ่านกลับกรุงเทพฯ ดีกว่า แต่ได้พบเพื่อนพ่อค้าเมืองนั้นคนหนึ่งให้ความเห็นว่าเราเป็นคนไทย ทำไมไม่มุ่งผ้าโจงกระเบน ซึ่งฝรั่งเมืองนั้นนับถือว่าเป็นไทยชั้นสูง ลองไปเที่ยวอีกสองเมือง มุ่งผ้าดูที่จะเป็นอย่างไรบ้าง เราไทย ๔ คนก็นุ่งผ้าตามที่เพื่อนแนะนำ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จริง เดินไปไหนฝรั่งก็คำมับเคารพ แม้ในโฮเต็ลที่อยู๋ เมื่อนุ่งกางเกงฝรั่ง ผู้จัดการกับน้อยคุณเฉยเมย แต่พอนุ่งผ้าเข้าที่นั่น ก็เคารพเยี่ยงกับเป็นเจ้าของเขา

อดีตวุฒิสมาชิก

กนกนรวิมลสินทวงศ์ ธนบุรี

สมาคมผานุง

คุณว่าสมาชิกสมาคมผานุงมีเพียงสองคนเท่านั้น ผิด ที่จริงมีทั่วไปทุกแห่งหน ยิ่งตามชนบทด้วยแล้วยิ่งนุ่งกันมิใช่น้อย มิใช่ที่จึกโก๋จึกก็ชาวกรุงจะนุ่งกางเกงลีบกางเกงยีนมาโชว์โฉมกันอย่างไรก็ตาม เพราะผ้าโจงกระเบนสะทากกว่า สบายกว่า ถึงผู้เผด็จการจะบังคับขับไล่ให้เลิก แต่ตามต่างจังหวัดก็พื้นดินสีพม่ากับหมากพลู และยังเปื้อนข้าวด้วยมือกันอยู่ตามเดิม ต่อในกรุงคอกที่คนกระดากกัน เพราะอยากเป็นฝรั่งคำ ต้องเข้าไนท์คลับถึงจะโก้ ต้องกินเนยแข็ง ถึงจะเก๋ ที่แท้พอเข้าบ้าน ก็เล่นน้ำพริกปลาท นุ่งกางเกงแพร ใส่ใส่สร้อยกันตามๆ ถ้าท่านผู้หลักผู้ใหญ่มีชาติธุรีนุ่งโจงกระเบนก็มาได้อย่างสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

ทรงทำให้สตรีไทยแต่งชุดไทยกันได้ อย่างไม่อายฝรั่ง ไทยจะเป็นไทยสมนาม แท้แน่แหละเวลานี้เอาความดีของผ้าโจงกระเบนไปให้เขมรเสียแล้ว จะรับกลับคืนมาเห็นจะยาก ทั้งนี้แหละทั้งนี้ก็เพราะคนไทยไม่รู้จักตัวของตัวนั่นเอง

ดิลก วันชัยงาม

Swansea, Wales

ผานุง - สยาม

อ่านเรื่องเกี่ยวกับไทยและสยามเรื่องสมาคมผานุงตลอดจนเรื่องกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร แล้วทำให้นึกถึงพระนิพนธ์ของพระองค์ท่านที่ลงในหนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เสียขายที่บรรณาธิการไม่ได้รับรวมมาลงใน ชุมนุมนิพนธ์ ของท่าน ข้าพเจ้าจึงขอคัดข้อความนั้น มาลงไว้ให้อ่านกันดู

เราได้ยินเข้าหูกันอยู่บ่อย ๆ เมื่อไม่ช้าไม่นานมาแล้วนี้ว่า ไทยเราเที่ยวเอาอย่างคนต่างชาติเพราะขาดความรักชาติ เช่นแทนที่จะใช้คำไทยก็ไปเที่ยวเอาคำแขกมาใช้ ควรจะเชิดชูวัฒนธรรมของชาติ ก็ไปเที่ยวมุ่งผ้าโจงกระเบน เอาอย่างเขมร ฉะนั้นจึงต้องแก้ไขเรียกวันพระราชสมภพพระเจ้าแผ่นดินเสียว่า วันเกิดนักการแต่งตัวเป็นเขมรโดยการ แต่งสากล สำหรับวันเกิดนั้น หากจะไม่อยากใช้ราชาศัพท์แล้ว แท้จริงก็เข้าที่อยู่บ้าง เฉพาะในข้อที่แก้กลับมาเป็นไทยได้ แต่ก็ออกจะดวงนว่า เหตุไรจึงไม่แก้คำว่า อัฐยกรรม อนุจักรวม ถึงแก่กรรม ให้เป็น ตาย เสียด้วย โฉนจึงกลับบัญญัติให้ร้องทักกันว่า สวัสดิ์ ซึ่งแท้ที่จริงก็ไม่ใช้คำที่มีกำเนิดไทยอีกนั่นแหละ ส่วนสำหรับการแต่ง สากล นั้น แม้จะหรือว่าสากลไม่ใช่เอาอย่างฝรั่ง หรือไม่ใช้การรับรองว่าการแต่งฝรั่งเป็นเลิศหรือไม่ใช่เป็นการเหยียดว่าเครื่องแต่งตัวของไทยนั้นเลวทรามค่าช้าคอกหรือ แต่ถ้าวางตัวอย่างไทยเป็นของเลวทรามจริง ๆ แล้ว ควรใคร่ควรอุยให้คิดด้วยว่า เมื่อเราเห็นเขาเอาลงมาสวมหัวโขน เราเพลินหลงไปด้วยหรือไม่ว่ามันกลายเป็นคนไปแล้ว

พระนิพนธ์นี้ทรงด้วยพระสติและพระปัญญา ทั้งความกล้าหาญด้วย เพราะในศกนั้นเอง ผู้ตั้งเลิกใจ

กระเบน สังกัภาษาไทยให้วิบัติ ก็ไต่กลับมามีอำนาจ
อย่างเผด็จการอีกแล้ว ถ้าเมืองไทยมีกษัตริย์พระองค์
ท่านมาก ๆ คุณคงไม่ต้องมาตั้งสมาคมผัดผ่อนให้เสียเวลา
และคงไม่ต้องมาคิดแก้ชื่อประเทศกัน เมื่อคนส่วนใหญ่
เขาไม่โยกคืบนามประเทศเสียแล้ว

จตุ อินทรวินิจฉัย
บางขุนเทียน

สยาม

คุณ อัมมฤต วาห์มาน นายกรัฐมนตรีที่มาเลเซีย
มีความนับถือมารดาไทยของท่านเพียงใด ท่าน
บรรณาธิการก็คงทราบ ท่านว่าที่ท่านได้ศึกษาวันนี้ ก็
เพราะ My Siamese mother เพราะบิดามีภรรยา
ให้ความสนใจแก่บุตรไม่พอ ท่านไม่เคยเอ่ยถึงมารดา
ท่านว่า Thai หากใช้คำ Siamese ตลอดเวลา

พร้อมกันนี้ ผมก็นึกขึ้นได้ถึงคำนำหนังสือเล่ม
ใหม่ของคุณวู้ด กงสุลเก่าที่เชียงใหม่ Consul in
Paradise ผมเห็นแกพูดเข้าที่ที จึงคัดมาให้ท่านนำลง
พิมพ์ ดังนี้

I have throughout this book used the
geographical name Siam. This is an English word
to be found in all English dictionaries, and has
been well known throughout the world for many
hundred of years. I prefer it, therefore, to the more
modern name 'Thailand'. Similarly when speaking
or writing English, I would use the English geo-
graphical names Germany, Greece are Japan, though
the people of those countries call them *Deutsch-
land, Hellen and Nippon koko* respectively.

ผู้สื่อข่าวคนหนึ่ง
Malacca

SIAM

ผมได้รับ ปรีทัศน์ เล่มใหม่แล้วครับ ผมได้อ่านไป
แล้วบ้าง ผมเห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องชื่อของประเทศเรา
ไม่ควรเปลี่ยนจาก Siam เป็นชื่อเทียม ครึ่งไทยครึ่ง
สากล กล้าย ๆ กับจะให้ชื่อเป็นศัพท์สากลแทนที่จะเป็น
ชื่อของประเทศ

วรวุฒิ ชัยนาม
Medford, Mass.

ฝ้าม่วง — SIAM

ผมอยากจะยกอะไรตรง ๆ นิดว่า ผมชอบนโยบาย
ให้ผู้ชายนั่งฝ้าม่วง เพราะผมอยากนั่งอวดความเป็นไทย
นิด ๆ แต่ผู้หญิงไม่เป็น เพราะผู้ใหญ่ท่านไม่นั่งให้ดู
กันบ่อย ๆ แม้แต่ชั้นรัฐมนตรีก็ไม่นั่งกัน และคำว่า
Siam หรือ สยาม ก็เหมือนกัน

นวนิตี เศรษฐบุตร์
Berne, Suisse

ก็ผู้ใหญ่ท่านถูกผู้เผด็จการบังคับให้เลิกนั่งกันแล้ว
ท่านจะนั่งให้ใครดูได้อย่างไรล่ะครับ ทั้งส่วนมากยัง
อยากเป็นฝรั่งกันอยู่ด้วย

บ.ก.

สยามตามภาษาจีน

จากหนังสือ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ ๓ ฉบับ
ที่ ๔ หน้า ๖๖ ซึ่งกล่าวถึงนามประเทศสยามนั้น ผม
ได้พบจากหนังสือ Chinese-English Dictionary ซึ่ง
พิมพ์ขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๑ และรัฐบาลจีนถือเป็น
บรรทัดฐานนั้น เขาแปลไว้ดังนี้:

進 Hsien (Standard Chinese) เขียนซึ่งภาษา
แต้จิ๋วออกเสียงว่า เขียม

V. To advance (ไม่มีคำใช้เป็น N เลย)

進 Lo (Standard Chinese) หลัว ซึ่งภาษาแต้
จิ๋วออกเสียงว่า ล้อ

N. A not to catch bird. A kind of light
silk.

V. To spread out; to gather to gether;
to arrange; to set out in order

จึงขอเรียนมาให้ทราบ ไม่มีประสงก์จะกักกัน
แต่ที่มีคนจีนแปลให้คุณชายกิติสมานพั้งนั้นไม่ถูกแน่

มีอีกตัวหนึ่งที่เขียนเหมือนตัว หลัว หรือ ล้อ 鑼

เพียงแต่เติม 金 ข้างหน้าอีกหน่อย ออกเสียงเหมือน
กัน ทั้งสำเนียง Standard Chinese และภาษาแต้จิ๋ว
เขาแปลไว้ว่า N. A gong ถ้าผมแปลเป็นไทยก็ว่า
“ฆ้อง” หรือ “ฆ้อง” ที่จีนใช้ตีเวลาแต่เจ้า

ส่วนคำว่า ‘กลอง’ ที่ฝรั่งเรียกว่า drum นั้น
ภาษาจีนเขียนดังนี้ 鼓 Standard Chinese ออก
เสียงว่า กู่

ชื่อประเทศสยามที่จีนเรียกว่า “เสียนหลัว” หรือ “เซียมล่อ” นั้น ผมเคยแปลว่า ประเทศที่ก้ำวหน้า อย่างกว้างขวาง หรือ ประเทศที่ก้ำวหน้าอย่างเป็นระเบียบ

พระยาศรวิชัยพิพัฒน์
สุขุมวิท ๑๐

เกล้าผมใคร่ขอเรียนว่าเมื่อเร็ว ๆ นี้ ไปประชุมสมาคมนักเขียนนานาชาติที่นครนิวยอร์ก ได้ประกาศให้เพื่อนๆนักเขียนหลายคนฟังว่าคำสยาม เป็นคำคำคำไทยแลนด์ เป็นคำลูกผสม นักเขียนบางคนเปลี่ยนชื่อหนังสือตามข้อเสนอของเกล้าผมด้วยแล้ว ที่ลอนดอนเกล้าผมก็อาศัยเพื่อนทางฟิสิกส์วัดช่วยแก้ความเข้าใจผิดอันนี้ เดิมทีหนังสือพิมพ์ กานเดียน คัดจิวใช้คำไทยแลนด์ ก่อน เป็นการเอาใจเรา บัดนี้เข้าใจแล้ว และเปลี่ยนใช้ว่า สยาม แล้วด้วย เกล้าผมพร้อมเสนอที่จะประกาศร่วมกับ ‘ผู้รู้’ ของรัฐบาลไทยที่ค้นหาคำใช้คำของจอมเผด็จการ สืบมาแม้จนบัดนี้ แต่เกรงว่าส่วนมากจะซังกะตายใช้คำนั้นกันไปเพราะชินมากกว่า และขี้เกียจเปลี่ยนเสียแล้ว

บ.ก.

ศึกษาภาษาไทย

คุณก็รู้อยู่แล้วว่า ผมนิยมยกย่องสำนักพิมพ์ของคุณแก่ไหน ตลอดไปจนผลงานการพิมพ์ ซึ่งเราขอเข้าห้องสมุดมหาวิทยาลัยไว้หลายเล่มแล้ว หนังสือของมารวิ้น บรรานันท์ วันอาเธอร์ พรอพสแทน เป็นผู้แทนจำหน่าย ที่ผมแนะนำให้คนไปซื้อก็ราว ๑๐ เล่มแล้ว ทุกคนที่ซื้อยอมรับว่าหนังสือนี้มีคุณภาพการผลิตงดงามมาก

แผนกไทยที่มหาวิทยาลัยเราก็กำลังขยายตัว เคียวนี้เราสอนภาษาไทยและวรรณคดีไทย ในชั้นปริญญาตรีควบกันไปกับวิชามานุษยวิทยาแล้ว บีเคอร์ บี ช่วยผมในค่านนี้ และสอนไทยในค่านปริญญาตรีด้วย ผมเองก็สอนทั้งลาวและคำเมือง (เชียงใหม่) นอกเหนือไปจากวิชาอื่น ๆ จึงวุ่นวายมากพอๆ

ขอบคุณที่ช่วยแนะนำผมไปกับบุคคลต่างๆ ผมเองก็กำลังเขียนแนะนำวรรณคดีไทย ให้คนอังกฤษ ในหนังสือของสำนักพิมพ์ไวเคนเฟลด์และนิคโกลสัน นับว่าได้ผลอยู่บ้าง แต่เขายังไม่ให้เนื้อที่แก่วรรณคดีไทยอย่างเพียงพอเลย ทั้ง ๆ ที่วรรณคดีไทยนั้นดีที่สุดในบรรดาวรรณคดีทั้งหลายในเอเชียอาคเนย์

สจิวัด ซิมมอนส์
SOAS, London University

ฉบับพิเศษ ๓

ฉบับพิเศษที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์นั้น คุณจะมีเรื่องมากอย่างน่าสนใจยิ่ง นักศึกษาของผมนจะได้เรียนรู้ข้อความจากหนังสือในภาคเรียนหน้า

โอ. คิบเบิลยู. วอลเตอร์
Dept of History Cornell University

พระราชกรณียกิจ... กษัตริย์ผู้รัก

ตัวหนังสือขอมได้ภาพที่ผมบอกไปนั้น ได้สอบถามหาเจ้า ทองคำวรรณอีกครั้ง มหาเจ้าบอกว่า ตามภาษาเขมร ต้องถอดเป็นอักษรไทยว่า ‘อนุรักษการกษัตริย์สยามกุด’ อ่านออกเสียงของไทยว่า ‘นักรักษการกษัตริย์สยามกุด’

เจริญ อินทรเกษตร
ราชบัณฑิตยสถาน

the M·I·T· press

CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS 02139

INSTITUTE OF TECHNOLOGY
CAMBRIDGE, MASS., U.S.A.

ANNOUNCES ITS NEW PAPERBACK SERIES
TO THAI SCHOLARLY COMMUNITY

THE NEW ARCHITECTURE AND THE BAUHAUS,
by Walter Gropius

A re-issue of one of the most important books on the modern movement in architecture—"(it) has all the permanence of a classic."—*The Times Literary Supplement*.

\$1.95T USA 15/-

CHINESE COMMUNIST SOCIETY: *The Family and the Village*,
by C.K. Yang

"First-hand accounts of the Communist revolution in the Chinese village are very rare. First-hand accounts by trained and objective observers are even rarer, but this is what Dr. Yang's book provides, and against an unusually valuable background"—*Pacific Affairs*.

\$3.95T 30/-

WORD AND OBJECT, by Willard Van Orman Quine

A noted philosopher and logician examines the notion of meaning and the basis of human communication. "It is a book which no logician interested in the linguistic foundations of the subject, and no philosopher with interest in logic and language can afford to skip."—*American Scientist*.

\$2.45T 19/-

A HISTORY OF WESTERN TECHNOLOGY, by Friedrich Klemm

A history of technology in the form of contemporary writings—from technologists, churchmen, naturalists, poets, economists, and statesmen—showing the influence of historical circumstance on technological development and, in turn, of technological progress on intellectual thought. The text begins with antiquity, covers the industrial revolution, and continues to the present. Heavily illustrated.

\$2.95T USA 23/-

THE BOOKS LISTED ABOVE AND ALL M.I.T.
PUBLICATIONS COULD BE PURCHASED AT
THE INTERNATIONAL BOOK SERVICE,

The Asia Educational Press Co. Ltd.

221 Sukumvit Road Bangkok Bangkok.

Tel. 57477

เรื่อง วิมลเสน่ห์ลือโลก

หนังสือภควทศิตา

สำนักพิมพ์สมาคมนักคิดศาสตร์

๒๕๐ หน้า ๒๐ บาท

อินเดียเป็นดินแดนแห่งนักคิด ในรูปที่เป็นศาสนา บ้าง เป็นเจ้าตฤบียง เป็นนักปรัชญาบ้าง คัมภีร์ภควทศิตานี้ ก็เป็นผลทางความคิดเรื่องหนึ่งของนักคิดดังกล่าวแล้ว

คัมภีร์นี้เป็นคัมภีร์ที่มีชื่อเสียงที่สุดคัมภีร์หนึ่งของอินเดีย เป็นคัมภีร์ที่ชาวอินเดียภูมิใจมาก แม้ว่าจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของคัมภีร์ มหาภารตศ ก็ตาม คัมภีร์นี้ก็มีใจความสำคัญ คือการโต้ตอบระหว่างพระกฤษณะกับพระอรชุน ในขณะที่พระอรชุนกำลังทำสงครามกับญาติและผู้ทันทนเคารพนับถือ แล้วเกิดท้อพระทัยไม่อยากจะรบ แต่พระกฤษณะได้ครุสโดยใช้วาทศิลป์อันประกอบด้วยหลักปรัชญาและตรรกวิทยา อุให้พระอรชุนทำสงคราม จนพระอรชุนฆ่าญาติพี่น้อง ครูอาจารย์ เป็นต้น โดยไม่รู้สีกว่าตนเป็นผู้ฆ่าและรู้สึกว่ามีใครถูกฆ่า คงจะเป็นเพราะ การพอกงอย่างนั้น และพวกเขเป็นโศลกด้วย จึงยกย่องคำพจน์ว่า “ศิตา” คือเพลงขับ ส่วนผู้พอกคือพระกฤษณะนั้น ชาวอินเดียนับถืออยู่แล้วว่า เป็นภควทศ คือพระเจ้า โดยถือว่าเป็นพระวิษณุเอวตาร เหตุนี้อาจเป็นเหตุหนึ่งก็ได้ที่ทำให้คัมภีร์นี้ชื่อว่า ภควทศิตา

สาระที่น่าสนใจในคัมภีร์นี้ คือ ปรัชญาและตรรกวิทยา ข้อความในโศลก มีใจความคล้ายกับในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนิกายมัชฌิมิกะ หรือศุนยวาทีน เช่น

ย เอนิ เวตติ หนุตวริ ยคุไจนิ มนุยเต หตม

อุภาเตวา น วิชานมิโต นาย หนติ น มนุยเต

อรรถาธิบาย ๒ โศลก ๑๘

ใครนกว่า ผู้เป็นผู้ฆ่า และใครเข้าใจว่าผู้ถูกฆ่า เขาทั้งสองนั้น ไม่รู้อริจริงว่า ไม่มีผู้ฆ่า ไม่มีผู้ถูกฆ่า

(หมายความว่า ทักกล่าวกันว่า เป็นผู้ฆ่า เป็นผู้ถูกฆ่านั้น เป็นเรื่องสมมติ เมื่อเลิกสมมติเสียแล้วก็ไม่มีผู้ฆ่า และผู้ถูกฆ่า แต่ถ้าจะพูดอย่างชาวฮินดูแล้ว ก็ต้องเคิมคำว่า ทั้งธาตุแท้ คือ อตมันนั้น ใครก็ฆ่าไม่ได้)

อด เจตตุวมิ ธรรมิ สงครามิ น กวิษยสิ

ตต สุธรรมิ กิริติญจ หิตวา ปาปมวปสุยสิ

อรรถาธิบาย ๖ โศลก ๑๓

หากว่า ท่านไม่ทำสงครามอันเป็นธรรมนั้น ดังนั้นท่านจักชื่อว่า ละธรรม (หน้าที่) และเกียรติของท่าน จักประสบความชั่วช้าถ้ายึดมั่นนี้เป็นโศลกหนึ่งในหลายโศลกที่ผู้หรือชกันั้นผู้ที่ไม่อยากทำสงครามให้ทำสงคราม

ในอินเดียมีนักพดที่สำคญมากท่านทั้งในอดีต ทั้งในปัจจุบันี้ ที่สามารถพดให้คนอยากทำสงครามและกำลังจะรบกัน ให้เลิกทัพเลิกการสงครามก็มี เช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พดให้คนที่ไม่อยากจะรบไม่อยากจะให้กลับทำการรบการฆ่าก็มี เช่นพระกฤษณะนั้น

การแปลคัมภีร์นี้เป็นภาษาไทย ท่านผู้แปลได้แปลไว้ดีมาก ยากที่จะหาผู้แปลได้อย่างนี้ ไม่ทราบว่าจะแปลจากภาษาสันสกฤตแท้ หรือจากภาษาอังกฤษ หรือจากภาษาฮินดี (ที่เคยเห็นนั้นมีทั้งสามภาษาคงกล่าวแล้ว) ท่านได้ชื่อว่าเป็นผู้เปิดโอกาสให้คนไทยได้ลิ้มรสแห่งคัมภีร์นี้ หนังสือนี้โดยเนื้อหาแล้ว ก็มีรสเลิศนักอยู่แล้ว แต่ยังมีผงขรุสคือคำนำของท่าน สักยานันท์ปริเต็มเข้ามาอีก จึงทำให้เลิศรสยิ่งขึ้น

พระเทพกวี

มหามกุฏราชวิทยาลัย

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๓

สำนักพิมพ์สยามสังคมศาสตร์

๑๔๔ หน้า ๒๐ บาท

นอกจากจะเป็นการเปิดเวทีให้นักประวัติศาสตร์ ซึ่งยังไม่มีนิตยสารทางวิชาการของตนเอง ได้แสดงความคิดเห็นตามที่กล่าวไว้ในบทบรรณาธิการแล้ว หนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๓ ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทยในทัศนคติสมัยปัจจุบัน ยังเป็นประโยชน์อย่างมากกับการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอีก ๒ ประการ การนำบทความของศาสตราจารย์เฟรเดอริก โมต แห่งมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน มาลงพิมพ์พร้อมกันถึง ๒ เรื่อง ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเรื่องราวของจีนซึ่งยังไม่เคยได้รับความสนใจอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะมองจากทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การเมือง ฯลฯ ประเทศจีนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อประเทศในเอเชียอาคเนย์ แต่ไม่มีสถาบันชั้นอุดมศึกษาแห่งใดในประเทศไทยที่เปิดสอนภาษาจีน ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในด้านการศึกษาและการเมืองการปกครองที่รู้ภาษาจีนมีน้อยนับตัวได้ ศาสตราจารย์โมตแสดงให้เห็นชัดว่า การศึกษาเรื่องราวของจีน โดยเฉพาะภาษา มิได้มีความสำคัญสำหรับเหตุการณ์ปัจจุบันเท่านั้นนักประวัติศาสตร์ที่มีความสนใจในเรื่องความเป็นมาของชาติไทย จำเป็นที่จะต้องรู้ภาษาจีน เพราะเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่มากมายในภาษาจีน จะช่วยให้ความสว่างในเรื่องที่กำลังเป็นที่สนใจกันอยู่เป็นอย่างมาก ในขณะที่ว่าชาติไทยมาจากที่ใด

ในประการที่สอง บทความในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๓ นี้ ยืนยันว่า ในปัจจุบัน ความสนใจใน

วิชาประวัติศาสตร์มิได้จำกัดอยู่ในหมู่ผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาในทางด้านนี้เท่านั้น แต่ได้ขยายออกไปในหมู่ท่านผู้ทรงวิทยาคุณในแขนงอื่น ๆ อีกมาก และมีการถกเถียงขัดแย้งกันทางวิชาการเพิ่มมากขึ้น ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร กล่าวไว้ในบทความเรื่องการชำระประวัติศาสตร์สุโขทัย ในหนังสือเล่มนี้ว่า ความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทยไม่สู้จะก้าวหน้า เพราะนักศึกษาประวัติศาสตร์ส่วนมาก จะด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม มักพอใจอยู่เพียงแค่อ่านเรื่องที่ท่านผู้รู้ในสมัยก่อนได้เรียบเรียงไว้ โดยมีได้ค้นคว้าหรือแม้แต่รับฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง บรรยากาศก็กำลังเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ในเรื่อง การชำระประวัติศาสตร์สุโขทัย ศาสตราจารย์ประเสริฐเสนอการอ่านคำบางคำในศิลาจารึกแตกต่างออกไปจากที่ศาสตราจารย์เชเดต์ได้อ่านไว้ และในบทความเรื่อง กรุงโยธยาในประวัติศาสตร์ อาจารย์ศรีศักดิ์ วลัยโกทม แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร ก็ได้แสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับข้อสันนิษฐาน ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ เรื่องการสถาปนากรุงศรีอยุธยา ข้อเสนอใหม่นี้คงจะยังเป็นที่ถกเถียงกันต่อไปอีกนานในหมู่ผู้สนใจ เราท่านทราบกันดีว่าศาสตราจารย์ยอร์ช เชเดต์ และสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องโดยทั่วไป ว่าเป็นปรมาจารย์ ของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย แม้จะมีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้เคยแสดงความคิดเห็นขัดแย้ง กับปรมาจารย์ทั้งสองท่านนี้ แต่ก็เป็นการถกเถียงกันในหมู่ผู้ที่สนใจในเรื่องเหล่านี้เป็นพิเศษเท่านั้น การนำเอาบทความทั้งสองนี้ มาลงพิมพ์ในนิตยสารที่แพร่หลายพอสมควร ทั้งในหมู่นักศึกษาและคนทั่วไป จะช่วยให้เข้าใจในวิธีค้นคว้าหา

ความรู้เพิ่มเติมว่า การแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับท่านผู้รู้ในสมัยก่อน มิใช่เป็นการลบหลู่ผู้มีคุณ แต่ประการใด แต่เป็นทางที่จะทำให้ความรู้ในแขนงนั้น ๆ กว้างขวางยิ่งขึ้น การที่บรรณาธิการนำเอาจดหมายของศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ตอบขอบใจศาสตราจารย์ ประเสริฐ “ ที่ให้เห็นข้อผิดพลาดที่ข้าพเจ้าอ่านไว้ และพร้อมที่จะพิจารณาข้อแนะนำอื่น ๆ ซึ่งท่านจะเสนอต่อไป ” ก็คงมีวัตถุประสงค์ที่จะแก้ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่อง “ ลูกศิษย์คักล้างครู ” ที่ยังแพร่หลายอยู่มากในหมู่คนไทย ถ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณมีพระทัยกว้าง เช่นเดียวกับศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ การที่เรายกย่องว่าพระองค์ท่านเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย และการอัญเชิญพระรูปมาลงไว้ในคันแล่มที่วัดช่วยประวัติศาสตร์ไทยนี้เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณเป็นผู้ที่สนพระทัย และสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอย่างจริงจังเท่านั้น แต่ทรงมีทัศนคติของนักประวัติศาสตร์ที่แท้จริงด้วย จึงจะเห็นได้จากคำนำพระนิพนธ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ทรงเขียนไว้ว่า พระองค์ท่านทรงเป็นผู้เริ่มค้นคว้าในคานนี้ ดังนั้นจึงเป็นของแน่นอนที่ว่า ข้อสรุปข้อสันนิษฐานของพระองค์ท่านจะมีการคลาดเคลื่อนบ้าง เพราะข้อความที่ทรงใช้ ประกอบการสันนิษฐานยังไม่สมบูรณ์และเป็นหน้าที่ของคนรุ่นหลัง ที่จะพยายามสานงานที่ทรงริเริ่มไว้ให้ได้รับความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แม้หนังสือ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ เล่มพิเศษที่จะได้ช่วยเผยแพร่วิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ แต่ในขณะเดียวกัน โดยที่มิได้ตั้งใจได้สร้างหรืออย่างน้อยก็ส่งเสริมความเข้าใจผิดเก่า ๆ บางประการเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยม ถ้าจะเปรียบเทียบการศึกษาวินิจฉัยประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่กำลังซำรุด บทความต่าง ๆ ในหนังสือเล่มพิเศษนี้ได้ช่วยซ่อมแซมรอยซำรุดไปหลายแห่ง แต่โดยที่ผู้ซ่อมเลือกเครื่องมือที่ใหญ่โตเกินไป จึงทำให้เกิดรอยใหม่ ซึ่งอาจจะเป็นอันตรายนกว่ารอยที่ซ่อมแซมไปแล้วด้วยซ้ำ เครื่องมือที่ใหญ่โตเกินไปนั้นคือการให้ขอ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับพิเศษ ๓ นี้ว่า ว่า

ด้วยประวัติศาสตร์ไทยในทัศนคติสมัยปัจจุบัน ปัญหาที่ผู้สนใจในวิชาประวัติศาสตร์จะต้องประสบเข้าหากันมิวันใดก็วันหนึ่งหลังจากที่ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ ในประวัติศาสตร์มามาก ก็คือว่าวิชาประวัติศาสตร์คืออะไร ปัญหาที่เป็นปัญหาที่ต้องใคร่ครวญมิใช่เป็นเรื่องที่ “ ผู้ที่เคยผ่านการศึกษามามากแม้เพียงเล็กน้อย ก็คงจะมีความคิดวาง ๆ พอที่จะให้คำตอบแก่ปัญหา ” ดังที่ผู้เขียนเรื่อง ข้อคิดเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ ในหนังสือฉบับพิเศษนี้กล่าวไว้ ปัญหาว่าวิชาประวัติศาสตร์คืออะไร หรืออีกนัยหนึ่งปรัชญาของวิชาประวัติศาสตร์คืออะไร นี่จะเป็นปัญหาที่ตอบยากขึ้นในปัจจุบัน เพราะแนวโน้มของการศึกษาในปัจจุบันเป็นไปในรูปที่จะแบ่งแขนงวิชาออกเป็นวิชาพิเศษเฉพาะด้าน วิชาที่เคยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ ก็แยกออกเป็นวิชาต่างหากไปมากมาย เช่น การเมือง การปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือแม้จะยังนับให้อยู่ในแขนงประวัติศาสตร์ก็แยกออกไปเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์การพูด ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม ประวัติศาสตร์ความเคลื่อนไหวทางปัญญา (intellectual history) ฯลฯ ดังนั้น ย่อมว่าแม้ปัญหาว่าปรัชญาของประวัติศาสตร์อยู่ที่ใดเลย แม้ปัญหาที่ว่าวิชาประวัติศาสตร์ประกอบขึ้นด้วยเรื่องไฉนบ้าง หลังจากที่ได้แยกวิชาเฉพาะด้านออกไปหมด เช่นนี้แล้ว ยังจะเหลือวิชาเรื่องอะไรบ้างที่อยู่ในขอบเขตของวิชาประวัติศาสตร์ แต่ก็เป็นเรื่องที่จะทราบยากขึ้นทุกที เมื่อเห็นชื่อของหนังสือ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับพิเศษ ๓ และได้อ่านถ้อยแถลงของบรรณาธิการที่ย้ำให้เห็นอย่างถูกต้องกับความจริงว่า การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ในเมืองไทย แม้ในชั้นอุดมศึกษาก็ได้พิจารณาให้ถึงปัญหาที่ว่าด้วยปรัชญาของประวัติศาสตร์เลย ก็คาดคะเนว่าหนังสือเล่มนี้คงจะช่วยแก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องนี้ แค่นอกจากบทความเรื่อง ข้อคิดเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ ของนายนิธิ เอียวศรีวงศ์ ซึ่งก็เป็นข้อคิดที่หนักไปในเรื่องการศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดในประวัติศาสตร์ตามวิธีการของประวัติศาสตร์ มากกว่าที่จะก้าวเข้าไปในเรื่องปรัชญาของประวัติศาสตร์โดยแท้ เช่นทฤษฎีต่าง ๆ ทาง

ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ฯลฯ แล้ว บทความอื่น ๆ ในหนังสือเล่มนี้มีได้ให้ความสว่างแก่ผู้อ่าน ดังที่ชื่อหนังสือให้ความหวังไว้เลย แม้จะยกเรื่องปรัชญาของประวัติศาสตร์ไว้เสียทางหนึ่ง และมาพิจารณาประวัติศาสตร์ตามความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งมีกล่าวถึงในบทความเรื่อง ข้อคิดเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ ว่าวิชาประวัติศาสตร์คือการศึกษาคือความเป็นมาของมนุษย์ชาติ หรือสังคมใดสังคมหนึ่งตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน ถึงอนาคต และวิชาประวัติศาสตร์เป็นมารดาของวิชาสังคมศาสตร์ทั้งหลาย ความหมายของวิชาประวัติศาสตร์เพียงเท่านั้น ไม่ได้ปรากฏอยู่ในบทความที่รวบรวมเอามาลงไว้ บทความทุกเรื่องที่น่าสนใจในหนังสือฉบับพิเศษนี้เป็นบทความทางวิชาการที่มีค่ายิ่ง แม้จะเป็นโดยเฉื่อยหรือจะเป็นโดยเจตนาก็ตาม บทความทางวิชาการเหล่านั้น เป็นเรื่องที่จัดไว้ว่าเป็นประเภทเดียวกันหรือคล้าย ๆ กัน ก็เป็นเรื่องของชาติไทยในอดีตและเป็นเรื่องเกี่ยวกับรายละเอียด ซึ่งผู้ที่เข้าไปสนใจใฝ่ค้นจะต้องเป็นคนที่ได้ศึกษามา ในเรื่องเหล่านั้นอย่างลึกซึ้งแล้ว แม้เรื่องเหล่านั้นจะเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่จะขาดเสียมิได้ ในการที่จะรวบรวมเรื่องราวของไทยให้เกิดความจริงและสมบูรณ์ที่สุด “ตามวิธีของประวัติศาสตร์” แต่เรื่องนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิชาประวัติศาสตร์ ถ้าเรานำเอาเพียงส่วนหนึ่งของกล่าวแล้ว ไม่ว่าจะเป็นส่วนสำคัญเพียงใด และคิดเห็นได้เหมาะสมเพียงใด มาบอกว่าเป็นข้อเสีย ก็จะทำให้ผู้สนใจให้รูปพรรณสัณฐานของเสียเหล่านั้นผิดไป โดยนัยเดียวกัน การนำเอาบทความของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะมารวมกันไว้ และเสนอว่าเป็นทัศนคติเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน ก็จะให้ความเข้าใจผิดที่มีอยู่โดยทั่วไปมากอยู่แล้ว ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นว่า ประวัติศาสตร์ คือเรื่องราวโบราณ ที่เป็นเครื่องเล่นของท่านผู้เชี่ยวชาญพิเศษ จะตกเตียงกัน ไม่ใช่เรื่องของชาวบ้านหรือนักศึกษาทั่ว ๆ ไป ความพยายามของผู้ที่สอนหรือที่สนใจในวิชาประวัติศาสตร์ ที่จะแก้ความเข้าใจผิดว่าประวัติศาสตร์มิใช่เรื่องราวของอดีตเท่านั้น แต่มีส่วนเชื่อมโยงมาถึงปัจจุบัน ก็จะไม่เกิดผล ถ้ายังไม่

พร้อมที่จะเสนอทัศนคติเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในท่านอื่นให้ได้รับภาพที่สมบูรณ์กว่านี้ ก็ควรจะเพียงเปิดหน้าของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ให้เป็นเวทีที่นักประวัติศาสตร์จะได้เสนอข้อคิดเห็นใหม่ๆ ได้ตามที่ต้องการ ดังเช่นที่วารสารของสยามสมาคมกระทำอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์มากกว่านี้ เท่าที่เป็นมาตั้งแต่เริ่มจัดพิมพ์ บทบรรณาธิการและบทความอื่น ๆ โดยเฉพาะจดหมายโต้ตอบที่คัดเลือกมาลง ได้สร้างความเข้าใจให้กับผู้อ่านว่า หนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์เป็นหนังสือที่เสนอแนวความคิดก้าวหน้า โดยจะไม่คำนึงว่าเป็นความคิดที่อยู่เหนือสติปัญญาของชนส่วนมากหรือไม่ เพราะหนังสือปริทัศน์ที่เพิ่งส่งถึงผู้อ่านจำนวนน้อยที่เป็นปัญญาชน โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ถ้าหนังสือเสนอแนวหน้าเสนอทัศนคติเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไว้เช่นนี้ ก็น่ากล่าวว่าเรื่องประวัติศาสตร์ที่กำลังซำruk (อย่างน้อยก็ในมหาวิทยาลัย เพราะตัวเลขแสดงว่านิสิตนักศึกษาที่เลือกเรียนวิชาประวัติศาสตร์มีจำนวนน้อยลง) ก็คงจะอับปางเสียในครั้งนี้เป็นแน่แท้

นิออน สนิทวงศ์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

The Wisdom Gone Beyond an anthology of Buddhist texts translated from Tibetan, Sanskrit and Pali. With an introduction by H.H. Prince Dhani (Social Science Association Press) Bangkok 1966 (Bahi 60)

นับว่าเป็นหนังสือที่สำคัญยิ่งเล่มหนึ่ง ทว่าเล่มนี้จะก่อให้เกิดหนังสือประเภทรวบรวมเรื่องราว ในทำนองนั้นอีก กล่าวคือ การรวมพระคัมภีร์ที่สำคัญ ๆ จากพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ พุทธศตวรรษใหม่ ๆ คุณจะมีอะไรใหม่ๆ เกิดขึ้นในโลกของพุทธศาสนิกชน ที่สำคัญก็คือพระภิกษุสงฆ์และบัณฑิตจากประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณี และระเบียบวินัยต่าง ๆ กันพากันไปมาหาสู่สรวนปราศรัยกันก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันยิ่งขึ้น แต่ในทางตรงกันข้าม ก็ทำให้พวกคัลลัทธินิกายรังเกียจผู้ที่แต่งคัมภีร์หมั่ผิดกับที่ตนยึดเห็นเชื่อถือ แต่ถ้าบุคคลเหล่านั้นจะศึกษาเกี่ยวกับ

ลัทธินิกายที่ฝึกกับคนแล้ว จะเห็นได้ว่ามีอะไร ๆ เหมือนกันมากทีเดียว

การที่บุคคลส่วนมาก แม้ได้รับการศึกษา ก็ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลัทธินิกายอื่น ๆ นั้น ส่วนหนึ่ง เพราะคำรับคำร่าที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในพุทธธรรมอย่างต้องแท้ ยังมีน้อย ฉะนั้นการที่มีเรื่องชุดิ Wisdom Gone Beyond ขึ้นจึงเป็นเรื่องอันควรแก่การยินดี

หนังสือเล่มนี้สั้น (เพียง ๑๓๕ หน้า) แต่เลือกมาดี จากภาษาธิเบต สันสกฤต และบาลี แปลเป็นภาษาอังกฤษอย่างแนบคาย บางเรื่องก็มีภาษาบาลี และอังกฤษลงควบกันไว้ด้วย รวมทั้งหมด ๖ เรื่องด้วยกัน ทุกเรื่องล้วนเสนอเนื้อหาธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยวิธีที่จะยังความพอใจให้บังเกิดมีแก่พุทธศาสนิกที่เคร่งครัดทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะได้ลัทธินิกายใด

เรื่องแรกเริ่มด้วยบทอันสำคัญที่สุดในคัมภีร์มหายานคีว่าได้ คือพระคัมภีร์ปรัชญาปารมิตา หฤทัยสูตร ชาวจีน ญี่ปุ่น ธิเบต มงโกล และญวนเรื่อนล้วนพร่ำบ่นเจริญมนตร์บทนี้กันทุกวัน แต่ที่แล้ว ๆ มาพุทธศาสนิกทางฝ่ายเถรวาทไม่ทราบถึงความสำคัญของพระคัมภีร์นี้เลย คราวนี้มีแปลออกเป็นบาลีด้วย อังกฤษด้วย คงจะช่วยให้ชาวพุทธฝ่ายเถรวาทเข้าใจได้ถึงความสำคัญของฝ่ายมหายาน เป็นแน่

เรื่องต่อไปคือ “ลิขิตแห่งความเมตตากรุณา” ของพระอาจารย์เจ้านาคารชุน ซึ่งเขียนถวายพระราชามหาศษตรีย์ เจ้าอรรดธรรมที่ล้าลึกให้ทรงทราบถึงสภาพความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ท่านลามะทูปเตน ถัสซัง ริมโปเจ แห่งวัดสามพระยา แปลมาจากภาษาธิเบตเป็นชินดี ท่านนาคเสน ภิกษุอินเคีย ที่วัดเบญจมบพิตรแปลต่อเป็นอังกฤษ และภิกษุขันติปาโล ชาวอังกฤษ ที่วัดบวรนิเวศ ช่วยแปลสำนวนให้อีกทีหนึ่ง

เรื่องสำคัญสุด ในหนังสือเล่มนี้ ก็คงเป็นงานนิพนธ์ในภาษาธิเบตอยู่นั่นเอง ชื่อ “คนไม้กับน้ำ” เป็นการใช้อุปมาธรรมะ มีรูปประกอบมาก รูป

เหล่านี้ล้วนเป็นผู้มีศีลเป็นชาวธิเบต การแปลก็แปลโดยนัยแห่งเรื่องก่อน เรื่องถัดไปท่านอาจารย์ที่มณฑลเป็นผู้รจนา ท่านผู้นี้ได้รับคำยกย่องว่าเป็น ‘นักตรรกศาสตร์ที่วิเศษสุดเท่าที่มีมาในโลก’ ข้อเขียนนี้เป็นฉันทน์ ช่วยให้เข้าใจข้อสงสัยของลัทธินิกายของพวกนิกายมัจฉิมิกะด้วย

เรื่องที่ทำแปลมาจากภาษาสันสกฤต ชื่อ “รักษากฎ” ซึ่งมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองผสมกัน เป็นการเน้นวิธีปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงที่สุดแห่งทุกข์ นับว่าเป็นคัมภีร์เก่าแก่ก่อนเกิดลัทธินิกายใด ๆ สัน พระปาสาทิโก ภิกษุเยอรมัน แห่งสวนโมกขพลารามเป็นผู้แปล เรื่องสุดท้าย ท่านรูปนี้ก็แปลอีก คราวนี้แปลจากภาษาบาลี ที่นายบานเฮ็น ลัมสวัตตี ประพันธ์ขึ้นใหม่เป็นคาถาว่าด้วยบารมีทั้งสิบ โดยยกชาคกต่าง ๆ มาประกอบ

หนังสือเล่มนี้มีภาพสีประกอบ ๒ ภาพ ภาพหลายเส้นอื่น ๆ อีกมาก รวมความแล้วข้าพเจ้ายังไม่เห็นว่าในระยะนี้ มีหนังสือทางพุทธศาสนาเล่มใด ณ ที่ใด ที่ผลิตได้ดี มีคุณค่าควรแก่การสรรเสริญ เท่าเล่มนี้

จอห์น โบลเฟลด์

องค์การ อีคาเพ่ ศาลาสันติธรรม

Growing The Bodhi Tree

by Ven. Bhikkhu Khantipalo (*Buddhist Association of Thailand*) Bangkok 1966

พระธรรมบทนั้น ได้รับการแปลออกเป็นภาษาต่าง ๆ มาก บางทีจะมากยิ่งกว่าพระคัมภีร์อื่นใดในทางพุทธศาสนา เฉพาะภาษาอังกฤษ ก็มีกว่า ๑๔ ล้านวน ส่วนมากแปลเป็นร้อยแก้ว ที่แปลเป็นฉันทน์ตามแบบของเคิมมีน้อย นี้รวมที่ท่านขันติปาโลแปลใหม่คราวนี้ด้วย นอกจากนี้ท่านยังได้จัดทำฉันทน์ใหม่ แต่ไม่ทำอย่างนายสิโนกะ ภาว ชาวอินเคีย ที่จัดทำกับพระธรรมใหม่เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าธรรมบท ก็คือปรัชญาอันคุณนั่นเอง! ส่วนที่ท่านขันติปาโลจัดทำฉันทน์ใหม่ ไม่เดินตามแบบที่โบราณบัณฑิตแบ่งไว้เป็นพุทธวรรค บุปผวรรค ฯลฯ นับว่าได้ประโยชน์ เพราะท่านแบ่งหมวดให้ผู้อ่านได้อ่านทีละบท ค่อย ๆ คำนึงตามทางแห่งพระอริยมรรค

ได้เป็นชั้น ๆ คุย 'ปลุกกันโพธิ์ในสวนคือดวงหทัย' ฉะนั้น ประการแรกต้องซื้อที่ดินอันดี (สัตถกรรม) ไว้ก่อน แล้วต้องหักล้างดวงพวงด้วยความปลอดภัย (ศีล) แล้วเพาะปลุกด้วยความเพียร (ขันติ) เพื่อที่จะปลุกกันโพธิ์ (ปัญญา) และต้องรณรงค์ด้วยความเมตตากรุณาใส่ภาวนาเป็นปี่ ทั้งยังต้องหมั่นกำจัดวัชพืชคือกิเลสเมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ย่อมอาศัยวิปัสณา ทำให้กันโพธิ์เจริญเติบโตได้ จนบรรพมีแก่กล้าถึงผลคือดอกออกผล จนถึงที่สุดคือพระนิพพาน

การจัดอันดับหมวดธรรมเช่นนี้มีประโยชน์กว่าการจัดวรรคของเดิม แต่ใครจะตรวจเทียบภาษาบาลีตามแบบเก่าก็ทำได้ โดยอาศัยเลขบอกตัวคาถา ซึ่งประมวลบอกที่มาและวิธีค้นไว้ให้ด้วย

นับเป็นครั้งแรกที่มีการตีพิมพ์พระธรรมบทแจกฟรี ในรูปเล่มทั้งรวม หัวง่าพุทธศาสนิกชนชาวไทยคงไม่ห้อยอยู่เพียงนี้ คนไทยตามปรกติใจที่อยู่แล้วและตีพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมทานกันบ่อย ๆ ในงานศพ ซึ่งส่วนมากก็ได้ประโยชน์น้อยในวงแคบ ถ้าจะจัดพิมพ์พระธรรมคำแปลอื่น ๆ เป็นภาษาอังกฤษแจกให้กว้างขวางออกไป ก็จะเป็นกุศลผลบุญอันควรแก่การอนุโมทนาอย่างยิ่ง

ภิกษุภาคเสน
วัดเบญจมบพิตร

ความรู้ทางอักษรศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถาน รวบรวมตีพิมพ์

๓๒๑ หน้า ๒๐ บาท

ความรู้ทางอักษรศาสตร์ เป็นหนังสือที่รวบรวมเรื่องน่ารู้ที่กรรมการและราชบัณฑิต แห่งราชบัณฑิตยสถานเขียนไว้ ๗ เรื่องด้วยกัน คือ

๑. คำแผลงในภาษาไทยชนิดยืมเสียงคำเดิม
๒. ทำไมจึงเขียน 'เฉพาะ'
๓. ธรรมเนียมชำระปะทานกรมทำอะไร ภาค ๑
๔. วิธีถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน
๕. วิธีถอดอักษรโรมันเป็นอักษรไทย

๖. กำหนดชื่อทวีป ประเทศ เมืองหลวง มหาสมุทร ทะเล และเกาะ

๗. สันนิษฐานเทียบการเขียนอักษรไทยกับอักษรขอม ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง

เรื่องคำแผลงในภาษาไทยชนิดยืมเสียงคำเดิมเป็นงานที่พระยาอนุนามราชธনীได้เขียนจากข้อมูลที่พระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) ได้ค้นคว้ารวบรวมไว้เพื่อตีพิมพ์ในหนังสือสมาคมนักวิจัย พ.ศ. ๒๔๗๔-๕ พระยาอนุนามฯ ได้สืบค้นและรวบรวมคำแผลงที่มีใช้อยู่ในภาษาไทยต่อมาและเขียนสำเร็จ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๕ การแปลคำชนิดเปลี่ยนแปลงรูปคำ ด้วยการเติมคำเดิมกลาง (infix) ยืมเสียงคำเดิมจากคำพยางค์เดียวออกเป็นสองพยางค์นี้ เป็นวิธีประกอบคำของภาษาในตระกูลมอญ-เขมร และตระกูลมลายู-โปลินีเซียน มีภาษามอญ เขมร มลายู ชาว เป็นต้น คำแผลงที่ปรากฏอยู่ในภาษาไทยส่วนใหญ่เป็นคำยืมมาจากคำเขมร ส่วนน้อยเป็นคำไทยและคำบาลีสันสกฤตที่แผลงโดยอาศัยแนวเทียบการแผลงคำของเขมร คำแผลงที่ได้รวบรวมไว้ นี้ ได้จัดแบ่งเป็นพวก ๆ ตามลักษณะวิธี และคำเดิมกลาง ทำให้เข้าใจสภาพและวิธีการเปลี่ยนแปลงคำใช้ได้ดีขึ้น แต่ความถี่เด่นของเรื่องนี้มิใช่อยู่ที่การอธิบายประเภทของคำแผลงแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ พร้อมทั้งมีภาคผนวกรวมคำแผลงทั้งหมดเรื่องตามลำดับอักษรสะกดการันต์เท่านั้น หากยังอยู่ที่การเสนอแนะแนวทางแห่งการค้นคว้าให้ผู้สนใจใช้อักษรศาสตร์สืบค้นเพิ่มเติมต่อไปได้สะดวกอีกด้วย "คำใดถ้าไม่แน่ใจว่าจะเป็นคำแผลงของมัน แต่เห็นว่าน่าจะเป็นไปได้ หรือลงคำพบแต่คำเดียว อีกคำหนึ่งซึ่งเป็นคำเดิมหรือเป็นคำแผลงแล้วแต่กรณี ในคำของมัน ยังคงค้นไม่พบ ก็ถือคำเข้าคู่กันเป็นสมมติฐาน (hypothesis) ซึ่งอาจเป็นทางให้ไต่ไปถึงทั้งเป็นทฤษฎีขึ้นได้ถ้าอาจค้นหาคำเหล่านั้นได้ก่อน" ทฤษฎีคำแผลงนั้น แม้จะไม่ใช้เรื่องของภาษาไทยโดยตรงแต่เมื่อได้มีขึ้นแล้ว คึงที่นายฉ่ำ ทองคำวรรณได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ หลักภาษาเขมร ก็นับว่าให้ประโยชน์แก่การศึกษาภาษาไทยเป็นอันมาก

เรื่อง ทำไมจึงเขียน 'เฉพาะ' และเรื่อง กรรมการ
ชำระปทานุกรมทำอะไร ภาค ๑ แม้จะแยกเป็น ๒ เรื่อง
แต่เนื้อหาทั้งสองเป็นแนวเดียวกัน คือเป็นบันทึกของ
เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน ในการประชุมชำระ
ปทานุกรม พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.
๒๔๙๓ เป็นผลงานที่กรรมการชำระปทานุกรมได้
กระทำเป็นเวลาานาค็ดอกันมาถึง ๑๗ ปี กรรมการ
แต่ละท่านล้วนเป็นผู้ที่ทรงคุณวุฒิ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในทางอักษรศาสตร์ เมื่อได้มาร่วมกันปรึกษาหารือกัน
ได้แย่งแสดงความคิดเห็นเพื่อยืนยันคำลงในพจนานุกรม ซึ่ง
จะเป็นบรรทัดฐานในการใช้ ภาษาไทยของคนไทย ทง
ชาติ ด้วยคำที่ปรึกษาหารือกันนั้นย่อมจะมีค่าเทียบได้
กับ พจนานุกรม นนเอง ด้วยคณะกรรมการต้องสอบ
สวนกันควาหาหลักฐานมาพิจารณาประกอบ เหตุผลที่
จะยกมาอ้างในที่ประชุม นั้น ก็จะต้องสมมุติธรรมแห่ง
ราชบัณฑิต นอกจากจะได้อ่านเนื้อหาสาระแห่งการ
ประชุมที่รวบรวมความรู้ต่าง ๆ มากมายแล้ว ผู้อ่าน
ยังจะได้เข้าใจหลักการเขียนและวิธี ใช้ พจนานุกรม
อีกด้วย

การถอดทัวอักษรไทยและโรมันนั้นเป็นประกาศ
สำนักนายกรัฐมนตรี และประกาศราชบัณฑิตยสถาน
การกำหนดชื่อทวีป ประเทศ ฯลฯ นั้น อาจจะทำให้
ผู้อ่านเข้าใจผิดว่าเป็นการกำหนดชื่อตามวิชาภูมิศาสตร์
แท้จริงเป็นเพียงการถอดชื่อทวีป ประเทศ ฯลฯ ซึ่ง
เป็นอักษรโรมันออกเป็นชื่อภาษาไทยเท่านั้น และนี่ก็
เป็นสิ่งที่กระทำตามกฎเกณฑ์การถอดอักษรโรมันเป็น
อักษรไทยนั่นเอง ผลพลอยได้จากชื่อที่ถอดเป็นอักษร
ไทยแล้วก็คือ ความรู้ในเรื่องประเทศที่เกิดใหม่ทั้ง
หลาย และชื่อเมืองหลวงของประเทศเหล่านั้นด้วย การ
จัดเรียงชื่อตามลำดับอักษร ทำให้สะดวกแก่การค้น
อย่างยิ่ง ในส่วนการถอดทัวอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน
นั้นมีทั้งแบบทั่วไป คือ การถอดอักษรตามวิธีอ่าน
และแบบพิศดาร คือถอดอักษรตามวิธีเขียน การถอด
อักษรแบบพิศดารมีข้อบกพร่องซึ่งมองเห็นได้ง่าย คือ
การไม่รักษาแบบให้คงที่ และการใช้เครื่องหมาย
ประกอบมากเกินไป เป็นต้นว่า ตัวสะกดแม่เกอว นั้น
ถอดออกเป็น u เมื่อคามสระ อี i แต่ให้ถอดเป็น o
เมื่อคามสระอื่น ๆ ตัวพยัญชนะ ช เมื่อเป็นตัวสะกด
ถอดออกเป็น t (c) แต่ในตัวอย่าง คำว่า ราชบุรี
กลับถอดออกเป็น Rat (ch) buri เครื่องหมายที่นำมา
ประกอบมีอยู่หลายรูป เช่น ก = k จ = c ท = d

ยิ่งเมื่อมีเครื่องหมายวรรคตอนก็ยิ่งร้งร้งมาก
ขึ้น [การถอดทัวโรมันเป็นอักษรไทยเป็นการถอด
ตามเสียงอ่านของภาษาเจ้าของเดิม จึงมีทั้งแบบของ
ภาษาเยอรมัน ฝรั่งเศส อังกฤษ อิตาลี สเปน]

เรื่องสันนิษฐานเทียบการเขียนอักษรไทยกับ
อักษรขอมในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ของนายนำ ทอง
คำวรรณ เคยพิมพ์มาหลายครั้งแล้ว ครั้งแรกตีพิมพ์
ลงในหนังสือ ศิลปากร เล่ม ๓ ปีที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐
มหาอำ ทองคำวรรณ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ
ในการอ่านและแปลจารึกของไทยก็ยิ่งกว่าผู้ใด ก็
เพราะท่านรู้จักทัวอักษรของชาติต่าง ๆ ในแถบเอเชีย
อาคเนย์เป็นอย่างดี ท่านรู้จักทั้งรูปที่ใช้ในปัจจุบัน
ทั้งรูปอักษรโบราณ คำสันนิษฐานเทียบการเขียน
อักษรไทยกับอักษรขอมฉบับนี้จึงเป็นคำสันนิษฐานที่
มีน้ำหนักพอที่จะเชื่อถือได้ มหาอำ ทองคำวรรณ ได้
เทียบทัวอักษรไทยทุกตัวตั้งแต่ ก ถึง ฮ เทียบรูปสระตั้ง
แต่ อะ อา จนถึง ฎ ฏ และเทียบตัวเลขจาก ๑ ถึง ๐
อักษรที่นำมาเทียบมีตั้งแต่อักษรพราหมณ์ ครั้งพระเจ้า
อโศก อักษรสันสกฤต อักษรขอมสมัยต่าง ๆ อักษร
ไทยสมัยต่าง ๆ มาจนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ส่วน
คำสันนิษฐานนั้นเทียบและอธิบายเฉพาะอักษรไทยและ
อักษรขอมในสมัยพ่อขุนรามคำแหงเท่านั้น

เมื่อได้อ่านเรื่อง ความรู้ทางอักษรศาสตร์ จบแล้ว
ผู้อ่านอาจจะรู้สึก ว่า ชื่อเรื่องจะไม่ตรงกับเนื้อหาที่ได้
รับทั้งหมด แต่เนื้อหาทั้งหมดก็เป็นสิ่งที่นักอักษร
ศาสตร์ทั้งหลายควรจะได้รู้เป็นอย่างยิ่ง

กาญจนา นาคสกุล
คณษอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Impressions of The Malay Peninsula in Ancient Time

By Paul Wheatley

254 Pages. Illustrated. Singapore, Eastern Univer-
sities Press Ltd.

ในหนังสือเรื่อง The Golden Kheronese, ศาสตรา
จารย์วิทลีย์ ได้รวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับคาบ
สมุทรมลายู ก่อน ค.ศ. ๑๕๐๐ ที่ได้มีผู้เขียนไว้ใน
ภาษาจีน อินเดียและภาษาตะวันตก พร้อมทั้งได้สอด
แทรกคำวิจารณ์และข้อคิดเห็นส่วนทัว ที่น่าสนใจและ
เต็มไปด้วยความรู้อันคู่ควรแก่การศึกษาค้นคว้าในชั้น
สูงไว้ด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้รวมกันฉบับเดิมใน

ภาษาจีนและกรีกไว้ พร้อมทั้งแสดงแผนที่ซึ่งกลับทิศทางของจีนโบราณ อย่างไรก็ตาม ชื่อหนังสือเล่มนี้ก็บ่งอยู่แล้วว่าเป็นผลของการรวบรวมจากการศึกษาค้นคว้า ฉะนั้นแต่ละบทจึงขาดตอนไม่ปะติดปะต่อกัน และไม่มีข้อสรุปที่แน่นอน

ในหนังสือเรื่อง Impressions of the Malay Peninsula in Ancient Times นี้ศาสตราจารย์วิทลีย์ ได้เสนอความข้องการของผู้อ่านด้วยกราวภาพและให้ทัศนะอย่างกว้าง ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยแรกของคาบสมุทรมนี้ ข้อความบนกระดาษหุ้มปกได้กล่าวไว้ว่า จุดประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ก็เพื่อที่จะให้ใช้เป็น “หนังสืออ่านประกอบในชั้นมัธยมศึกษา” และสำหรับผู้อ่านชาวหลายทั่วไป อย่างไรก็ตาม ก็ควรที่จะได้มีการอ่านหนังสือเล่มนี้กันอย่างกว้างขวาง และผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์ของภูมิภาคนี้ จะพบว่าหนังสือเล่มนี้ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างดี จะมีก็แต่ผู้ที่ชำนาญในวิชาเพียงสองสามท่านเท่านั้นที่จจะรู้สึกวหนังสือเล่มนี้มิได้ให้ความรู้ใหม่ที่น่าสนใจเท่าใดนัก หนังสือเรื่อง Impressions นี้มีข้อเสียอย่างเดียวกับเรื่อง The Golden Khersonese กล่าวคือข้อความววน และผู้เขียนสนใจแต่ข้อปลีกย่อยที่ตนเองไม่เคยรู้มาก่อน และเห็นว่าเป็นของประหลาด แทนที่จะพิจารณาปัญหาทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับสังคมและคนในสมัยและแถบนั้นซึ่งยังคงคลุมเครืออยู่ แต่อย่างไรก็ตาม หนังสือของศาสตราจารย์วิทลีย์เล่มนี้ก็เต็มไปด้วยเรื่องราวที่น่าสนใจ และก็มีอยู่หลายตอนที่เกี่ยวที่เมื่ออ่านแล้วชวนให้คิด

หนังสือนี้อาจแบ่งออกได้เป็นสองตอนด้วยกัน ตอนแรกบรรยายถึงอาณาจักรต่าง ๆ ที่ได้รับอารยธรรมจากอินเดียก่อน พ.ศ. ๑๘๕๐ และตอนที่สองกล่าวถึงคาบสมุทรมนี้หลังจากที่ศาสนาอิสลามได้เข้ามามีอิทธิพลและคนไทยได้อพยพเข้ามา ตลอดจนการสร้างเมืองต่าง ๆ กล่าวคือสิงคโปร์ และมะละกา ซึ่งอยู่ตอนใต้สุดของคาบสมุทรมนี้ ในระยะแรก ๆ นั้น อารยธรรมส่วนมากเจริญรุ่งเรืองอยู่ตามบริเวณที่เป็นประเทศไทยและรัฐในบรูไนปัจจุบัน ซึ่งได้มีการพรรณนาไว้อย่างพิสดารในภาษาจีนเป็นคั่นว่ามีพราหมณ์หลายร้อยคน

นั่งหันหน้าเข้าหากันในพระราชวังใน Chih-tu, ซึ่งแปลว่าแผ่นดินแดง นอกจากนั้นยังเอ่ยชื่ออาณาจักรต่าง ๆ ซึ่งยังไม่มีผู้ใดสามารถสันนิษฐานได้ว่าเป็นแห่งเดียวกับโบราณสถานและบริเวณบางแห่งที่ยังคงเหลือปรากฏอยู่ในคาบสมุทรมนี้ ศาสตราจารย์วิทลีย์ได้คัดข้อความประเภทนี้ขึ้นมาอย่างหลายคน ซึ่งทำให้ผู้อ่านหลับตาอมองเห็นอารยธรรมและขนบธรรมเนียมอันวิจิตรในราชสำนัก และนครรัฐเหล่านั้น นอกจากนั้นยังมีการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ บางประการทางประวัติศาสตร์ เป็นคั่นว่า การที่อารยธรรมอินเดียเข้ามาสู่คาบสมุทรมนี้ และบทบาทของอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งศาสตราจารย์วิทลีย์สันนิษฐานว่าอยู่ในเกาะสุมาตรา โดยยึดเอาความเห็นที่ยอมรับกันอยู่ทั่วไปแล้วเป็นหลักตอนสองของหนังสือกล่าวถึงสิงคโปร์และมะละกา ซึ่งผู้เขียนได้คัดข้อความยาว ๆ หลายตอนที่เติมไปด้วยข้อคิดเห็นที่นำพียงจากตำนาน Sejarah Melayu ในสมัยทั้งสอง กล่าวคือสมัยแรกที่คาบสมุทรมนี้ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดีย และสมัยหลังคือหลังจากการทรงเมืองสิงคโปร์และมะละกาแล้ว มีสภาพการณ์บางอย่างที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่การคึกคักค้าขาย ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในทั้งสองสมัย และความพยายามที่จะแสวง “ความอารักขา” จากจีน โดยมีจุดประสงค์ที่จะเอาเปรียบและอยู่ในฐานะที่เป็น คอเพื่อนบ้าน หากได้เนื่องมาจากความนิยมชมชอบในจีนไม่มีพฤติการณ์ดังกล่าวข้อหลังนี้ยังปรากฏอยู่ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอาเชียนอกเหนือทุกวันน ตอนท้ายของหนังสือมีภาคผนวกซึ่งรวบรวมข้อความที่มีประโยชน์เกี่ยวกับปฏิมากรรมต่าง ๆ ที่พบในคาบสมุทรมนี้ พร้อมทั้งรายชื่อปฏิมากรรมเหล่านั้นซึ่งพิมพ์ไว้อย่างสมบูรณ์ก่อนหน้า และจบจบจนกระทั่งศาสตราจารย์วิทลีย์เริ่มเขียนหนังสือเรื่องนี้

ประมาณก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๓ และตลอดระยะเวลาสองสามปีที่ผ่านมาปรากฏว่าเราได้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยแรก ๆ ของคาบสมุทรมนี้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ส่วนมากก็เนื่องมาจากผลงานของ Dr. Alastair Lamb ชาวอังกฤษซึ่งขณะนั้นประจำอยู่ที่ Australian National University คร. แลมป์ ได้ทำการขุดค้นในรัฐไทรบุรี

และได้เขียนบทความเกี่ยวกับโบราณวัตถุในภาคใต้ของประเทศไทยลงใน The Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society และในวารสารอื่น ๆ บทความหนึ่งเกี่ยวกับ กอเขา ซึ่งเป็นเกาะที่น้อยคนรู้จัก อยู่ใกล้ปากแม่น้ำตะกั่วป่า ในจังหวัดพังงา จากเศษแก้วและเศษหม้อที่ขุดพบบนเกาะนี้ ดร. แลมป์ได้ลงความเห็นที่น่าเชื่อถือได้ ว่าเกาะนี้เองคือ Kalah ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นเมืองท่าอาหรับที่มีชื่อเสียง ซึ่งศาสตราจารย์วัตสันอ้างว่า ได้มีผู้พรรณนาไว้ในนิยายพันกับหนึ่งราตรีว่า "เป็นอาณาจักรใหญ่อาณาจักรหนึ่งซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับอินเดีย และในอาณาจักรนี้มีเมืองคัมภัก ป่าไผ่ และการบูรณคดี" ดร. แลมป์ ได้พบเศษแก้วชนิดเดียวกันนี้ ณ ที่แห่งหนึ่งบนชายฝั่งของอ่าวเปอร์เซีย ท่านผู้นั้นเชื่อว่าคือไปกายหน้า วิชิตันควาและการสรุปจากวัตถุที่ขุดค้นได้เช่นนี้ คงจะสามารถประติบประต้อเรื่องราวความเป็นมาของ การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งเป็นแถบที่การศึกษาค้นคว้า นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเสมอมา บทความอีกบทหนึ่งของ ดร. แลมป์ กล่าวถึงสิ่งพิศวง ซึ่งเป็นอำเภอบางแห่งบนชายฝั่งทะเลสาบสงขลา จากเศษกระเบื้องเคลือบจีนต่าง ๆ ที่ขุดได้ ดร. แลมป์สันนิษฐานว่า เมืองนี้ได้มีการศึกษาค้นคว้ามาแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ ๘ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ จากกรรมวิธีของ ดร. แลมป์ และจากการขุดค้นโบราณวัตถุที่ถูกต้องตามหลักวิชาการนี้ จะเห็นได้ว่าวัตถุที่เสกเหมือนไว้ค่านี้น่าจะมีความสำคัญในการเสริมสร้างประวัติศาสตร์ได้

นับว่าเป็นโชคดีที่ในประเทศไทยมีผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านที่สนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยแรกและภูมิศาสตร์ของคาบสมุทรมัน เท่าที่ปรากฏ ในกรุงเทพฯ มี ม.จ. จันทร์จรัญ รัชสี และนายมานิต วัลลิโภคม ที่อำเภอไชยา มีท่านพุทธทาสภิกขุ และนายธรรมทาสพานิช ส่วนที่จังหวัดสงขลา มีท่านเจ้าอาวาสวัดมีชัยนิมิต และนายเยี่ยมยง สังข์ยุทธ์สุภกิจบรรหารผู้ที่อยู่ไชยากำลังความเห็น ว่า ไชยนั้นเดิมเป็นเมืองหลวง

ของอาณาจักรศรีวิชัย และผู้ที่อยู่สงขลาถือว่าเป็นสงขลา ท่านเหล่านั้นได้รวบรวมศิลปวัตถุต่าง ๆ ที่ขุดค้นได้จากแถบนั้นมาประติบประต้อกัน ซึ่งพวกเราและอนุชนรุ่นหลังจักรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณไปอีกนาน อย่างไรก็ตาม ยังมีบริเวณต่าง ๆ อีกหลายแห่งในภาคใต้ที่ขาดผู้สนใจสนับสนุนข้อสันนิษฐานต่าง ๆ เช่นเกาะเขาเป็นกัน และคามที่ ดร. แลมป์ได้กล่าวเตือนไว้ การขุดแคว่ที่บูกำลังรูล้ำเข้าไปในบริเวณแถบนั้นและบริเวณรอบข้าง ประวัติศาสตร์สมัยแรกของคาบสมุทรมันอาจดูเหมือนว่าเป็นเรื่องลึกลับท่ามกลาง แต่ก็เป็นเรื่องที่น่ารู้ น่าฟังและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เรื่องหนึ่ง ผู้ใดที่สนใจจะศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ต่อไปให้ลึกซึ้ง กว่าจะเริ่มด้วยการอ่านหนังสือเล่มนี้ ของศาสตราจารย์วัตสัน

ไฮแรม วูดเวิร์ด
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

The Chinese in Southeast Asia
by Victor Purcell
OUP London 623 p p. 84 s.

ดร. วิกเตอร์ เพอร์เซลล์ ผู้บรรยายวิชาประวัติศาสตร์ตะวันออกไกลแห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ทายเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๘ อายุได้ ๖๘ ปี ในสมัยเมื่อรับราชการอยู่ที่มะลายู บุคคลผู้นี้ได้สนใจในปัญหาจีนโพ้นทะเลเป็นพิเศษ จนกลายเป็นนักเขียนในทางเรื่องจีนไปด้วย ในบั้นปลายแห่งชีวิต เพอร์เซลล์ได้แก้ไขเรื่อง The Chinese in Southeast Asia ซึ่งเป็นงานชิ้นสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ตีพิมพ์ขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ โชคดีที่แก้ไขได้เรียบร้อยก่อนสิ้นชีวิต เป็นเหตุให้เราได้ฉบับพิมพ์ครั้งที่สามที่มีประโยชน์ยิ่งขึ้นและเล่มนี้ยังคงเป็นเรื่องเดียวที่ว่าด้วยจีนไกลออกเอเชียอาคเนย์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่สองดีกว่าฉบับแรกหลายกรณี คำอธิบายเบื้องต้นในฉบับพิมพ์ครั้งแรกก็ยาวซ้ำ ซากอย่างไม่เข้าเรื่องนั้น กลายรูปมาเข้าจอตึงขึ้น และละการบ่นว่าลงเสียมากทั้งยังสั้นลงมากด้วย ข้อความที่โอ้อวดต่าง ๆ ก็หายไป และบรรดาบทพรรณานี้คือ

ภาษาฝรั่งเศสข้างท้ายเล่มก็รวมมาลงไว้อย่างระมัดระวัง ยิ่งขึ้นแต่ยังขาดที่สำคัญ ๆ ไปหลายเล่ม คุณค่าที่สำคัญ ในทางกันกว่าก็คือฉบับนี้มีบรรณานุกรมภาษาจีนและญี่ปุ่น ที. เอช. ที. อาร์. เบเกอร์ รวบรวม มาลงไว้ด้วย นอกไปจากนี้แล้ว ฉบับใหม่นี้ยังมีข้อความเพิ่มขึ้น ประมาณ ๕๐,๐๐๐ คำเกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ เล่าเรื่อง ต่อมาจน พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นอย่างน้อย ในบางกรณีถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดก็จัดพิมพ์ฉบับนี้ดีกว่าฉบับแรกมากนัก

นอกจากเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแล้ว ฉบับใหม่ก็ คงเป็นหนังสือเล่มเก๋านั่นเอง การวางรูปเล่มคงเดิม โดยตลอด ตัวเรื่องแบ่งเป็นประเทศ ๆ มี พม่า ไทย อินโดจีน มะลายู สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และส่วนที่ยังคงเรียกว่าเอเชียของอังกฤษ แต่ละตอน ว่าด้วยประชาชนจีนในประเทศนั้น ๆ และประวัติศาสตร์ย่อ ซึ่งอาจต่อมาจากสมัยปัจจุบันหรือหยุดอยู่ เพียงกลางคัน เพื่อพูดเรื่องการศึกษาเศรษฐกิจ หรือ เรื่องอื่น ๆ อันผู้แต่งเห็นสมควร ด้วยเหตุฉะนั้น แต่ละ ประเทศจึงได้รับการอธิบายไม่เหมือนกัน และหลาย ประเทศขาดเรื่องที่สำคัญ ๆ ไปก็มี ในฉบับพิมพ์ครั้งแรก นักวิจารณ์ก็ได้ให้ข้อสังเกตกันไว้แล้วว่าผู้แต่ง ไม่ได้เอ่ยถึงการศึกษาของจีนในฟิลิปปินส์ กัมพูชา และญวนเลย ฉบับนี้ก็ยังขาดอยู่ ส่วนจำนวนพลเมือง นั้นไม่เคยขาดแต่ก็ไม่บริบูรณ์ ทำสถิติให้อย่างไม่พินิจ พิเคราะห์ ผู้อ่านไม่มีทางรู้ถึงการอพยพโยกย้ายของจีน การที่จีนรวมตัวเข้าเป็นคนพื้นเมืองในประเทศต่าง ๆ ทางภาคโพ้นทะเล

ประวัติศาสตร์ที่เขียนกว้าง ๆ นั้นจะเอาที่ยิ่งไปกว่าเนื้อหาที่พิมพ์เป็นเล่มเล็ก ๆ ยาก เพราะข้อเขียน เล่มเล็ก ๆ นั้นคือกันคอกที่มาจากเล่มใหญ่ ๆ นั้น เมื่อ เปอร์เซลล์เขียนขึ้นครั้งแรกก็เพราะขาดกัน คอก แต่บัดนี้เวลาล่วงไป ๑๔ ปีแล้ว มีงานใหม่ ๆ เกิดขึ้น มากมายกำยกอง เทคโนโลยีจึงไม่ปร่งขึ้นใหม่จากเอกสาร ใหม่ ๆ นั้น การที่ผู้เขียนไม่คำนึงถึงวัสดุที่มาของข้อ เขียนหลัง ๆ นี้ จึงนับว่าน่าเศร้ามาก เรื่องจำเพาะ บางเรื่องอาจนำมาใช้ให้ฉบับใหม่ทันสมัยได้เป็นอย่างดี เรื่องเหล่านี้รวมข้อเขียนของ ลี วิลเลียมส์ ที่ว่าด้วย ชกตินิยมนิยมจีน ในอินโดนีเซีย ในตอนต้นศตวรรษนี้ บทความของ เมอร์ซ พรีคแมน เรื่องสมาคมจีนใน

สิงคโปร์สมัยศตวรรษที่แล้ว และเรื่องประวัติของจีน ในไทยของผู้วิจารณ์เอง ยิ่งข้อเขียนที่เกี่ยวกับสังคม วิชาของจีนในประเทศต่าง ๆ ด้วยแล้ว ผู้เขียนจะไม่มี เรื่องเอาเลย บางเรื่องถึงกับตัดออก ไม่ยอมเอ่ยไว้ใน บรรณานุกรมเสียซ้ำ มิเช่นนั้นก็เอามาสรวปลงไว้อย่าง ไร้ประโยชน์ เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าผู้เขียนไม่เข้าใจข้อ วิเคราะห์นั้น ๆ เท่านั้นเอง ประวัติศาสตร์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของจีนโพ้นทะเล ไม่ได้รับความ สำคัญเลย

ในชั้นสุดท้าย เปอร์เซลล์ยังล้มเหลวอีก ที่ไม่สามารถให้หนังสือของตนมีคุณค่าในทางปัญญา จะมี ประโยชน์อยู่ที่บุคคลผู้หนึ่งได้นำข้อมูลเกี่ยวกับจีนใน แยกประเทศมารวมไว้ในหนังสือเล่มหนึ่ง แต่จะสรุป เหตุผลจากข้อเท็จจริงทั้งหมดไม่ได้ ข้อมูลของเปอร์ เซลล์ ต้องการเปรียบเทียบ การจัดทำฉบับใหม่ เพื่อให้ เห็นข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่าง กับการแปลความ หมายควรมานำมาตั้งทฤษฎีขึ้นได้ หรือควรเป็นข้อเสนอ ซึ่งมีความหมาย เมื่อเปรียบกับโดยตลอดและกล่าวโดย ทั่ว ๆ ไปแล้ว จะเห็นได้ว่าเปอร์เซลล์ปล่อยงานชั้น สุดท้ายของตนให้เป็นเพียงที่รวมตำราสำหรับค้นคว้าอ้างอิง เท่านั้น

ข้อเขียนของเปอร์เซลล์ ชี้ให้เห็นถึงความไร้ ประโยชน์อย่างแปลกประหลาด ตำนวนเขียนอย่างทำ ทายส่งให้เห็นถึงภูมิปัญญาอันมีชีวิตชีวา และความรัก ระเบียบอันหนึ่งเดียว ตลอดจนจนจนความสามารถที่จะ แสดงทฤษฎีออกมาได้ ด้วยดีอีก ด้วย แต่คุณสมบัติ ต่าง ๆ เหล่านี้หาได้นำมาใช้ ให้ได้ผล ตียิ่งขึ้นแก่การ ศึกษาอย่างเอาจริงเอาจัง ซึ่งนับว่าน่าเสียดายมาก

วิลเลียม สกินเนอร์
มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด

**The Prevailing Wind
Witness in Indochina**
by Michael Field
Methuen, London 392 p.p. 42s.

หนังสือเล่มพิเศษนี้รวมว่าด้วยประเทศไทย ลาว กัมพูชาและญวน ผู้เขียนเพียงอ้างว่าเป็นบันทึกส่วนตัว เกี่ยวกับเหตุการณ์เมื่อเร็ว ๆ นี้ และความจริงก็เป็น เช่นนั้น แต่ใช้ถ้อยคำวิพากษ์และสรรเสริญมาก นอกไป จากนี้แล้วยังพูดถึงปัญหาสำคัญ ๆ ในทางการเมืองใน ดินแดนแถบนี้โดยไม่หาทางออกอย่างง่าย ๆ ให้ พร้อม กันนั้นก็เสนอปัญหาอย่างจริงจัง ว่าถึงพลังอำนาจที่

ปกครองประเทศนั้น ๆ ด้วย ตอนต้นเริ่มด้วยความหวัง
เมื่อครั้งประชุมกันเรื่องลาวที่เขินว่า ณ ปลาย พ.ศ.
๒๕๐๕ มาถึงตอนปลาย กลับเป็นไปในรูปที่ไม่มี ความ
หวังอะไรมากนัก วิธีการต่อต้านคอมมิวนิสต์จะเป็น
เพียงประวิงเวลาแห่งวิกฤติกาลให้ยืดยาวออกไป
เท่านั้น นายฟิลล์เห็นว่าทางค่ายตะวันตกต้องเผชิญ
กับปัญหาเงินในเอเชียอาคเนย์ด้วยนโยบายอันสุขุม ซึ่ง
ต้องรวมถึงการหาทางให้ติดต่อกับจีนอย่างเข้าใจกันให้
ได้ แม้จะยากแสนยากเพียงใด

บทที่สำคัญ ๆ รวมถึงที่ว่าด้วยกัมพูชา เพราะผู้
เขียนเคยทำงานในกระทรวงโฆษณาการของเขมร จึง
รู้จักถึงทัศนะความเป็นมาแห่ง กลางนโยบายความเป็น
ของนักพระองค์สีทัน ผู้เขียนให้ความสนใจแก่ ‘เจ้า
แห่งประชาชน’ ผู้นี้ - ที่พยายามจะแก้ปัญหาอันเผชิญ
กัมพูชาอยู่ในทางภูมิศาสตร์ รัฐ “เขมรโซเซียลิสต์”
ของนักพระองค์สีทันจะคงอยู่ได้ ก็ก่อนนโยบายภายใน
และภายนอกสำเร็จเรียบร้อยก็ ทางตะวันตกก็เรื่องภายใน
กับกัมพูชาไม่น้อย นายฟิลล์จึงเสนอข้อเขียนที่ทรง
คุณค่ามาก กล่าวถึงปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ
 ตลอดจนความสัมพันธ์กับทัศนะทางการเมืองของประเทศ
นี้ ลาวก็กล่าวถึงอีกยาวอยู่ ออกจะไม่ง่ายที่จะ
เสนอภาพอันแจ่มชัดเกี่ยวกับความยุ่งยากต่าง ๆ แห่ง
สถานการณ์ในลาวเพราะมีทั้งอิทธิพลการเมืองสมัยใหม่
และประเพณีการแก่งแย่งคึกคักตามแบบโบราณ จาก
ประเทศเพื่อนบ้านและคนพื้นเมืองเองก็ขาดความ
สามัคคี นี่เป็นปัญหาสำคัญยิ่ง ผู้เขียนไม่เพียงแต่เสนอ
ผลประโยชน์อันขัดกันต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและระดับ
ส่วนตัว หากยังก่อให้เกิดบรรยากาศอันเลื่อนลอย
อย่างน่าพิศมัย อันเป็นสัญลักษณ์แท้ ๆ ของลาวอีก
ด้วย ในสถานะเช่นนั้นแหละที่การกระทำต้องเป็นไป
เพื่อให้ได้ผล

ประเทศไทยและสาธารณรัฐพม่า สองประเทศนี้
ผู้เขียนกล่าวไว้อย่างย่อ ทางพม่าได้ หลังจากโจมตี
เคียมสันอำนาจแล้ว ก็ไม่มีอะไรมา เน้นก็แต่ก่อน
สมัยเคียมสันเป็นใหญ่ ชี้ให้เห็นว่าบุคคลผู้นั้นเสริมสร้าง
อำนาจและต่อสู้กับพม่าเหนืออย่างไร และก็ก่อให้เกิด
ผลแห่งความหายนะเพียงไหน

หนังสือเล่มนี้เต็มไปด้วยความรู้งาน ที่จะให้เข้าใจ
ถึงวิถีความคิดและการกระทำของนักการเมืองและ
กลุ่มการเมืองชั้นนำในประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ ห้องสมุด
ที่เก็บหนังสือทางเอเชียอาคเนย์ในปัจจุบัน จะขาดหนังสือ
นี้เสียไม่ได้เลยรูปเล่มมีภาพประกอบงดงาม รูปถ่าย
ที่เลือกมาลงก็ล้วนเหมาะสม เพิ่มคุณค่าให้ทั้งสิ้น

สจ๊วต ซิมมอนส์

มหาวิทยาลัยลอนดอน

ภาพพุทธประวัติหินสลัก

บริษัทการพิมพ์พระนคร ๖๘/๒๐ - ๒๑ ถนนบุญศิริ
พระนคร พ.ศ. ๒๕๐๕ ราคา ๑๐๐ บาท

ความจริงหนังสือนี้ มีอาจซื้อได้ที่บริษัทดังกล่าว
หากแต่บริษัทนั้นจักพิมพ์ด้วยวิธีที่สวนโมกขพลาราม
ไซยา ในชื่อแม้ว่าถ้าใครทำบุญสร้าง โรงมหรสพทาง
วิญญาณที่นั่น ในราคา ๑๐๐ บาท ขึ้นไป ก็ให้แจก
หนังสือดังกล่าวได้ ๑ เล่ม โดยไม่เรียกร้องอะไรกลับ
คืนเลย

คำว่าโรงมหรสพทางวิญญาณ และสวนโมกขพลาราม
อาจไม่คุ้นหูผู้อ่านหนังสือนี้หลายคน และจะไม่ขอ
อธิบายในที่นี้ ขอบอกแต่ว่าผู้ที่สนใจอาจหาอ่านได้
จากงานของพระพุทธศาสนาสิกข์ แม้ หนังสือสนุก ก็กัก
เรื่องสืบปีที่สวนโมกข์มาลงพิมพ์ด้วยแล้ว หนังสือเล่ม
นี้สำนักพิมพ์สังคมศาสตร์ จัดพิมพ์เอง

ว่าจำเพาะหนังสือนี้ จัดพิมพ์ด้วยกระดาษอาร์ต
ทั้งเล่ม รูปเล่มขนาด ๑๖ หน้ายก เล็กกะทัดรัด เสีย
แต่ไม่มีเลขหน้าบอก มีภาพทั้งสิ้น ๕๖ ภาพ แต่ละภาพ
มีคำอธิบายของท่านพุทธทาสเอง และทุกภาพอยู่ในยุค
ก่อนมีพระพุทธรูปในประเทศอินเดีย คือ ในราว
พ.ศ. ๓๐๐-๗๐๐ ภาพเหล่านี้ได้มาจากพาราณสีใน
อินเดียเหนือ สาวัตถี อินเดียกลาง และอมราวดี อินเดีย
ใต้ โดยเฉพาะศิลปะยุคหลังนี้เองที่เป็นต้นแบบของ
พุทธศิลป์ในประเทศไทย

ภาพทั้งหมดนี้ ท่านพุทธทาสถ่ายจำลองมาจาก
สถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยความลำบากมาก เพราะ
พุทธสถานบางแห่งยังอยู่ในป่า บางภาพก็ไปเข้าอยู่ใน

พิพิธภัณฑที่ที่กักตัว บางภาพก็ส่งไปอยู่ถึงบริติชมิวเซียมที่ลอนดอน แต่ท่านก็อุทสาหะให้ถ่ายภาพมาจากหนังสือบ้าง จากของจริงบ้าง รวบรวมขึ้นเป็นแม่พิมพ์หล่อปูนขึ้นไว้ ประดับทั่วทั้งภายนอกตัวอาคารโรงแรมสหทางวิทยาน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่ประมวลภาพพุทธประวัติต่าง ๆ สมัยก่อนมีพุทธรูป นับว่าไซยาเป็นสถานที่แห่งเดียวที่รวมศิลปะประเภทนี้ไว้ด้วยกันครบหมด

คามฤทธิของท่านพุทธทาสนั้น สมัยมนุษย์ยังไม่ทำรูปเคารพ มนุษย์มีภูมิปัญญาสูง ศาสนาใหญ่ ๆ ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลามล้วนห้ามรูปเคารพขององค์ศาสนาทั้งสิ้น แต่แล้วเวลานี้ก็มีแต่อิสลามิกชนเท่านั้นที่ข้อศักย์ต่อกำสอนดั้งเดิม ทั้งคริสตศาสนิกชนและพุทธศาสนิกชนพากันสร้างรูปเคารพขึ้นจนคิดคิดว่าแทนที่เหล่านั้นยิ่งกว่าธรรมเนียมคำสั่งสอนขององค์ศาสนา จนรูปนั้นนับคบงหนทางที่จะเข้าถึงองค์ศาสนาเสีย ทำให้ผู้อ่านต้องย้อนนึกถึงปฐกถาเรื่อง *ภูเขาแห่งพุทธธรรม* ที่ท่านเคยแสดงไว้ในสมัยก่อน ว่าได้ก่อให้เกิดปฏิกริยาเพื่องใด หนังสือเล่มนี้ ถ้าแพร่หลายออกไป ก็คงจะก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อีกไม่น้อย

รูปที่มาลงพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ มีสัญลักษณ์แสดงการประสูติแบบต่าง ๆ ถึง ๒๖ ภาพ เป็นรูปบัวบ้าง รูปหม้อปรัมพะตะบ้าง รูปช้าง สิงห์ และหงส์บ้าง แม้ตอกบัวนั้นเอง ก็มีลักษณะต่าง ๆ มากมายหลายชนิดทุกชนิดทุกภาพ ท่านพุทธทาสบรรยายข้ออุปมาธรรมะไว้อย่างละเอียด ที่ทำเป็นรูปพระเทวีประสูติพระเจ้าก็มี แต่ไม่มีองค์พระเจ้า ที่บรรทมผ่นก็มี บางรูปท่านพุทธทาสกล่าวแย้งนักปราชญ์ทาง โบราณคดี ทั้งมวด เช่นภาพที่สามสี่ อันถือว่าเป็นภาพพระศรีศิวเสนทวนั้น ท่านยืนยันเอาไว้ว่าเป็นภาพพระนางสิริมหามายากับภาพช้างในพระสมันนิมิต หากใช้ภาพในศาสนาพราหมณ์ไม่เพราะภาพอื่น ๆ เป็นเรื่องพุทธประวัติทั้งสิ้น ภาพของพราหมณ์จะพลัดมารวมอยู่แต่ภาพเดียวอย่างไรได้

ภาพที่ ๒๗ ถึง ๔๐ เป็นภาพแสดงพุทธประวัติ ต่อมาจนออกมาทมิในเกษกรมณ ภาพที่ ๔๑ เป็นภาพตรีสิริ ภาคประกาศพระศาสนาจนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพานนั้น มีเพียง ๘ ภาพเท่านั้นเอง ต่อจากนั้น ก็มีภาพการถวายพระเพลิง และจบลงด้วยภาพจารึกอักษรพระหมีของพระเจ้าอโศก

ถึงแม้ว่าจะแพงเกินหนังสือในท้องตลาด แต่เมื่อนึกถึงว่าบริจาการเงินทำบุญได้หนังสืองาม ๆ เช่นนี้มาเล่มหนึ่ง ทั้งยังได้อ่านข้อคิดแปลก ๆ ทั้งในทางศิลปคดี โบราณคดี และในทางธรรมะด้วย ก็น่าจะเป็นคุ้ม นักประวัติศาสตร์ศิลป์และนักโบราณคดี จะให้ความสนใจแก่หนังสือเล่มนี้ไหมหนอ ยิ่งนักศาสนาจะว่าอย่างไร ยิ่งใคร่จะฟังความเห็นยิ่งนัก

สุลักษณ์ ศิวรักษ์
สำนักพิมพ์สมาคมสังคิมศาสตร์

วารสารโบราณคดีฉบับปฐมฤกษ์

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

๑๓๓ หน้า ภาพประกอบ ๑๕ ภาพ

หนังสือเล่มนี้ไม่มีการขาย เพราะจุดประสงค์อยู่ที่เผยแพร่ความรู้ทางด้านโบราณคดี กับเผยแพร่ นักศึกษาวิชาในท้องถิ่นการของราชการและสถาบันต่าง ๆ รู้จักและทราบว่ามีผู้สำเร็จวิชาที่มีความรู้ทางโบราณคดีควรจะได้รับโอกาสให้เข้าไปสอบแข่งขันกับผู้ที่สำเร็จปริญญาตรีในสาขาอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน (หน้า ๒) ได้หรือยัง

คอนันต์เล่มนี้เป็นภาคบทความทางวิชาการอันมีประโยชน์แก่ผู้อ่านมิใช่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องหลักการค้นคว้าวิชาโบราณคดี ของ ม.จ. สุกัทธิศิตกกุล คุ้มแล้ว รู้สึกว่าให้ความรู้ในด้านหลักฐานอันคัมต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญลตลันกันในการค้นคว้าทางโบราณคดีเป็นอันมาก ยิ่งจะเรื่องต่าง ๆ อีกหลายเรื่อง ซึ่งล้วนแต่่าน่าสนใจทั้งสิ้น อาทิ เรื่องสถาปัตยกรรมบ้านเมือง ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา สมัยโบราณ ของ อาจารย์ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และเรื่อง *Some Example of Thai Stucco Decoration* ของ อาจารย์ Hiram Woodward, Jr. เป็นต้น ส่วนเรื่องนำชม *The Acropolis Museum* ซึ่งอาจารย์ สุทธิลักษณ์ ไชยสุต แปลและเรียบเรียงนั้น แม้ว่าเนื้อเรื่องจะนำอ่านเพียงไร แต่ก็ยังรู้สึกว่าไม่เหมาะแก่หนังสืออันมีกำหนดออกห่างกันมาก เช่นหนังสือนี้ตามธรรมเนียมหนังสือรายเดือนที่ลงเรื่องประเภท ยังมีข้อ ก็เหลือจะทนทานอยู่แล้ว เพราะเหตุว่าคอนันต์

หนังสือจำต้องทำอย่างอื่นอีกหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยังจะต้องอ่านหนังสืออื่นหลายเรื่องนักกว่าจะได้อ่านเรื่องนั้นต่อ ก็เห็นว่าจะสมควรเคมเสียดีสนิทเป็นแน่แท้

ต่อจากบทความ ก็เป็นภาควิชาหนังสือในเล่มนี้มีอยู่ถึงหกเรื่องล้วนน่าสนใจทั้งสิ้น เพราะทั้งผู้แต่งและผู้วิจารณ์ก็ทรงภูมิปัญญาด้วยกันทุกท่าน คำน่าเสียดายที่บทความเหล่านั้น ม.จ.สุภัทรทิศ ท่านทรงเสียดายก็เสียทั้งหมด หาไม่แล้วผู้อ่านก็คงจะได้รับสติวิจารณ์และความสนใจในแง่มุมแปลกๆ แยกต่างกันไปดีกว่านี้

ตอนท้ายเล่มเป็นภาครายงานกิจกรรมของนักศึกษาโบราณคดี ซึ่งเป็นจุดประสงค์อันสำคัญยิ่งข้อหนึ่งของกาตีพิมพ์หนังสือที่กล่าว

วารสารโบราณคดี เล่มนี้ จัดพิมพ์ได้ประณีตเรียบร้อยและงดงามอย่างน่าชม ยิ่งคำพิศกัวยแล้ว ดูเหมือนจะหาทำยาไม่ได้เลย เป็นตัวอย่างอันดีของนักพิมพ์หนังสือทั้งหลาย ไม่แตกต่างกว่าหนังสือที่คณะ

อักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เคยทำมาแล้ว แต่กาลก่อนก็มากน้อยนัก แต่แล้วหนังสือคงกล่าวก็ละลายนหาย ไปกับอัคคีภาพของ ม.ร.ว. สุนทรชาติ สวัสดิศกฤษ ผู้เป็นบรรณาธิการ

เมื่ออ่านความหลังของผู้จัดทำนิตยสารใหม่นี้ที่ว่า จะได้จัดพิมพ์ต่อไปอีกอย่างน้อยสองเล่มต่อหนึ่งปีแล้วใจหนึ่งข้าพเจ้าก็นึกยินดีที่จะได้อ่านได้เห็นหนังสืออันมีคุณภาพเช่นนี้บ่อยๆ แต่ใจหนึ่งก็นึกเป็นห่วงท่านสุภัทรทิศ อยู่เป็นกำลัง เพราะไหนจะต้องทรงดูแลอำนวยความสะดวกในฐานะคณะบดีแล้ว ยังจะต้องทรงอะไรต่อมิอะไรอีกหลายอย่างหลายประการ คุณแต่เล่มนี้ซึ่งมีภาคความรู้และวิจารณ์หนังสือรวมกันเพียง ๑๐๔ หน้าเท่านั้นยังต้อง ทรง เสียดายก็เสียถึง ๖๔ หน้า ต่อไปถ้านักเขียนอื่นๆพากันคิดธุระสำคัญๆ กันเสียหมด ท่านก็ต้อง ทรง ทั้งเล่มหรือไร

ชวลิต ปัญญาลักษณ์
สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์

(Incorporated in England)

MERCANTILE BANK LTD.

BANGKOK

your
PRACTICAL BANKER
and
INTERNATIONAL CORRESPONDENT
at
THE CROSSROADS OF SOUTH-EAST ASIA

P.O. Box. 45
Bangkok

Telephone:—
34996—7

Visakha Puja B.E. 2509,
*published by the Buddhist Association of
Thailand*

edited by Sulak Sivaraksa and Robert Exell

This year's *Visakha Puja* is even better than last year's which was considerably more interesting and stimulating than those for previous years. The annual is again in large format and the pages are interspersed with photographs of Buddhist subjects and Buddhist occasions — some of these are rather ordinary, but some are out-of-the-way. It is a great pity that this year's annual should contain so many printing errors some of a kind as to make the sense of what is written incomprehensible, though there is one printing error in a poem called 'Verbiage' which almost gives rise to mirth. There is one other point of misfortune which I should mention before going on to discuss the many good things in this issue. The first poem (on an un-numbered page) entitled "The Essential Teachings" is of the unfortunate 'milk and water' variety which is so readily associated with dissenting religious views in Western countries and indeed with sickly Christian hymns. The next poem, closely following upon the first, is much more successful — it is full of virile imagery and there is no attempt at rhyming. Regretably the Editorial Notes have an "apologies from the pulpit" air rather in the vein of the first mentioned poem; phrases and expressions such as 'May he guide .....', 'our fellow Buddhists in other lands', 'Meanwhile let the various leading gurus .....', again have unfortunate overtones of sickly endeavour. Nothing would be lost if this idiom was dropped from the literature of modern Buddhism, and much might be gained.

If in what follows I concentrate mainly on one article of the half dozen or more in the annual it is because, for me, this was the one that compelled most attention, and is full of points of a substantial nature presented with very well balanced emphasis. Bhikkhu Khantipalo's article 'Growing the Bodhi Tree' (actually the first in the publication) is a general exposition of the Buddhist way, the latter half containing much useful observation on Buddhist meditation. It would be tempting to set out the argument and form of this excellent article but this is not the occasion for that. Instead I will point to several of the important points it contains. The first page is full of italics (too many almost), but the brief paragraph 'It is in fact a Teaching to practise both *for one's own good* and *for that of others*' is a bold re-buff to those who are wont to criticise Buddhism because of its emphasis upon the salvation (though that word is unpopular in Buddhist contexts for obvious reasons) of the individual. This is an instance of the balanced emphasis I referred to above, and one wonders whether this must not be a part of the exposition of the theory of any viable system of ethics. I myself feel that it must; but no doubt will be accused of propounding a platitude. The Bhikkhu's unequivocal reciprocity of emphasis here is nevertheless very important in the context of Buddhism.

I would take issue with the Bhikkhu when he implies that the philosophers have been mistaken for religious leaders: in some ways it is true that this mistake (and mistake it is, or would, in many respects, be) has been made, but then there are features of certain philosophies, within the last four hundred years moreover, whose systems of thought might very reasonably be taken for religious systems: and one might instance here Spinoza; though Spinoza never had a following that I know of. The whole question of the relationship Buddhism and philosophy,

particularly linguistic philosophy, cannot be gone into here; but it is a field of study that would repay investigation, by the devotees of both disciplines to the great surprise no doubt of the students of both. Finally under this head I must say emphatically that I am convinced that Kant's philosophy, which has the unfortunate reputation of being dry as dust, is not without the merit of having been forged in the fire of great moral perplexity, and that some of its jewels are, if not 'designed to cope with personal problems', (coping has unsuspected connotations of the invoking of palliative measures), the result an acute awareness of what personal and universal moral problems are. I fear that the Bhikkhu's knowledge of Kant is very slight.

The Bhikkhu's stresses upon the important distinction between belief and gnosis is apt and well placed in mentioning the distinction between Buddhism and other religions.

The Bhikkhu then goes on to discuss Nirvana. He finishes by saying that really nothing can be said about it: which is correct. One might say that Buddhism is the struggle to deny the 'great premise' i.e. existence in 'samsara' that is, the struggle to make it true that, 'I' do not exist, even (if you like) that 'I' am not in Nirvana. But you can only struggle to deny (or get out of) 'samsara' if you are in it. Fair enough — the Way is but the way, or a way, (the ladder the customary image used here) but equally, and with as much emphasis, even this much can only be said if one is (yet) in 'samsara'. The hierarchy of progress (a ready analogue is at hand in the form of 'this life' advancement and promotion e.g. within one's job,) is, in the Way, the various stations of improvement which one may hope to attain in subsequent lives (or even in this life); but these improve

stations must not be purposely sought for what they are: i.e. one's good actions must be dis-interested. One does them (or should do them) because they *are* 'good' and not because they create good Karma: and yet their goodness consists in their tendency to produce good Karma — that is, they are ultimately good for teleological reasons. Here an awkward compromise arises for the Buddhist to resolve. 'Why do you do good?' To answer, 'Because doing so results in good Karma', is to lay oneself open to the reproach that one hopes to be born as a god! Heaven forbid! One feels that one is very near the Calvinist theory (or at least the form of their famous theory): 'you are elected *because* you are prosperous; you prosperity is proof of your election'. This word 'because' can here easily carry a double meaning. This can surely be put straight into Buddhist notation. There is scarcely any need to do so here: instead of 'election' one would have 'progressive' or 'one who is manifestly advanced on the Path'. The question follows, 'How did you do it?', 'By doing such an such' — here both theories must revert to teleology — though the Calvinist would be much more worried by this admission than the Buddhist.

The above long digression does not apparently tie in immediately with the article under review, and yet it does tie in, not only with this article but with two themes found both in this article and in others (the sermon 'Instruction in the Dhamma given at Wat Bovoranives..... (no author mentioned by the way) and that entitled 'A Dhamma Desana of the Development of Meditation by Ven. Acariya Mahā Boowa Ñānasampanno): The themes are 1. that of the question of teleology — the whole question of the relatedness of the morally upright way of life to one's striving (or any weaker word

you like) for Nirvana, and 2, the strand, which runs through these articles, characterised by the form of words 'skilful - unskilful' as applied to mental factors. This latter form is really a matrix, a sort of table, and any particular mental attitude could be given a True or False rating. Whether or not something is 'skilful or unskilful' depends entirely upon whether or not it brings about a desired, or a postulatedly desired, result - in this case Nirvana, or some step towards it. All this is pure theory, but it is important because it relates to the first theme mentioned above, that of teleology or the question of to what extent one can justifiably on the Buddhist Way give reasons for behaving in a certain way. The digression above was concerned with just these two themes. But these two themes (present in the three articles under review) do throw up problems for the Buddhist teacher and can be shown to do so in terms of the present articles. In the Wat Bovoranives sermon, the preacher, whose main theme is the 'mind-madness' of all things, in the climax of his sermon, (page 31) says, 'if one makes an effort to promote within oneself the qualities of loving kindness and compassion...' then, various assured good things are mentioned, but 'one also sows a rich and rewarding crop to be gathered by one in a future life.' This is in direct contrast, even contradiction, to the burden of Bhikkhu Khantipalo's teaching where he is concerned with this topic. It will not do to say that the sermon is 'popular' Buddhism and the other strict teaching, that one is wrong and the other is right - though this might understandably be thought to be the correct reaction here. There is in fact a real problem and my digression went some way to pointing up the reasons as to why it is such a problem. The problem is, in brief, put by the questions, A, 'Do you do good because of certain results?' or B, 'Do you do good because it is mandatory to do certain things which are taught?' It will readily be seen that 'smart' answers to these

questions of the sort. 'I do good because it is mandatory to do things which are good' will not do, because the question will always remain, 'But why is it mandatory, and, in any case, what is good?' These are not simply perverse questions. They are serious questions demanding serious contemplation and analysis.

The article 'Illustration of Important Points of the Vinaya' with Bhikkhu Khantipalo's introduction is a welcome glimpse and explanation of the Tibetan Vinaya (though one of the worst printing errors occurs in the introduction). The main illustrations of the texts to which this article refers (though it is nice to have them) could have been clearer one feels, if they had been reproduced by the line rather than the screen method.

Finally there is a generally good selection of what must be most of the more important books on Buddhism recently published in English during the last year, many of them in this country. The *Pātimokkha* translated by Ven. Ñānamoli Thera does indeed have an introduction by Ven Phra Sasana Sobhana bearing all the marks of great scholarship. There is no mention of who translated the texts published under the title *The Wisdom Gone Beyond*, a publication heartily welcomed by John Blofeld. The, at first sight, somewhat unpromising *Introduction to Comparative Religion* by William L. Bradley is finally given an almost encouraging review by Robert Exell, in spite of the errors which he detects in its pages. Again, John Blofeld, rather, as he admits, to his own surprise, is found praising *The Three Pillars of Zen* by Philip Kapleau. Finally readers of Robert Exell's review of John Blofeld's translation of the *Book of Change* will want to buy this book. In all the book reviews in this year's *Visakha Puja* are extremely good and the works they for the most part commend of uncommon importance. Indeed the whole annual can be heartily commended.

James Young

NEW ARRIVALS

I

Southeast Asia's Socond Front

The Power struggle in the Malay Archipelago

by ARNOLD C. BRACKMAN

Tcs. 116

B

Fundamentals of Guerilla Warfare

by ABDUL HARIS NASUTION

Tcs. 120

S

**THE INTERNATIONAL BOOK SERVICE
OF DONALD MOORE (THAILAND) LTD.**

221 Sukhumvit Road, Bangkok, Bangkok. Tel. 57477

A GROWING AND LOW-PRICED LIBRARY ON BUDDHIST TEACHINGS

THE WHEEL

A Series of Buddhist Publications

Covering in 66 issues a wide range of subjects in authentic exposition and reliable translations from the Pali Canon. New titles are added bi-monthly.

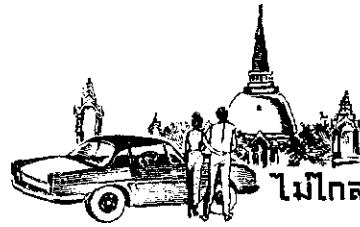
SINGLE NUMBERS: CEY. RS. 0,50 9D. 15 USA CTS.

(DOUBLE NUMBERS ACCORDINGLY)

BUDDHIST PUBLICATION SOCIETY

P.O. BOX 61, KANDY, CEYLON.

จะไปไหน ๆ

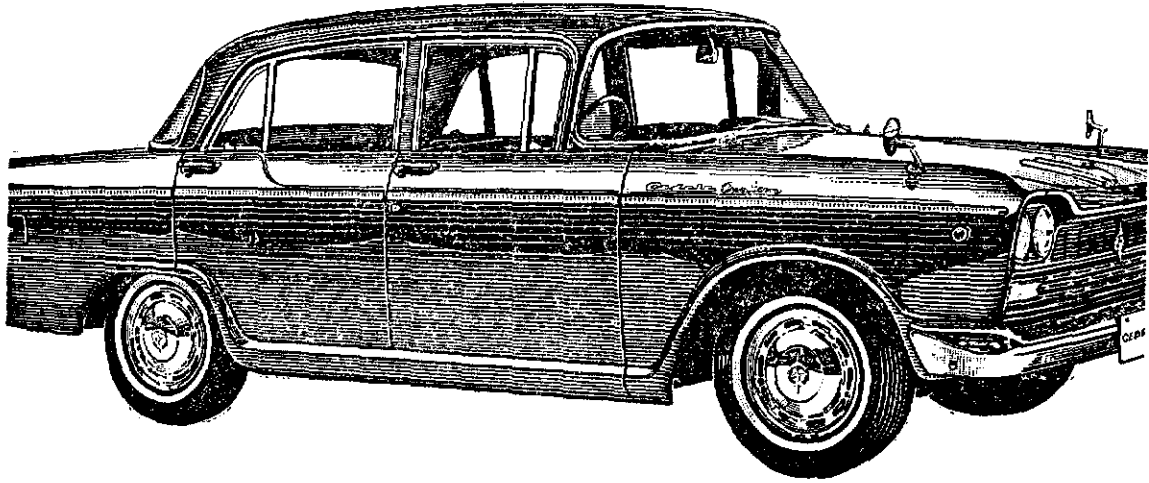

ไมไกลธรรตาว

นิสสัน เซดริค (ปี ๓๑ ยู)

รถนิสสัน เซดริค รูปสวย แข็งแรง ทนทาน ประหยัด

เครื่องยนต์	เป็นซิน ๔ สูบ ๔ จังหวะ ระบายความร้อนด้วยน้ำ ๑๕๐๐ ซี.ซี. ๘๕ แรงม้า ที่ ๕๐๐๐ รอบ/นาที
ไฟฟ้า	๑๒ โวลท์ ขนาด ๕๐ แอมแปร์/ช.ม.
เกียร์	เดินหน้า ๔ ถอยหลัง ๑
แชชซี	ยาวตลอด ล้อหน้าอิสระ
รูปร่าง	เก๋รุ่นใหม่ ๔ ประตู
พวงมาลัย	แบบตัวหนอนหมุนรอก
ยาง	๖.๕๐-๕ ฟ้าใบ ๔ ชั้น
ห้ามล้อ	ไฮดรอลิก ทั้ง ๔ ล้อ
ความเร็ว	๑๕๐ กม./ช.ม.

โปรดติดต่อสอบถามได้ที่

บริษัท สยามกลการ จำกัด

๘๖๕ ถนนพระราม ๑ ตรงข้ามกรีฑาสถานแห่งชาติ
โทร. ๓๒๕๘๗, ๓๘๓๒๔, ๓๐๘๖๓-๔

รายชื่อหนังสือของสำนักพิมพ์ ฯ

ประเภทประวัติศาสตร์

การเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต	๓๐ บาท
ทรงศรี อัจฉอรุณ	
ประธานาธิบดีในประวัติศาสตร์อเมริกา	๒๐ บาท
ช. เบ็ญช	
ความทรงจำ	๒๕ บาท
สมเด็จพระบรมราชาธิราชวราชนาภาพ	
พุทธศาสนาในประวัติศาสตร์จีน	๒๕ บาท
จันทศักดิ์ ทองประเสริฐ แปล	
วิวัฒนาการการปกครองของญี่ปุ่น	๓๐ บาท
เขียน ธีระวิทย์	

ประเภทประกอบการศึกษาประวัติศาสตร์

ถึงหญิงใหญ่	๒๕ บาท
สมเด็จพระบรมราชาธิราชวราชนาภาพ	
บันทึกเรื่องความรู้อย่างต่าง ๆ	๕ เล่ม ๒๐๐ บาท
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานวชิรานุวัตตวงศ์	
ชุมนุมมนัสนิพนธ์	๓๐ บาท
กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร	
หนังสือสนทน	๒๕ บาท
ส. ศิวรักษ์	
ประเพณีไทย	๔ เล่ม ๑๕๐ บาท
เสฐียรโกเศศ	
รัฐสภา ประธานาธิบดี และ ศาลสูง	๓๐ บาท
กมล สมวิเชียร แปล (ปลีกเล่มละ ๑๐ บาท)	
ออสเตรเลีย	๒๐ บาท
วิทยา ชูพันธ์ และ รัตนา บุณยรัตเวช แปล	
	๒๐ บาท
เคนเนดี — ประวัติการเมือง	๓๐ บาท
สมศักดิ์ ชูโต แปล	
หม่อมทอมคลีย์	๑๕ บาท
อากรรณ์ ชาติบุญ แปล	
ภควัทธิศา	๒๕ บาท
แสง มนวิฑูร และ จันทศักดิ์ ทองประเสริฐ แปล	

ประเภทไม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์

หลักสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ	๒๕ บาท
สวัสดิ์ เอกทัต	
การศึกษาในสหรัฐอเมริกา	๑๕ บาท
เจลา ไชยวทันะ แปล	
พจนานุกรมภูมิศาสตร์	๒๕ บาท
มนู วัลยะเพ็ชร และ วัฒนา พินยนิติศาสตร์	
ไมนผจญโลก	๒๐ บาท
วรรณิ จันทราทิพย์ แปล	
คู่มือการเสนอข่าววิทยุและโทรทัศน์	
เกษม ศิริสัมพันธ์ แปล	๑๕ บาท

หนังสือประเภทภาษาอังกฤษ

What is Buddhism

by Bhikkhu Khantipalo	ปกอ่อน ๕๐ บาท
	ปกแข็ง ๖๐ บาท

Wisdom Gone Beyond

Preface by H.H. Prince Dhani	ปกแข็ง ๖๐ บาท
------------------------------	---------------

From Ancient Thai to Modern Dialects

by J.M. Brown	ปกแข็ง ๑๐๐ บาท
Pātimokkha	
translated by Nānamoli Thera	ปกแข็ง ๑๐๐ บาท

ปริทัศน์ พิเศษ ๑ หมด

ปริทัศน์ พิเศษ ๒ การค้นคว้าทางชาตินิยม และ	
ประชาธิปไตยมือไรดี	๒๐ บาท

ปริทัศน์ พิเศษ ๔ พุทธศาสนากับสังคมไทย

ที่จะออกเร็วๆ นี้ คือ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (๒ เล่ม)

ดิเรก ชัยนาม	๖๐ บาท
--------------	--------

ท่านที่ประสงค์จะได้รายชื่อหนังสือโดยละเอียด กรุณาแจ้งความ
 จำนวนขอสมุดรายชื่อแนบได้ (สมุดเล่มนี้เราจัดพิมพ์อย่างประณีต
 แจกให้แก่ผู้สนใจด้วยความยินดี) ที่บรรณาธิการ สำนักพิมพ์
 สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ตรงข้าม ร.ร. อุเทนถวาย
 ปากจุฬาฯ ซอย ๒ ถนนพญาไท พระนคร โทร. ๕๖๖๒๒

ผู้เขียน

คำสิงห์ ศรีนอก ชาวอุบลราชธานี ผู้มีชีวิตและบทบาท ในวงการหนังสือพิมพ์อยู่ในกรุงเทพฯ สมัยหนึ่งเคยช่วยศาสตราจารย์ฟิลิปส์ ค้นคว้าหาความจริงด้านมานุษยวิทยาที่หมู่บ้านบางชัน จนปรากฏเป็นรูปเล่มเรื่อง Thai Peasant Personality บั๊กนี่เป็นกติกาทัวอย่างอยู่ทางปากช่อง

วิสุทธ์ บุญกุล อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข้อเขียนใน *ปริทัศน์* ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาจากผู้อ่านเนื่อง ๆ และเคยร่วมอภิปรายในกลุ่มชุมนุมภาษาไทยเกี่ยวกับวรรณกรรมของอีสานมาค้ำยแล้ว

ฟรานซิส ครีปปีส สจวร์ อูทซินธุ์ ชาวอังกฤษและชาวไทยที่เคยอยู่ร่วมสำนักเดียวกันที่วิทยาลัยครูจังหวัดมหาสารคาม ผลแห่งมิตรภาพอันนั้น ได้ก่อให้เกิดเรื่องสารคดีเกี่ยวกับอีสานขึ้นในภาษาอังกฤษ ชื่อ *The Far Province* นับว่าเป็นเล่มแรก โดยคนอังกฤษเป็นผู้แต่ง และอุทิศแก่คนไทย ผู้ที่ได้ช่วยเหลือคนเป็นอย่างมากนี้ ทั้งยังให้อุทิศความดีแก่อาจารย์ใหญ่วิทยาลัยแห่งนั้นด้วย

วีรัช กุมุทมาศ คุชฎีบัณฑิตกจากสหรัฐอเมริกา ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาประจำกระทรวง มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในฐานะข้าราชการ และมีความคิดความอ่านในระยะไกล ในฐานะราษฎรคนหนึ่งด้วย

วิลเลียม เคลาสเนอร์ นิตศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยเยล ซึ่งได้กลายสภาพเป็นชาวอีสานไปโดยปริยาย สนใจทางพุทธศาสนาในค่านามนุษยวิทยาเป็นพิเศษอีกด้วย

เทียม อรัญญศิริเวช สุข ชาวสุรินทร์ ที่ลงมาอยู่กรุงเทพฯ เสียนาน บั๊กนี่เป็นบัณฑิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ข้อเขียนก่อน ๆ ใน *ปริทัศน์* ทั้งฉบับธรรมดาคณะฉบับนักศึกษาได้บ่งให้ทราบมาก่อนเลย ว่า มีความสนใจในมาตุภูมิอยู่ไม่น้อยเช่นกัน

วิทยากร เชียงกุล นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชาวธนบุรี ผู้เพิ่งมีโอกาสไปทำความรู้จักกับอีสาน ข้อเขียนใน *ปริทัศน์* ฉบับก่อน ๆ มักเป็นเรื่องของความฝัน ในฉบับนี้ ความฝันได้กลายเป็นความจริงขึ้น

วิโรจน์ ศรีสุโร อาจารย์ประจำวิทยาลัยเทคนิคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา เคยเขียนบทร้อยกรองมาลง *ปริทัศน์* แต่สมัยยังเป็นนิสิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณาธิการ

บรรณาธิการเห็นจะไม่ต้องกล่าวคำขอภัยในการที่ **ปริทัศน์** เล่มนี้ออกช้ากว่ากำหนด ทั้งนี้เพราะได้ส่งฉบับพิเศษ ๓ ล่วงหน้ามาแล้วที่ก่อนแล้ว สำหรับฉบับนี้ งานชิ้นการพิมพ์สำเร็จลุล่วงไปเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่บรรณาธิการไปประชุมนักเขียนนานาชาติ อยู่ที่กรุงนิวยอร์ก จึงใคร่ขอแสดงความขอบใจต่อผู้ช่วยไว้ในที่นี้ด้วย โดยเฉพาะก่อนันทะ เจริญพันธ์ และชวลิต บุญญาภิรักษ์

ปีนี้ **ปริทัศน์** เปลี่ยนโฉมรูปร่างไปมาก โดยเน้นเป็นเรื่อง ๆ ไป ฉบับนี้ว่าด้วยอีสาน ฉบับที่ ๒ จะว่าด้วยประเทศเพื่อนบ้าน ฉบับที่ ๓ อิทธิพลของตะวันตก ฉบับสุดท้ายในปีนี้จัดเนื่องในโอกาสที่กรุงแตก ครบ ๒๐๐ ปี และหวังว่า **ปริทัศน์** ก็คงไม่แตกดับลงแต่เพียงแค่นั้น สำหรับท่านที่ใคร่จะเขียนเรื่องมาร่วม ก็ขอให้คำนึงถึงรูปศิลปะและเนื้อหาในเล่มนั้น ๆ ด้วย นอกจากนั้นแล้วก็จะจะมี ฉบับนิสิตนักศึกษา และฉบับพิเศษ เบ็ดเสร็จแล้วจะเป็นการออกเดือนละเล่มดังที่คาดคะเนไว้ แต่ก็ต้องนับว่าเป็นการปรับปรุงให้ดีขึ้นจากเก่าการเพิ่มกำหนดพร้อมกันนั้น ก็ต้องขอเพิ่มค่าบำรุงเป็นปีละ ๕๐ บาท โดยที่เมื่อเสี้ยววราคนั้นแล้วสมาชิกมีสิทธิรับ **ปริทัศน์** ทุกประเภทไม่ว่าฉบับพิเศษหรือธรรมดา ฉบับนักศึกษาหรือปัญญาชน นิสิตนักศึกษายังคงเสี้ยวครึ่งราคาตามเดิม แต่ต้องขอสงวนให้ยังสถาบันการศึกษาเท่านั้น ขอเลิกบริการส่งถึงบ้านนักเรียน

สำหรับฉบับนี้ เรื่องเนื่องด้วยอีสาน ไม่สมบูรณ์ได้เท่าที่ควร แต่เราก็ได้พยายามอย่างเต็มที่กำลังอยู่แล้ว บางฉบับรับปากแล้วเหลว บางคนเห็นท่าทางเราจึงขังนัก เห็นเน้นไปทั้งฉบับยังกับฉบับพิเศษ เลยไม่กล้ารับปาก เขียนให้ก็มี ส่วนท่านที่เขียนให้ ท่านผู้อ่านคงสังเกตได้ว่า เต็มใจเขียนให้ทุกคน ไม่ว่าท่านนั้น ๆ จะเป็นข้าราชการ หรือเอกชน ไทยหรือต่างชาติ ดูทุกคนจะหวังดีต่ออีสาน ต่อประเทศชาติ เป็นส่วนรวม

ใบปก ได้รับความกรุณาจาก น.จ. ขาใจ จิตรพงศ์ ทรงฉายจากปราสาทหินพิมายซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นทางเขี้ยวสู่อีสาน ทั้งในทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ภาพนี้เห็นจะมีคนเห็นน้อย เมื่อพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เสด็จขึ้นไปทอดพระเนตร ถึงกับรับสั่งว่าเป็นเหตุให้พระองค์ท่านจำต้องเปลี่ยนพระมติบางประการเกี่ยวกับเรื่องรวมเกียรติ ที่น่าเศร้าใจ ก็ตรงที่โบราณสถานเช่นนั้น มักมีนักเลงดีดอดไปต๋อยศิระเขวรูปและรูปอื่น ๆ เสมอ แม้พระพุทธรูปก็ไม่พ้นเงื่อมมือโจร ยังสถานที่แห่งอื่น ๆ ซึ่งมีค่าทางโบราณคดีที่ถูกทอดทิ้งปราศจากการเหลียวแลนั้น ก็มีมากต่อมากนัก

ในที่สุดนี้ บรรณาธิการต้องขออนุญาตกล่าวความปลื้มปีติ และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอีกครั้ง ดังได้เคยเอ่ยถึงมาครั้งหนึ่งแล้ว เพราะก่อนกำหนดจัดพิมพ์เล่มนี้ขึ้นต้นปีที่สี่นี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้มีพระราชเสาวนีย์ โปรดเกล้าฯ ให้บรรณาธิการเข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาท ทั้งนี้ นับว่าได้พระราชทานกำลังใจอันใหญ่หลวง ทั้งยังมีพระราชดำรัสตรัสฝากกับท่านผู้อ่าน ถึงกิจการงานด้านหนังสือ สังคมศาสตร์ **ปริทัศน์** นี้เนื่อง ๆ นับว่าทรงสนับสนุนกิจการของสำนักพิมพ์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย โดยแท้

ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกดีใจ ในพระเดชพระคุณพระกรุณาอย่างหาที่สุกมิได้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดอภิบาลรักษาได้ผลของอิทธิพระบาททั้งสองพระองค์ และพระบรมราชวงศ์ ให้ดำรงมั่นสถิตสถาพร เป็นขวัญใจชาวพระนคร ชาวอีสาน และชาวไทยทั้งชาติ อยู่ชั่วกาลนานเทอญ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

THE SOCIAL SCIENCE REVIEW

JUNE 1966
VOL. 4 NO. 1

EDITED BY SOMSAK XUTO, SULAK SIVARAKSA
SOCIAL SCIENCE ASSOCIATION PRESS OF THAILAND
PHYA THAI ROAD, CHULA SOI 2, BANGKOK, TEL. 57622

TABLE OF CONTENTS

Leading Article—The North - East	2	
Dolls	4	F. Cripps & S. Uddhisindh
A Poem	12	Viroj Srisuro
Education and the North - East	11	Viraj Kmudmas
Village Situation	30	K. Srinakorn
North - Eastern Literature	38	Visudh Busayakul
A Poem	46	Praserith Chandam
Work Cycle in a Village	48	W.J. Klausneur
On Returning Home	61	Thiem Aranyasivasukh
At A Work Camp	68	Vidhdyakorn Chiengkul
Cool Heart	76	William Klausneur
Man and his Works	80	Phya Udorn
Notes and Topics	88	Varin Wonghanchao
Notes and Comment	97	Tan Maw Siang etc.
Letters to The Editors	116	Readers
Book Reviews	124	
Authors	144	
Editorial Notes	145	

Cover : Pimai photographed by H.S.H. Prince Yachai Chittrapongse.

ข้อคิดเห็นใด ๆ ในหนังสือนี้ ย่อมเป็นของผู้เขียน มิใช่เป็นทัศนะของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ส่วนลิขสิทธิ์ของทุกบทความเป็นของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ การตีพิมพ์ซ้ำต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบก่อน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ออกปีละ ๔ ฉบับ ในเดือน มิถุนายน กันยายน ธันวาคม และ มีนาคม จำหน่ายปลีกตามร้านทั่วไป เล่มละ ๑๐ บาท สมาชิกค่าบำรุงปีละ ๔๐ บาท (รวมค่าส่งไปรษณีย์) ส่งขนาดดีได้ในนาม นายสุตถกมล ศิวรักษ์ บรรณาธิการ (ส่งจ่ายไปรษณีย์รองเมือง) สมาชิกประเภทนักเรียนเสี้ยวครึ่งราคา แต่ต้องมีอาจารย์รับรองกำกับมา

นิตินักศึกษาอาจซื้อ ปริทัศน์ ได้ในราคาฉบับละ ๕ บาท จาก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	อาจารย์ วันเจริญ จำเปะคัง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ อาจารย์ แสงอรุณ รัตกสิกร	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	อาจารย์ อารัญ ทัศนินท์
คณะวิทยาศาสตร์ อาจารย์ โรเบิร์ต เอกเซล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	อาจารย์ นิพนธ์ ถันชะเสวี
คณะเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ สายสุรี จุติกุล	มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์	
คณะรัฐศาสตร์ อาจารย์ สุเทพ สุนทรเกษม	คณะสาธารณสุขศาสตร์	อาจารย์ สมจิตต์ สุพรรณทัศน์
คณะอักษรศาสตร์ อาจารย์ วิสุทธิ บุญกุล	มหาวิทยาลัยศิลปากร	
คณะบัญชี อาจารย์ ศรีปริญญา รวมโกมุท	คณะจิตรกรรม	อาจารย์ สุวรรณ สุคนธ์เที่ยง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	คณะโบราณคดี	อาจารย์ นิศา อุณหสุวรรณ
คณะรัฐศาสตร์ อาจารย์ เสน่ห์ จามริก	วิทยาลัยเทคนิค ห่มหมากเมฆ	อาจารย์ สันติ พิศน
คณะบัญชี อาจารย์ สังเวียน อินทวิชัย	วิทยาลัยเทคนิค ธนบุรี	อาจารย์ วิชา สุคะบุตร
คณะสังคมสงเคราะห์ อาจารย์ เกษม ศิวสัมพันธ์	วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร	อาจารย์ วรณชญา สนิทวงศ์
คณะศิลปศาสตร์ อาจารย์ นีออน สนิทวงศ์	วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน	อาจารย์ ประชา พานิช
คณะเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ อภิชัย พันธเสน	วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน	อาจารย์ กระแสร์ มาตยาภรณ์
	วิทยาลัยเทคนิคตะวันออกเฉยเหนือ	อาจารย์ เพ็ญศิริ หวังแก้ว

Our Correspondents

LONDON	: Sanoh Tanbunyuen
NEW YORK	: Paul Siddh'amneoy
CORNELL UNIVERSITY	: Warin Wonghanchao

Subscribers Residing In Foreign Countries May Renew Their Subscriptions with Our Agent (s) Abroad:—

AUSTRALIA (£ 1)	Lersan Thampicha, <i>Radio Australia, Melbourne.</i>
FRANCE (15 NF)	Pakasiri Jantrupon, <i>8 Rue Greuze, Paris XVI.</i>
GERMANY (DM 15)	Boonyaluck Pho-udom, <i>Bonn - Ippendorf A.M., 4 R Engelpfad.</i>
JAPAN (1200 YEN)	Prasit Makarakorn, <i>1, 2-Chone, Muromochi, Nihonbashi Chuo-ku, Tokyo.</i>
NEW ZEALAND (£ 1)	Chai - Anan Samudavanit, <i>9 Fitzherbert Ter., Wellington.</i>
SWITZERLAND (15 SF)	Nranit Setabutra, <i>16 Finkenhübelweg, Berne.</i>
U.K. (£ 1)	Surat Numnonda, <i>B.B.C. Bush House, London, W.C. 2.</i> The Treasurer <i>Wat Thai, 99 Christ Church Road East Sheen, S.W. 14.</i> Robin Martin, <i>Worcester College, Oxford.</i> Tew Bunnag, <i>King's College, Cambridge.</i>
U.S.A. (\$ 3)	Mr. Akin Rabibhadna, <i>125 Dryden Road, Ithaca N.Y.</i> William Chung, <i>113 Washington St. Hoboken, N.J.</i> Manoj Kongkananda, <i>1450 Barrington Av. Los Angeles, Cal.</i> Charles Keyes, <i>Dept. of Anthropology, Washington University, Seattle.</i> Chatthip Nartsupha, <i>Fletcher School, Tufts University, Medford 55, Mass.</i> Xaleoy Bunnag, <i>638 Independence Av. S.E. Washington D.C. 20003.</i> Boonchoo Kulvarayudha, <i>308 E 18th St. N.Y.C. (Apt 4 A).</i>